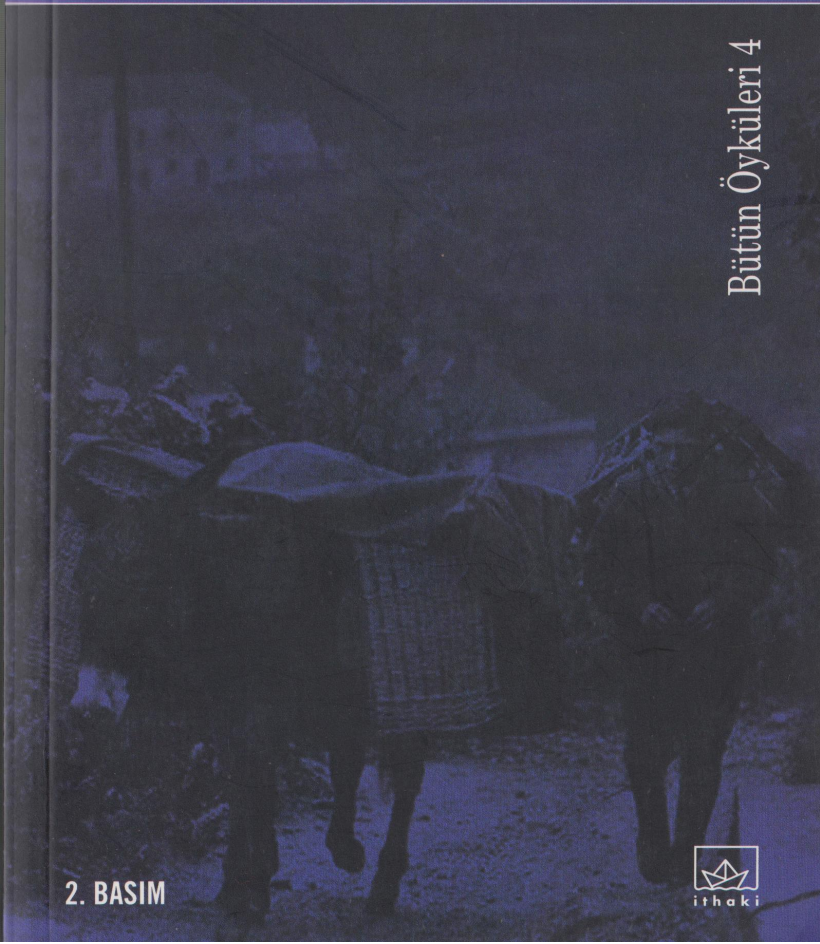
KEMAL TAHİR

Göl İnsanları

Bütün Öyküleri 4

2. BASIM

ithaki

Kemal Tahir
(1910-1973)

Asıl adı Ismail Kemalettin Demir olan Kemal Tahir, Istanbul'da doğdu. Gazihasanpaşa Rüştiyesi'ni bitirip girdiği Galatasaray Lisesi'nin ikinci sınıfından ayrılarak öğrenimini yarıda bıraktı. Avukat katipliği, ambar muhasipliği, gazetecilik gibi işlerde çalıştı. 1938'de, Nâzım Hikmet'le birlikte yargılandığı Donanma Komutanlığı Mahkemesi'nde on beş yıl hapse mahkum edildi. On iki yıl Çankırı, Çorum, Kırşehir, Malatya cezaevlerinde yattıktan sonra, 1950'de Genel Af Yasası uyarınca serbest kaldı. 1955'ten sonra yayımlamaya başladığı romanlarıyla edebiyatımızın önde gelen yazarları arasına katıldığı gibi, tarih konusundaki görüşleriyle de düşün hayatımızı etkiledi. 21 Nisan 1973'te, bir kalp krizi sonucunda Istanbul'da öldü.

Kemal Tahir
Gôl Insanları

İthaki Yayınları - 501
Edebiyat - 406
Kemal Tahir Bütün Yapıtları - 17
ISBN 975-273-303-4

2. Baskı, Ekim 2008, İstanbul

© Kemal Tahir, 1955
© İthaki, 2006

Yayıncının yazılı izni olmaksızın herhangi bir alıntı yapılamaz.
Bu kitabın telif hakkı Kemal Tahir Vakfı temsilcisi ONK Ajans Ltd. Şti.'den alınmıştır.

Yayına Hazırlayan: Sevengül Sönmez
Kapak Uygulama: İthaki
Kapak Tasarımı: Ömer Ülkenciler
Sayfa Düzeni ve Baskıya Hazırlık: Yeşim Ercan Aydın
Kapak, İç Baskı: İdil Matbaacılık
Emintaş Kazım Dinçol Sanayi Sitesi No: 81 / 19
Topkapı-İstanbul Tel: (0212) 674 66 78

İthaki™ Penguen Kitap-Kaset Bas. Yay. Paz. Tic. Ltd. Şti.'nin yan kuruluşudur.
Mühürdar Cad. İlter Ertüzün Sok. 4/6 34710 Kadıköy İstanbul
Tel: (0216) 330 93 08 – 348 36 97 Faks: (0216) 449 98 34
ithaki@ithaki.com.tr – www.ithaki.com.tr – www.ilknokta.com

Kemal Tahir

GÖL İNSANLARI

Bütün Öyküleri - 4

Eleştirel Basım

İthaki

GÖL İNSANLARI'NIN ELEŞTİREL BASIMI İÇİN

Kemal Tahir'in 1939'da yazmaya başladığı Göl İnsanları 10 Mart – 25 Nisan 1941'de Tan Gazetesi'nde Cemalettin Mahir takma adıyla tefrika edilmişti. Göl İnsanları, aynı gazetede 26 Şubat 1941 tarihinde okuyucuya şöyle tanıtılıyordu:

"Dört uzun hikâyeden müteşekkil bulunan "Göl İnsanları", yeni bir edebiyatın yokluğunu iddia edenlere harikulâde bir eserle verilmiş fiilî bir cevaptır.

Bu eseri okuyan en selâhiyetli muharrirlerimizin müttefiken verdikleri hüküm de şudur:

'–Bugüne kadar bizde, Refik Halid'ten sonra, bu kudrette memleket hikâyesi yazılmış değildir.'

Bunun içindir ki TAN, 'Göl İnsanları'nı okuyucularına verirken iftihar duyacaktır.

'Göl İnsanları', 'yerli eser nedir' sualine ilk defa fiili bir cevap vermektedir. Bu itibarla çöl sükûnetine dalmış bulunan edebiyat âlemimizde mesut bir hadise teşkil edecektir.

Göl İnsanları'nın gazetede tefrika edileceği haberini ve bu tanıtımda yazılanları, o günlerde Çankırı Hapishanesi'nde yat-

makta olan Kemal Tahir'e, Nazım Hikmet 3 Mart 1941 tarihli mektubunda ulaştırır:

"Senin Göl İnsanları 'TAN' gazetesinde tefrika edilecek. Naci Sadullah , Refik Halid, Ulunay bunun etrafında epeyce hazırlık yaptılar. Çok sevindim. Ama nasıl sevindim bilemezsin. Bugün Piraye ile beraberdik, gazetede senin Göl İnsanları için yapılan reklamı okurken dünyaya bir çocuğumuz gelmiş gibi mağrur ve bahtiyardık. Bizi mağrur ve bahtiyar kılabildiğin için sana teşekkür ederiz kardeşim...

Nazım Hikmet Göl İnsanları ile ilgili övgüsüne mektubun sonuna doğru devam eder:

"Çok yüksek bir yere çıkıp haykırmak istiyorum: 'Şu Göl İnsanları hikâyelerini yazanı biliyor musunuz ? O daha ne güzel ne güzel şeyler yazacaktır."

Tefrika başladıktan sonra yazdığı 13 Mart 1941 tarihli mektupta ise Göl İnsanları'nın kitap olarak basılacağına dair düşüncesini paylaşır:

"Tan'da çıkan Göl İnsanları hızını aldı. Kitap halinde de basılacak herhalde ki sütunları böyle uzun dizmişler. Dehşetli seviniyorum. Senden o kadar defa dinlediğim adeta birçok satırlarını başlarken sonunu getirecek kadar hatırladığım ilk hikâyeyi yine büyük bir lezzetle, iştiha ile ve gururla okuyorum."

Öykülerin yayımı sırasında kimi aksaklıklar olduğunu yine Nazım Hikmet'in 8 Nisan 1941 tarihli mektubundan öğreniyoruz: *"Senin Göl İnsanları'nı oldukça berbat ettiler. Fakat üzülme bu halleriyle dahi çok güzel ve sana layıktır."*

Göl İnsanları için Nazım Hikmet'in görüşü, 7 Mayıs 1941 tarihli mektubunda son derece açıktır: *"Hiç endişeye düşme Göl İnsanları Türk edebiyatının en güzel dört hikâyesi olarak kalacaktır."*

Gazetede tefrika edilirken kitap halinde basılma olasılığından söz edilen Göl İnsanları ancak on dört yıl sonra kitap olarak yayımlanabilmiştir. 1955'te Martı Yayınları tarafından kitaplaştırılan Göl İnsanları'nın önsözünde bu öykülerin Kemal Tahir'in köylülüğe dair yazdığı ilk eser olduğu belirtilmiş ve bu baskı için şu açıklama yapılmıştır:

"Kemal Tahir tefrika edilmesinden ancak on beş yıl sonra kitap haline gelebilmiş olan Göl İnsanları'nı tekrar gözden geçirip düzeltmeye lüzum görmedi, yazı hayatındaki gelişmeyi belirtmesi bakımından eseri aynen basmakta fayda umdu."

1969'a gelindiğinde ise Kemal Tahir, Göl İnsanları'nın Bilgi Yayınları tarafından yapılan üçüncü baskısında kitapta birtakım değişiklikler yapmıştır. Bu baskıya dört öykü daha eklemiş ve tefrikadan aynen kitaplaştırılan dört öyküdeki kimi cümleleri ve sözcükleri değiştirerek kitaba son halini vermiştir.

Kitaba eklediği dördüncü öykü olan Fermanlı Hoca'nın farklı bir yazımının yarım kalmış biçimini Zehra'nın Defteri'nde yayımlamıştık. Bu da gösteriyor ki Kemal Tahir, bu öyküler üzerinde uzun bir süre çalışmıştır.

Kemal Tahir, ilk dört öyküde, ekonomik koşullarla şekillenen ve değişen kadın-erkek ilişkisini, köylünün hayata bakışı ile yoğurarak dile getirmekteydi. Kitaba sonradan eklediği dört öykü ise, onun mizah dergilerinde takma adlarla yayımladığı öykülere benzemektedir. Bu öykülerde insanların zaaflarını alaycı bir üslupla, acımasız ve sert bir tavırla eleştirir. İlk dört öykünün insanı anlamaya ve ona yakın olmaya çalışan dokusu bu öykü-

lerde neredeyse yoktur. Bu açıdan Göl İnsanları kendi içinde iki kitap olarak değerlendirilebilir.

Bu yeni baskıda, tefrika ile kitabın 1969 tarihli baskısını karşılaştırdım ve Kemal Tahir'in yaptığı tüm değişiklikleri belirttim. Bu değişiklikleri sayfa kenarlarında numaralar ile işaretleyerek sayfanın sonunda ilgili cümlenin tefrikadaki biçimini gösterdim.

Göl İnsanları'nın 1969'dan sonra yapılan baskılarında da Kemal Tahir'in öykülerde hiçbir değişiklik yapmadığı söylenmiştir. Bunun nedeni kitabın tefrika ile karşılaştırılmamasıdır. Elinizde tuttuğunuz bu eleştirel basım gerçeğin böyle olmadığını, Kemal Tahir'in öykülerinde kimi değişiklikler yaptığını açıkça ortaya koymaktadır.

Sevengül SÖNMEZ
16 Ekim 2006, Üsküdar

GÖL İNSANLARI

I

Hamdi uyuyan arkadaşlarını uyandırmamaya çalışarak pantolonunu giydi. Paçalarını dizkapaklarına kadar sıvadı. Ceketini omzuna alıp kulübeden dışarı çıktı.

Dışarda "Kırklar Köyü Harabesi" yamru yumru duvarların gölgesi altında karmakarışık ve tembel görünüyordu.

Mezarlığın yanından kısa bir dua okuyarak geçip üstü sazlarla örtülü ahırın kapısını açtı.

Eşekler birbirinin omzuna dayanmışlar gibi yan yana duruyorlardı. Kapının açılmasına, içeriye birinin girmesine hiç aldırmadılar. 1

Hamdi:

— Gidinin tembel merkepleri! dedi.

Hayvanların samanını verip kapıyı sıkıca kapatarak geri dönerken parmaklarını çökük avurtlarında gezdirdi: "Üç gündür boş oturduk. Tıraş olmak istermiş" diye düşündü. Sarı kıllı sert bıyıklarını çekiştirdi.

Köy harabesiyle mezarlığın ötesi çepeçevre ormandı.

Sabah oluyor, ağaçların tepesinde, bulutların ve dumanların 2

1) Eşekler *birbirlerinin* omzuna...
2) Sabah *oluyordu*. *Aydınlık* ağaçların tepesinde...

arkasında, aydınlık, aşağıdan yukarıya doğru genişliyordu.

* * *

Kulübenin kapısında Bulgaryalı Deli İbrahim'le karşılaştılar. İbrahim'in sırtında beyaz gömlek, ayağında uzun paçalı donu vardı. Elindeki teneke ibrikle aptesten geliyordu. Yüzü kaba
3 ve çopurdu. Kırmızı çamurdan yapılmış bir heykele benziyordu.

Hamdi'yi görünce gülümsedi. Kocaman elini omzu hizasında sinek kovar gibi salladı. Bu sıralarda ne kadar dikkat edilse yumuk gözlerinin içini görmek mümkün olmazdı.

— Hayvanlara mı baktın Hamdi?

— Saman verdim. Arkadaşlar daha yatıyor mu?

— Bir Mustafa uyandı, cigara içiyor.

Arka arkaya içeri girdiler.

Kulübe, yıkılmış bir evin temel duvarlarını sazla örtmek suretiyle üstünkörü, acele yapılmıştı.

Kapıyı Deli İbrahim'in iri gövdesi kapattığından, çatıya yakın yuvarlak camdan başka da pencere olmadığı için "Ağazade" dedikleri Mustafa'nın yüzü karanlıkta kalıyor, sigara içtikçe sivri çenesi kırmızı bir aydınlıkla yanıp sönüyordu.

Hamdi:

— Merhaba Ağazade'm, dedi, erkence cigaraya sarılmışsın.

Mustafa paketi uzattı:

— Siz de yakın bakalım!

— Eyvallah!

Hamdi sigarayı aldıktan sonra kapsız yorganların altında uyuyanları ayağıyla dürttü:

— Hey, Kurubacak Mehmet davran... Haydi Recep gün doğuyor.

---

3) ... *eski* bir heykele benziyordu.

Kurubacak Mehmet'le Recep gözlerini ovuştura ovuştura gerinip oturdular.

Hamdi kenardaki sandıktan iki ekmek çıkardı. Toprak zeminin yarısından itibaren küçük pencereye kadar uzanan sedirin üzerine koydu. Tenekeden aldığı beyaz peynir kalıbını havada tutarak salamura suyunu süzerken:

— Salih, örtüyü ser ulan! dedi.

Salih sedirin üstünde tek başına yatıyordu. On iki yaşındaydı.

Gürültüden uyanmış, kocaman siyah gözlerini kırpıştırarak etrafına bakmaya başlamıştı. Saçları üç numara makineyle kesildiği için, başı, incecik boynu üzerinde daha yuvarlak görünüyordu.

Hamdi, ağır davranmayı hiç sevmezdi. Hemen kızdı:

— Aptal aptal bakarsın! Vazgeçtim sofra örtüsünden... Kes şu ekmekleri...

Salih pantolonunu ayağına süratle çekti. Ağzı daima açık duran paslı bir sustalı çakıyla ekmeği dilmeye başlayınca, Hamdi tekrar çıkıştı:

— Bak! Yine elini, yüzünü yıkamadan ekmeğe yapıştın, soysuz!

— Unutmuşum Hamdi Ağa!

Salih, ön sırada bir dişi noksan olduğu için ıslık çalar gibi konuşuyordu.

Sedirden atladı. Kapıdan çıkarken Deli İbrahim ensesini yavaşça tokatladı:

— "Unutmuşum" olur mu? Sana kaç kere tembihlendi.

Gözlerini küçülterek çocuğun arkasından baktı:

— Sonra pişmanlık çekersin. Bu yaşta gurbete çıkmışsın... Kendini toplamazsan sürünürsün... Temizlik imandan gelir... Değil mi Hamdi?

— Öyle...

İbrahim birdenbire Hamdi'ye döndü:

— Bu sabah yüzünü sen de yıkamadın Çerkez. Lakin ayıp değil. İnsanoğlusun... Nasihat vermeden yaşayamazsın...

4 Hamdi bir şeyler mırıldanarak peyniri altı parçaya böldü. Dilimlerin üstüne koydu.

Kurubacak Mehmet kıpırdanan bir örümcek gibi, kısa kolları ve ince bacaklarıyla hâlâ geriniyordu. Kendi kendine: "Şu Bulgaryalı, lafı dikine değil doğrusuna söylüyor, tam muhtar olacak herif" dedi.

Yemekten sonra eşekleri semerleyip semerlerin iki yanına birer küçük küfe astılar. Omuzlarına kürekleri alarak yirmi beş merkepten ibaret kervanı "Kırklar Köyü Harabesi"nden deniz kenarındaki kumluğa doğru sürdüler.

Oradan Terkos Gölü kıyısına çakıl taşıyorlardı.

5 Deniz ve göl, kulübeye yarım saat çekiyor, yol ormanın içinden geçiyordu.

Hafif bir yokuşu çıkınca ağaçların arasından Karadeniz göründü.

Üç günden beri devam eden fırtına, kenarda kısa köpükler bırakarak dinmişti. Karaburun taraflarından rüzgârını bulmuş keyifli bir yelkenli geçiyordu.

Hamdi bir müddet tahlisiye gemilerinde tayfalık yaptığından kendisini gemici sayar, denize dair konuşmayı severdi. Damağını şaklattı:

— Köpoğlu deniz!.. Artık gemilere yol vermiş.

Eşekler, parlayan çakılların yanına, ayakları kuma gömüldü-

6 ğü halde, sakin sakin yanaştılar.

Dalgalar sahile bir ayda taşıyabilecekleri kadar çakıl getirmişti.

---

4) ... altı *müsavi* parçaya böldü.
5) ... *yarımşar* saat çekiyor...
6) ... sakin sakin *yaklaştılar*.

Hamdi, küreğin sapını göğsüne dayayıp eline tükürdü: 7

— Haydi arkadaşlar!

Küfelerin dengesini bozmamak için bir kürek birine, bir kürek ötekine atarak ikisini aynı zamanda doldurmak lazımdı. 8

Hamdi hepsinden çabuk eğilip kalkıyor, hayvanları ötekilerden çabuk yüklüyordu. Yüzü terli ve rahattı.

Deli İbrahim ıslıkla bir Bulgar havası tutturmuştu. Küreği zorladıkça baldırları mosmor şişiyordu. 9

Ağazade Mustafa, küsmüş bir çocuk gibi dalgındı. Güneşten solmuş, yağmurdan ufalmış kasketinin önünden siyah saçları görünüyor, az kamburca sırtı kürek sallamaya yaraşıyordu. Ağzında sönmüş bir sigara parçası unutulup kalmıştı.

Kurubacak Mehmet'le Recep, çalışırken ikizmişler gibi birbirlerine benziyorlardı.

Halbuki uzun boylu, geniş omuzlu, kocaman kırmızı burunlu Recep, kısacık vücudu eğri büğrü, suratı buruşuk Mehmet'in taban tabana zıttıydı.

Salih, eşekler yükleninceye kadar kayaların yanına, kabuk toplamaya gitmişti. Bunları pek seviyor, biriktirmeye doyamıyordu.

Hamdi, Bozoğlan'dan başka yüklenecek eşek kalmayınca, Salih'i çağırmak üzere kayaların bulunduğu tarafa baktı.

Çocuk elleriyle işaretler yaparak koşuyor, bağırarak bir şeyler söylüyordu.

— Ne var Salih? diye seslendi.

— Leş var, Hamdi Ağa, leş var.

— Ne leşi ulan?

— Adam leşi...

---

7) .. *ellerine* tükürdü.
8) Küfelerin *muvazenesini* bozmamak...
9) .. *baldırlarının damarları mosmor şişiyordu.*

Kürekleri bırakmadan bir tehlikeye gidiyormuş gibi, yan yana sımsıkı yürüdüler.

Kayalara yaklaşınca alçalıp yükselen suların üzerinde boğulmuş adam göründü. Yüzükoyun yatıyor, dalgalarla sallanıyordu. Sanki düşmemek için ellerinin üstüne abanmıştı. Deniz burada
10 taşların keskin yarıklarına sürekli girip çıktığından ceset adeta homurdanmaktaydı.

Hamdi tayfalıktan kalma bir alışkanlıkla:

— Şuradan kancayı ver! diye bağırdı.

11 Deli İbrahim, paçalarını biraz daha sıvadı.

Ölüyü kumun üzerine, arkaüstü uzattılar.

Avurtları şeker emiyormuş gibi dolu dolu, gözlerinden birisi aralıktı. Bir lacivert gemici fanilası, siyah abadan bir pantolon giymişti. Otuz yaşlarında görünüyordu. Derisine yıkanmakla temizlenmeyecek kadar kömür tozu sinmişti.

Hamdi, çenesini kaşıdı:

— Kömür kayıklarında tayfa imiş... Besbelli!

İbrahim kırmızı yüzünü astı:

— Bulgarya'dan kömür getiren kayıklarda herhal...

Çömelerek ölünün pantolonunu tutan ince kayışı özenle çözdü. Ötekiler; "Belki edep yeri görünür" diye başlarını çevirdiler.

Cebinden meşini siyahlanmış, iki gözlü bir cüzdan çıktı. Bir tarafta nüfus tezkeresi, ötekinde paraları duruyordu.

Kurubacak Mehmet, küreği kuma hızla sapladı:

— Hele nüfus kâğıdını bir oku! Nereliymiş bakalım?

İbrahim ıslak sayfayı ağır ağır okudu:

— Resuloğullarından Dursun... Baba adı: İsmail... Ana adı: Ayşe... Giresun... Tepeköy...

---

10) ... keskin yarıklarına *mütemadiyen* girip...
11) ... paçalarını *kalçalarına kadar* sıvadı.

— Vah vah! Karadeniz uşağı... Bizim oralardan... Tevellüdü kaçmış, baksana?

— 1338.

— Kaç yaşında demektir?

Ağazade Mustafa sigara yakıyordu. Kelimeleri dişleriyle çiğneyerek tembel tembel konuştu:

— Benim kadarmış... Yirmi altı yaşında.

İbrahim, elini nüfus tezkeresiyle beraber omzu hizasında salladı.

— Genç ölmüş oğlancık... Derya insaf bilmez.

Dalgalara ağır bir hiddetle baktı. Bu haşarı ve yüreksiz denizi eskiden beri sevmiyordu. Paraları saydı.

— Topu yekûnu on iki kaymesi varmış fukaranın.

— Ne yapacağız Hamdi?

— Neyi sordun Mehmet, paraları mı?

— Paraları da, rahmetliyi de?..

— Kulübeye götürürüz... Kaptan gelince muamelesini yaptırır.

— Ya gelmezse... Hava sıcak. Kokar biçare...

— Bugün muhakkak gelir. Haftabaşı geçeli üç gün oluyor. Erzak tükendi. Cigara kalmadı. Aylıklarımızı da getirecek. Motorcuya: "Perşembeye gidemezsem, pazara oradayım" demiş. Bugün pazar.

— Parayı da Kaptan'a mı vereceksin? Hamidiye kâğıdında köyü yazılı. Biz gönderelim gitsin.

— Kaptan'a veririz, elbet gönderir.

Recep kocaman burnunu gürültüyle çekip emniyetsiz emniyetsiz öksürdü:

— Sen bilirsin... Kaptan paranın üstüne oturursa cümlemiz vebal altında kalırız.

— Bizden vermesi... Aslını ararsan, bu sahili Kaptan taahhüt almış, denizden ne çıkarsa kendi malı sayılır.

Recep başını çevirdi.

Hamdi, küçük Salih'e:

— Getir, şurdan Bozoğlan'ı! dedi.

Bozoğlan, kervanın en yaşlı, en zayıf, fakat en iri merkebiydi. Kurnaz hayvandı. Denizden göl kıyısını bir başına bulur çıkarırdı ama yük taşımayı pek sevmezdi.

İhtiyarlığına hürmet, onu en son yüklüyorlardı.

Küfeleri indirip cesedi Bozoğlan'ın sırtına koyarak hareket ettiler.

Yolda, çalılar ve taşlar ölünün bir taraftan ayaklarına, bir taraftan morarmış ellerine sürünüyor, sanki hissedermiş gibi bu hal hepsini üzüyordu.

Küçük Salih, kulübenin yanına yıkılmış bir duvarın gölgesine dikkatle uzatıldığı zaman leşe bir daha baktı.

Tek gözü hâlâ aralık duruyordu. Ağzından köpüğe benzer sarımtırak bir su akmıştı.

Deli İbrahim üstüne bir saman çuvalı örterken:

— Dünyaya doymamış oğlancık, dedi; gözü açık itmiş.

Beş adam, gurbette kimsesiz ölmeyi düşünüp somurtarak eşeklerin arkasından göle doğru yürüdüler.

Salih, dünyaya doymamakla gözü açık kalmanın ilgisini anlayamamıştı.

* * *

Terkos Gölü, denizin aksine, üzerinde çıplak ayakla yürüyüp gitmek arzuları verecek kadar durgundu.

Bazı yerlerinde iki mil kadar genişlediği halde, girintili çıkıntılı sahilleriyle belli belirsiz akan bir ırmağa benziyordu.

Kenara, çakılları motora yükletmeye mahsus bir tahta iskele kurulmuştu. İskelenin yanında, teknesinin kalafat katranları gö-

rünen, boyuna kısa, enine geniş, eski bir sandal, karaya çekilmiş gibi hareketsiz duruyordu.

Çakıl yığınlarının arasından iskelenin üstüne kadar dekovil hattı döşeliydi... Hattın ortasına, kancası çekilince yana devrilen bir küçük vagon bırakılmıştı.

Hamdi üç günden beri dolu duran metre mikâbı ölçüsünü bir tahta parçasıyla sıyırarak fazla çakılları döküp ayağıyla bir kenara sürdü.

Kurubacak Mehmet'le Recep kalın tahtalardan yapılmış ölçeği kollarından tutup kaldırdılar. İçindeki çakıllar yere çöküverdi.

Eşekleri, boş sandığın yanına getirip küfeleri boşalttılar.

Yirmi beş merkeple ancak bir metre mikâbı çakıl taşıyabiliyorlardı. Hamdi'ye göre, küfeler küçüktü. Kurubacak Mehmet'e bakılırsa, eşek kısmı zebun hayvandı.

Bozoğlan'a cesedi yüklettikleri için getirdikleri çakıl bu sefer ölçeği tamamıyla doldurmamıştı.

Diğerleri oturup dinlenirken Hamdi eksik kalan miktarı yerden topladığı fazla çakıllarla tamamlamaya çalışıyordu. İşini bitirdikten sonra omuzlarıyla beraber dirseklerini de arkaya çekip gerinerek sordu:

— Arkadaşlar, metreden anlar mısınız?

İbrahim başını hayretle kaldırdı:

— Metreyi ne yapacaksın? Yine Çerkez domuzluğun tuttu herhal.

— Şüpheleniyorum. Şu bizim ölçek, metreden büyük galiba... Kaptana on kere söyledim. Bir metre alıver, dedim. Kulak asmaz. Açılır kapanır bir tahta metre kaç paradır ki?..

İbrahim elini omzundan aşağı salladı:

— Ölçüden bize ne? Büyük olsun, küçük olsun... Biz taşıdığımız kadar çakıl taşıyoruz.

— Haklısın. Bize göre hava hoş. Lakin Kaptan zarar ediyor... Ölçüye baksana... Neredeyse kulacım kadar. Bir metreden muhakkak ziyadedir, gâvur mühendis, bizim Kaptan'ı kazıklar gider.

— Onu da Kaptan düşünsün.

— Allah Allah! Burada çalışmıyor muyuz?

— Çalışıyoruz, aldığımız paraya göre...

— Yahu Bulgaryalı, hep "para" der, durursun. İyi çalışana her zaman fazla para vermezler ama, kötü de söylemezler. Sen, kendin: "Kaptan, eskiden, hepimize ana avrat küfrederdi," demez misin? Bak şimdi adam kuzu kesildi.

— O vakitler, bazı bazı motor çakılsız beklerdi.

— Gördün mü? Zarar edince sen bile küfürbaz olursun.

— Çerkez, gözünü aç! Çakılın metresini beş liraya satan adam zarar etmez.

— Beş liraya değil ki... İki yüz elli kuruşunu motorcuya veriyor. Yarı yarıya...

— Versin... Günde on sefer yapıyoruz. Her seferde bir metre taş çekiliyor. Bizim Kaptan'ın hakkı, yirmi beş lira tutar. Geçen ay hesap ettim: Altı yüz lira kazanmış.

— Hepsi kâr mı? Motorcu hakkı... Masarif... Bizim aylıklar... O kadar gün fırtına oldu. Çalışamadık.

— Motorcunun hakkını karıştırma... İşte yirmi beş lira sayıyoruz. Ötekileri hep hesapladım. Yedi gün çalışmamışız. Masraf dediğin de, bir şey mi? Sen ayda on beş lira alırsın, biz, dört kişi yedişer buçuk liradan otuz lira. İki lira da Salih'e veriyor, kırk yedi etmez mi? Erzaka da üst üste seksen lira tutalım.

— Hesabı görüyor musun? Bulgarya hesabı işte... Seksen liraymış... Yahu biz haftada yalnız iki kilo cigara içiyoruz.

— Haydi, hatırın için yüz lira olsun... Vergisi falan yüz yirmi:.. Mahiye kırk yedi de bize mi dedik? Yüz altmış yedi. Bile-

medin yüz seksen... Eksik, ziyade iki yüz! Buna da bir sözün yoktur inşallah... Demek bizim Kaptan oturduğu yerde dört yüz lirayı keseye atıyor.

Hamdi biraz düşündü:

— Allah versin. Başkasının kazancına göz dikmek iyi değildir. Hakkıdır kazanacak. Burada onun sayesinde ekmek yiyoruz.

İbrahim, avurtları dolu dolu güldü:

— O da bizim sayemizde efelik ediyor. Bak, iyi dinle Çerkez: Biz olmasak, bizim yerimize çalışacak ırgat da olmasa... Eşekler olsa, para olsa, erzak olsa Kaptan bu kadar kazanamaz ama, eşekler, para, erzak olsa da Kaptan olmayıverse, biz mahiye kırk yedi lira yerine altı yüz lira ziyade kazanırız.

— Aklım ermez... Herif harabe ortasına sermaye dökmüş, bunca eşek satın almış. Elbet kazanacak. Benden yana anasının ak sütü gibi helal olsun.

Recep de bu fikirdeydi.

Fakat Kurubacak Mehmet içinden İbrahim'i haklı gördü.

Ağazade Mustafa düşünüyor, düşündükçe Hamdi ile İbrahim'e şaşıyordu. Bu hususta kendisinin de söyleyecek sözleri vardı. Lakin üstüne elzem olmayan şeylerle neden uğraşmalı?

Laf, çakıl sandığının büyüklüğünden, küçüklüğünden açılmıştı. Sağ elinin beş karışı tam bir metre geldiği halde, deminden beri kalkıp ölçeği karışlamaya üşeniyordu.

* * *

Ancak dört sefer yaptıkları halde kervanın daima arkasında giden Bozoğlan, kaypaklığa başlamıştı. Sezdirmeden ileri geçiyor, ağaç gövdelerine sürtünüyordu. Bu suretle küfeyi devirerek yükten kurtulmanın mümkün olacağını nasılsa öğrenmişti.

Hamdi arkadan seslendi:

— Bozoğlan'a bak Salih! Eşekliği tuttu. Kütüklere kütüklere gider.

Deli İbrahim güldü:

— Bozoğlan bizden akıllı desene Hamdi!

— Neden?

— Baksana yorulduğunu bilir bayağı, hayvancık!

Hamdi, Bulgaryalı İbrahim'in yine laf dokundurduğunu anladı. Lakin sükunetini bozmadı:

— Ne yapalım, biz insanoğluyuz, onlar merkep... Ekmek yediğin kapıya katiyen küfranlık etmeyeceksin Bulgaryalı.

— Sizde, yorulunca durmak, küfranlık mı sayılır?

— Maaşı hak etmemek küfranlıktır. Ne sandın?

— Ölelim mi be?

— Çalışan ölmez. Ben buraya gelmeden önce siz sabahtan akşama kadar altı, yedi sefer ancak yaparmışsınız. Ben geldim geleli on seferden aşağı düşmez oldu. Ölüyor muyuz?

— Ölmüyoruz ama, yoruluyoruz.

— Neyin yorulması... Hava fırtına yaptı mı yan gelip yatıyoruz. İşte, üç gündür oturduk.

— Biz oturunca Kaptan uğramadı. Erzaktan zarar ettik. Helvaya, peynire kaldık.

— Aldırma!..

— Nesine aldırayım, yalnız merak ediyorum, Kaptan sana cennette köşk mü yaptıracak?

İbrahim'le Hamdi iddialaşırken ötekiler ekseriya lafa karışmazlardı.

Yanlarında yürüyen Ağazade Mustafa zor bir şeye karar vermiş gibi, sigarasını hiddetle yere attı. Yorgun olduğu için artık dayanamamıştı:

— Hamdi, sana kızıyorum, dedi, olmaz yere eşek gibi didi-

nirsin. Geçende, İbrahim'e de söyledik. Gördüğümüz iş, hani bir işe benzese yüreğim yanmaz. Cenabet şey! Çakılı, küfeye doldur, gölün kenarına yık. Gelip alsınlar. Nereye götürürler, ne yaparlar, bilmezsin.

— Nasıl bilmem. Terkos Köyü'nün yanında koca su fabrikası kuruluyor.

İbrahim, sinek kovalar gibi elini salladı:

— Fabrika yapılmadan evvel neyin eksikti, yapılınca neyin artacak?

Kurubacak Mehmet, gizlice gülümsedi.

Hamdi yeşil gözleriyle hepsinin yüzüne ayrı ayrı bakıyordu.

— Anlamadım İbrahim?

— Mustafa'nın demek istediği şu: "Mesela çiftçi kısmısı, tarlacığını sürerken, tohumcuğunu saçarken sonunda ne olacağını bilir. Yağmur yağar da mahsul iyi çıkarsa, yüzü güler. Bu sebepten kendini işe kaptırır. Çalışırken dünyayı düşünmez. Burada öyle mi? İş bizi avutmuyor, kürek sallamaktan adamın canı sıkılıyor... Düşünürken düşünürken hiddetleniyorum," demen, bu demek değil mi Ağazade?

Mustafa memnun oldu:

— Yaşa Bulgaryalı... Davavekili gibi adamsın. Tamam böyle... Anladın mı Hamdi Ağa, sarmıyor çakıl çekmek.

Hamdi, Karabiga'nın Çerkez köylerindendi. Sevdiği kızı "dengi değildir" diye kendisine vermek istemedikleri için gurbete çıkmış, altı seneden beri köyüne hiç uğramamıştı. Gurbete çıktı çıkalı, Çorlu Mızraklı Süvari Alayı'nda askerlik, İstanbul'da seyislik, tahlisiye gemisinde tayfalık, Adapazarı'nda koruculuk ve birçok yerlerde işçilik yaptığı halde, İbrahim'le Ağazade Mustafa'nın ne demek istediklerini bir türlü anlayamıyordu. Çakıl çekmek, neden kötü olsun?

"Bunun, öteki işlerden ne farkı var?" diye soracaktı... Vazgeçerek kolay kızmayan inatçı adamlar gibi başını önüne eğdi.

İbrahim, onun uzun uzun sustuğunu görünce, dirseğiyle karnını dürterek sordu:

— Ne düşündün kardeşlik?

— Hiç! Allah'ıma şükür, düşünecek bir şeyim yok.

— Düşünecek bir şeyi olmak da, düşünecek bir şeyi olmamak da, kötüdür bugün için!

— Gene başladın karışık laflara, Bulgaryalı.

Gölün kenarından kulübeye döndükleri zaman vakit öğleye geliyordu.

Birbirlerine belli etmeden, sabahtan beri arada sırada hatırladıkları ölünün olduğu gibi durup durmadığına baktılar.

Duvarın dibine en son gidip gelen İbrahim gülümseyerek:

— Baktım da yatıyor olduğu gibi, dedi. "Nüfus kâğıdımı, on iki liramı verin... Karnım acıktı" falan demez artık... Geçmiş gitmiş...

Yemeğin yarısında Ağazade Mustafa'nın diş ağrısı tuttu.

Yanağını eliyle kapatarak dışarı çıkınca, Hamdi söylendi:

— Şu domuzu çektiremedin. Geçenlerde Terkos Köyü'nde "Hazır buradayız, Berber Sadık Baba alıversin" dedim, kulak asmadın.

Mustafa dışarıdan cevap verdi:

— O zaman ağrısı kesilmişti.

Deli İbrahim:

— Ağrıyan diş kerpeteni görünce siner, dedi, akılcığı erer sanırsın. Şuna biraz çay kaynatalım. Sıcak, sancının panzehiridir. Ne dersin Hamdi Ağa?

— İyi bildin Bulgaryalı. Ateşi yak, çaydanlığı koy, hep içeriz.

Recep kapıya doğru bakıp sesini alçalttı:

— Ne de ağa oğlu mübarek... Kendine kalsa, çay bile pişiremez.

Kurubacak Mehmet sağ elini karnının üstünde saz çalıyor gibi gezdirdi:

— Bir bağlama çalar... O kadar... Ama bağlamayı da çalar hani... Dağı taşı inletir Ağazade...

Hakikaten arkadaşları yapmasa, Mustafa açlıktan ölür, kirden pislikten kokardı. Elini evde işe sürmediği, hovardalıktan başka bir şey düşünmediği anlaşılıyordu. Mustafa oturup köyünden, kimsesinden bahsetmeyi sevmezdi! Yalnız arada bir söylediklerinden, babasının Çatalca taraflarında çok zengin bir köy ağası olduğunu, askerliğini bedelli yaptığını, babasının olmaz bir lafına canı sıkılarak iki senedir gurbet gezdiğini öğrenmişlerdi.

Kurubacak Mehmet, dışarıda dişini tutarak tek başına dolaşan Mustafa'yı seyrederken, bunları hatırladı:

— Bizim oğlan akılsız, dedi, yarın kalk köyüne git. Baba yüreği bu! Kovsa bile yıllarca küs durmaz. Evlat yüzünü görünce yumuşar. Çoktan da yumuşamıştır, başını döver olmuştur ya... O da ayrı...

— Kovulduğu yere gitmek, ite mahsustur. Kendini bilen erkek tükürdüğünü yalamaz. Elin ekmek tuttukça çalışırsın. Vücuttan düşersen devletin bu kadar hastanesi var. Birine sokulur, ölüp gidersin...

İbrahim elini salladı:

— Ne deseniz boş. Mustafa zaten yolu tuttu. Çağıran olmadığı için, kıyın kıyın yanaşıyor. İşte Zonguldak'tan Terkos'a kadar geldi. Artık dayanamaz, baba ocağına döner, görürsünüz.

Kulübenin önüne, yere devrilmiş kütüklerin üstüne oturarak çayın kaynamasını bekliyorlardı. Dibi is bağlamış kırmızı çaydanlığın burnundan duman çıkmaya başlayınca, Salih bardakları hazırladı.

Çay bardakları, iki küçük reçel kavanozuyla iki sırçalı maşra-

12) *Hamdi'nin yüzü kendisinden bahsediliyormuş gibi kıpkırmızı oldu:*

pa, bir de kenarı çatlak yoğurt kâsesinden ibaretti.

Hamdi, şeker külahını getirdi.

Küçük Salih, daima birisi bitirdikten sonra içiyordu.

Hamdi herkese üçer tane şeker dağıttı.

Recep çayı karıştırırken, başını kaldırmadan sordu:

— Buralarda kara kedi olur mu Mustafa?

— Ormanda yaban kedisi çoktur. Lakin karasını, beyazını bilmem.

İbrahim güldü:

— Neye sordun Recep? Ölünün üstünden atlar da, hortlak olur diye mi?

Recep'in babası köy imamıydı. Kurubacak Mehmet'e göre, dine mahsus bir sürü şey biliyordu.

— Öyle ya, tekin sayılmaz.

— Hortlar mı demek?

— Hortlar, gece vakti gezer dolaşır... Allah korusun, hepimizi rahatsız eder.

— Bunlar masal, uydurma laf İmamoğlu... Ölen adam, dünya yıkılsa kalkıp dolaşmaz. Kıyamette bile kalkacağı şüpheli.

Mustafa diş ağrısını unutmuştu.

— Kıyamet kıyamet, derler. Şunu bileniniz varsa, bir anlatın! dedi.

Hamdi, İstanbul'da bir müddet Amerikalı asarı atika alimlerinin yanında çalışmış, birkaç kere de Aksaraylı Arap Hoca ile define aramaya gitmişti. Aksaraylı Arap Hoca'nın dünyaya ve ahrete dair çok derin malumatı vardı. Hamdi, bunların hemen hepsini karmakarışık ezberlemişti. Evvvela alay ediyor zannettiği Mustafa'nın, ciddi söylediğini anlayınca şaşırdı:

— Kıyameti bilmiyor musun? Sizin köyde, imam, hoca yok mudur?

— Vardır.

— Anlatmaz mıydı?

— Bilmem.

— Ağazade, sen cuma namazına, ramazanda teraviye hiç gitmedin mi?

— Küçükken giderdim. Yani ihtiyarın zoruna... Rabbim günah saymasın, aptessiz falan sıraya geçer, öteberi, şeytanlık kura kura, yatar kalkardım.

İbrahim ötekiler gibi ürkmedi:

— Aldırma, dedi, aptessiz namaz kılan bu dünyada bir sen değilsin!

Recep korkmuştu:

— Tövbe de... Tövbe de... Günah... Bulgarya kâfiri...

Hamdi, bir parça şeker kırıp avurduna saklayarak anlattı:

— Dinle Mustafa! Kıyametten evveli var. Mehdî Resul gelecek. Mehdi Resul, şimdi bir yerdedir. Hint'te mi, Çin'de mi, Arap'ta mı bilinmez. Sancak-ı Şerif yok mu? Sancak-ı Şerif, şimdi yüzünün üstüne toprakta yatar. Vakti zamanı gelince kendi kendine kalkıp dikilecek. İşte o alamet, "Mehdi Resul göründü" alametidir. Mehdi, Sancak'ı eline alacak. Acele Müslümanların önüne düşecek. Büyük bir muharebe olacak... Bütün kâfirler kılıçtan geçirilecek.

Mustafa, sözlerine akıl erdirebilmek için şüpheli şüpheli Hamdi'nin yüzüne bakıyordu.

İbrahim ara yerden kayıtsızca sordu:

— Mehdi Resul'ün harbi, kılıçla mı olacak Hamdi?

Hamdi:

— Kılıçla olacak elbet... Ne sandın?

— Gâvur, mitralyöz, tayyare kullanırsa?

Bu cihet, Hamdi'nin hiç aklına gelmemişti Böyle vaziyetler-

de tereddüdün iman zayıflığına geleceğini bildiğinden, acele acele cevap verdi:

— Öyle şey olmaz, Mehdi Resul devrinde mitralyöz işler mi? Şişer kalır vallaha... İş kılıca dayanacak. Atların üzengisinden kan akacak. Ama sonunda insanlar rahat edecekler. Fakir zengin kalmayacak. Kurtla kuzu kardeş olacak.

Kurubacak Mehmet, sıcak çaydan sonra buruşuk alnına biriken terleri sildi ve keyifle bağırdı:

— Ne güzel... Belki Sancak doğrulmuştur. Mehdi Resul'ün çıkması yakındır, gelse de kurtulsak.

Recep babasından öğrendiği gibi, derinden derine içini çekti:

— Bakalım sende iman bütünlüğü var mı? Kurtulmak öyle kolay değil...

Kurubacak Mehmet kendisinden emindi:

— Bak, Mehdi Resul görünsün, iman ciheti kolay. Ben kaç paralık adamım ki, vebalim, suçum ne olacak?

Recep hemşehrisi olduğundan Kurubacak'ı seviyordu.

— Orası da öyle, dedi, "kırk yıl günahkâr, bir yıl tövbekâr" denilmiş.

İbrahim gene gözlerini kısmıştı:

— Doğrusunu ister misin Hamdi, senin Mehdi Resul'ün işine aklım ermiyor. Marifet, kendi kendine doğrulmadan Sancak'ı kaldırmakta... Odun bile "Yandım Allah!" diye ayaklanınca, Mehdi Resul ister yetişsin, ister yetişmesin. Bir de kurtlarla kuzular kardeş olacak dedin, korkarım bu işte gene kurtlar kazanır.

Hamdi, Bulgaryalı'ya dargın dargın bakarak cevap vermeye hazırlanırken Mustafa tekrar sordu:

— Şu halde kıyamet dedikleri kılıç harbi öyle mi Hamdi?

— İbrahim'den soluk bulsak da anlatsak... Kıyamet dünyanın sonudur. İsrafil Peygamber, borusunu çalınca yeryüzündeki can-

lılar, hayvan, insan sizlere ömür. Dünya dümdüz olacak. Ağazade öylesine ki, nah, avcumun içi. Maşrıktan yumurta yuvarla, mağribe kırılmadan varsın. Dünyada bir Hak teâlâ, bir de kurt kalacak. Rüzgâr, kurdun derisini ayaklarından başlayıp yüzecek. Derisi yüzülen kurt, silme yara olup geberirken: "Eyvah, bende bu kuvvet varmış da kadrini bilmemişim" diyecek ama, iş işten geçti. 13

Ağazade Mustafa:

— Masal gibi yahu! dedi.

İbrahim ciddiyetle başını sallıyordu:

— Masal olmasına, halis kurt masalı... Lakin kurdun yüzülmüş pöstekisi ne olacak, kimin hissesine düşecek? Orası belli değil.

Hamdi, Bulgaryalı'nın dinsizliğine artık kızmıştı. Ayağa kalktı:

— Ölürsen görür anlarsın, zındık herif!

Kurubacak Mehmet, boş çay fincanını yere bıraktı. Mustafa'dan bir sigara istedi:

— Bizim oraların hocası kıyamet gününü böyle anlatmaz, dedi, güneş tepemize bir mızrak boyu alçalırmış, hepimizi cayır cayır yakarmış. Cümlemizin günahı, vebali tartılacak. Sırattan geçeceğiz.

Recep tasdik etti:

— Öylesi de olacak, böylesi de... İkisi de hak.

Recep'le Kurubacak Mehmet, İnebolu'nun Derepınarı köyündendir. Senede altı ay gurbete çıkarlar, vergi, giyim, kuşam, tuz, kil, gazyağı masarifini kazanır dönerlerdi. 14

Recep'in köyde hali vakti iyiydi. Lakin Kurubaçak'ın ikisi kız, dördü erkek altı çocuğuna karşılık, kırk dönüm tarlası vardı. Bu sebepten, hissesine düşen Köylü sigaralarını aybaşında Terkos Köyü bakkalına satmasını, sonra canı çektikçe arkadaşlarından

13) ... kurt, *kıpkızıl* yara olup...
14) ... Derepınarı *köyündendiler*.

sigara istemesini kimse ayıplamıyordu.

Rüzgâr yükselmişti.

Rüzgârda, kumsalı dalgalar yaladığı için çalışmak kabil olmuyordu.

Hamdi bir gökyüzüne, bir de kımıldamaya başlayan ormana baktı. Uzaklardan yaprak hışırtıları arasından kömürcülerin balta sesleri işitilmekteydi.

— Hava patlayacak arkadaşlar, dedi. Haydi, deniz kabarmadan bir sefer daha yapalım, gevezelik ettik.

İbrahim küreği omuzladı:

— Ölümden korktuk... Denizden ölü çıktı. Belimiz büküldü.

Otlayan eşekleri toplayıp önlerine kattılar.

Denizin rengi morarmıştı.

Küfeleri süratle doldurdular.

Çakılları gölün kenarına boşaltıp kulübenin önüne gelince, Hamdi:

— Ben çamaşır yıkayacağım, dedi, isteyen varsa haydi hazırlansın.

İbrahim'le Kurubacak Mehmet:

— Biz de yıkarız! dediler.

Salih ateşi yaktı. Üstüne gaz tenekesini koydu. Sonra kovalarla su taşımaya başladı.

Recep dizlerinden birisi yırtılmış olan pantolonunu yamamaya oturmuştu.

Ağazade Mustafa kulübeye girdi, sedire yüzükoyun uzanıp başını koluna dayadı.

* * *

Deli İbrahim kocaman ellerine hiç yaraşmayan bir hamaratlıkla çamaşır yıkıyordu.

İşe daldığı zamanlar şarkı söylemek âdeti olduğundan bir Bulgar havası tutturmuştu.

Hayatı, Bulgarya'dan muhacir gelmesiyle başlamış gibi hikâyesini kısaca şöyle anlatırdı:

"Osmanlı hududuna –Türkiye Cumhuriyeti'ne hâlâ böyle diyordu– ayak basınca sevindik. Önümüze eli defterli bir adamcağız çıktı. 'Safa geldiniz, hoş geldiniz babacıklar.' dedi. Bizi Tekirdağ taraflarına iskân edecek oldu. Aklı erenlerimiz: 'Dur bakalım kâtip! Nasıl yerdir, ot biter mi, adam barınır mı?' dediler. Kâtip: 'O da nasıl laf. Bir karpuzu olur, tamam yirmi beş sağ okka çeker' diye türlü türlü diller döktü. Bizi yola yatırdı. Hey anacığım, bizi bir yere iskân ettiler, ormanı bile yok. Haydi yerlisine hoş diyelim, biz alışmamışız. Seferberlikten bu tarafa sürülmemiş tarlada İbrahim ne yapar? Ebniye kurduk, çalışmaya başladık. Doğrusu karpuz iyiydi. Lakin nerede kâtibin yirmi beş okkalıkları, nerede bizim yetiştirdiğimiz, şuncacık bostanlar? Baktım olmayacak. Çocuklarla kadını aldım, Bursa'ya geçtim. Orada çocuklar birbiri arkasına ishal oldular. Kızılcık reçeli, bulgur pilavı, yoğurt ayranı para etmedi. Birer hafta aralığına gömdük, gitti. Bir ben, bir kadın kaldık mı sana! Komşular kadının aklını çeldiler: 'Yalnız İbrahim'in geliratıyla ev dönmez, haydi bizimle beraber ipeğe gel, yevmiye alırsın.' dediler. Benim işim fena değildi. Lise mektebinde hademelik ediyordum. Biraz sermaye tutunca, beygir arabası alıp kiracılığa başlayacaktık. Karı milleti bir şeyi aklına koyar da yapmaz mı? İpek işlemeye girdi. Sen, sabah namazından, akşam ezanına kadar kaynar suda çalışabilir misin a karı? Üç aya varmadan yatağa düştü. Sıcak suda çalışmak göğsüne dokunmuş... Al belayı!.. İnce illetten kurtaramadık. Kaldık mı sana bir başımıza!.. İşte o gün bu gündür, bir abam var atarım, nerede olsa yatarım hesabı... Bir başına olmak Rabb'ime

mahsus, derler hocalar... Pek inanmayacaksınız. Bulgaryalı Deli İbrahim de bir başınadır işte."

İbrahim bunları söylerken, başka birisine ait eğlenceli bir hikâye anlatıyor sanılırdı. Yalnız memleket hasreti duyduğu zaman, küreği birine hiddetlenmiş gibi hızlı sallar, çamaşırı böyle kızgın kızgın çitiler, şarkısını böyle bir acayip söylerdi.

Ses gittikçe yükseliyor, gaydadan öğrenilmiş Makedonya havaları rüzgâra karışıyordu.

Ağazade Mustafa bağlaması elinde kulübeden çıktı. Çamaşır yıkayanların yanına oturdu. İbrahim'in türküsüne uymaya çalıştı.

İyi bağlama çalıyordu. Bulgar gaydasının şımarık seslerine bizim türkülerimizin ağırbaşlı, mütehammil ve kederli çeşnisini karıştırarak, farkına varmadan yeni şeyler buluyordu.

15 İbrahim türkülerinin başkası tarafından tekrarlanmasını severdi.

Arada bir: "Oldu mu kardeşlik, orası öyle mi hiç?" diye gülüyor, güfteyi hatırlamak için biraz durarak, baştan başlıyordu.

Hamdi ile Kurubacak Mehmet, dalgın dinliyorlardı.

16 Küçük Salih, bir kütüğe oturmuş, başını sallıyordu.

İbrahim bir müddet sonra şarkı söylemekten usandı:

— Ağazade benden bu kadar, dedi, sen bir başına hangi havayı dilersen öttür!

O zaman Mustafa toprak yoldan çıngırak ve nal sesleri işitilinceye kadar arkadaşlarına bağlama çaldı.

* * *

Araba kulübenin kapısında durmuştu.

Çamaşır yıkayanlar ellerinin sabununu kurulayarak koştular.

---

15) İbrahim *şarkılarının* başkası...

16) Küçük Salih, bir kütüğe oturmuş, *başını sallayarak kaşınıyor, çıplak ayağını yere vuruyordu.*

Mustafa bağlamasını kolunun altına sıkıştırıp ağır ağır yaklaştı.

Şerif Kaptan, arabacının yanından yere atlamış, mavzerini kulübenin duvarına dayamıştı.

— Merhaba tosunlar, dedi, ne var ne yok?

— Sağlığın Kaptan! dediler.

— Geç kaldık bu hafta, açlıktan ölmediniz mi?

Hamdi, arkadaşlarının yerine cevap verdi:

— Ölünür mü? Geçindik...

— Nerde Recep? Balıkta mı?

— Hayır, içerde pantolon yamıyordu. Uykuda mı kaldı, nedir?

— Bırak uyandırma, uyusun. Sen nasılsın İbrahim Ağa?

— Çalışırız Kaptan. Çamaşıra girdik karı gibi.

— Kurubacak! Sen de mi çamaşır yıkıyordun ulan?

Kurubacak yüzünü büsbütün buruşturarak, gülümsedi. Namaz kılar gibi ellerini göbeğine kavuşturmuştu.

Kaptan başını Mustafa'ya çevirdi:

— Maşallah... Bağlama kolunda... Yeni türküler var mı?

— Çoktan çalmadım. Parmaklarım hamlamış mı diye baktım.

— İyi iyi! Size rakı da getirecektik. Ve lakin ısmarladığımız adam vaktinde yetiştiremedi. Gayri haftaya... Geç kalmamız da bundan...

İbrahim, tahtaları kırmızı çiçekli muhacir arabasına, yeleleri boncukla örülmüş demir kırı beygirlere dalmıştı.

Hamdi, Salih, Kurubacak Mehmet helva karavanasını, peynir ve kavurma tenekesini, fasulye torbasını, ekmekleri ve sigara paketlerini kulübeye taşıdılar...

Recep pantolonunu acele giyerek, erzakın sandığa yerleştirilmesinde Hamdi'ye yardım etti.

Kaptan küçük iskemleyi alıp kapının önüne oturmuştu.

Hamdi işini bitirdikten sonra:

— Bu hafta işler durgun Şerif Ağa, dedi, bir defa üç gün boş oturduk. Fırtına kesilmedi. Bugün hem deniz kabardı, hem leş çıktı.

— Leş mi çıktı?

Hamdi kulübeden cüzdanı getirdi:

— Giresun'un köylerinden... İsmi bir hoş... Kendisi 328 tevellütlü... Kömür kayığı tayfasından olmalı. Üstünde on iki lira parası vardı. Buyur, say!

Kaptan paraları saydı. Nüfus tezkeresine bakmadı:

— Nerde ölü?

— Buraya getirdik... Duvarın dibine yatırdık.

— İyi etmişsiniz. Götürüp karakola teslim edelim. Muamelesini yaparlar. Üstünden liman kâğıdı çıkmadı mı?

— Başka kâğıt çıkmadı. Köyü, nüfusunda yazılı. Parasını çoluğuna, çocuğuna yollarsın.

— Yollarım elbet... Ne kadar çakıl çektiniz?

— Bugün öğleye kadar çalıştık... Yok canım... Öğleden sonra da bir sefer yapıldı. Senin anlayacağın on günde altmış beş sefer tuttu.

— O da yetişir... Aferin... Hayvanlar nasıl?

— İyiler... Çalışıyorlar...

— Yaralısı, hastası yok ya?

— Yok.

— Yemleri haftaya kadar idare eder mi?

— Haftaya ne demek? On beş gün idare eder.

— Tükenince haber verirsin. Motor işledi mi muntazam?

— İşlemedi... İki gün ancak geldi.

— Size koyun da kestirecektim. Baktım rakı yetişmedi, kavurma aldım.

— İyi ettin. Bu gece kalacak mısın?

Kaptan bazı geceler kulübede yatardı. Bunun için evden bir

de yatak getirmişti.

Yok, bu gece gideyim, dedi, ölünün muamelesi filan ister. Haftaya kalırım. Ay ışığı olur, rakı da getiririm. Bir cümbüş yaparız.

Baş üstüne... Şerif Kaptan kuşağının arasından bir kesekâğıdı çıkardı:

— Al şunu. Arkadaşların maaşlarını ver. Kendi aylığını da alırsın. Büyük para vardı. Bakkal Rıza'ya bozdurduk, hep ufaklık vermiş.

— Zararı yok. Hani, "metre" demiştim, getirdin mi?

— Vay canına... Aklımızdan çıkmış ulan!

— Etme Kaptan... Ucuz bir şey alıver. Vallah billah gâvur mühendisin ölçüsü metreden büyük.

— Haftaya mutlak bekle... Bir metre alır getiririm.

Şerif Kaptan birdenbire ayağa kalktı. İleri geri yürüdü. Çok sinirli, çok hareketli bir adamdı. Kırk beş, elli yaşlarında görünüyordu. Gözleri birbirine yakın ve küçüktü. Suratında büyük bir bıçak yarası vardı. Yara sağ tarafta, kulaktan çeneye kadar pembe bir çizgi halinde inmişti.

Bu sebepten sağ gözü daima kısılmış duruyor, bugünkü gibi keyfi yerinde olduğu zamanlar bile yüzüne tehditkâr ve mütecaviz bir mana veriyordu. Konuşurken bir elinin başparmağıyla kalın, gümüş kösteğini kımıldatır, oturduğu yerden kalksa veya durduğu yerden yürüse, belindeki tabancanın kılıfını arkaya doğru iterdi. Daima külot pantolon, avcı biçimi ceket ve çizme giyiyor, düğmelerini hiç iliklemediği ceketin altına mutlak siyah kuşak bağlıyordu. Beygirle geldiği zamanlar gümüş kırbacını unutmazdı. Genellikle sarhoştu. "Kaptan" lakabı, denizciliğinden değil, Mütareke'de çete reisliği etmekten kalmıştı. 17

Ölüyü arabaya taşıttıktan sonra fazla durmadı.

17) *Ekseriya* sarhoştu.

— Kalın sağlıkla tosunlar! diyerek arabacının yanına oturdu. Hamdi'nin uzattığı mavzeri dizlerinin üstüne koydu.

— Haftaya geliriz... Haydi amca, bas gidelim. Bir sözün var mı Hamdi?

— Yarın rüzgâr düşmez de boş kalırsak, Terkos Köyü'ne ineceğim. Biraz işim var!

Ağazade Mustafa da birdenbire karar verdi:

— Ben de gideceğim Kaptan!

— Olur olur! Ismarladık şimdi.

Araba yolun dönemecinde gözden kaybolunca, Hamdi yere çömeldi.

Arkadaşları etrafına toplandılar.

Küçük Salih iki lira aylığını, Kaptan'ın doğruca babasına verdiğini biliyordu. Buna rağmen o da yaklaşmıştı.

Hamdi kesekâğıdını yırtarak yere yaydı:

— Bu sefer hep bozukluk... İçinde yeni gümüş paralar da var. Sen bunları hiç gördün mü Salih?

— Görmedim Hamdi Ağa... Bir tanesini göster bakayım. Gene veririm...

Gözleri parlıyordu. Yüzünün her zamanki yorgun hali değişmiş, ağzının büyümüş de küçülmüş ciddiyeti kalmamıştı. Hamdi nereden geldiğini bir türlü kestiremediği kederli bir şaşkınlıkla:

— Bu seferlik sana da para verilecek Salih, dedi, baban, Kaptan'dan bu ay yüz yetmiş beş kuruş almış. "Yirmi beşini Salih'e ver, harçlık etsin" demiş. Al sana bir yeni yirmi beşlik...

Salih küçücük, beyaz parayı avcunun ortasına koydu. Bir müddet baktı. Sonra:

— A... Üstünde adam resmi var... Adam resmi! dedi.

Hamdi, çenesini sert sert kaşıyordu:

— Gazi'nin resmi o... Bak bakalım benziyor mu?

— Sahi benziyor... Gazi Paşa'nın resmini koymuşlar...

Düşünerek biraz sustu:

— Kardeşime yollarım. Şunu bana deliver Mehmet Ağa... Kız, köyde boynuna takar.

— Delersen geçmez ulan...

— Geçmeyiversin... Daha iyi... Kimse almaz. Fukaraya ziynet olur.

Hamdi lüzumsuz yere en yüksek sesiyle gülerek çocuğun yuvarlak başını okşadı.

Ağazade Mustafa, yavaşça Hamdi'ye sordu:

— Lirayı kestin mi Hamdi?

— Kestim.

— İyi ama, yarın Terkos'a ineceğiz... Belki lazım olur.

— Sen bana olan borcunu öde... Lazım olursa yine veririm. Ama yarım saat sonra istermişsin... Baş üstüne...

Hamdi müsrif değildi. İbrahim onun koynundaki eski cüzdana kaç kere: "Su içinde elli kayma sayarım. Eksik çıkarsa zarar benim. Elverir ki, siz Çerkez domuzunu razı edin" diye paha biçmişti.

Kurubacak Mehmet düşünceli düşünceli:

— Cigaraları nasıl satacağız, dedi, gördün mü işi... Kaptan'dan ruhsat istemeliymiş. Geçen ay gibi yapalım mı Hamdi? Parasını sen ver, götürür satarsın!

— Olur, paketi beş kuruştan mıydı?

— Beş kuruştan... Bakkal Rıza Efendi yirmi para aşağısına alıyor.

— Otuz paket, beşerden bir buçuk lira tutar.

— Bu ay otuz bir... Temmuz ayı.

— Yok canım.

Kurubacak Mehmet örselenmiş bir kösele parçasına benzeyen elini uzattı. Başparmağından itibaren parmaklarının birini

açık tutup birini kapatmıştı. Yüksek sesle saydı:

— İşte... Mart 31... Nisan 30... Mayıs 31... Haziran 30... Temmuz 31...

— Haklısın Kurubacak.

Hamdi, cebinden bir avuç bozuk para çıkardı.

Ne zaman sigara satmak lafı açılsa, Kurubacak Mehmet sözü mutlak köye çevirirdi.

— Köye biraz harçlık gönderelim, dedi, geçen ay da "gönderelim" dedik... Unuttuk. Terkos'a ineceksiniz, Bakkal Rıza Efendi'ye verirsin, o gönderir.

Hamdi, Kurubacak'ın durgunluğunu dağıtmak için gülmeye başladı:

— Bu ne para biriktirmek... Sonra koyacak yer bulamazsın.

— Para biriktirmek ne haddimize bizim... Tahsildar, yorganı, tencereyi satmasın, yeter.

— Parayı vergi için mi gönderirsiniz hep?

— Elbet vergi için.

— Yazık, kalıbına yazık!

Hamdi'nin en övündüğü şey, gurbete çıktı çıkalı, götürüp eliyle on para vergi vermemiş olmaktı. Kurubacak Mehmet'in sıska omzuna vurdu:

— Ben vergi nedir, bilmem. Hep bizim gibilerden mi alacaklar. Biraz da zenginler versin.

Recep bir ot sapını dişleri arasında ezerek dinliyordu. Mehmet'in sustuğunu görünce, burnunu çekerek sordu:

— Çifti çubuğu, çoluğu çocuğu olmamak dile kolay. Atar durursun Hamdi Efendi, fabrikada çalışırken senden vergi kesmezler miydi?

— Keserlerdi. O sebepten yüz elli kuruş yevmiyeyi bıraktım da, buraya geldim. Bir gün kafam kızdı. Günde yüz elliden ay

sonunda elime kırk beş lira geçecek. Halbuki otuz dört küsur lira veriyorlar. Üst tarafı vergiye tutulurmuş. Çektim kasketi, yürüdüm. O sırada Kaptan birini arıyormuş. "Çakıl çekmekte çalışır mısın?" dedi. "Çalışırım!" dedim. Buraya geldim.

— Pazarlık etmediniz mi?

— Kaptan'la mı? Etmedik. Çakıl taşıyan motorun sahibi Hidayet Usta, fabrikada makinisttir. O konuşmuş.

— Allah Allah! Ay başına yakın: "İşini beğenmedim, bana yaramazsın!" diye kovalasaydı?

— Yağma yok! Hakkımı isterdim.

— Pazarlıksız gelmişsin?

— Size ne veriyorsa, bana da o kadar verirdi.

— Kulak asmadı diyelim.

— Zorla alırdım paramı... Yağma yok.

— Kaptan'dan mı?

— Kaptan'dan... Ne sandın!

Ötekiler de alakadar olmuşlardı. Kurubacak:

— Bela heriftir Kaptan, dedi, zorla iş yapmaz.

İbrahim, yere bakarak gülümseyen Hamdi'nin yerine cevap verdi:

— Senden yaman olmasın Kurubacak! Senin işin, elde mavzer efelik etmekten daha müşkül!

II

Gece fırtınalı geçti.

Rüzgâr uzak mandıraların köpek seslerini, birbirine çarpan ağaç dallarının çatırtılarıyla kayalarda dövünen denizin homurtusunu kulübenin etrafında bir tahta fıçı gibi yuvarladı durdu.

Hamdi sabahleyin kahvaltıdan sonra İbrahim'e:

— Biz gidiyoruz, dedi, hayvanlar yemi kesince ormana bıra-

kırsınız. Benim çamaşırlar ıslaktır, sermeyi unutma.

— Olur.

Kurubacak Mehmet yirmi lira verdi:

— Yarısı benim, yarısı Recep'in. Bakkal Rıza Efendi gönderir. Posta kâğıdını sonra alırız.

— Adresleri biliyor mu?

— Onda yazılısı var.

Hamdi sırtına yakası küçük sedef düğmelerle yandan ilikli bir siyah Çerkez gömleği, bunun üstüne kahverengi abadan bir yarım palto giymişti. Bacaklarının, küçükten beri beygire binmekten ileri gelen hafif çarpıklığı, külot pantolondan büsbütün belli oluyordu.

Ağazade Mustafa da hazırdı. Arkasında, İstanbul'un Kapalıçarşı koltukçularından aldığı lacivert elbise vardı. Pantolon biraz kısa, ceket biraz bol olduğundan Mustafa bu kıyafetle daha kısa boylu, daha ufak tefek görünüyordu. Ceketinin içine beyaz jarseden bir boyun atkısı asmış, göğsündeki pembe kenarlı mendili, yirmi beş kuruşluk dolmakalemiyle tutturmuştu. Yola çıkacakları zaman, yorganın arasından beyaz saplı Bursa bıçağını alıp beline soktu.

İbrahim gülerek sordu:

— Silahlanıyorsun Mustafa, Sarıcalara muharebeye mi?

Sandalı çözdüler.

Hamdi küreklere oturdu.

Mustafa eline uzun bir sırık almış, kıçüstünde ayakta duruyordu. Sığ yerlerde sopayla dayanarak, küreğe yardım edecekti.

Durgun suyun üstünde yavaşça yola çıktılar.

Mustafa:

— Önce tıraş oluruz, dedi, sonra İneboluların parasını yatırırız.

— Dişini çektirecek misin?

— Ağrımıyor.

— Sen bilirsin. Unutturma... Dönüşte bulursak gazete alalım. Salih okumaya meraklıdır. Sevinir oğlan.

— Unutmayız.

Kürekler iskarmozlarda gıcırdıyordu.

Gökyüzü göle vurmuştu. Yer yer beyaz, yer yer mavi renkler kırışıksız ve derin parçalarla uzanıp gidiyordu. Rüzgârda yosun ve çamur kokusu vardı. Suyun dibi apaçık duruyor, eski sandal, bir gün Hamdi'nin bir Beyoğlu mağazasının camekânında gördüğü kocaman bir kavanozun içinde yüzüyormuş gibi irili ufaklı balıkların ve yosunların üzerinden geçiyordu.

Mustafa:

— Köpoğlusu göl... Uyu bakalım, uyu! dedi.

— Uyuyor mu sanırsın Mustafa? Su uyur mu?

— Uyuyor işte... Su, neden uyumazmış. Bizde: "Su uyur, düşman uyumaz," derler. Deniz homur homur homurdanırken, bilmez misin, bunun kılı kıpırdamaz. Sana bir şey söylesem inanır mısın Hamdi? Göl kısmı, suların aptalıdır.

Hamdi küreklerin sapına doğru gülümsedi:

— Suyun akıllısı aptalı olur mu, Ağazade?

— Denize bakarsan göl aptal, şuna bak... Koca İstanbul'a su veren adam hali var mı şunda?

— Sahi, Ağazade. Bütün İstanbul evlerine suyu burası verir. Sen buralısın, bilirsin, suyu acaba azalır mı?

— Azalmak ne gezsin. İnadına çoğalır. Büsbütün çoğalırsa, denize akan kanalın kapaklarını açarlar da suyunu azaltırlar. Görmedin mi? Kayıkçılar fırtınadan sonra kanaldan geçip denize çıkarlar. Sahile düşen tahta, kömür çuvalı, tenekesiyle gazyağı, zeytin falan, öteberi toplarlar.

— Öyle ya, toplarlar. Terkos Göl'ü evvel eski var mı dersin?

— Yok canım... Terkos Göl'ü yenidir. Bizim ihtiyarlar buranın serencamını anlatırlardı: Vaktiyle gölün yeri düzlük, ovalıkmış. Ortasında bağlı bahçeli, davarı sığırı saymakla tükenmez büyük bir köy varmış.

— Ne olmuş? Su mu basmış?

— Su basmış. Allah'a asi olmuşlar. Namusu, hayayı unutmuşlar. Bir gece, yatsı vakti köye yeşil sarıklı bir hoca gelmiş. Milleti hak dinine davet etmiş. Hocayı bir eve misafir etmişler. Yarı gecede yanına, on dört yaşında güzel mi güzel bir kız göndermişler. Hani baştan çıkarsın diye. Yeşil sarıklı hoca sabaha kadar tespih çekip dua etmiş, dayanmış. Lakin horozlar öterken şeytana uymuş, elini kızın şalvarına götürünce bir top patlamış, sular "gürrr!" diye boşalmış, köyü basmış. Kırk gün, kırk gece yağmur yağmış; köyden, hayvan olsun insan olsun, bir can kurtulmamış. Bahar üstü hava açık olursa, suların dibinde köyün beyaz minaresini gören olur. Bundan başka, bazı bazı horoz sesleri duyulur, dağ taş çınlar. Sarıcaköy yok mu? Eskiler: "Batan köyün gurbete gezenleri gelip kurdu. Mezhep genişliği oradan kalmalıdır" derler.

* * *

Terkos Köyü'ne çıkınca tıraş oldular.

Hamdi, Inebolulların parasını göndermek, sigaraları satmak için ayrıldı.

Mustafa aşçı dükkânına girip arka taraftaki bahçede, çardağın altında, bir masaya oturdu.

Burasını rüzgâr tutmadığından hava sıcaktı. Kabak fidelerinin geniş yaprakları, mısır koçanlarından sarkan püsküller sararmıştı. Tembel ve kirli tavukların arasında, ibiği ve kanatlarının ucu

kıpkırmızı bir horoz, yampiri yampiri kabararak dolaşıyordu.

Mustafa küçük Salih için aldıkları Köroğlu Gazetesi'nin resmine dalgın dalgın bakarken, Hamdi kasketini arkaya atmış, terini silerek geldi, karşısına oturdu:

— Gazete mi okuyorsun Mustafa?

— Yok... Resimlerine baktım. İşleri bitirdin mi?

— Bitirdim ama, karnım aç...

— Eh acıktık, vakit öğleye yaklaşıyor, paydos düdüğü çalınınca buraları kalabalık olur.

— Ne yiyelim?

— Köfte yaptırırız. Piyaz söyleriz. Bir şişe de rakı ısmarlayalım.

— Hay hay! Ismarlayalım.

Daha şişe yarı olmadan paydos düdüğü çaldı.

Dükkân ve bahçe, üstü başı kapkara ustalar ve ustabaşılarla doldu. Acele acele yemek yiyorlar, yüksek sesle konuşuyorlardı. Yakın masalardan birinde Türkçeyi pek fena söyleyen bir ecnebi ustabaşı şarap içmekteydi. Yorgun ve usanmış bir hali vardı.

Bu hal Mustafa ile Hamdi'ye de bulaştı. Birbirlerine bir şey 18
söylememelerine rağmen kalabalıktan canları sıkılmaya başlamıştı. Aylardır, tenhalığa, gürültüsüzlüğe alışmışlardı.

Mustafa bir şişe daha getirtti.

Kadehler çoğaldıkça, can sıkıntıları da artıyordu. Sıcak büs- 19
bütün bastırmıştı.

Hamdi gönülsüz gönülsüz İstanbul hikâyeleri anlattı.

Bir müddet sonra, Mustafa kızarmış gözlerini daldığı yerden kurtardı:

— Gidelim istersen yavaş yavaş... dedi, yolcu yolunda gerek.

— Sıcak be, serinlikte gideriz.

---

18) ... Hamdi'ye de *sirayet etti*.
19) Kadehler *ziyadeleştikçe*...

— Gölde rüzgâr olur... Kalk haydi!

— Sen bilirsin.

İkisinin de dizleri karıncalanıyor, başları dönüyordu.

Su kenarında, sıra sıra oturmuş amelelere rastladılar. Yeni yapılan koca fabrika binası, sanki bunların omuzlarına çökmüştü. Bol yamalı, buruşuk elbiseleriyle yorgun insanlardan ziyade, hastalara benziyorlardı.

Hamdi mahpusluk gibi adamı zaman zaman öfkelendiren bu amele hayatını iyi biliyordu. Sandalın ipini bir türlü çözemediği için küfretti.

Gölde, rüzgâr yerine buğu halinde, nemli bir sıcaklık vardı.

Mustafa kelimelerini dişlerinin arasında eze eze bir şarkı tutturmuştu. Arada sırada Hamdi'nin yüzüne bakıp gülümsüyordu.

Şarkısını birdenbire keserek sordu:

— Doğru Kırklara mı gidiyoruz?

Hamdi beklediği lafın nihayet açılmasına memnun oldu:

— Ne olacak?

— Bir şey yok... Sordum öyle...

— Bir sözün var gibi durdun?

— Sarıcaköy'e uğrasak mı derim?

— Deminden beri buna mı sırıtıyorsun Ağazade?

— Hani... Sen de istersen... Benden "gidelim" demesi...

— Bana bakma... Senin canın fazla çekiyorsa uğrarız... Hay hay!

Hamdi sandalı sol sahile aldı.

Kıyıdan gidiyorlardı.

Mustafa sopaya var gücüyle dayanıyordu.

Sarıcaköy'e yaklaşırken kasketlerini tekrar tekrar düzelttiler.

20) .. *benziyorlar, büyük lokmalarla helva-ekmek yiyorlardı.*

Berberin sürdüğü kolonya, genizlerine bir kadın kokusu halinde çarptı.

Köye on dakika mesafede, suyun kenarındaki mezarlıkta beş altı kadın görünüyordu. Birkaç tanesi yaklaşan sandala aldırmayarak, tokaçlarla çamaşır yıkamaya devam ettiler. Diğerleri çıplak ayaklarını göle sallandırmışlardı.

Havanın yağmursuz olduğu günlerde, Sarıcaköy kadınları hem böyle bekâr çamaşırı yıkarlar, hem de kısmet beklerlerdi.

Oturanlardan birisi, başını öteye çevirip eliyle ağzını kapayarak yan gözle sandala baktı:

— Kız Ayşe! Senin Mustafa geliyor.

Hamdi ile Mustafa, sandalı bağlıyor gibi davranarak arkalarını kadınlara dönmüşlerdi. Sarhoşlukları kalmadığı için utanıyorlardı. Hele Hamdi başını eğerek yürüyen Ağazade'nin adeta arkasına saklandı. Kadınların yanından böylece geçip mezarlığın içindeki çalı kümelerinin arkasına oturdular.

Daha sigaralarını yakmadan Ayşe yanlarına geldi. Sırtına bir basma entari giymiş, beline bir şal kuşak sarmıştı. Beyaz yemenisi sarı saçlarını ve çenesini kapatıyor, mavi gözleri ağlamış gibi parlıyordu. Dudakları kalındı ve bir köşesiyle belli belirsiz gülümsemekteydi:

— Safa geldiniz, dedi, arkadaşının adı Hamdi değil mi Mustafa Efendi? Hatice ablam görür görmez tanıdı. Geçen ay beraber gelmişsiniz.

Kuşağının üzerinde, uçları birbirine uzak duran gergin göğsü konuşurken titriyordu. Kınalı parmaklarıyla çenesindeki yemeniyi tutmuştu.

Mustafa gözlerini Hamdi'ye çevirerek cevap verdi:

— İyi bilmiş, adı Hamdi...

— Gene Hatice'yi mi istiyor?

Hamdi omuzlarını sallayınca, Ayşe kadınlara seslendi:

— Hatice gel... Gel kız!

Hatice uzun boylu, şişman bir kadındı. Elleri ayakları pek büyüktü. Göğsü karnına kadar sarkmıştı.

— Safa geldiniz! dedi.

Ayşe güldü:

— Hamdi Efendi seni istiyor.

Ayakta bir müddet durdular.

— Gece kalacak mısınız?

Mustafa doğrudan doğruya cevap vermedi:

— Kocan hâlâ gurbette mi Ayşe?

— Gurbette.

— Kızının hastalığı nasıl oldu? Geçende, hasta diyordun?

— Öldü. Siz sağ olun... Gece kalacak mısınız, dedim?

— Yok, gideceğiz.

— Haydi kalk, Hatice'yi efendisiyle bir başlarına bırakalım. Elbette gizli sözleri vardır...

Mustafa sigarasını yere atarak kalktı.

Ayşe önden yürüyordu. Entarisinin etekleri boldu. Çıplak ayaklarına topukları çarpılmış kaba kunduralar giymişti. Adımlarını geniş geniş attığından, bacaklarının yuvarlaklığı bir görünüp bir kayboluyordu. Bütün kadınlarımız gibi kalçaları aşağıdaydı.

Mustafa babasının evinde kalan tıkız Çukurova kısrağını hatırladı.

Bir çalı yığınını dolaşır dolaşmaz Ayşe beyaz dişlerini göstererek döndü. Yemenisi çözülmüş, oyalı uçları göğsüne düşmüştü. Yanakları yuvarlaktı.

Mustafa yanına gelip kolunu tutunca nazlandı:

— Bırak, canımı yaktın!.. Çok göresin geldi mi?

— Gelmez mi ulan!..

Ayşe delikanlının gözlerindeki parıltıya cesaretle baktı:

— Biraz daha yürü... Kahpelerin işi yok, seyrederler. Ben utanırım. Mezarlığa da yakın... Günah olur.

* * *

Mustafa somurtuyor, Hamdi kürekleri yorgun yorgun çekiyordu.

Başlarında ve yüreklerinde dalgınlığa benzeyen bir boşluk hissediyorlardı. Pişman olmuşlardı.

Sahilden sesleri işitilmeyecek kadar uzaklaşınca, Hamdi bir sigara yaktı:

— Bu işi, aklım almıyor Mustafa... Vay canına... Kötü be!

— Hangi iş?..

— Şu Sarıcaköy'ün hali. Baksana, kadınlarının çoğu fena yola düşmüş. Kocaları da bilir mi?

— Hepsi değilse de, Ayşe'nin herifi karısının yediği haltı bilir. Köy baştan ayağa bozuk diyemem, lakin çoğu bu yoldadır. Eskiden burası böyle değildi. Fabrika açıldı açılalı, büsbütün azdı karılar. Fabrikaya bir sürü bekâr amele geliyor. Şurada kurtarına birlikleri de var. Para bol, karı kıt! Önce oynak dulları baştan çıkardılar. Köy nikâhı, hoca duası derken eloğlu birkaç ay içinde başından atıveriyor. Sonra sonra gelinler, körpe kızlar başladı. Kocakarılar bir ikisini mühendislere götürü götürüverdiler. Yavaş yavaş köyün mezhebi bütün bütün genişledi. Para bu, adamda din iman, namus koymaz. Baksana, ellişerden bir lira verdik. Dört rençber yevmiyesi...

— Ne olursa olsun, ben şaşıyorum vesselam.

— Hem şaşarsın, hem de gelir Hatice abla ile oynaşırsın.

Akşamın alacakaranlığında çakıl yığınıyla tahta iskele görününce, Hamdi kürekleri bıraktı:

— Mustafa, Sarıca'ya uğradığımızı arkadaşlar bilmesin. İbrahim bizimle eğlenir.

— Söylemesine söylemeyiz, lakin Bulgaryalı bilmem inanır, bilmem inanmaz.

Sandalı sahile bağladıktan sonra suya girip gusül aptesi aldılar.

III

Kaptan gelecek diye hazırlık yapılıyordu.

Deli İbrahim iki saat kadar uğraşarak bir miktar balık tutmuştu. Balıklar büyük bir kovanın içinde mecalsiz mecalsiz kımıldanıyorlardı.

Kurubacak Mehmet'le Recep, ağır bir yağ kokusu ve çalı dumanı içindeydiler. Recep hamur açıyor, Kurubacak tavada gözleme pişiriyordu. Gözlemeleri, arkadaşlar arasında pek makbuldü. Bir kere de Kaptan rastlamış, çok hoşuna gittiğini söylemişti.

Hamdi kulübede piyaz için soğan doğruyor, ara sıra elinin tersiyle, yaşaran gözlerini ovuşturuyordu.

Hava iyiden iyiye kararınca, bir tahta parçası üzerinde tuz döven Salih'e:

— Şu lambayı yak, dedi, soğan diyerek elimi doğrayacağım.

Lambanın ışığında, ortalık derli toplu mu diye, etrafa göz gezdirdi. Toprak zemin bol su dökülerek süpürülmüştü. Sedirin üstünde Köroğlu Gazetesi duruyordu.

— Gazeteyi okudun mu, Salih?

— Okudum, Hamdi Ağa.

— Ne yazıyor, harp olacak mıymış?

— Orasını okumadım.

— Bak şuna... Ya neresini okudun?

— Pehlivanlığa mahsus yazıyor, orasını okudum.

Salih kulübenin loşluğunda, eksik dişiyle yavaşça güldü.

Bu esnada bir silah sesi işittiler.

Kurşunun ıslığı, bir yerlere çarparak, ormanın hışırtısı arasından geçti.

Hamdi:

— Duydun mu? diye başını uzattı.

— Duydum Hamdi Ağa... Kaptan geliyor.

Kaptan pek keyifli olduğu zamanlar, yaklaştığını mavzer atarak haber verirdi.

Hamdi kulübenin kapısına çıktı.

Kaptan kır atının üstündeydi. Hayvan yüksek olduğu için Şerif Ağa, çelimsiz vücuduyla küçük bir çocuğa benziyordu.

— Heyy! diye bağırarak tüfeğini havada salladı. Öteki elinin yumruğunu beline dayamıştı. Başını iki yanına sallayan yorgun beygiri, tırısa kaldırdı. Kapının önüne gelince dizginleri şiddetle topladı, üzengideki ayaklarını iki yana gerip cakalı cakalı durdu.

Hamdi:

— Safa geldin Kaptan! diyerek hayvanın başını tutmuştu, mavzeri sen mi attın?

— Ben attım.

— Çocuk silah sesini duyunca "Kaptan geliyor" dedi.

— Demek bildi bizim olduğumuzu?

— Bildi.

Kaptan yere atladı. Kamçısıyla çizmesine vuruyordu.

Hamdi, dizginleri Salih'e vererek eğerin üzerinden heybeyi indirdi. Kolanları gevşetti. Terkiye bağlı çulu çözüp beygirin üstüne örttü:

— Zorlamışsın hayvanı Kaptan... Eziyorsun biçareyi...

— Aldırma, alışıktır.

Salih ay ışığı altında daha beyaz, daha yüksek görünen beygiri yavaş yavaş gezdirmeye başlamıştı.

Kaptan küçük ve acele adımlarla gözleme yapanlara yaklaştı:

— Hayrola... Ortalığı dumana vermişsiniz, değirmen pidesi mi bu?

Kurubacak, aşağıdan yukarıya baktı:

— Safa geldin Kaptan... Değirmen pidesi değil, Karadeniz gözlemesi... Seversin, diye, yapalım dedik.

— Severiz ya... Elinize sağlık...

Kaptan geri dönerek kulübeye girdi. Heybeyi boşaltmakla uğraşan Hamdi'ye:

— Kavurmanız vardı ama, ayrıca et getirdim. Mezelik olur. Beş kilo da rakı var, tenekeyi çıkardın mı?

— Çıkardım, Kaptan!

— Sofrayı nereye kuracaksın?

— Nereye emredersen... İster içeri, ister dışarı.

— İçerisini bırak... Dışarda oturalım. Ay ışığıdır.

— Baş üstüne.

— Kutu konservesi, leblebi, kaynamış yumurta getirdik.

— Eksik olma.

Kaptan sedire çıkarak mavzeriyle ceketini duvardaki çivilere astı. Gömleğinin kollarını sıvadı. Kolları esmer ve kıllıydı. Lambanın ışığı sağ kolundaki denizkızı dövmesini aydınlattı. Kaptan her fırsatta, bunu mahpushanede yaptırdığını söylerdi.

Çevik bir hareketle yere atlayıp belindeki tabancanın kılıfını arkasına doğru itti.

— Mustafa nerede, göremedim?

— Buradadır, gelir şimdi.

— Gelsin... Bize bağlama çalar...

— Çalsın.

— Bu gece coşarsam, çiftetelli oynarım.

Sofra örtüsünü kulübenin biraz ilerisindeki çayırlığa serdiler.

Çayırlık yüksekçe bir yerdi. Ortasında kabukları çatlamış, kalın bir meşe ağacı vardı. Köy harabesinden ötede ormanın yüzü kapkaranlık duruyordu. Yalnız yüksek ağaçların tepesine, ay ışığı vurmuştu. Göl istikametinde duran iki beyaz bulut parçasının ucu, bakır bakır parlıyordu.

Küçük iskemleyi Kaptan'ın altına verdiler.

Kurubacak Mehmet, gözlemeleri genişçe bir tabağa yerleştirmiş, üstünü tencere kapağıyla örtüp bir çuvalla sarmıştı. Kırılacak bir şey özeniyle orta yere bıraktı. 21

Kaptan kırçıl bıyıklarını yolmak istiyormuş gibi hızlı hızlı çekiştiriyordu.

— Haydi başlayalım. Lakin bir kere oturuldu mu, sıralı sırasız fırlamak yok. Tadını kaçırırsınız. Ne lazımsa getirin, sonrasına çocuk hizmet eder. Bağlamanı aldın mı Mustafa?

— Hazır Şerif Ağa, meşede asılı.

Salih ayrı yiyeceği için beşi sofranın etrafına bağdaş kurup oturdular. Tıraşı uzamış yorgun yüzleri ay ışığında daha yumuşak, daha çizgisiz görünüyordu.

Kaptan kâseyi kaldırdı:

— Haydi muhabbete!

— Muhabbetine Kaptan!

Rakıyı kocaman yudumlarla suratlarını buruşturmadan içtiler.

Ay ağır ağır yükseldi.

Orman hafifçe esmeye başlayan rüzgârın altında, yorgun bir hayvan gibi kımıldanıyor, gölden serin ve yumuşak yosun kokusu geliyordu.

En çelimsizleri olduğu için Kurubacak Mehmet, ötekilerden evvel neşelendi. Bağlamayı indirip Ağazade'ye uzattı:

— Göster kendini Ağazade... Yık şu dağları!

21) .. bir şey *itinasıyla* orta yere bıraktı.

Mustafa başını eğerek sazın gövdesini kucağına bastırdı. Telleri gerdi. Yarım yırtık sesler evvela arka arkaya telaşla koşuştular, gittikçe damla damla düştüler; sonra kalın sesli bir erkek inliyor gibi, uzadılar.

Mustafa eğilmiş başı, az kamburca sırtıyla neler hissettiğini, neler söylediğini sanki biliyor, tezenenin ucunu tellere, orta parmağının tırnağını bağlamanın göğsüne vurup tempo tutarak çalıyordu. Küçük tekne, hazin bir hikâyeyle ağzına kadar dolmuştu. Halbuki Mustafa, böyle coştuğu sıralarda bir şey düşünmez, haberi olmadan çalışan parmaklarının çıkardıkları seslere, kendisi de şaşardı.

Hamdi farkında olmaksızın, yavaş yavaş Sarıcaköy'ü Hatice ablayı hatırlıyordu. Omuz başı, dişleniyormuş gibi tatlı tatlı sızladı. Maşrapayı rakı tenekesine daldırdı:

— İçelim arkadaşlar, içelim anasını sattığımın...

Rakıyı içtikten sonra yüzünün yarısını eliyle kapatarak, içinden geçenleri sezip sezmediklerini anlamak için, oradakilerin yüzüne ayrı ayrı baktı. Tekrar Kaptan'ın hikâyesini dinlemeye devam etti.

Kurubacak Mehmet kendi kendine gülümsüyordu: "Karı on lirayı alınca bir sevinir... Sevinsin. Sekizini harcarsa ikisini bir tarafa mutlak gizler... Gizlesin..."

Bulgaryalı İbrahim'in yüreğinden, yeleleri mavi boncukla örülmüş demir kır beygirlerin çektiği, kenarları kırmızı çiçeklerle süslü bir araba gıcırdaya gıcırdaya geçiyordu. Ölüm aman verseydi, Bursa'da kalıp, para biriktirecek, çocuklarıyla karısını bir pazar günü üstüne beyaz tente çekilen bu araba ile gezmeye götürecekti. Şimdi kocaman yumruğuyla durmadan ağzını siliyordu.

Recep güneş çıksa ekin biçmeyi, harman kaldırmayı düşünür, yağmur yağsa sürülecek tarlaları hatırlardı. Toprağına bağ-

lı bir köylü olduğundan, hepsinden daha dalgındı. Böyle ay ışığı bol yaz geceleri, delikanlılar harman yerinde öküzleri salarlar, ateşin etrafında oturarak konuşurlar.

Küçük Salih bir taraftan karnını doyuruyor, bir taraftan aya bakıyordu. Birkaç gün evvel, ortasından yırtılmış gibi görünen bu beyaz şeyin, bu gece Ağazade Mustafa'nın cebindeki ufak ayna gibi yusyuvarlak oluşu acayipti.

Kaptan her zaman içtiği için hiç değişmemişti. Bir kabadayılık hikâyesi anlatıyordu: "Çetecilik zamanında böyle bir gece... Ay ışığı varmış... Karıştıran taraflarında dağ cümbüşü yapıyorlarmış. Muhabbetin ortasında Gâvur Efe ile ağız dalaşına tutuşmuşlar. Gâvur Efe'nin önünde o vakitler on kişi duramazmış. Lakin Kaptan, kafası kızınca bıçağı Efe'nin göğsüne daldırmış. Biçare bu yarayı aylarca işletmiş, gezmiş..."

— Kulakları çınlasın, hâlâ: "Canım, senin gibi babayiğide feda olsun" der. "Ben senin gibi elini korkak alıştırmamış kabadayı görmedim," diye, hâlâ parmak ısırır Gâvur Efe...

Biraz durdu.

— Hey gibi insanoğlu hey! dedi; adam öldürmekten kolay iş yoktur. Lakin bizim gibi eskiden alışmalı.

Kâsedeki rakıyı bitirdi. Sağ gözü daha ufalmıştı. Testekerlek duran sol gözü gittikçe kırmızılaşıyordu. Parmaklarını şıkırdattı.

— Salih, su getir ulan... Uyuyor musun orada?

— Uyumuyorum amca!

— Sen çiftetelli oynamasını bilir misin?

— Bilmem.

— Yuf olsun. İnsan çiftetelli oynamasını bilmez mi? Öğren mutlak... Bak ben oynayayım da gör.

Kollarını kabartıp göğsünü şişirerek yerinden kalktı. Hamdi'nin yeni doldurduğu kâseyi, çenesinden akıta akıta içti:

— Mustafa, vur çiftetelliyi... Haydi vur!

Kıvrak oynuyordu. Başını ve omuzlarını titreterek parmaklarını şakırdatırken, mavzerli huşunetinden ayrılmış, azametle kösteğini kımıldatan, kamçısıyla asabi asabi çizmesine vuran, ağırbaşlı mal sahibi kılığından çıkmıştı. Süzgün gözleriyle yüzü munis göründüğünden, küçük vücudu, erkek kıyafetine girmiş bir kadını andırıyordu. Yorgun bir kadın gibi sevimliydi.

Bir müddet sonra, geniş bir hareketle elini kuşağının arasına sokup bir deste banknot çıkardı. Parmaklarını tükürükledi. Bir lirayı hızla çekti. Mustafa'nın omzuna doğru attı:

— Çal Mustafa, aferin!..

Yeşil kâğıt, Mustafa'nın omzunda biraz duraklayarak bağlamanın teknesine, oradan da yere düştü.

Ağazade Mustafa, üstüne cıvık bir şey sürülmüş gibi telaşla sazı kesti. Lirayı avcunda buruşturduktan sonra Salih'e fırlattı:

— Al Salih, sana Kaptan Ağa bahşiş veriyor.

Hamdi, Mustafa'nın yüzünü, hiçbir zaman bu kadar sevimli görmemişti. "Ne de olsa kişi evladı. Ayda yedi buçuk liraya çakıl çeker de, hovarda bahşişine el sürmez," diye düşündü.

* * *

Kaptan Şerif Ağa, çiftetelliden usanınca, mendiliyle alnını kurulayarak yerine oturdu.

— Benden bu kadar, haydi Kurubacak, bir Karadeniz havası yap. Iyi becerirsin köpoğlusu...

Kurubacak Mehmet, "Çarşambayı sel aldı" türküsüne başladı. Gözlerini yummuştu. Heceleri inatla uzatmasını seven, bar-
22 bar ve pürüzlü bir sesi vardı ki, "meyvesini kuşlar yediği için meyvesiz kalmış dağlar"ı iyi anlatıyordu.

22) ... "*meyvesini kuş yemiş*" ve "meyvesiz...

Türkünün sonunda Mustafa, içi tamamıyla tükenmiş gibi yorgun ve somurtkan durdu:

— Keselim artık!

Kaptan mendilini boynuna sarıyordu:

— Sahi, çalgı yeter... Biraz da nişan endahtı yapalım. Var mısın Çerkez Hamdi?

Hamdi övündü:

— Askerde keskin nişancıydık. Lakin bunca yıl elimize almadık.

— Görürüz, görürüz... Salih, koş mavzeri getir... Doludur, dikkat et... Ceketimin cebinde de ayrıca fişekler var. Onları da getir.

Tüfek gelince Kaptan, elli altmış metre kadar ilerdeki taşın üstüne bir yumurta koydurdu. Ayağa kalkıp avuçlarına tükürdü. Bacaklarını bir parça açmıştı. Silahı kaldırdı. Öyle uzun boylu nişan almaya lüzum görmeden, namluyu yukarıdan aşağıya indirirken, göz hizasıyla tetiğe bastı.

Hepsi, taşın üstünde beyazlığı hafifçe parlayan yumurtaya bakıyordu.

Mavzer patlar patlamaz yumurta dağıldı.

Hamdi:

— Yaşa Kaptan, yaşa! dedi.

Bir yumurta daha koydular.

Kaptan aynı sükunetle onu da parçaladı. Epey sarhoş olduğu halde, tüfeğini kaldırırken eski bir itiyatla dimdik duruyordu. İkinci yumurtayı da vurduktan sonra, silahın dipçiğini yere dayayarak azametle sallandı.

Hamdi ile arkadaşları askerlik etmiş, silah kullanmış adamlardı. Nişancılığın kıymetini biliyorlar, Şerif Ağa'ya saygıyla bakıyorlardı.

Mustafa, güç bir şey itiraf ediyor gibi:

— Aşk olsun, dedi, gece vakti meseledir. Haydi Hamdi, sen de kendini göster.

Hamdi gülümseyerek yaklaştı:

— Müsaade eder misin, Kaptan?

— Al bakalım, içinde üç mermi var. Üçünü de yak!

Hamdi arka arkaya üç kurşun atıp silahı boşalttı.

Yumurta olduğu yerde, sakin sakin duruyordu.

Kaptan gülmeye başladı:

— Sen başka usulde nişan alıyorsun Hamdi, bizim mavzer çeteci silahıdır.

Tüfeğin kundağını sevgiyle okşadı. Doldururken:

— Yakından vurmak daha müşküldür, dedi, kurşun sıçrar. Sen onu hesap etmedin!

Biraz daha içtiler.

Kaptan'ın gözleri kapanıyor, başı göğsüne düşüyordu. Âdeti malumdu. Epeyce içti mi, bir müddet uyuklar, fakat mahmurluğu dağılırsa, sabaha kadar içmek isterdi. Cıvık sarhoşluğu bundan sonra başlıyordu.

Hamdi arkadaşlarına göz kırptı:

— Rakı tükendi, gece de yarı oldu. Yarın iş var. Haydi artık yatalım!

Recep kulübeye girip sedirin üstüne Kaptan'ın yatağını serdi.

Hamdi ile İbrahim kollarına girdiler.

Kaptan müşkülatla soyundu ve yatar yatmaz uyudu.

* * *

Hamdi uykusunun arasında bir ses duyarak uyandığı zaman kulübe henüz karanlıktı. İşittiği sesin nereden geldiğini anlamaya çalıştı. Arkadaşları derin derin uyuyorlardı. İçerisi ter ve rakı kokuyordu.

Kaptan'la Salih'in yan yana yattıkları sedirin üzerinde bir kımıldanma vardı.

Hamdi bütün gayretine rağmen öksürüp doğrulamadı. Sol pazusu seyirmeye başlamıştı.

Torbasındaki brovning tabancası, yanında yatan Mustafa'nın daima yastık altında duran Bursa bıçağı aklına geldi. "Evham olmasın, belki sayıklamıştır," diye bir müddet kulak verdi.

Evham ettiğini zannederken Şerif Kaptan sigara yaktı.

Hamdi göğsünden bir ağırlık kalkmış gibi soluyarak doğruldu. Acele giyindi. Kapıyı açarken Kaptan sordu:

— Sen misin Hamdi?

— Benim.

— Ne var, erken erken?

Cevap vermedi.

— Çoktan uyanık mıydın?

— Yok... Şimdi kalktım.

Dışarda ortalık serindi. Çıplak ayaklarını sürükleyerek yavaş yavaş göle doğru yürüdü. Sahile inince bir müddet başı dönmüş gibi durdu.

Göl rüzgârla ürpererek ağarıyordu.

Çabuk çabuk soyundu. Koşarak, var kuvvetiyle suya atıldı. Başını dışarı çıkarmadan, nefesi kesilinceye kadar, karanlıkta yüzdü. Sonra geniş geniş ve hiddetli kulaçlarla suya vurdu. 23

Soğuk su, asabını yatıştırıyordu. Bir zaman hiçbir şey düşünmeden, insana yalancı gibi gelen mosmor gökyüzüne bakarak, sırkaüstü yattı. Dinlenmekten usanınca tekrar derinlere daldı. Her yukarı çıkışta, aptes alır gibi ağzını çalkalıyordu.

Ortalık iyiden iyiye aydınlanınca kenara çıktı. Yumruklarıyla göğsünü ovuşturdu. Gömleğiyle donunu ıslak vücuduna giyip yere uzandı. Toprağın katılığı, yüreğindeki sıkıntıyı sanki çekip alıyordu.

---

23) .. hiddetli kulaçlarla *göle* vurdu.

Geçenlerde Ağazade Mustafa: "Çakıl çekmek cenabet şey!" demişti. Burada aylardır nasıl takılıp kaldığına şaştı. İçinde birdenbire dehşetli bir tembellik, bitmez tükenmez bir usanma duydu.

Dünyanın ucu uzun...

İstanbul'da Sipahi Ocağı'nda seyislik yaptığı zamanlar... Parlak çizmeli, kibar kadınlar aklına geldi. Başkasıyla evlenen Zeliha'nın hatırası, içinde çoktan kapanmış bir yara izi gibi, hiç sızlamadan duruyordu.

Muhtarın oğlu tezkere alınca düğün yapacaktı. Çoktan yapmıştır. Düğünlerde delikanlılar, küçük değneklerle tahta vururlar, kızlar armonik çalar. Vaktiyle köyde kendisi kadar güzel oynayan yoktu. Ayakları şimdi hamlamıştır.

Kederli kederli gülümserken, kendisinden ilk defa şüphelenerek kaşlarını çattı. Karabiga buralara yakındı. Adeta yüksek sesle:

— Biz de Ağazade Mustafa gibi ağır ağır köye mi gidiyoruz? dedi.

Ceketini yanına çekerek, ceplerinde, bıkmadan usanmadan sigara aradı. Bulamayınca kızdı. Hemen kasketini şiddetle başına geçirdi.

Kulübeye yaklaşırken, Kurubacak Mehmet'e rastladı. Mehmet'in yüzü her zamandan daha sarı, daha zayıftı.

— Neredesin Hamdi? Merak ettik, dedi, bakmadığımız yer kalmadı.

— Burdayım.

— Ahırda, deniz kenarında aradık.

— Gölde yıkanıyordum.

— Hayrola... Gece rüya mı gördün?

— Yok... Ter basmış.

— Kaptan gitti.

— Gitsin.

— "Hamdi bugün bizim hayvanı tımar etmemiş" dedi.

— Unutmuşum.

— Bir şey yemedin mi, sen?

— Yemedim, canım istemiyor.

— Hasta mısın yoksa?

— Hastalığı da nerden uydurdun, Kurubacak?

— Ne bileyim, gözlerin fersiz... Yüzün bir hoş.

— Suya girdim, ondandır. Gece rakıyı çok kaçırdık. Merkeplere yem verdiniz mi?

— Verdik... Semerleri bile kapattık.

— Pekâlâ.

Hamdi, kulübeden deniz kenarına kadar hiç konuşmadı. Sevgili eşeği, "Bozoğlan"ı geri kalıyor diye sopaladı. Küfeleri doldururken somurttuğunu görüp, "Karadeniz'de gemilerin mi batıı reis?" diyerek şaka etmeye kalkan Bulgaryalı İbrahim'i tersledi. Salih'e sebepsiz yere küfretti.

Öğle yemeğinden sonra gölgeye oturmuşlar, sigara içiyorlardı.

Hamdi, birdenbire sordu:

— Kaptan sizin neyiniz olur, Salih?

— Akrabamız.

— Orasını biliyorum. Neyiniz olur?

— Anamla kardeş çocukları... Kaptan'ın babası, anama amca olurmuş.

— Dün gece ne konuştunuz?

— Bir şey konuşmadık.

Hamdi, çocuğun inkâr etmesine öfkelendi. Yüzü kıpkırmızı olarak, sesini yükseltti:

— Söylesene ulan...

Salih ağlamaya başladı.

Hamdi elini, çökük avurtlarına götürdü:

— Haydi merkepleri topla... Haydi oğlum...

Çocuk ağaçların arasında kayboldu. Hamdi arkadaşlarına döndü:

— Meseleyi siz de biliyor muydunuz?

Bulgaryalı İbrahim gözlerini ufaltmış, gülüyordu:

— Sen daha yeni mi öğrendin Çerkezoğlu... Elbet biliyorduk. Lakin ne demeye hakkın var? Aylığını veriyor. Dilediği gibi kullanır.

* * *

Hamdi ikindiye kadar hem çalıştı, hem düşündü. İkindi üzeri:

— Ben Salih'i şimdi götürüp babasına teslim edeceğim, dedi.

Kurubacak korktu:

— Kaptan'ı kızdırmayalım. Ağzı bozuktur. Bir kötü laf eder.

— Ederse bana eder. Haydi Salih, hazır ol, köye gidiyoruz.

Hamdi kulübeye yatsı vakti geldi.

Arkadaşlar daha uyumamışlardı. İbrahim sordu:

— Ne oldu bakalım?

— Ne olacak, babasına teslim ettim.

— Ne dedin?

— "Orada bir sürü herif var. Oğlanın ahlakı bozulacak, kötü olacak, bir daha gönderme" dedim.

— Şaşmadı mı?

— Şaştı. "Bizim Kaptan var ya... Ne olabilir ki?" falan diyordu. "Kaptan'a değil ya, bu zamanda çocuğu, dedene emniyet etme" dedim. Artık bilmem anladı, bilmem anlamadı.

— Nasıl adam?

— İhtiyar be... Elli beşlik var. Bir ayağı topal. Durmadan tü-

tün içiyor. Evleri, iki odalı yer evi. "Tütün parasını çıkarıyordu. Şimdi aylak gezecek" diye, dizine vurdu. "Vah! Vah!" dedi. Bunca yaş yaşamış, ama hâlâ öküz.

İbrahim bir fenalığın önünü tamamıyla aldığını umarak, kendi kendine memnun olan Hamdi'yi üzmemek için hiç cevap vermedi.

Salih gürültücü, neşeli bir çocuk olmadığı halde, o gece bir şeylerini kaybetmişler gibi surat astılar.

IV

Üç gün sonra, akşamüstü, kulübeye yorgun argın döndüklerin zaman, Kaptan çıkageldi. Hiddetli olduğu ve bütün hiddetini köpük içinde kalan beygirden almaya çalıştığı belliydi:

— Merhaba, dedi, paydos mu ettiniz?

Hamdi: "Acaba Salih'in gittiğinden haberi var mı?" diye düşünerek cevap verdi:

— Paydos ettik.

— Kaç sefer yaptınız bugün?

— Dokuz sefer.

— İyi... İyi...

İbrahim beygiri çullayıp ahıra çekti.

Kaptan kulübeye girince, her vakit yaptığı gibi, ceketini çıkarmamış, mavzerini duvara asacağına yanına dayayıp oturmuştu.

— Karnım aç, dedi, ne varsa getirin bakalım. Geçen akşamdan rakı arttı. Hepsini içmedik. Biliyorum, getirin şunu.

Sofrayı çabuk kurdular.

Hamdi, ne olur ne olmaz diye, Kaptan'ın yanına oturmuştu. Rakıyı sakin sakin içiyor, fakat gözlerini Şerif Ağa'nın ellerinden ayırmıyordu. Çoktan niyetlenmişti. Mavzerine davranır, tabancaya sarılırsa, üstüne çullanacaktı. İş yumruğa kalsa, Kaptan gibi iki kişinin hakkından geleceğine emindi. Salih'i köyüne götürdü-

günden beri torbasından siyah kuşağını çıkarıp beline sarmış, tabancasını bunun arasına sokmuştu. Arkadaşları da, Kaptan da, kendisinde silah olduğunu bilmezlerdi. Şerif Ağa'nın durup dururken bir şey yapacağını ummuyordu. Lakin sarhoşken kolayca kavga çıkardığı, elini derhal silahına götürdüğü malumdu.

Bu gece hepsi de, bir şeyler bekliyorlarmış gibi düşünceliydiler.

Hiç konuşmadan, bir yere yetişeceklermiş gibi, acele acele içiyorlardı.

Neden sonra Kaptan:

— Bağlama çalmıyorsun Mustafa! dedi.

Gaz lambası yüzüne yandan vurmuş, başının yarısı gölgede kalmıştı. Açık duran sol gözü fena fena ışıldıyordu.

— Telleri koptu. Gidip alamadık.

Kaptan yavaş yavaş Hamdi'ye döndü:

— Sen bir şey çalmaz mısın?

— Ben çalmasını bilmem.

— Git işine...

Bir zaman başını sallayarak güldü:

— Çerkez olur da çalmasını bilmez mi? Çerkezler toptan at hırsızı olurlar, at da çalmadın mı sen?

— Çalmadım.

— Sizi bilirim, domuz gibi inatçı olursunuz. Çetecilik zamanında, Karabiga taraflarında bir Çerkez köyü basmıştım. Halifecilik ediyorlardı. Şöyle, gerine gerine verdim kurşunu...

— Bizim millet cahildir. Halifenin fermanını okudular. Sahi zannettik.

— Yoksa sen de Kuvayı İnzibatiye'den miydin?

— Hayır, ben o sıralarda ufaktım.

— İyi kurtulmuşsun satırdan...

— Öyle oldu.

Hamdi kaşlarını çatmış, yere bakıyordu.

Kaptan rakı içti. Bıyıklarını çekiştirdi:

— Hamdi, iyisin hoşsun, gayretli çalışırsın, ama üstüne vazife olmayan işlere de karışırsın.

— Ne gibi?

— Salih'i köyüne götürmüşsün.

— Götürdüm.

— Sen bana sormadan işçime nasıl yol verirsin? Salih bize akraba da olur.

— Oldu bir kere Kaptan, açma bunun lafını... Sonra... Yarın konuşuruz.

— Ulan!.. Yüz verdikse, astar mı istiyorsun? Aklını başına topla, at hırsızı... Bana Şerif Kaptan derler. Ben adamın gözünü patlatırım.

Hamdi başını kaldırdı. Kaptan'ın yüzüne dimdik baktı.

— Benim hesabımı gör, Kaptan! dedi.

— Ne hesabı?

— Ne hesabı olur?.. Yevmiyeleri ver. Gidiyorum, on bir günlük yevmiyem var. Yarımşar liradan beş yüz elli kuruş tutar. Şunu ver, dilersen şimdi giderim.

— Şimdi git, yarın git, orasını kendin bilirsin. Lakin ben adama gece vakti para vermem.

Hamdi birdenbire kızdı:

— Lafa bak... Geceden paraya ne?

— İşte o kadar... Fazla uzatma.

— Kaptan! Beş yüz elli kuruşumu şimdi vereceksin.

Şerif Ağa, Hamdi'nin sesinde bir acayiplik sezdiği için ileri gitmedi.

— Vermeyiz, demedik. Sonra veririz. Üzerimde bozukluk yok.

— Ne kadar büyük para var?

— Ne yapacaksın? Ellilik var!

— Çıkar bakalım, bozacağım.

Hamdi ayağa kalkarak elini kuşağının arasına götürdü.

Kaptan bu hareketten ürktü:

— Ulan! Beni soyacak mısın? diyerek mavzerine davranınca, diğerleri de bir yerden kumanda almışlar gibi, hep beraber ayağa kalktılar.

Hamdi hepsinden daha sakin görünüyordu:

— Sonu fena olacak Kaptan, dedi, paramı ver, ben gideceğim.

Kaptan beşinin yüzüne de ayrı ayrı baktı. Bu beş kişi bu anda, korkunç derecede birbirlerine benziyorlardı. Hepsinin gözleri kısılmış, ağızlarındaki çizgiler incelmişti. Yüzüne düşman gibi bakıyorlardı.

Kaptan parmağını tüfeğin emniyet tetiğinden ihtiyatla çekip çenesini kabartarak azametli azametli güldü:

— Deli olma Hamdi, haydi otur... Çalışmak istemiyorsan, pekâlâ... Paranı veririz, gidersin. Öyle değil mi İbrahim?

İbrahim, yardımcı arayan bu suali işitmemiş gibi cevap vermeyince, Şerif Ağa cüzdanını çıkardı. Altı lira saydı:

— Al bakalım. Biz senin yüzünden çok kazandık, elli kuruş da caba olsun. Ben yürekli adamları severim.

Hamdi sofranın kenarına elli kuruş bıraktı:

— Ben cabadan yaşamaya alışmamışım. İşte paranın üstü...

Beş yüz elli kuruşu alıp kuşağının arasına sokarken, Ağazade Mustafa:

— Benim hesabımı da gör, dedi. Ben de yolcuyum Kaptan!

Kurubacak Mehmet'le Recep:

— Biz de gidiyoruz! dediler.

İbrahim gülerek elini omzu hizasında salladı:

— Anca beraber, kanca beraber... Madem hesap görülüyor... Bizim işi de bitiriver Kaptan!..

Hamdi işin böyle olacağını hiç beklemiyordu. Arkadaşlarının yüzüne Şerif Ağa'dan daha hayretle baktı.

Kaptan:

— Demek sözbirliği ettiniz, dedi. Aferin Hamdi, aferin!

Mustafa derhal cevap verdi:

— Ben zaten baba ocağına gidecektim.

Hamdi düşünüyordu. Amelesiz kalırsa, Kaptan'ın işi bozulacaktı. Mavzerini hâlâ elinde tutmasına rağmen bu küçücük adam, beşinin karşısında pek kuvvetsizdi. Adeta homurdandı:

— Buna bozgunculuk derler Mustafa! Demine kadar böyle bir niyetin yoktu. Kaptan çakılı zamanında çekemezse, zarar eder. Ekmeğini yedik.

İbrahim alay etti:

— Ne demeye gidersin kardeşlik? Sen ekmeğini yemedin mi?

— Ben buraya sizinle beraber gelmedim, bir başıma geldim, bir başıma gidiyorum.

— Sen bizden sonra geldin... Evvel gidemezsin. Gitmek iktiza ise, önce biz gideriz.

Recep ağlıyor gibi burnunu çekti:

— Sen kalırsan biz de kalırız Hamdi Efendi, yoksa hesabımızı görsünler.

Hamdi arkadaşlarının bu geceden sonra, hele kendisi giderse, burada kalmaya artık cesaret edemediklerini anlayamadı. Biraz düşündü. Kuşağının arasında sımsıkı tuttuğu tabancasını bırakarak yerine oturdu.

— İşte gitmiyorum, var mı bir diyeceğiniz?

Ötekiler uslu uslu oturunca Kaptan güldü:

— Domuz Çerkez, bizimle alay ettin ulan!.. Farkına bile var-

madık. Para lazımmış, domuza... Haydi içelim, doldur Hamdi.

Temmuz ayında, bunlara verdiğinin üç mislini teklif etse, amele bulmasına imkân olmadığından Kaptan rahat bir nefes almıştı.

Gece arka arkaya içtiği halde Kaptan bir türlü sarhoş olmadı.

Evvvela Kurubacak, sonra Recep daha sonra da Ağazade ile İbrahim yattılar.

Hamdi Şerif Ağa ile karşı karşıya kaldı. Dışarıda rüzgâr çıkmıştı. Orman ve deniz uğulduyordu.

Kaptan ağır ağır:

— Divanelik ettin, dedi, bunların yanında böyle şey yapılır mı Hamdi? Ben sana malımı, işimi emanet etmişim. Bir oğlan yüzünden yaptığını beğendin mi?

— Ne yapalım Kaptan, biz cahil adamlarız. Aklım böyle hükmetti, böyle yaptım.

Az kalsın; "kusura bakma!" diyecekti, yumuşamak üzere olduğuna hayret ederek hemen sustu. İş bir kere çığırından çıkmıştı. Bugün değil de yarın, bir hafta on gün sonra, yahut çakıl işi bitince, Kaptan öcünü arayacaktı. "Hırsız" diye karakola verir. Ormanda ölüsünü bulsalar kanını, diyetini kim arar? Dizkapağına bir kurşun değse, ölünceye kadar sakat kal, sürün, mahkeme topallığını iyi etmez, adama, fazla fazla bir değnek parası alıverir.

Hamdi bunları süratle düşünerek ayağa kalktı:

— Bana müsaade Kaptan!

— Ne o, yatıyor musun?

— Hayır, gidiyorum.

— Nereye gidiyorsun? Hani kalıyordun?

Hamdi kabadayı kabadayı cevap verdi:

— Erkek kısmı bir kere söyler... Gidiyorum dedim, gideceğim!

Bulgaryalı uyku arasında: "Kardeşlik!" diye bir şeyler sayıklıyordu.

Hamdi bunu işitmedi. Arkadaşlarını tamamıyla unutmuştu.

Kaptan, yangözle duvara dayalı mavzerine bakarak omuzlarını salladı:

— Ne yapalım, yalvaracak halimiz yok ya... Gidersen gidersin. Esir değilsin!

Hamdi elini tekrar kuşağının arasındaki tabancasının üstüne koymuştu. Geri geri yürüyerek, Salih'i götürdü götüreli hazırladığı çamaşır torbasını battaniyesiyle beraber duvarın dibinden aldı.

— Kal sağlıkla Kaptan, hakkını helal et!

Kaptan yumruklarını sofranın üzerinden çekmeye cesaret edemiyordu:

— Helal olsun, dedi, lakin benden çok korkuyorsun.

— Korkarım, mavzeri iyi atarsın, keyif için adam vurursun.

Eşikte, tekrar:

— Sağlıkla Kaptan! dedi.

Ay ışığını kalın bir bulut kapatmıştı.

Kenara sıçrayarak yıkık duvarların arasından eğile eğile koştu. Yirmi yirmi beş adım ilerde, çalıların arasına yattı.

Kulübenin açık kapısından toprağa sarı bir ışık vuruyordu.

Biraz sonra, bu ışıkta sallanan bir gölge göründü.

Mavzeri elinde dışarı çıkan Şerif Ağa, bir müddet başını uzatarak ormanın hışırtılarını dinledi.

Nihayet, Hamdi'nin arkasına saklandığı çalılığı geçip göle doğru, hızlı hızlı yürüdü.

Hamdi kendi kendine: "İyi düşünmüşüm, sandalla giderim zannetti" dedi.

Ayak sesleri uzaklaşıp işitilmez olunca, kalktı.

Bu esnada göl istikametinden üst üste iki kurşun sesi duyuldu.

Hamdi, Bulgaryalı İbrahim gibi elini omzu hizasında sallayarak gülümsedi: "Atarsın Kaptan, ne yapalım, buralarını sana bağışlamışlar!"

Rüzgâr ağaçlarla beraber, karanlığı da koparıp süreklemek istiyormuş gibi, azgın azgın esmeye başlamıştı.

Tabancasını kuşağına sokup torbasının iplerini omzuna taktı, ormana girdi.

14 Ekim 1939

ÇOBAN ALİ

I

Çoban Ali kepeneğini sırtına almış, rahat rahat sigara içiyordu.

Bağdaş kurup oturmuş olduğu halde, ayakta duran kısa boylu, şişman bir adam kadar yüksek ve genişti.

Kuyrukçusu Kör Ahmet:

— Şose yoluna yanaştı hayvanlar, usta! dedi.

Çoban Ali sigarasını ağzından indirip seslendi:

— Dadaaa! Dadaaa!

Ustasının kalın sesi, tepeden aşağı canlı ve büyük bir şey gibi, yuvarlanırken, Kör Ahmet, kendi kendine: "Bu sefer mutlaka dönmezler... Caddeye vururlar" diye düşünüyordu.

Ay ışığı denizde parladığı için gece adeta aydınlıktı. Arada epey mesafe olmasına rağmen telgraf direkleri, şosenin ötesindeki demiryolu pekâlâ görünüyordu.

Bir toprak parçası kayıyor gibi belli belirsiz ilerleyen sürü, çobanın sesini işitir işitmez biraz duraklayıp geri döndü.

Hayvanlar otlaya otlaya yokuşa sardılar.

Kuyrukçu Kör Ahmet, sesine sürü alıştırmasının usulünü bildiği halde, koyunların söz dinlemesine gene şaştı.

İskilip'ten beş yüz tokluyla martta yola çıkmışlar, sürüyü

Yapraklı Yaylası'nda bir ay, Ilgaz'ın Kırkpınar, Kuşkaya, Belan, Yağbasan ve Küçük Ilgaz yaylalarında iki ay güttükten sonra, İstanbul'a doğru sürmüşlerdi.

Et kaybedip kilodan düşmesinler diye, hayvanları öğle sıcağında gölgeye yatırıyorlar, gece serinliğinde bir taraftan otlatıp bir taraftan yürütüyorlardı. Yirmi dört saatte ancak iki saatlik yol aldıkları için, Küçük Ilgaz'dan burası tamam elli beş gün tutmuştu.

Uzaktan bir tren düdüğü işitildi.

Kör Ahmet evvela lokomotifin bacasından püsküren kıvılcımları gördü. Bunlar, ay ışığında biraz savruluyor, yarmaların kayalarını kırmızı kırmızı aydınlattıktan sonra sönüyorlardı.

Uzun bir yük katarı, toprağın temellerini sarsarak kapkaranlık geçti. Son vagonun arkasındaki küçücük kırmızı nokta, bir dönemeçte denize vurup kayboldu.

Tren İstanbul tarafından gelip Ankara tarafına gitmişti.

Kör Ahmet başını çevirmeden sordu:

— Usta?

— Ne var?

— Şimdi neredeyiz?

— Gebze üstündeyiz. Dört konaklık yolumuz kaldı. Kurt Köyü, Samandere, Uzunçayır, Üsküdar. Oradan araba vapuruyla Okmeydanı.

Çoban Ali, "Bu iş de bitti," der gibi son kelimenin son hecesini uzattı.

İskilip toprağının en namlı çobanı Osman, evlenip Rıza Bey'in yanına ortakçı yerleştikten sonra, İskilip'te "Ali'nin üstüne yiğit çoban kalmadı," derlerdi.

Sesine sürü alıştırmasını, otun ağılısını iyisinden ayırmayı, hayvan hastalıklarını anlayıp ilaç yapmayı, artık Ali kadar iyi bilen kalmamıştı.

Ali'ye göre iyi çoban, davarı hendekten atlatmayacak, ürkek alıştırmayacak, yavaş güdecekti. Uyutmak, kaldırıp otlatmak, sulamak vakitleri bilinmedi mi, sürü et tutmaz, Karaman'ın kuyruğu çatlar, koyun sakat olurdu.

Ali'nin çobanlığa dair her fırsatta tekrarladığı üç mühim sözü vardı:

"Yiğit çoban kurdun nasibini keser."

"Dağ taş, su yel, canlı cansız her şey çobana düşmandır."

"Tenhada başı sıkılan çoban, ablasına da, ağasına da, beyine de küfreder. Hem de etmeli."

Ali sürünün başındayken kurdun nasibini kesmek için yiğit olmaya, canlı cansız her şeyle düşman yaşadığından tetik üstünde durmaya, tenhada kafası kızarsa yüksek sesle küfretmeye alışmıştı. Başçoban oldu olalı, on bir senedir, sürüsünü İstanbul'a bir noksansız götürdüğü meşhurdu.

Nüfus tezkeresi küçük yazıldığından askere yirmi dokuz yaşında gitmiş, Topçu Alayı İkinci Taburu'na iki buçuk sene, onun kadar güçlü kuvvetli, alımlı nefer gelmemişti.

Boyu iki metreye yakındı. Çankırı pazarında, eskiden beri, sırtına uygun çoban kepeneği bulamazlardı. Acı kuvveti vardı. Hayvan da olsa, beş yüz cana hükmettiğinden ve on okka teslim aldığı bir yaşındaki tokluları, dilediği yaylalarda otlatıp dilediği sulardan içirerek gözü önünde kırk, kırk beş kiloluk koyunlar haline getirdiğinden, kaşlarını daima çatık tutmaya çalışırdı. Lakin tombul ve kırmızı yüzünde, yanakları her zaman gülümser gibi yuvarlak duruyor, bulanık kehribar tanelerine benzeyen gözleri, ne yapsa, yumuşacık bakıyordu. Bu sebepten istediği kadar heybetli olamadığını düşünerek bazı bazı kederlenirdi.

Sürü tepeye çıkınca, Ali hiç yerinden kımıldamadan: "Kis!

1) ... bazı bazı *kederleniyordu*.

Kis!" diyerek, hayvanları geri çevirdi. Sardığı sigarayı yakıp kibrit çöpüyle dişlerini karıştırarak Kör Ahmet'e döndü. Boş oturdukları zamanlarda, kuyrukçularını imtihan etmek başçobanların âdetiydi.

— Say bakalım Ahmet, dedi, Ilgaz'dan Istanbul'a kaç konak var?

Kör Ahmet, yüzükoyun uzandığı yerden dizleri üstüne toplandı, saymaya başladı:

— Ilgaz, Osmangölü, Anbardere, Hamamlı, Kurtgölü, Gerede, Kanburun Değirmeni, Bolu...

— Oldu mu ya... Kanburun Değirmeni'nden Bolu'ya beygirle mi geçtin?

— Ha... Dur ağa... Kanburun Değirmeni... Kanburun Değirmeni...

Ali sigarasını ağır ağır ağzına götürdü. Kendisi de derhal bulup çıkaramadığı için titizlendi. "Aklı başka yerde olunca adam şaşırıyor," diyerek, içinden saydı: "Hamamlı, Kurtgölü, Gerede, Kanburun Değirmeni..." hatırlayarak, yüksek sesle ilave etti:

— Köroğlu Devreti.

Kör Ahmet, ustasının durakladığını fark etmemişti:

— Ha... Sahi, dedi, öyle ya... Köroğlu Devreti, sonra Çaytut, Bolu, Yumlutepe, Devebağırtan, Daryeri, Düzce, Karasu, Akcami, Hendek.

— Aferin Kuyrukçu.

— Hendek, Kargalı, Yağbasan, Çatalköprü, Tersyeri, Adapazarı, Serverin, Çağgölü, Uzuntarla, Kirazoğlu...

— Aferin, bellemişsin... Yeter... Yiğit çobanın gözü en fazla nerede açık olacak, bil bakalım?

— Yiğit çoban; Bandır, Çumçöllü, Hamamlı'da gözünü açacak. Buralarda davar hırsızları ziyadedir. Sürü yoluna çukur ka-

:arlar, üstüne çırpı örterler, koyun içine düşer, kalır.

— Aferin... Hayvan bulanık ağrısı olursa, ne yaparsın?

— Kavun veririm, sarımsaklı yoğurt veririm.

— Kelebek illeti olduğu nasıl anlaşılır?

— Davarın gözünden... Gözündeki damarlar sararır.

— Pekâlâ... Bunu da bildin, aferin... Şimdi gelelim dalak olunca...

— Dalak olunca... Sürü, dereye çaya vurulur, sudan birkaç kere geçer... Akıntıya doğru yürür de, zorlamasıyla dalağını eriir hayvan... Silahın varsa atar, korkutursun. Sağa sola koşturması da faydalı. Elli hayvan kırılacaksa, yirmi, otuz baş ölür.

— Yiğit çoban davarın doyduğunu nereden bilecek?

— Tren gibi bağırır da ondan...

İkisi de güldüler.

— Gelelim sürüye sesine nasıl alıştırırsın?

— Tokluları teslim aldık mı, bir iki ay uğraşırım. Yere halı, kilim, çuval sererim. Üstüne bulgur, yarma saçarım. Sürüye: "Dadaaa!" diye bağırırım. Gelip tane yemeye alışırlar. Gide gide, tane istemez. Sesinle idare olur.

— Bunu doğru bellediğin iyi oldu. Çobanlıkta sesine sürü alıştıramadın da ayakla çevirmeye başladın mı, aldığın parayı, kunduraya, çarığa verirsin. Aferin, çoban oldun sayılır Ahmet; artık seneye bir kuyrukçu bulur, İstanbul'a tek başına gelirsin.

— Daha nerde usta? Kör Ahmet, önüne bakarak gülümsedi. Daha çok, seninle gelip gitmek lazım.

Çoban Ali içini çekti:

— Artık bize bakma... Bu son seferimiz... Evleniyoruz, duymadın mı? Osman gibi, Rıza Bey'e ortakçı gidiyoruz.

Kör Ahmet sevindi. On dokuz yaşındaydı. Beş seneden beri kuyrukçuluk ediyor, ayda on iki lira alıyordu. "Beni başçoban tu-

tar mı Rıza Bey?" diye düşündü. Başçoban olursa, ayda yirmi lira alacaktı. Sürünün başında yedi ay dolaşıyorlardı, ustasına belli etmeden parmaklarıyla hesapladı. Demek, yedi ayda yüz kırk lira kazanacaktı. Her on günde bir okka yağ, bir hak* bulgur, tiryaki isen tütün tayını beye ait. Kendisinden küçük dört kardeşi daha vardı. Babası bu habere kim bilir ne kadar sevinecekti.

Kör Ahmet, memnuniyetini saklamak için sordu:

— Çobanlık, ortakçılıktan kötü mü usta?

— Çobanlık iyidir ya... Genç işi... Bizden geçti.

Ali, ihtiyarladığından bahseden bütün gençler gibi sesini zorla kalınlaştırmıştı.

— Yok be usta... Sen daha babayiğit delikanlısın.

— Geçti... On iki yaşında Osman'ın yanına kuyrukçu girdim. Tam altı yıl kuyrukçulukta dolaştık. Sonra başçoban olduk. O vakit bu vakittir, dağ bayır gezeriz. Çobanlık güç iş, müşkül zanaat. Köyde ara sıra söylerler, gülerim: "Çobanlıktan âlâ, güzel iş mi olur? Yüksek yaylalarda dolaş, gez. Soğuk sulardan iç. Süt, yoğurt, et, kaymak, bedava!" derler. Kulak verme. Aklı ermezlerin lafı. Bir yağmur yağdı mı, çoban rezil olur. Sürüyü, akşamüstü sayarsın... İki, üç koyun eksik... Arayacaksın. Göğsüne kadar çamura batarsın. Üstün başın paralanır. Davarları, canlı cansız bulmalı. Kaybetmek ayıp bir taraftan; beyin yüreğine şüphe düşer, "Acaba kesip yedi mi, satıp geçti mi?" der, bir taraftan...

Ahmet ustasına hak verdi. İçine bir keder düşmüştü.

— Doğru usta... Rezilliktir çobanlık...

— Bak, Rıza Bey'e bu sefer: "Ben ortakçı olacağım," dememe karşılık, "Düşünelim," bile demedi. Payapınar'dan tarla, öküz, merkep, tohum verecek. Namus dairesinde iş gördüğümüz-

* Hak: Çankırı ve İskilip tarafında kullanılan zahire ölçüsü. Ölçtüğü taneye göre 6-8 kilo gelir. 16 hak bir kile hesaplanır Ankara'da iki Çankırı kilesi bir yarım'dır.

den... Kopukluk edip sürüyü horla... Koyunu kurda kaptır. Et yemek için davar kes, derisini köpeğe hırpalattıktan sonra: "Canavar yedi," diye, beyin önüne atıver, işte itibarın da o kadar olur. Ölünceye kadar çoban kalır, sürünürsün. Gençlikte bir şey değil, ihtiyarlıkta bütün kepazeliktir. Ayağına yörük, sesine sağlam olmayınca, sürünün hakkından gelinmez.

Ahmet, kendi kendini teselli etmek ihtiyacını duydu:

— Çiftçilik de ağır usta, adamı toprak çok ezer... Babamdan bilirim.

— Elbet o da ağır... Ağır olmaz mı? Hiçbir işte kolay ekmek yok. İyiliği şu ki: Yerini yurdunu, evini ocağını bilirsin. Anası, babası olanlara neyse ne, benim gibi kimi kimsesi olmayanlara müşkül. Sürüyü sattım mı, köyde, çiftlikte, nereye gideceğimi şaşırıyorum. Rıza Bey de öyle dedi: "Çiftçilik ağır iştir. Sürme, ekme, yolma, savurma tek başına çevrilmez. Yiğit bir karı bulalım sana," dedi.

— Doğru söylemiş.

— Kâmil'in kızını alacaktık. Kâmil'i bildin mi? Asmaköy'den Kâmil?

— Bildim, Fatma'nın babası...

— Evet... İşte o rezil.

Çoban Ali, deminden beri sürüye bakıyordu. Hayvanların tren yoluna yaklaştıklarını görünce, seslenerek geri çevirdi:

— İşte o rezil... Bizim ana tarafından akraba da olur. Marttan önce, kızı satmaya razıydı. Altmış kayme başlık, elli hak ekin verilecekti. Rıza Bey yirmi lira para, on beş hak ekin yolladıydı. Üst tarafı düğünde verilecek...

— İyiymiş...

— Kâmil caymasaydı, iyiydi ya... Caydı alçak... Bakalım, çiftliğe dönersek, ne yapacağız?

— Karı uğruna belaya girme sakın?

— Bakalım artık... Kadere...

Ali konuşmaktan usanarak, arkaüstü yattı.

Gökyüzü aydınlıktı. Ayın önünden duman gibi bir bulut süratle geçiyordu:

"Askerliğini bitirdikten sonra evlenmemek olmaz." Tevellüdü birkaç yıl eksik yazılsa, bir yıl evvel askere gitseydi, öyle ya, bu yaz köyde kalırdı. Kim bilir, Allah izin verdiyse, bu gece, evin toprak damında Fatma ile çoktan yatmış, uyumuştu... Ali hem düşünüyor, hem de geceyi dikkatle dinliyordu.

Hışır hışır yaklaşan sürü, birdenbire hızlanınca doğrulup oturdu.

Çalılık tarafındaki koyunlar ayaklarını yere vurarak melemeye başladılar.

Kör Ahmet de sıçradı.

— Ne var, usta?

— Hay Allah belasını versin... Koş ulan...

Ali omzundaki kepeneği atıp değneği kaparak fırladı. Bir yandan da Ahmet'e bağırıyordu:

— Kurt var... Sürüyü kolla!

O kadar hızlı koşuyordu ki, Ahmet, ona yetişemeyeceğini anlayarak sağa doğru yayılan sürüyü toplamak için yolunu değiştirdi.

Ali canavarı karşılamak üzere, sürüyle çalıların arasına girmişti. Hem koyunları Ahmet'e doğru kovalamak için haykırıyor, hem de köpek gibi uluyordu.

Bütün hayvanlar, çalılıktan süratle uzaklaştıkları halde, bir tanesi orta yerde kalmıştı.

Bir kere meledi, sonra çalılık istikametinde kurdun arkasından koşmaya başladı.

Ali canavar tarafından ısırılan koyunun korkudan ne yapacağını şaşırarak, ekseriya peşi sıra koştuğunu bildiği için, hayret

ermeden, arkasına düştü. Çalı kümelerine beş on adım kala, koyuna yetişip kuyruk yününe yapıştı.

Hayvan keskin keskin meleyerek hâlâ ileri atılmak, kurda doğru gitmek istiyor, çırpınıyordu.

Canavar da altı yedi adım ötede durmuştu. Ay ışığında gözleri kırmızı kırmızı parlıyordu.

Ali koyunu daha sıkı tutarak, sopasını savurdu.

Sopa havada vınlayarak dönünce, kurt, birkaç adım geriledi.

Ali silahı olmadığı için sopayı büsbütün fırlatamıyor, vınlayan dairelerle başının üstünde çeviriyordu. Bir iki kere, köpek gibi uludu:

— Kurt haydi git! Kurt haydi git! dedi.

Koyun kolunu sarsacak derecede titriyor, elinden kurtulmaya çalışıyordu.

Ali davarın bu kadar ahmak oluşuna kızdı. Boynuzlarına vurdu ve gözlerini kurttan ayırmaksızın, yavaşça geri geri sürükledi.

Lakin kaç adım atıyorsa, kurt da o kadar yaklaşıyordu. Yiyeceği elinden alındığı için hiddetlenmiş, boynundaki boz tüyler dikilmişti. Savrulan her sopaya karşı, bütün sürüyü korkudan birbirine geçirecek derecede korkunç uluyordu.

Ali ürktü. "Ellerim serbestlesin" diye, koyunu bacaklarının arasına sıkıştırıp dikildi.

Bir müddet karşı karşıya durdular.

Kurt, bu sefer arka ayakları üstüne oturmuştu. Bu haliyle sıska bir köpeğe benziyordu. Çobanın silahsız olduğunu anlamıştı. Hiç telaş etmiyor, arada sırada, dişlerini göstererek hırlıyordu. Bu öfkeyle sürüye dalmayı akıl etse, vurduğu koyunu parçalardı. 2

Ali tehlikeyi sezdiği halde, bunca senelik çoban namusuna yediremediğinden, beş, altı, hatta on beş zarara karşı, göz göre

2) ... bu sefer *art* ayakları...

göre bir koyun veremiyordu. Birkaç kere havladı ve değneği savurdu. Yolda sancılanıp birdenbire ölen köpeği Alaş sağ olsaydı, şunun boğazını sıktı mı öldürürdü. Canavara belli etmemeye çalışarak, koyunu bacakları arasında tekrar arkaya doğru yürüttü.

Aralarındaki mesafe biraz açılınca, kurt, dört ayağı üstüne kalkarak, uludu ve dişlerini gösterdi.

Ali bir yandan sürüyü ne yapacağını düşünüyor, bir yandan Rıza Bey'e de, silsilesine de küfrediyordu. Allah'ın bu köpeksiz memleketinde, bu kadar açgözlü bir kurda karşı, beş yüz hayvanı müdafaa etmenin imkânı yoktu. Yiğitlikle alamazsa, sabaha kadar hırsızlıkla mutlak bir koyun aşıracaktı.

Kör Ahmet'e bağırdı:

— Kuyrukçu!

— Buyur usta!

— Sürüyü topla, bu lanete sezdirmeden tren yoluna indir.

— Başüstüne...

— Ulan, merkebe dikkat et... Paralatırsak, bir rezalete benzemez.

Ali sürüden pek uzaklaşmamaya çalışarak, koyunu ağır ağır geri çekti. Kurt yaklaşınca, sopasını savuruyor, "haydi git, kurt haydi git!" diye yalvardıktan sonra, hiç faydası olmadığını bile bile, köpek gibi uluyordu. Bir aralık dizlerinde ıslak bir hararet hissetti. Eğilip yokladı. Avcuna sıcak ve yapışkan bir şey sıvaştı. Kurt, bir vuruşta Karaman'ın kuyruğunu paralamıştı. Kan akıyordu. Hâlâ bacakları arasından kurtulup kurda koşmak için debelenen koyunu tartakladı.

— Alçağın rezili... Alçağın rezili... Namus etmesem, vallah billah seni veririm şuna... Vallah billah veririm!

Kurt tren yoluna kadar peşlerini bırakmadı. Sonra kuyruğunu kısıp büyük pençeli ayaklarını sürüye sürüye çalıların arka-

sına geçti.

Lakin Ali bu oyuna aldanmayacak kadar usta çobandı.

Koyunları deniz kenarına indirdi. Sürünün bir yanını suya, bir yanını tren yolu yarmasına dayadı. Baş tarafa Ahmet'i yollayıp kendisi arkaya geçti.

Buraya gelinceye kadar büsbütün takatten düşen yaralı koyunu ölmeden evvel kesti.

Sabaha kadar hem canavarı kolladı, hem de karışık bir meseleyi düşündü: "Koyun kısmı fırtınanın patlayacağını, zelzeleyi, su baskını olacağını, vaktinden önce seziyordu da, kuyruğunu patlayan kurdun ardı sıra, neden koşuyordu? Sonunda yeneceğini neden kestiremiyordu?"

Velhasıl Allah'ın akıl almaz işleri çoktu.

II

Rıza Bey parmaklarını tükürükleye tükürükleye paraları saymaya başlamıştı. Elleri tespih çekiyor gibi alışık hareket ediyor, ezberlenmiş bir duayı yavaşça okuyor gibi ağzını kıpırdatıyordu. Dudakları kıpkırmızıydı. Çember sakalı, rafta yanan gaz lambasının ışığında, boyalı gibi simsiyah parlıyordu. Sedire bağdaş kurup oturmuştu. Sırtında kahverengi çuhadan bir elbise vardı. Pek bol kesilmiş ceketinin etekleri, dizkapaklarına kadar iniyordu. Halbuki pantolonunun paçaları aksine kısa ve dar olduğundan, uzun konçlu mestleri tamamıyla görünüyordu. Başındaki püsküllü fesi ensesine baştırmıştı. Siyah fötr şapkasını, ancak kasabaya, nahiyeye giderken, yahut da büyücek memurlardan bir misafiri olduğu zaman kullanırdı. 3

Çoban Ali, "Para sayılırken bakmak ayıp olur" diye gözlerini yerden kaldırmıyordu. Kapının sağ tarafında, ocağa yakın, di-

3) Altı çizili cümle tefrikada yok.

züstü oturmuştu. Rıza Bey: "Otur... Haydi otur!" diye ısrar ettiği için memnundu. Fakat kımıldamaya sıkıldığından, Kürt kiliminin üzerinde, kalın baldırları sızlamaya başlamıştı.

Kapının solunda Rıza Bey'in dört oğlundan en küçüğü Hüseyin Bey ayakta, hizmet bekliyordu. Ellerini göbeğine kavuşturmuş, gözlerini ayaklarının burnuna dikmişti. Değnek gibi ince bacaklarına sımsıkı sarılan külot pantolonunun altında kırmızılı mavili yün çorapları, Ali'yi şaşırtacak kadar büyük görünüyorlardı. Nüfus kâğıdına bakılırsa, Hüseyin Bey on iki yaşındaydı. Halbuki Ali onun doğduğu zamanı biliyordu. İlkyazda tamam on beş yaşını bitirecek, on altısına bacaktı. Kâmil'in Fatma ile, alacağı kızla yaşıttılar.

Hüseyin Bey birbirine bitişik siyah kaşları ve kemerli bur-
4 nuyla, babasına çok benziyordu. Bu kemerli burnun altında du-
5 dakları incecik ve mosmordu. Daima dişliyormuş gibi kısılmış duruyorlardı. Cepleri, yukarıdan aşağıya, çapraz kesilmiş avcı biçimi ceketi de külot pantolonu gibi çizgili, siyah kadifedendi. Beline Tosya işi bir kuşak sarmıştı. Yaşına göre beygir terbiye etmesini, mavzer atmasını iyi bilirdi.

Çoban Ali bunu hatırlayarak: "Aferin!" diye gülümsedi.

Sedirin köşesinde, dünyanın en rahat bağdaşını kurup oturmuş olan Hacı İmam, bir müddet kulağını kaşıdıktan sonra Ali'ye sordu:

— İstanbul, yine eskisi gibi mi çobanbaşı?

Rıza Bey paraları ağır ağır saymaya devam ediyordu.

Ali, Hacı İmam'ın kırçıl sakallı, tombul yüzüne çekinerek baktı. Şaşırmıştı. Hem beyin misafirini cevapsız bırakmamalı, hem de para sayan Rıza Bey'i şaşırtmamalı...

Hacı İmam elini dizine vuruyordu:

4) Bu *kemer* burnun...
5) Daima *işliyormuş* gibi...

— Son gidişimden bu yana kırk sene oldu. O devirde Sultan Hamit tahtında otururdu. Selamlık alayında bulunduk. Dinliyor musun Rıza Bey?

Rıza Bey başını salladı.

Hacı İmam, tespihini büyük şakırtılarla çeke çeke Ali'ye tekrar sordu:

— Beyazıt Kulesi olduğu yerde duruyor mu çobanbaşı?

— Biz Okmeydanı'na geçeriz Hacı Efendi, kule durur besbelli!

— Dursun... Sultan Mahmut devrinde yapılmış şeddadi binadır. Kule de kule... Amerika'yı, Romanya'yı, Mısır'ı, Şam'ı, Mekke'yi, Medine'yi, Hind'i, Buhara'yı tekmil gezdim, hep dolaştım. Öylesini hiç görmedim. Tövbe tövbe!.. Fransız'ın payitahtında bir tane var. Lakin kulak asma... Bizim mübareğe benzemez... Ne mümkün?

Hacı İmam'ın hafif sürmeli gözleri ve göğsündeki kalın gümüş köstek, lamba ışığında parladı.

Hacı İmam kıyafet meraklısı olduğundan, yine pek göz alıcı giyinmişti. Halis İngiliz çuhasından şalvarı ve sırtındaki Arnavut cepkeni baştan başa kaytanla, sırmayla işlemeliydi. Beyaz üzerine kırmızı benekli halis şal kuşağını okşayarak:

— Sürüyü bir tamam götürdün mü çobanbaşı? dedi.

— Duan sayesinde götürdük Hacı Efendi.

— Aşk olsun... Çoban değil, ordu kumandanı imişsin.

Hacı İmam'ın çizgili alnı boncuk boncuk terlemişti. Çok konuştuğu vakit kalbi sıkıştırıyordu. Sustu. Kasketinin altına giyip başından hiçbir zaman çıkarmadığı kenarları işlemeli beyaz takkesini, saçsız tepesinden arkaya doğru itti. Elini göğsüne vurarak kendi kendine yüksek sesle konuştu:

— Canımda hastalık yok ya... Şu nefes borusu tıkanmasa...

Rıza Bey şaşırmamak için yüzer yüzer ayırıp sedirin üzerine sıraladığı banknotları toplayarak kuşağının arasına soktu.

— Tamam oğlum, dedi, aferin Ali... Bizim Osman'dan yiğit çoban çıktın. "Davarın birini canavar paraladı" demiştin. Zararı yok. Bir davarın lafı olmaz... Aferin!

Ali, demin Hacı İmam'a: "Sürüyü bir tamam götürdüm" diye yalan söylediğine pişman oldu.

— Köpek ölünce kazasız geçiremedik, dedi, kurt çarptı. Kuyruğunu paralamış. Gebze üzerinde kestik. Gebze üzerinde kurt olur mu? Oldu işte... Sabah söyledim de, Osman bile şaştı.

— Zararı yok... Zararı yok...

— Sağ ol, efendi ağa!

Rıza Bey ceketinin iç cebinden bir cüzdan çıkardı:

— İptida, kuyrukçunun hesabını görelim. Mahiye on iki liradan, yıllığı seksen dört lira tutar. Beş lira hak tohumluk vermişler. Altmış dokuz mu kaldı? Buyur, işte altmış dokuz lira.

Kör Ahmet acele kalktı. Beyin uzattığı paraları alıp edeple cebine koydu.

— Sağ ol, efendi ağa!

— Şimdi senin hesaba gelelim. İşittiğime göre tabancan yokmuş. Canavara karşı silahsızlıktan epey sıkılmışsın. Silah erkek kısmına her zaman lazım. Bende yirmi liraya bir kırma var, otuz beş fişeği de beraber. İşine gelirse Hüseyin'den alırsın. Askerlikteyken istediğin on kaymeyi de pek lüzumlu ise bu yıl kesmeyiz.

Rıza Bey elindeki banknot destesiyle cevap bekliyordu.

Ali yerdeki kilimin çizgilerine bakarak ses çıkarmayınca, Hacı İmam cesaret vermek istedi:

— Neye sustun çobanbaşı? Sana bir lüver mutlak iktiza. On kayme de borcun çıktı. Çıkar... İnsan hali bu... "Kesilmesin" dersen, hiç sıkılma, söyle... Rıza Bey adaletlidir. İsteyenin bir yü-

zü kara, vermeyenin iki yüzü...

Rıza Bey'in oğlu Hüseyin Bey çekinerek lafa karıştı:

— Baba, bir mesele vardı... Ali'yi evlendirecektin ya?

Rıza Bey paraları geri çekti.

— Doğru. Aklımdan çıkmış... Hâlâ o niyette misin Ali?

Ali başını büsbütün göğsüne eğmiş, bir şeyler mırıldanıyordu.

Hacı İmam geniş yüzünü büsbütün yayıp takma dişlerini beyaz beyaz kımıldatarak güldü:

— "Sükût ikrardan gelir Rıza Bey, sükût ikrardan gelir. Hastaya çorba sual olunmaz. Peygamberimiz ne buyurmuş: "Kan milleti, ne Müslümandır, ne Frenk. Kırk tanede bir tanesi bir Müslüman'a gerek." Yaaa Rıza Bey...

Rıza Bey yavaş yavaş anlattı:

— Sen sürüyü alıp gidince, Kâmil'i buraya çağırttım. Hastaymış, gelemedi: "Ben bu işten vazgeçtim. Beye selam edin, ellerini öperim. Başlığa karşı verdiği parayla ekini, inşallah, harmanda öderiz" diye haber yolladı. Caydığından, senin de malumatın varmış. Fatma'yı, muhacirin biri oğluna alıyormuş. Başlığı yüz liraya çıkarmış. Buna ne dersin?

Hacı İmam, havadisi hiç beğenmemişti. Şişman vücudunu duvara çevirerek "tühh!" diye suratını astı:

— Ya, demek böyle... Anamın adı: "Döndü". Dönü dönüverirrim. Kâmil, Kâmil değil, döneğin biriymiş. Mertlikte, döneklik olmayacak. O döndüyse, biz de döneriz. Değil mi çobanbaşı?

Ali kaşlarını çattı. İçi sızlıyor, ziyadesiyle utanıyordu. "Kızın anası olacak kahpe, büsbütün kandırdı herifi... Yoksa Rıza Bey çağırınca, gelmemek olur mu?" diye düşündü.

Rıza Bey sesini biraz yükseltti:

— Konuşsana Ali, bak, Hacı İmam doğru söylüyor. Biz de bu işten dönelim mi?

— Sen bilirsin Efendi Ağa!

Hacı İmam bu sözlerin söylenişinden kuşkulandı. Başını eğip Ali'nin yüzünü görmeye çalıştı. Sonra Rıza Bey'e göz kırptı.

Rıza Bey durduğu tarafa bakmadan, oğluna sert sert sordu:

— Sen ne dersin ulan?

— Ruhsatın olursa, gidip kızı kaldırayım baba!

Hacı İmam'ın neşesi dağıldığı kadar kolaylıkla yerine gelmişti:

— Aşk olsun beyzade, aşk olsun! diye güldü, hele şuna bak... Şuncacık ya... Yüreğinde dokuz okka barut varmış. Haydi artık... Sana düğün bayram, çobanbaşı! Zor, oyunu bozar. Kaldırmalı Kâmil'in kızını, vesselam... Bitsin gitsin... Ama yek başına kaldırabilir misin Hüseyin Bey?

Rıza Bey kıpkırmızı dudaklarıyla belli belirsiz gülümsüyordu.

— Duydun mu ulan! Kaldırabilir misin, bir başına?

— Emredersen kaldırırım.

— Ya mahpusa düşersen?

— Sayende yatarım.

Hacı İmam kuka tespihini, kalın kilimlerle örtülü sedirin üstüne attı:

— Haydi, benden sana müsaade... Yolun açık olsun... Var yürü! Hüseyin Bey değil Eğri Ahmet* imişsin. Delikanlı kısmı böyle olacak. Gözünü budaktan sakınmak yok! Ne dersin, çobanbaşı?

— Sağ ol, Hacı Efendi.

Hacı İmam azametle Rıza Bey'e döndü:

— Rıza Bey dinliyor musun? Dönek Kâmil de yüz kaymeye kız satacağım derken, yirmi kaymeden ilerisine avcunu yalasın.

Rıza Bey akşamdan beri ilk defa, yüksek sesle güldü:

— İş bitirmek sana vergidir Hacı İmam, işte bu halini severim.

---

* Kuvâyi Milliye zamanında türemiş, meşhur bir eşkıya.

III

Kireçtepe'yi aştıkları zaman sabah olmuştu.

Kocaman bir kayanın dibine oturdular. Aşağıda, Bayat Çayı'nın bir parçası yeni doğan güneşin altında, yeni bilenmiş eğri bir bıçak gibi parladı.

Şimaldeki yüksek dağlar, ormanla örtülü olduklarından, kurşuni bulutlara benziyorlardı.

Beş kişiydiler.

Çoban Ali dışında, diğerlerinin altlarında beygirler, omuzlarında mavzerler vardı.

Durdukları yer sapa olduğundan, Asmaköy'ün ancak dört evi görünüyordu.

Rıza Bey'in küçük oğlu Hüseyin Bey hayvandan atlayınca, Ali beygirin başını tuttu.

Ötekiler de inip dizginleri Ali'ye verdiler.

Hüseyin Bey kamçısını uzattı:

— Kızın annesi şu mu?

Ali yaya yürüdüğü için sık sık soluyordu:

— Bizden taraftaki... Nah bey şuradaki... Nah anası olacak rezille, babası olacak avludadır.

— Sen hayvanları bekle... Mavzer atılırsa, korkma... Burasını kurşun tutmaz.

— Baş üstüne!

Hüseyin Bey silahını omzundan indirip namlusuna fişek sürdü:

— Rifat benimle beraber avluya gireceksin. Siz de köy yolunu kesersiniz. Gelen olursa, kurşunu havaya sıkın. Sakın bir halt edilmesin, adam vurulmasın...

Bunları söylerken sesi, kavruk vücuduna yakışmayacak kadar dik ve sertti. Emir vermeye ve çabucak kızmaya alışık olduğu anlaşılıyordu.

Dört arkadaş, hafif meyilli düzlükten yılgın çalılarına sinerek eve doğru indiler.

Ali dört beygirin dizginlerini sol eline toplamış, teftiş bekleyen bir mekkâre neferi gibi arkalarından bakıyordu. Dört saat yaya yolu düşünerek eski elbiselerini giymişti. Gök bezden zıpkası, sarı çizgili mintanı, siyah yeleği yamalıydı. Ayağında çiçekli yün çoraplar, tabanı otomobil dış lastiğinden yapılma, hazır malı çarıklar vardı. Ali bu kıyafetiyle üstüne eski bezler sarılmış, kalın bir çınar gövdesini andırıyordu. Kırmızı kuşağının arasından fakfon tabakasıyla İstanbul'dan aldığı uzun ağızlığın ucu görünmekteydi. Kasketinin siperliği yana kaymış, bir haftalık sarı sakalıyla gölgeli yüzü kızarmıştı. Geniş göğsü, bir şeyden korkmuş acayip bir hayvan böğrü gibi kalkıp iniyordu.

Sigara içmek ve şarkı söylemek arzuları arasında, birbirini tutmaz şeyler aklına geldi.

Hüseyin Bey yürekli delikanlı.

Ali öksürdü ve gülümsedi. Hüseyin Bey: "Mavzer atılırsa korkma!" dedi. Allah, Allah! Ali askerde on beşlik bataryaların hep birden ateş ettiğini görmüştü.

Fatma'yı hatırladıkça şaşıyordu. Hep mi gülerdi kahpenin kızı! Hiç somurtkan rastlamamıştı. Rençber kısmına yiğit karı lazım. Fatma'dan yiğit, Fatma'dan kuvvetli karı da olmaz. Kısa boyludur ama, inadına sağlamdır.

Ali kökleri siyahlanmış dişlerini kurt gibi gösterdi:

— Domuzun kahpesi!

Başını yana uzatıp sağ elinin şahadetparmağıyla alnının terini sildi ve hızlı hızlı sümkürdü.

Hüseyin Bey'le arkadaşları, Kâmil'in avlu duvarına yaklaşmışlardı.

Onlara yetişmek ister gibi bir adım ilerledi.

Sabah dumanı çekilip gittiği için aşağıda her şey daha iyi görünüyor, uzaktan kayınbabası olacağın uzun, beyaz sakalı iyice fark ediliyordu. Kâmil yere çömelmiş, kısa saplı bir baltayla tahta yontmaktaydı.

Ali baltanın çıkardığı gürültüyü, ancak inip kalktıktan sonra işittiğinden, sesin yolda geç kalmasına şaştı.

Hüseyin Bey'le Recep avluya girer girmez, köpek havlayarak koştu.

Kâmil hiç kımıldamamıştı.

Kızın anası yerinden sıçrayıp delikanlıların önüne geçti.

Bir şeyler konuştular. Sonra kadın... "Bastılar!" diye haykırarak Hüseyin Bey'in mavzerine sarılmak istedi. Rifat beline bir dipçik vurup çökerterek, silahı göğsüne dayadı.

Bu esnada Fatma evden çıkmış, samanlığa doğru koşmaya 6
başlamıştı.

Hüseyin Bey arkasına düştü, ambarın yanında yetişerek saçına yapıştı. Kız kollarını direğe sarmış, anlaşılmaz anlaşılmaz bağırıyordu.

Ali'nin durduğu yerden Hüseyin Bey büsbütün küçük görünmekteydi. Bir elinde mavzeri olduğundan, Fatma'yı direkten kolayca koparamayacağı anlaşılıyordu.

Ali:

— Sürü köpeğin kızını... Sürü alçağı! diye söylendi.

Hiç farkında olmadan, beygirleri dört beş adım ileriye götürmüştü. Kendisi olsaydı, çoktan sırtlardı. Bu anda, ambar direğini de beraber söküp omuzlayacak kadar dehşetli bir kuvvet hissediyordu.

Hüseyin Bey Fatma'nın saçlarını bıraktı. Çizmesinin koncundan kamçısını çekerek, yandan, suratına üst üste vurdu; Fatma

6) ... *kaçmaya* başlamıştı.

uzun uzun haykırdığı halde, direği salıvermeyince, tüfeğinin dipçiğini ensesine indirdi.

Kız başını tutarak kendisini yere attı. Şuradan şuraya çırpınmaya başladı. Hüseyin Bey mavzerini omzuna asıp saçlarını tekrar bileğine doladı. Hem sürüklüyor, hem de kamçısıyla sırtına, bacaklarına vuruyordu.

Bu sırada köpek arkasından saldırdı. Rifat uzaktan ateş etti. Hayvan topallayarak yere çöktü. Biraz debelendi. Hareketsiz kalınca, Ali: "Yazık! Geberdi mutlaka!" dedi. Bu köpeği Fatma'nın babasına yavruyken kendisi getirmiş, adını "Kurtçu" koymuştu.

Hüseyin Bey kızı avludan çıkardı.

Rifat da Fatma'nın yere düşen yemenisini, silahın namlusuna takarak, arkalarından yürüdü.

Köy yolunu bekleyenler kızın kollarına yapıştılar. Ali kırmızı dilini dudaklarında gezdirerek: "Karıyı aldık!" dedi.

Kızın anası hâlâ bağırıyordu. Kâmil hiç kımıldamamış, sesini çıkarmamıştı.

Hüseyin Bey beygirlerin yanına gelince, Ali'ye göz kırptı.

Fatma sürükleyenlerin arasında çırpınıyor, iki büklüm olmuş:

— Ana, yetiş ana! diye ağlıyordu.

Hüseyin Bey hayvana bindi.

— Ali, at şunu terkiye! dedi.

Ali, ağır bir koç kaldırır gibi, kızı kucakladı. Şiddetle sıkmış olacak ki, Fatma'nın sesi kesiliverdi.

Rifat yemeniyi tüfeğin ucuyla uzattı:

— Sar şunu başına!..

Ali hafifçe öne eğilmiş olarak Hüseyin Bey'in beygiriyle bera-
7 ber koşmaya başladı.

Kucaklayıp hayvana bindirirken gömleğinin düğmeleri kop-

7) . . beraber *koşuyordu.*

tuğu için Fatma'nın gerdanı, bembeyaz, çakıp sönmüştü. Beygirin demir kırı kalçasında, çıplak ayağı görünüyordu. Kunduralarını ambarın önünde mi kaldı, kim bilir? Saçları da ne uzunmuş!

Ali Fatma'nın bu kadar güzel, bu kadar yiğit olduğunu asla tahmin edemediğinden, büyük bir sevinç duydu. Hayvanların biraz yavaşlamasından istifade ederek eğildi:

— Sağ ol beyim, sağ ol beyim! diye, Hüseyin Bey'in üzengideki çizmesini öptü.

Fatma, yan gözle Ali'ye bakıyordu. Onun birdenbire duyduğu sevinç derecesinde, öfkelenmişti. Şunun kollarını arkasına bağlayıp kendisine teslim etseler, kalkıp inen göğsünü dişleyecek, ter içinde kaldığından adeta ağlıyor gibi duran yüzünü, çamaşır tokacıya vura vura parçalayacaktı.

Yanaklarındaki kamçı yerleri, saçlarının kökü daha çok sızlamaya başladı. "Bir tarafım Hüseyin Bey'e sürünmesin" diye geri duruyor, "hayvandan düşeceğim" diye korkuyor, çıplak ayaklarını beygirin yumuşak ve nemli tüylerine süründükçe, ağlayacağı geliyordu.

Düzlüğe inince Hüseyin Bey sordu:

— Kız ne demeye bizi uğraştırdın?

Fatma çevap vermedi.

— Söylesene Fatma... Ali nişanlın değil mi?

— Değil.

— Neden kız?

— Değil.

— Babana yirmi kayme, on beş hak ekin verildi ya...

Fatma sustu.

— Şimdi karakolda ne diyeceksin? "Gönlümle geldim" dersin.

Kız, belli etmeden, Ali'ye baktı.

Ağzı aralıktı. Gözlerini kısmış, büyük adımlarla yürüyor, mintanına çıkan ter, ince ince kokuyordu. Sanki kendisine ait bir şey konuşulmuyormuş gibi başını bile çevirmemişti.

Hüseyin Bey sinirli sinirli güldü.

— Duydun mu Fatma? "Gönlümle geldim" dersin.

— Demem.

— Dersin.

— Öldürseler demem!

— Hele bir deme de, ben sana sorarım!

Çiftliğin avlusuna girer girmez Fatma, beygirin arkasından kayarak yere indi.

Hüseyin Bey eve seslendi:

— Hey Şadiye, kız!

— Buyur ağa!

Şadiye, Hüseyin Bey'in amca kızıydı. Fatma'dan birkaç yaş büyüktü. Göğsündeki altınları şıkırdatarak koştu.

— Bak, Ali'nin nişanlısını getirdik. Beraber otursunuz. İleri geri cahillik etmesin. Beni günaha sokar. Konuşuverirsin.

— Olur ağa!

* * *

Rıza Bey'in konağı, ağaçsız bir tepenin üzerine kurulmuştu. Altı taştan, üstü ahşap iki katlı büyük bir evdi. Alt katın dört cephesinde, herhangi bir baskına silahla karşı koymak için açılmış, dört mazgal deliğinden başka pencere yoktu.

Ali öğle yemeğini mutfakta yalnız yedikten sonra, karanlık ev altında ileri geri dolaştı. Hem utanıyor, hem de birisiyle dertleşmek ihtiyacı duyuyordu. Yukarıdan ayak sesleri işitince evin önüne çıktı.

Buradan, bulanık ve geniş bir hudut çizgisi gibi, tepeyi kav-

ıayan Kızılırmak ve hafif dalgalı arazide göz alabildiğine uzanan 8
boş tarlalar görünüyordu. Gökyüzü, masmavi ve tertemizdi. Güneş havayı titrek bir buğuyla sallıyordu.

Ali ayaklarını sürükleyerek binanın arkasına kıvrıldı. Bağın kenarındaki büyük kayanın önünde güneşlenen kuyrukçu Kör Ahmet'in yanına yaklaştı:

— Merhaba kör çoban!

— Buyur usta!

Ali kabahatli kabahatli gülerek oturdu.

Ahmet, alay etti:

— İşini sağlama bağlayınca, adam gülü gülüverir. Düğün ne zaman?

— Düğün mü? Şuna bak... Ne bileyim? Rıza Bey bilir.

Ali sesini alçalttı:

— Bir de utanıyorum, sorma Ahmet, bir de utanıyorum.

— Aldırma usta!

Ali sesini biraz daha alçalttı:

— Ahmet be, kız kaldırmanın cezası nedir?

— Bilmem, Karapıçaklar'ın Niyazi kaçırdıydı ya... Üç yıl gün verdilerdi. Kız yaşını doldurmamış.

— Üç yıl mı verdiler?

— Üç yıl verdiler. Niyazi'nin yaşı da ufak görünseydi, belki daha az verirlerdi.

Ali biraz düşündü:

— Hüseyin Bey'in yaşı da ufaktır. Bildin mi? Kütükte ufak yazılı. Herhal bizi ele vermez Hüseyin Bey!

— İyi öyle ise...

— İyi ya... İyi olmaz mı?

— Kız razı geldi mi usta?

---

8) ... göz *alabildiği kadar* uzanan.

— Gelmedi.

— Gelir yavaş yavaş... Kızlar nazlı olur.

— Orasını geç... Hüseyin Bey, Fatma'ya: "Ben sana sorarım!" dedi. Hüseyin Bey "Ben sana sorarım!" dediyse, mutlak bir şey yapar... Ha... Ne dersin Ahmet?

— Hüseyin Bey'e kalmaz zaten... Rıza Bey işi düzeltir.

Ali artık Ahmet'i dinlemiyordu. "Kızlar nazlı olur," lafına takılmıştı. İçinden: "Vay domuzun kızı! Ne yiğitmiş. Hüseyin Bey'den hiç korkmadı" diyordu. Beygirin sağrısına kaldırırken, Fatma'nın, kolları arasında nasıl şiddetle çırpındığını yüreği vurarak hatırladı. Bu yumuşacık, hiddetli ve bal gibi bir şeydi. "Saatlerce böyle tutsa, doymak ne mümkün? Razı olsa... Tarlaları beraber sürerler, harmanı birlikte kaldırırlar. Yılda altı yüz hak ekin alınır. Tohumluğu, beye geri verdikten sonra, kalanı yarı yarıyı bölüştüler mi, kendi payına iki yüz elli hak düşer mutlaka!"

Ali ağzının kuruluğunu tükürerek gözlerini yumdu.

Bu sırada uşaklardan birisinin bağırdığını işittiler:

— Hey Ali!.. Çoban Ali!.. Hüseyin Bey istiyor. Candarma gelmiş, karakola gidilecek.

Ali'nin korkudan nefesi kesilivermişti. Kalkmak için iki kere davrandı. Nihayet ellerini yere dayayarak doğrulabildi.

IV

Jandarma ile Hüseyin Bey birkaç adım önünde yürüyorlardı.

Vakit ikindiye yaklaşmıştı.

Ali uzadıkça uzayan gölgesini, toprak yolda nereye saklayacağını şaşırmış, arkadan gidiyordu. Eskiden beri sürünün başında olmadı mı, bir çekingenlik, bir iç sıkıntısı duyardı. Koyunların yanında tam yerini bulan gövdesi, boş otururken sanki bir yerlere sığmaz oluyor, münasip bir köşeye sokulup bir türlü yerleşe-

mıyordu. Senede yedi ay, sürüyü güderken ne kadar cesursa, senede beş ay boş gezerken de o kadar ürkek oluyordu. Ortakçılığı en ziyade "bu ürkeklikten kurtulurum" diye istemişti. "Ha davarın başında, ha tarlanın, çiftin başında... Elverir ki iş olsun..."

Şu anda, içine öyle geliyordu ki hep boş oturulsa, dünya pek rahatsız bir yerdi.

Uşak "Candarma gelmiş, karakoldan istiyorlar" diye bağırdığından beri hıçkırmaya başlamıştı. Şimdi yürürken göğsünden yuvarlana yuvarlana gırtlağına kadar gelen bu inatçı şey, bütün vücudunu üç dört adımda bir sarsıyordu.

Bir sigara sardı.

Sigarayı içtiği müddetçe, hıçkırık peş peşe devam etti.

Gölgesi, bazı bazı jandarmanın arkasına, bazı bazı Hüseyin Bey'in sırtına vuruyordu.

Çobanlıkta susmaya alışık olduğu halde, şimdi, böyle konuşmadan yürümek, kendisini daha çok ürkütmekteydi. Jandarmadan fena korkuyordu. Sopa atar, adamın kollarını bağlayıp kasabaya götürür diye değil. Başına böyle bir şey gelmemişti. Lakin işte öyle... Korkuyordu. Halbuki jandarma kısa boylu, çarpık bacaklı bir delikanlıydı. Edirneli olduğunu, tezkere almasına dört ay kaldığını, Hüseyin Bey'e söylerken işitmişti. Omzundaki mavzerin namlusu, akşam güneşinde incecik, masmavi bir çizgiyle parlıyordu. "Gez, göz, arpacık... Kundak kaç kısımdır? Tüfek temizliği..." Böylece topçu alayı aklına geldi. "Silah, palaska, resmi elbise..." Bunlarda da korkulacak bir şey yoktu.

Neden korktuğunu anlayamadığı için, gittikçe daha ziyade korkuyordu. Hüseyin Bey jandarmanın yanında mavzersiz, beygirsiz el kadar bir çocuk oluvermişti.

Ali, "Gördün mü?.. Rıza Bey'e haber etseydik... Tuu!.." diye düşündü.

Bir köşeyi döndüler.

Bayat nahiyesi karakol binası, şosenin kenarında tek başına yabancı ve korkunç göründü. Bodrumu sayılmazsa, bir katlıydı. Çatısının birleştiği yerde, direğin üzerinde bayrağı sallanıyordu.

Ali kendi kendine: "Bodruma atarlar adamı... Geceye bırakılırsa... Hüseyin Bey de döner giderse... Tuu..." dedi ve üst üste hıçkırdı. Kasketini bir çıkarıyor, bir kafasına geçiriyordu. Fena terlemişti.

Bu esnada Hüseyin Bey biraz arkada kalıp Ali'ye yaklaştı:

— Karakol kumandanı sorunca, "ben kaçırdım" diyeceksin Ali.

Ali, düşünüyormuş gibi sarsıldı:

— Aman Hüseyin Bey'im!

— Sus ulan!..

Dört ayak merdiveni çıktılar.

Ali artık hiçbir şey düşünemiyordu.

Sofada, duvarın dibine çömelmiş oturan Kâmil, kapıdan içeri Hüseyin Bey'in girdiğini görünce, sıçrayıp ayağa kalktı. Daracık yüzünde beyaz sakalı ve kirpiksiz, korkak gözleriyle çenesine yün bağlamış hasta bir çocuğa benziyordu. Hüseyin Bey'e doğru yürümek, bir şeyler söylemek istedi. Duvardan bir adım ayrıldı. Lakin Hüseyin Bey başını çevirince, yine geriledi. Eski çarıkları, evde dokunmuş beyaz pamuk bezinden geniş donu, kalçalarına kadar inen gömleği, dar kollu, kısa hırkası ve başına bağladığı rengi soluk mendili, gözlerindeki korkuya ve ümitsizliğe uygun düşüyordu. Göbeği üzerine kavuşturduğu mavi damarlı elleri sıska ve kirliydi.

Tüfeğini dipteki odaya bırakan jandarma, kanadın üstünde "Karakol Kumandanı" yazılı kapıya vurdu.

Dik ve kuru bir ses:

— Gel! diye bağırdı.

Ali'nin hıçkırığı birdenbire kesilmişti. "Ben kaçırdım, denir mi? Ne mümkün? Vallah billah, doğrusunu söylemeli. Gördün mü işi bir kere. Doğruyu söylemeli mutlaka" diye karar verdi.

Hüseyin Bey içeri girip kapı örtülünce, yaklaşarak kulak kabarttı. İşittiği her cümlede, Kâmil'in yüzüne bakıp başını sallıyordu.

Karakol kumandanı bağırmaya başlamıştı:

— Beni anlamaz zannetmeyin Hüseyin Bey. Baban, yaşı ufak diye, seni öteye beriye sürüyor. Bak sonu fena olacak. Bunu böylece aklına yerleştir. Burası Ağrı Dağı değil...

— Ne var başefendi?

— Bir de "ne var?" diye sorar, utanmadan... Lahavle!.. Geçti o derebeylik, ağalık!.. Mütegallibe devri geçti. Ev basmışsın, kız kaçırmışsın. Yanında silahlı üç kişi daha varmış. Kimler onlar? Söyle isimlerini... Birine, Recep diyorlar. Söylesene... Bu sefer kurtuluş yok. Dört mavzerin dördünü de isterim. Fişekleri de beraber...

Ali biraz ferahladı. Kendisini saymıyorlardı. Saysalar, Çavuş: "Dört kişi daha varmış" demez miydi? Beygirleri beklediği ne iyi olmuş ya... Ne iyi olmuş...

Kâmil'e karşı büyük bir sevgi ve utanma duydu.

Karakol kumandanı gittikçe hiddetleniyordu:

— Kızı döve döve götürmüşsünüz. Köpek vurulmuş. Karıyı ölümle tehdit... Ev basmak... Adamı asarlar Hüseyin Bey... Asarlar, anladın mı?

— Dur canım, hemen parlama başefendi... Bana neden yükleniyorsun. Kız mı kaçırılmış, kaçırılır ya...

— "Kaçırılır ya," ne demek?.. Biz burada eşek başı mıyız?

— Söz temsili... Yani kaçırılır ya... Herif kızın bunca zamanlık nişanlısı...

— Nişanlısı mı?

— Elbet nişanlısı... Almış götürmüş. Götürür ya... Kız razı, oğlan razı... İş senin bildiğin gibi değil onbaşım... Hele yak bir cigara...

Sesler alçalınca, Kâmil şüphelendi. Derhal yerinden kalkarak Ali'ye yaklaştı.

Ali korkudan ve şaşkınlıktan olduğu gibi kalakalmıştı. İş üstüne yıkılıyordu. Yüreği kabardı. "Mahkemede üç yıl gün veriyorlarmış..." Becerebilirse, hüngür hüngür ağlayacaktı. Kâmil'e dönüp: "Doğruyu söyle amca... Dünya, yalan dünya... Gel doğrusunu söyleyelim" diye yalvaracağı sırada, jandarma kapıyı araladı.

— Ali hanginiz?

Ali kasketini süratle eline aldı.

— Gir bakalım.

İçeri girince, hâlâ askermiş gibi topuklarını birbirine vurarak, dimdik durdu. Bütün gayretine rağmen masa başında oturanın kolundaki nişanı fark edemiyor, onbaşı mı, çavuş mu anlayamıyordu. Bu, karayağız, inadına zayıf bir adamdı. Masanın üstündeki kâğıtlar, kenarındaki telefon Ali'nin korkusunu büsbütün azdırdı. Yalvarmak istediği halde, aklına hiçbir söz gelmiyordu.

Karakol kumandanı sordu:

— Adın ne, senin?

— Ali.

— Soyadın yok mu?

— Ali Solumazoğlu... İskilip'in Payapınar Köyü'nden, Durmuş oğullarından Ali Solumazoğlu... 1330, İskilip...

— Ne iş yaparsın?

— Rıza Bey'in yanında çoban dururum.

Ali, gözlerini açarak Hüseyin Bey'in yüzüne baktı.

Hüseyin Bey masanın yanındaki iskemleye rahatça oturmuştu.

— Bana bak, oraya ne bakıyorsun? Kızı kaçırdın mı, doğru söyle?..

— Vallah billah komutanım.

— Doğru söyle...

Hüseyin Bey lafa karıştı:

— Fatma nişanlım desene Ali... Kız gönlüyle geldi ya... Ne silahlı adam var, ne ev basmak... Sen alıp gelmedin mi? Lakırtıyı ağzında ne dolaştırıyorsun.

— Fatma'yla sözlüyüz komutanım.

— Doğru söyle...

— Vallah billah sözlüydük.

Hüseyin Bey izahat verdi:

— Ali bizim çoban olduğundan, babam kız tarafına yirmi lira para, on beş hak ekin yolladı. Başlığı altmış liraya pazarlık ettik. Ayrıdan elli hak da ekin verilecekti. Kâmil, kızı Ali'ye satacaktı.

— Öyle mi Ali?

— Öyle komutanım.

Onbaşı kapının yanında duran jandarmaya emretti:

— Getir şu sakallıyı bakalım.

Kâmil kalçaları üzerinde duran donunun uçkurunu sıska yumruklarıyla sımsıkı tutmuştu. Sakalı titriyordu.

— Baksana ihtiyar, sen kızını bu Ali'ye satacakmışsın. Öyle bir şey var mı?

Kâmil neredeyse yere çökecekti. Bu binaya girerken Hüseyin Bey'le karşılaşacağını aklına getirmemişti. Hüseyin Bey'i gördü göreli, halt ettiğinin farkındaydı. Sabahtan beri aç açına beklediği için büsbütün yılmıştı. Dişleri birbirine çarparak cevap verdi:

— Kızı Ali'ye satacaktık başefendi! 9

9) ... satacaktık *efendi ağa*!

Onbaşı tekrar hiddetlendi:

— Demek kızı gönlünle Ali'ye satacaktın!

— Satacaktık.

— Para almışsın.

— Aldık... Yirmi kayme verdi Rıza Bey.

— Buğday almışsın.

— On beş hak ekin aldık.

— Sonra ne oldu?

— Caydık, bir yol da... Parayı, ekini harmanda öderiz.

Hüseyin Bey birdenbire kalkıp Kâmil'in önüne dikildi:

— Söyle bakalım Kâmil, benim evi bastığımı gözünle gördün mü?

Ali şaşkın şaşkın bakıyordu. Hüseyin Bey artık, jandarmanın yanında demin uslu uslu yürüyen küçük oğlan değildi. Yumrukları kalçalarına dayalı, siyah kaşları inadına çatılmış, gözleri inadına hain, Hüseyin Bey'in beyliği üstüne gelivermişti.

Kâmil'in sakalı büsbütün titremeye başladı. Gözlerini Ali'den onbaşıya, onbaşıdan Hüseyin Bey'e geçirdi:

— Ben görmedim efendi ağa, dedi, ben odundaydım. Karı söyledi.

— Demek beni gözünle görmedin.

— Görmedim... Ben odundaydım.

Onbaşı gözlerini kısarak ileri doğru uzandı:

— Gördüm, dedin ya?..

— Ben görmedim efendi ağa... Karı söyledi.

— O zaman görmedinse şimdi görürsün... Sakalından utan, yalancı herif!

Onbaşı önüne bir kâğıt çekti. Kalemi şiddetle hokkaya batırdı. Kâmil'in adını, soyadını, tevvellüdünü, hangi köyden olduğunu sorup öğrendikten sonra, jandarmaya adeta çıkıştı:

— Al şunu... Bodruma at... İftiracı rezil. Şimdi zaptı yazarız. Mahkemeye yollarız. Hapse girsin de aklı başına gelir. Sakalı değirmende ağartmış habis!

Kapı Kâmil'in arkasından kapanınca, Hüseyin Bey anlattı:

— Kız razı, oğlan razı, bu Kâmil olacak da razı. Lakin karısı fazla para koparmak istedi mutlaka... Şuncacık çoban kısmından fazla para ummasına ne dersin?

Ali'nin korkusu biraz dağılmıştı. Şimdi de, onbaşının önünde, Kâmil'in yüzüne karşı Hüseyin Bey'in yalan söyleyişine, inkâr edişine şaşıyordu. "Ya onbaşı inanmasaydı... Ya Kâmil, sen de vardın, evimi bastınız! Deseydi... Tuu! Yemin verdiriverselerdi... Hüseyin Bey yalan yere yemin eder mi? Yalan yere yemin edenin hali ne olur? Tövbe... Tövbe..."

Onbaşıyla Hüseyin Bey, köylü kısmının cahilliğine, kurnazlığına ve aptallığına dair gülüşerek bir şey konuşuyorlardı.

Sözleri bitince, onbaşı ciddileşerek Ali'ye baktı:

— Düğüne bizi mutlak çağır... Unutursan bak, sen bilirsin.

Hüseyin Bey'e döndü:

— Yarın kızı yollarsın Hüseyin Bey... Gönlüyle kaçtığını söyler.

Sesini biraz kıstı:

— İhtiyarı da razı edin. Cahil herif... Yazıktır. Zaten kızın yaşı nüfus dairesinde ufak çıkarsa, iş uzamasın.

Hüseyin Bey odadan çıkarken kapı eşiğinde durup mahsustan bağırdı:

— Müsaaden olursa onbaşım, şu Kâmil'i bir göreyim. Bana bağışla bu seferlik alçağı.

— Sen davandan vazgeçtinse, mesele yok... Malum ya, sana iltira attı.

— Zararı yok...

— Öyleyse çıkar bakalım.

Jandarma gülümseyerek bodrumun kapısını açtı.

Kâmil çıkar çıkmaz, Hüseyin Bey'in ellerine davrandı:

— Aman beyim sen bilirsin... Aman beyim sen bilirsin... Karının lafına yandım bey... Karı söyledi... Ben odundaydım...

İçerde uydurduğu yalana, şimdi kendisi de inanmıştı. Neredeyse ağlayacaktı.

Hüseyin Bey ciddiyetini bozmadı:

— Bu seferberlik onbaşı bana bağışladı Kâmil, duydun mu, bana bağışladı. Sen kızı Ali'ye verdin mi?

— Verdim.

— Öyleyse üst tarafını sen merak etme...

Hüseyin Bey önde, Kâmil'le Ali arkasında dışarı çıktılar.

Asmaköy'e sapılacak yolağzına kadar konuşmadan yürüdüler.

Kâmil ayrılacağı zaman durakladı:

— Aman Hüseyin Bey... Bu iş oldu. Bak, kızı vermeye razı geldik. Sen de adaletini göster. Beş, on hak buğday göndersin Rıza Bey... Ambarda ekin kalmadı...

Sık sık burnunu çekiyordu:

— Hele biraz da para yollarsa... Ellerini öperim Hüseyin Bey... Ben köylünün sözüne uydum da, senden şikâyetçi oldum. Mavzerleri görünce, "Kan akmasın diye gelemedik" dediler. "Yoksa hep şahidiz" dediler, alçaklar... Karı da zorladı. Aman beyim ekin işini bir yoluna koyalım... Parayı da unutma... Sen adaletlisin...

Hüseyin Bey kaşlarını çatıp biraz düşündü:

— Para için biraz sabret. Şikâyetçi olduğundan babam çok kızdı. Ekine bir şey yaparız. Yarın gönder karıyı, merkeple... Ambardan verirler... Vermezlerse, beni bulsun.

Kâmil dua ederek yürüdü.

Sakalı hâlâ titriyordu.

Ali'nin bir gülmesi tuttu, bir gülmesi tuttu.

* * *

Çiftliğe geldikleri zaman yatsı ezanı çoktan okunmuştu.

Hüseyin Bey kapıyı açan Şadiye'ye sordu:

— Babam yattı mı?

— Yok ağa, odaya gitti.

— Fatma ile ne konuştunuz? Razı oldu mu?

— Olmadı.

— Ne diyor?

— "Beni, Hüseyin Bey dilerse, öldürsün... Ali'yi istemem" diyor.

Ali, karanlıkta yüreği çarparak dinliyordu. Şadiye'den utandığı için terini kurular gibi yaparak, mendiliyle yüzünü örtmüştü.

— Neden istemiyormuş, başkasına mı gönüllü?

— Başkasına da gönüllü değil. Anası karı, kulağını doldurmuş. Aklını çelmiş: "Elin çobanıyla ne yaparsın? Yarın ortakçı olur, beyin düşmanını vurur, on yıl, on beş yıl mahpusta yatar" demiş.

— Kandırmadın şuncacık kızı... Yazık...

— Çok söyledim, kulak vermedi.

— Pekâlâ... Haydi, sen anamı al da, ağamgillere gidin.

Kadınlar gittikten sonra Hüseyin Bey'le Ali, Fatma'nın tek başına oturduğu odaya girdiler. Burası Rıza Bey'in misafirlerine mahsustu. Her tarafı kilimle döşeliydi. Ocakta tezek yanıyor, kenara bırakılmış küçük bir idarenin ışığı duvarda kımıldıyordu.

Fatma küçük bir tiftik çuvalı gibi sedirin üstüne büzülmüştü.

Hüseyin Bey hiddetle sordu:

— Kız, hâlâ razı değil misin? 10

Fatma cevap vermeden ayağa kalktı. Siyah gözleri ıslak ıslak parlıyordu.

— Söylesene kız, razı olmadın mı?

10) ... razı değil misin *Ali'ye*?

— Efendi ağa, öldür beni...

— Laf dinlemem. "Olur" demezsen, kendin bilirsin. Ali! Ba-
11 na bak. İşte Fatma, işte sen. Konuşursunuz. Götür, hovardalara teslim et. Varsınlar, dağda bayırda oynatsınlar. Kötü olsun... İpsizlere rakı dağıtsın da görsün... Ben sana dilediğin yerden, dilediğin kızı kaldırırım.

Hüseyin Bey dışarı çıkmak için dönünce, Fatma koşup dizlerine sarıldı:

— Etme beyim, beni öldür, kanım sana helal olsun, Ali'ye verme... Hovardalara bırakma.

Ağlamaya başlamıştı. Yalnız bizim köylü kadınlarında insanı öfkelendirmeyen, müthiş bir sükûnetle, boğuk boğuk ağlıyordu.

Hüseyin Bey çizmesini kurtarıp dışarı çıktı.

Kapı örtülünce Fatma çöktüğü yerden sıçrayarak duvara kadar kaçtı. Aydınlıktan kurtulmak için köşeye sığındı.

Ali kımıldamadan duruyordu. İdarenin ve ocağın ışığı vücuduna vurmuştu. Gövdesi daha kocaman, ağzı ve gözleri daha kanlı, daha parlak görünüyordu. Neden sonra ağır ağır yürüyüp sedire oturdu. Tabakasını çıkardı:

— Domuzluk etme gel şuraya, dedi, bak sana diyeceklerim var, öksürdü, Hüseyin Bey'i karakoldan istediler. Onbaşı, jandarma yollamış. Sigara kâğıdını dikkatle ıslatıp yapıştırdı. "Ali de beraber gelsin" demiş. Hüseyin Bey korkar mı? Kalktık gittik. Baban Kâmil de oradaydı. "Hüseyin Bey evimi bastı, kızımı kaldırdı" diye davacı olmuş.

Ali yerinden kalktı. Ocağın önüne çömelerek sigarayı yaktı:

— Lakin, aldığı parayı, aldığı ekini inkâr edemedi. Hüseyin Bey'den korkusuna: "Ben evde yoktum. Odundaydım. Karı söyledi" dedi. Karakol kumandanı kızmaz mı artık? Ali kalın kalın

11) *Razı olmazsa vur omzuna, harmanda hovardalar var.*

güldü. Babana; "Yalancı herif!" dedi. Daha da çok çekişti ya... Bodruma attılar Kâmil'i... Sonunda Hüseyin Bey şefaat etti de bağışlattı. Kâmil razı bu işe... Görürsün... Yarın ekin almaya gelecek... Ya... İşte böyle... 12

Ali ocağın önünden kalktı:

— Anladın mı? Baban seni bana sattı. 13

Fatma hiç ses çıkarmıyor, içini çeke çeke ağlıyordu. Ali'nin söylediklerine inanmıştı. Babası yumuşak adamdı. Fakirdi.

Ali bir adım yaklaştı:

— Razı gelmezsen, kendin bilirsin. Seni hovardalara götürürüm.

Fatma susuyordu.

— Vallahi götürürüm. Bak ağzımdan yemin çıktı. Dağda oynatırlar. Yedi köyün kahpesi olursun, köyden köye satılırsın. Gençler odasında oyuna çıkarsın. Rakı dağıtırsın...

Yanına yanaşıp ağır elini balta gibi kaldırdı:

— Haydi, yoksa omuzlar harmana götürürüm dinim hakkına...

Daha başka sözler bulamayınca şaşırdı ve alışık olmadığı derecede hiddetlendi. Korkunç adımlarla ocağın önünden geçip dışarı çıktı. Uzun bir deveci urganıyla döndü. Fatma'nın göğsü üzerinde duran elini, şiddetle çekip, arkasına büktü. Vücudunu kinle iterek yüzükoyun yere düşürdü. Bir dizini, kesik kesik haykıran kızın beline bastırıp bütün ağırlığıyla üstüne çökerek, ellerini, ayaklarını sıkı sıkıya bağladı. Kolayca omuzladı. Odanın ortasında durarak bir daha sordu:

— Domuzluk etme, ağzımdan yemin çıktı.

— Götürme... Razı oldum.

— Ha şöyle, imana gel... Yarın karakolda "Kendi isteğimle Ali'ye geldim" diyeceksin. 14

---

12) ... Hüseyin Bey *yalvardı da, bağışladı.*
13) ... seni bana *verdi.*
14) ... karakolda *kendim geldim* diyeceksin.

— Diyeceğim.

Fatma'yı yavaşça sedire bıraktı. Küfrederek ipi çözdü.

— Sus artık, ağlama!

Cevap bekledi:

— Sus kız!.. Bak şuna... Haydi, yüklükte döşek vardır. Ser şunu.

Ali'nin sesi titriyordu.

Fatma, dolabı açtı. Üst üste duran şiltelerden birisini ocağın önüne getirdi. Çarşafı örtüp yastığı koydu. Yorganı ayakucuna katladı.

Ali bir sigara daha yakmıştı. Dimdik ocağa baktığı halde yan
15 gözle Fatma'yı gözetliyordu. Kız duvarın dibinde elini göğsüne kavuşturmuştu. Parmaklarında kına vardı.

16 Ali kabalığını kaybetmiş, mahcup bir sesle sordu:

— Baksana Fatma, hamamlıkta ibrikler dolu mu?

Ocağın kapı tarafındaki dolap hamamlıktı. Fatma iki tane büyük bakır ibriği ocağa taşıdı.

Ali henüz iki nefes çekmediği sigarayı ateşe fırlattı.

17 Gömleğini çıkarırken, odaya terli erkek kokusu yayılmıştı. Yatağın kenarına oturup ayaklarını uzattı.

Fatma anasından gördüğü gibi, önüne gelip çömeldi. Ali'nin ayaklarını birer birer kucağına koyarak çoraplarını çıkardı. Son-
18 ra paçaları daracık zıpkayı, dudaklarını sıkarak zorla çekti.

Erkeğin yatağa girip yorganı örtmesini bekledikten sonra,
19 köşeye çekilerek soyunmaya başladı.

Dışarıda kalın ve kederli sesiyle bir köpek uluyordu.

21 Nisan 1940

---

15) ... Fatma'yı *görüyordu.*
16) ... mahcup bir sesle *yavaşça*:
17) ... odaya *ter ve erkek* kokusu...
18) ... *dudaklarını sıkıp paçaları daracık zıpkayı zorla çekti.*
19) *Kandil ve ocak inadına çok yanıyordu.*

GELİN-KADIN OYUNU

I

Bekir, ağacın gölgesinde durup ceplerini acele acele karıştırdı.

— Al işte anahtarı... Evden gizlice aldım. Kilidi açar girersin.

Sultan cevap vermeden yürüyünce arkasından yavaşça seslendi:

— Anahtarı aman iyi sakla... Aman kaybolmasın.

Sultan'ın entarisi kıvır kıvır dalgalanıyordu. Kısacık fermenesinin kolları, kırmızı kaytanla işlenmişti. Sırtında saç örgüleri sarı sarı parlamaktaydı.

Ayakları çıplaktı. Kilitle biraz uğraştıktan sonra, samanlığa girer girmez Bekir koştu. Aralık kapıdan nefes nefese geçti. Kanadı hızla çekip gözlerini alıştırmak için bir müddet öylece durdu.

İçerisi sıcak ve loştu. Kuru ot ve saman kokuyordu.

Sultan kuşağını çözmüş, fermenesini çıkarmıştı.

Bekir çıplak ayaklarıyla samanları savurarak, yaklaştı. Kasketini bir kenara fırlatarak soyunmaya başladı.

— Kilidi kolay açtın mı Sultan?

— Açtım.

— Anahtarı kaybedersin. Yerine koyulacak tekrar.

— Burada anahtar.

Bekir gömleğini çıkarmak için başına toplamıştı.

— Sultan?

— Buyur.

— İyi oldu, ne dersin? Ötekilerle beraber olmuyordu. Tadı çıkmıyordu.

— Biri gelirse?

— Bu vakit kim gelir? Lafa bak...

— Seni bir gören olmadı mı? Çavuş'un Sıtkı mutlaka gözlemiştir, öyle ya...

— Sıtkı ne arasın... Sen içeri girince bir koştum, rüzgâr gibi...

Sultan çömelerek entarisini çıkarmış, samanlara uzanmıştı.

Bekir pamuklu bezden yapılma beyaz şalvarından kurtulmak için tepindi. Samanlardan kalkan toz gözlerini yakıyordu. Nihayet o da Sultan'ın yanına yattı:

— Konuşsana Sultan!

Sultan sesini çıkarmadı. Loşlukta yeşil gözleri parlıyordu.

— Haydi konuş! Bak, sana çerçiden beşibirlik alırım, boncuk alırım. Kuru üzüm, leblebi alırım.

Bekir, yanağını öpmek üzere uzanınca Sultan başını geri çekti.

— Şuna bak... Eşeklik etme kız... Vallah billah, beşibirlik alırım. Küçük şişe koku alırım. Konuş hele... Rezilin orospusu... Çavuş'un Sıtkı olsa vıcıl vıcıl konuşursun.

— Çavuş'un Sıtkı'ya neden konuşurmuşum? Ona da konuşuvermezdim.

— Onunla da konuşmazdın demek?

— Konuşmazdım elbette...

— Yalancı alçak!..

— Konuşmazdım... Konuşulur mu?

Bekir'in canı sıkıldı. Tekrar "Haydi konuş!" diyeceği sırada,

yaklaşan ayak sesleri duyuldu. Kulak verdiler. Bir kadın: "Domuzun oğlu, samanlığı açık bırakmış" diye söylendi.

Bekir içinden: "Anam geliyor, gördün mü işi?" diyerek başını kıstı.

Kadın içeriye bakmadan kapıyı çekti, asma kilidi halkasında geçirerek hiddetle kilitledi.

Bekir anasının uzaklaşmasını bekledikten sonra Sultan'a göz kırptı. Samanlık büsbütün karanlık olmuştu. Yalnız kapının ortasındaki çatlaktan güneş giriyor, incecik ve gergin bir sırma tel gibi parlıyordu.

Bekir Sultan'a döndü:

— Anammış... Görmedi ne dersin? Bir içeri baksaydı... Konuş artık vallah billah kötü olacağız.

— Kapıyı ardından kilitledi, öyle ya?

— Kilitledi.

— Nasıl açarsın?

— Lafa bak... Kolay...

— Açılmazsa, burada kalırsak?..

— Korkma... Açarım ben... Bak bakayım... Ver şu anahtarı...

Anahtarı alınca sıçradı, kalktı. Elini aralıktan sokup kilidi yakalamaya uğraştı. Kabil olmayınca, bir değnek parçası aradı. Ayaklarıyla samanları havalandırıyor, otları demet demet şuradan şuraya sürüyordu. Neden sonra işe yarar bir şey bulamayacağını anladığından, hırslandı. Sultan'a çıkıştı:

— Ulan mal gibi yatarsın... Kalk bir çomak bulalım.

Sultan acele acele giyinerek Bekir'in yanına geldi. Samanları alt üst ederek, uzun uzun aradılar. Kıştan kalmış bir armut, bir iki elma meydana çıktı, ama, kilidi beriye çekecek sağlamca bir değnek bulunamadı.

Sultan ağlamaya başlamıştı.

Bekir buna bir kat daha hiddetlendi. Armudu öfkeyle ısırdı. Elmanın birisini, terden parıl parıl parlayan göğsüne sürüp temizleyerek uzattı:

— Ağlama ulan... Ye şunu... Çaresini buluruz. Ağlama rezil.

Sultan elmayı hem yiyor, hem de yavaş yavaş ağlıyordu.

Samanlardan kalkan tozlarla içerisi daha sıcaklaşmıştı.

Bekir küfrederek giyindi. Aralıktan elini sokup kilidi yakalamaya çalışırken, parmaklarından birisi kanamıştı. Kanını emerek etrafa bakıyordu. Samanlığın damı toprak, duvarları taştandı. Delip çıkmanın imkânı yoktu.

Sultan elmayı bitirmiş, tekrar ağlamaya başlamıştı.

Bekir kasketini arkaya attı. Kaşlarını çatıp yumruklarını beline koyarak dört yanı gözden geçiriyor, başka şeylerin arasında: "Şuna bir şamar indirsem mi?" diye düşünüyordu.

Damın merteklerine kalın kağnı sırıkları sıkıştırılmıştı. Bunlara bakarken birdenbire yüzü güldü:

— Ağlama artık... Sus ulan... Çaresini buldum.

Sultan gözlerinin üzerinden, inanmamış inanmamış, baktı.

Bekir, kasketini düzelterek anlattı:

— Buldum yolunu... Harmana açılan delik yok mu? Hani samanları içeri teptiğimiz kapak... Kağnıyı ağzına yanaştırırız ya... Bildin mi?

Sultan kendi samanlıklarında da, her samanlıkta da bulunan bu deliği biliyordu. Harman yerine açılır. Hakikat! Kağnıyı oraya yanaştırırlar da, samanı oradan içeri boşaltırlar.

Sultan tavana kadar yığılmış samanları gösterdi:

— Nasıl deşeceksin? Tepe gibi doldurmuşsunuz?

Bekir kasketini fırlattı:

— Hele sen şunu tut da, kenara çekil!..

Ot yığınının üstüne sıçradı. Kapağın bulunduğu ciheti hizala-

dı. Sonra, suya atılır gibi daldı. Elleriyle, ayaklarıyla samanları savuruyor, yukarıdan aşağıya, kapının dibine doğru kaydırıyordu.

Sultan az zamanda yarı beline kadar samana gömüldü.

Bekir ağır ağır, dinlene dinlene ilerliyordu. Tozdan sıcaktan bunaldıkça, dizlerinin üstüne oturuyor, Sultan'a dönüp gülümsüyordu.

— Allah Allah! Ağlayacak ne vardı? İşte kolayını bulduk.

— Elbet ağlarım, burda kalsaydık...

— Kalınır mı hiç? Vallaha, tepe olsa yıkar, çıkarırım seni...

Bekir birkaç kere dinledikten sonra, nihayet kapağa yetişti. Sürmesini açtı. Bir ayağını duvara dayayıp asıldı.

İçeriye, birdenbire, ışık doluvermişti.

Sultan, tozdan ve gözyaşlarından yol yol siyahlanmış, toparlak yanaklarıyla güldü:

— Açtın kız! Maşallah, aslan gibisin.

Bekir derin derin soluyordu:

— Gülersin ya... Elbet açarım... Hiç ağlanır mı?

— İçerde kaldık, diye ağladım... Öyle ya... Anam beni öldürür.

Bunları söylerken başını büküp omuzlarını kısarak kendini güzelleştirdi.

— Kalmasına kalmazdık... Kan milleti değil misiniz... Haydi yürü... Ver şu kasketi... Suratına bak bir... Dokuz köpek yalasa, doyar.

— Ne var suratımda?

— Bilmem artık, saçlarında saman dolu... Haydi, eve git!

Harman yeri bomboştu.

Bekir kapağı sıkıca kapattı.

— Şimdi aşağıdan girmeli... Bunu arkadan sürgülemeli... Samanları düzeltmeli. Anam bilmesin.

Sultan saçlarını yokluyordu:

— Saçlarımda saman varsa, eve gidemem. "Kimin samanlığına girdin kahpe!" diye anam beni öldürür.

— Ne olacak ya?..

— Haydi Bekir, dereye gidelim de yıkanalım...

— Lafa bak... Biri görür alçak... Dinime imanıma rezaleti çıkar.

— Öğle zamanı kim görürmüş. Sen gelme... Ben giderim.

— Çok laf etme... Haydi eve... Çarparım tokatı...

Birbirlerinden dargın ayrıldılar.

Sultan sekiz yaşındaydı.

Bekir on yaşına yeni giriyordu.

Samanlığa öteki çocuklardan, bilhassa, Çavuş'un Sıtkı'dan gizli, gelin-kadın oynamaya gelmişlerdi.

II

Çavuş'un Sıtkı öğleye kadar ikinci evleği de bitirmek istediğinden, öküzlere:

— Ho domuzun malları!.. Ho boz geyikler!.. diye bağırdı.

Hışıl hışıl soludukça karınları inip kalkan hayvanlara hiç acımıyordu. Geberseler umurunda değildi. Evleğin genişliğini on adım, uzunluğunu kırk adım çizmişti. Doğrusuna bakılırsa, bütün kış ahırda kapalı dura dura zayıflayan, hamlayan öküzleri yarı yerde biraz dinlendirmek lazımdı. Fakat Çavuş'un Sıtkı iki senedir, bu rezillerin hatırına Muhtar Raşit Ağa'nın otuzar haklık* iki tarlasını, ortakçı gibi sürdüğünü, tohumladığını, harmanını kaldırdığını düşündükçe kızıyordu.

Üvendireyi insafsız insafsız dürttü.

Hayvanlar kuyruklarını sallayıp bellerini içeri çekerek sapanı sürüklediler.

---

* Çankırı ve havalisinde tarlalar dönümle değil, "şu kadar hak ekin ekilir." diye ölçülüyor.

1) ... *hamlaşan* öküzleri...

Toprak tavlıydı. Sabanın burnunda kolayca dağılıyor, kara bir su gibi kabarıp devrilerek tohumları örtüyordu.

Birinci evlek kuşluk zamanı tamamlandı.

Sıtkı üvendireyi yere saplayarak ikinci evleğin on adım genişliğini büyücek bir taşla işaretledikten sonra yol boyundaki ağacın dibine gitti. Çuvalın ağzından öküzlerin samanını çekiştiren merkebi kovaladı. Tohum heybesine doğru yürürken çimenlerin üstüne bıraktığı ceketinin cebinde kuru üzüm olduğunu hatırladı. Bir avuç alarak sırtını ağacın gövdesine dayadı. 2

Bayındır köyünün, dört bir etrafı ormanla çevrili, Yunt Ovası tarlaları bomboştu. Bugün çifte kendisinden başka kimse gelmemişti. Sabahtan beri uğraşıp tohumladığı evlek uzaktan ufacık, şöyle el kadar ve kapkara görünüyordu. Rüzgârda, sıcak buğday ekmeğini hatırlatan keskin bir toprak kokusu vardı.

Sıtkı yüzünü buruşturdu.

Rençberliği hiç sevmiyordu. Tarla kısmı, adamı kıymık kıymık doğruyor, kırk yaşına varmadan çökertiyordu. Hele bu taraflarda arazi inadına aç gözlü, inadına kısırdı. "Bir evleğe beş el tohum saçmalı... Ah! Canına yandığım Çubuk Ovası toprağı! Üç el saçıldı mı, ekini atlı sökemez."

Üzümle beraber ağzına giren çöpü tükürdü.

Yarın öbür gün, tohum, tarla, emek kendisinin olduğu halde, öküzlere karşılık Muhtar Reşit Ağa'nın tarlalarında çalışacağı aklına geldi. "Öküzü yoksa, çiftçi ölmeli!" diye düşündü. Fazla değil, şunlar gibi iki çift hayvanı, Çubuk Ovası'nda beş yüz haklık arazisi olsaydı, ölünceye kadar ayaklarını uzatıp oturacak, sabanın da, harmanın da yanına uğramayacaktı.

Avcundaki üzümler, hiç beklemediği bir sırada, çabucak bitti. Parmaklarının yapışkanlığını, yeşil bezden eski zıpkasına sil-

2) sırtını *gövdeye* dayadı.

di. Tohum önlüğünü beline ağır ağır kuşanıp içini doldurduktan sonra, ikinci evleğin başına geldi. Taneyi, toprağın yüzüne öfkeyle saçarak yürümeye başladı. Tohumu her savuruşunda, uçları yukarı kalkık siyah kaşları çatılıyor, kalın ve kırmızı dudakları kısılıyordu. On beş yaşından beri, yani sabana gücü yetti yeteli, kasımdan zemheriye kadar güz çifti, marttan nisan sonuna kadar yaz çifti sırasında arpa, buğday, fiğ, mercimek, nohut ektiği için bu işe artık elleri de, ayakları da alışmıştı. Adımlarını hep aynı genişlikte atıyor, sağ eliyle avuçladığı tohumu, şahadetparmağının yardımıyla savuruyordu.

Boyu ortadan bir parça uzun, omuzları geniş, bilekleri kalındı. Köyde kadınlar, yakışıklı delikanlıdan konuşurken: "Sıtkı gibi babayiğit!" derlerdi. Oyunu kıvrak oynar, türküyü yanık söylerdi.

Babası Rıza Çavuş'u pek az hatırlıyordu. Çankırı tuz mağarasında koruculuk edermiş, kendisi küçükken birisini vurmuş. On iki sene gün vermişler. Mahpushanede verem hastalığından ölmüş.

Yakından, uzaktan akrabaları yoktu.

Ana oğul, dört beş parça tarla, bir bahçeyle yuvarlanıp gidiyordu.

Sıtkı evleği tohumlayınca, önlüğü çözüp bir kenara attı. Başına sardığı kırmızı mendili düzeltti. Besmele çekerek sabanın sapını tuttu.

Öküzler, başlarını iki yana sallayarak yavaş yavaş yürüdüler. Hava inadına güzeldi. Nisan güneşi sırtını ısıttıkça, Sıtkı'nın içine uykusuzluğa benzeyen bir tembellik çöküyordu. Daha evleği yarılamadan beli ağrımaya başladı. Dikilip durdu.

Köy tarafından gelenler vardı.

Elini gözlerinin üstüne siper etti. Birisi kadın, ikisi çocuk, üç kişi!

Karı, imamın gelini Şehime'ye benziyordu.

Cebindeki kuru üzümleri dün akşam Şehime vermişti. Altı aydır, fırsat düşürdükçe buluşuyorlardı.

Sıtkı, dudaklarını yalayarak şımarık şımarık güldü. "İmamın oğlu gurbetten paraları göndersin bakalım. Yemeyenin malını elbet bir yiyen bulunur."

"Çocukları def etmeli, Şehime'yi alt baştaki çalıların dibine götürmeli" diye düşündü.

Eğile eğile yürüdü. Ağacın dibinden önüne habersiz çıkıverecekti.

Eşek yine çuvalın ağzından samanları çekiştiriyordu.

Çalışmaya gelirken eski giyindiği için yamalı mintanının üstüne avcı biçimi lacivert ceketini aldı.

Çocukların boşboğazlığından yaklaştıkları anlaşılıyordu.

Parmaklarını tükürükleyerek yeni çıkmaya başlayan bıyıklarını okşadı. Aradaki küçük hendeği bir sıçrayışta aşarak yolun üstüne çıktı.

— Ay ana! diye korkup gerileyen kadının Şehime değil, Sultan olduğunu görünce şaşırdı:

— Sen misin kız? Buralarda ne işin var?

Sultan yüzünü örtmeye çalışıyordu:

— Kaba ot topluyoruz... Korkuttun bizi...

Güneş yüzüne vurmuştu. Yanakları daha yuvarlak daha kırmızı, gözlerinin yeşili daha parlak daha yakıcı görünüyordu.

Sıtkı çocukları kovalamak için elinden bırakmadığı üvendireyi yere dayamış, Sultan'ın yolunu adeta kesmişti. Birdenbire kaşlarını çattı:

— Ben sabah çifte gelirken avlu kapısında uğraşıyordun. Öküzlere mahsustan bağırdım da, kafanı çevirmedin alçak!

— Duymadım.

Sıtkı süratle düşünmeye başladı: "Buraya çifte geldiğimi bil-

di. Arkam sıra geldi. Vay rezil vay! Demek gönlü var. Şunu alıp kaçmalı. Kaç yaşında ki... On dört, bilemedin on beş... Gün verseler değil, assalar, alıp kaçmalı. Bu kuş bir daha kafese nerde girsin?"

Sultan beyaz örtüsünün altında fesini hovardaca sol kaşına yıkmıştı. Elleri tombul tombuldu.

Sıtkı üvendireyi sol elinden sağ eline geçirdi:

3 — Kız sen beni bu dertle öldürecek misin?

Üvendireyi yere vurdu:

— Söylesene kız... Susar alçak.

— Benim derdimden ölmezsin. Ankara'da mühendis karısının derdinden ölsen ölürsün. Paraları hep ona yedirmişsin de iki yıldır gurbetten bir kuruşsuz gelmişsin.

Sıtkı, hakikat, Ankara'da Bentderesi'nde çamaşırını yıkayan karıya tutulmuş, iki sene gurbetten bir parasız dönmüştü. "Mühendis karısıydı" diye uydurduğu hikâyeyi, Sultan'ın bilmesine memnun olarak kabardı:

— Karı ne geziyor. Hep yalan kız... Yalan, kanaat olsun.

— Yalanmış öyle ya... Resmi cebindeymiş. Karılar köyde hep biliyor. Tütün içerken çıkarmış resmini. Tütün içen karıya para mı yeter...

Sıtkı üst üste: "Öküzleri, merkebi, tohumu, tarlayı bırakı-

4 rım... Kurt, kuş yesin, gebersin domuzlar" diye karar verdi. Gözleri dalmıştı.

Sultan'ın yüreği hızlı hızlı vuruyordu. Ot toplamaya çıkarken bunlara kadar gelmeyi hiç düşünmemiş, köyden biraz ayrılınca, Sıtkı'nın sabahleyin çifte gittiğini birdenbire hatırlamıştı. Uzaktan Yunt Ovası tarlaları görünüp yalnız başına çift süren Sıtkı'yı

---

3) ... sen beni *derdinden* öldürecek misin?
4) ... karar *veriyordu*.

fark eder etmez, geri dönmek istediği halde, neden yürüyüp yaklaştığını kendisi de şimdi bilemiyordu. Yüzüne ateş basmıştı. Dizleri tatlı tatlı titriyor, başı dönüyordu. Oğlanın Hacer teyzeyle gönderdiği hediyeleri alırken de böyle içi ürpermişti. Delikanlının dalgın bakışlarından kurtulmak için çömelerek elindeki sepeti yere bıraktı.

Sıtkı çocuklardan sıkılarak sesini biraz alçalttı.

— Hacer teyzeyle bu kadar haber yolladım. Söylemedi mi? Üzüm, ayna gönderdik.

Sultan başını çevirdi.

— Kız bu kadar imansızlık olur mu? "Gelsin kaçalım!" dedim ya.

Bir adım yaklaştı:

— Şimdi seni elimden kim kurtaracak? Haydi yürü, güzellikle önüme düş.

Sultan hemen ayağa kalktı:

— Olmaz o ne biçim laf?

— Kız neden olmazmış?

— Olmaz işte... Git anamın gönlünü yap... Güzellikle olsun. Belki eşyamız falan vardır. Onları da getiririz.

— Benim eşyada gözüm yok. Ananın ağzını arattım: "Öyle ipsize kız verilmez, demiş, Hafız Murat'a sözlü benim kızım" demiş. Ulan senin Hafız Murat'a sözün mü var?

Sultan örtüsünün altında omuzlarını oynatarak güldü.

Çocuklar ikisine de hayretle bakıyorlardı.

Sıtkı bir adım daha yaklaştı:

— Ben anamı falan tanımam. Seni, çaresi yok, götüreceğim. Haydi, uzatma, düş önüme... Güzellikle yürü...

— Vallaha bağırırım, olmaz...

— Bağırırsan, namerdim, seni öldürürüm.

---

5) Hacer teyze ile gönderdiği *kuru üzümle aynayı* alırken de...

Sıtkı birdenbire uzanıp kızın kolunu tuttu.

Sultan bir taraftan:

— Ana ölüyorum... Can kurtaran yok mu? diye bağırıyor, bir taraftan sepetle delikanlının omzuna vuruyordu.

Çocuklar ağlaşarak köye doğru kaçtılar.

Sıtkı, Sultan'ın ağzına şakadan bir tokat çarptı:

— Sus ulan. Namerdim öldürürüm... Yürü... Hele yürü...

Yürümek istemeyince, üvendireyi bacaklarına bacaklarına vurdu.

— Kız yürü! Şart olsun kemiklerini kırarım.

Hem omzundan itiyor, hem de:

— Gönlün yok da buraya neden geldin? Allah'ın dağında ot mu tükendi? diyordu.

Tarlaları geçip ormana girdikleri zaman, üvendireyi elinden atıp artık sesini çıkarmayan Sultan'ın bileğini tutarak öne geçti.

Yerdeki çam dikenlerinde adımlarının gürültüsü pek işitilmediğinden vahşi bir sessizlik ve ılıklık içindeydiler.

Sıtkı taze çıra kokusunu derin derin duyarak ensesi kıpkırmızı, büyük ve kibirli adımlarla yürüyordu.

Kız kaçırmanın bu kadar kolay olduğunu nasıl da bilememişti. "Köyde yarım saate varmaz; laf, gürültü, kıyamet başlar. Başlasın elbet. 'Çavuş'un Sıtkı, Sultan'ı almış yürümüş' desinler. Ne kolaymış kız kaçırmak... Şart olsun ne kolaymış!"

Sultan sanki Sıtkı'nın düşündüklerine hak veriyor gibi hiç karşı durmuyor, zorlamıyordu. Hafif ve çevikti. Başındaki beyaz örtü, ardıçların dikenli dallarına takıldıkça, omuzlarını bükerek sıyrılıyor, bileğindeki parmakların sertliğini, bacaklarında ve göğsünde tatlı çekilmeler, sırtında gerinme arzuları halinde hissediyordu. Kocasının, Sıtkı gibi babayiğit olmasını çok isterdi. "Hafız Murat adam gibi adam mı?"

Tepeden indikçe orman seyrekleşti. Bir müddet serin gölgelere giriyorlar, bir müddet ılık güneşe çıkıyorlardı.

Aşağıda, Eğrioluk Deresi'nin kenarında durdular.

Su yumuşak bir şırıltıyla akıyor, beyaz kayalarda köpükleri parlıyordu. İki tarafı yemyeşil çimenlikti.

Sıtkı ağzında şekerli bir şey kalmış gibi dilini şaklattı:

— Bakırlı'ya gideriz Sultan... Cincilere baktırsalar, bulamazlar.

Kızın bileğini şiddetle sıktı.

Sultan hafifçe inledi ve kurtulmak için geri çekildi. Göz göze geldiler.

Sıtkı'nın siyah gözlerinde keskin bir şey vardı. Sultan bu bakışın neler istediğini derhal anladı. Tekrar bileğini kurtarmak için çırpındı:

— Susadım... Bırak şurdan su içeceğim...

Başını yalvarın gibi yana eğmişti:

— Bırak susadım kız... Sen gâvur musun?

Sıtkı şaşırarak bileğini bıraktı. Sultan dereye koştu. Şalvarının kıvrımları titriyor, örtüsünün uçları dalgalanıyordu. Suyun kenarına çömeldi. Elbisesi gerildiği için kuşağının altında kalçalarının geniş yuvarlaklığı görünmüştü.

Sıtkı ürkek bir hayvanı tutacakmış gibi çarıklarının ucuna basarak yaklaştı.

Sultan:

— Bırak... Su içene yılan bile dokunmaz! diyerek doğrulmak istedi.

Derenin hemen yanına, çimenlerin üstüne düştüler.

Dünya kekik ve çiğdem kokuyordu.

* * *

Sıtkı keyifle gülümsedi:

— Bir cigara sarayım da gideriz Sultan!

Sultan başını yarım çevirip gözlerini saklamış, şımarık bir somurtkanlıkla susuyordu. Yumuşacık ve rahat bir yorgunluk hissetmekteydi.

Sıtkı, hem sigara sarıyor, hem de suları hâlâ deli deli akan Eğrioluk Deresi'ni nasıl geçeceklerini düşünüyordu.

Kibrit çakmak için rüzgâra arkasını dönünce, geldikleri tarafta, ormanın içinde kımıldanan iki beyazlık gördü. Sultan'a bir şey söylemeden dikkat etti. Peşlerine düşmüşlerdi.

Kibrit çöpünü küfrederek yere attı. İçinden: "Ölürüm de gene karıyı vermem" dedi.

Bir kere kuşağındaki bıçağı davrandı. Sonra en yakın ağaçtan sopa koparmaya koştu. Tuttuğu söğüt dalı, bir iş göremeyecek kadar ince olduğu halde, bir türlü kopmak bilmiyordu. Bükerek, çekerek, ayağını gövdeye dayayıp asılarak uğraşırken hayretle bakan Sultan'a seslendi:

— Kız gel, sen de asıl... Gel kız!

— Ne yapacaksın sopayı?

— Allah Allah! Kız uyuyor musun, arkamızdan gelen var.

Sultan hemen ayağa kalkarak korkuyla etrafına baktı. Kısa bir çığlıkla:

— Anam geliyor! dedi.

— Anan mı geliyor?.. Rezalet.

— Bir anam değil... Muhtar Reşit Ağa da beraber.

— Deme!

Sıtkı sopayı koparmaktan vazgeçmişti. Muhtar Reşit Ağa'dan, küçüklüğünden beri korkardı.

— Deme, Muhtar Reşit Ağa da beraber mi?

— Beraber.

— Ne halt ederiz kız?

Gelenler epey yaklaşmışlardı. Muhtar Reşit Ağa'nın heybetli gövdesi ağaçların arasından fark ediliyordu.

Sıtkı, Sultan'ı kucaklayıp dereyi geçmeyi tasarladı. Kızın dolgun vücudunu gözü kesmeyince, daha fazla bekleyemedi. Geri lip gerilip koştu. Dereyi atladı. Başını kısarak çayırlığı sür· ·: geçti, ormana girdi.

Sultan şaşırmıştı. Sıtkı'nın başındaki kırmızı mendil, ağaçların arasında tamamıyla kaybolduncaya kadar hiçbir şey düşünmeden baktı. Sonra birdenbire, büyük bir dehşete kapıldı. Bir başına orta yerde kalmıştı. Kötü olmak, dağa kaldırılmak, köyden köye satılmak korkusunu, artık hiçbir zaman unutamayacağı derecede kuvvetli, yüreği ürpererek hissetti. Nefesi kesilir gibi olduğundan burun deliklerini büyük büyük açarak soluyordu. Ağlamayı bile akıl edemeden elini yanağına götürdü. Bacakları kesilmiş gibi çimenlerin üstüne çöktü.

III

Cefa Deresi boyunda Bayındır Köyü'nün danalarını güden çocuklar, saatlerdir, çomak oynaya oynaya yorulmuşlardı.

Suda yıkandıktan sonra, kıyıdaki buğday tarlasına girip yüksek sapların arasına uzandılar.

Karınları acıkmıştı. Aç karnına içtikleri su, midelerinde guruldayarak dolaşıyordu.

Bir müddet hiç konuşmadan, kederli ve usanmış yattılar.

Gökyüzü gittikçe kızarıyor, güneş batıyordu.

Ağagillerin Mehmet:

— Dölleri çevirelim de gidelim, dedi.

Yüzünü çil basmış kabacaları, başını kaldırdı:

— Sahi gidelim, haydi çevir şunları.

— Hep ben mi çevireceğim. Sen çevir!

— Dur... Tek mi, çift mi oynayalım. Kim yenilirse, o gider.

Çilli oğlan kaybetti. Belindeki şal taklidi kuşağı sıkıştırıp küfrederek kalktı.

Diğerleri arkasından baktılar.

Burnunu karıştırarak gönülsüz gönülsüz yürüyordu. Derenin dirseğini geçmek için kalın bir söğüdün topraktan dışarıda duran köklerine basıp yükseldi. Fakat öte tarafa atlamadan öylece durdu.

Arkasından bakan arkadaşları bir şeyler sezerek ses çıkarmadılar.

Çilli oğlan biraz gözetledikten sonra, yavaş yavaş geri döndü. Küçük, siyah gözleri parlıyordu:

— Gelin bakın, neler oluyor... Vay anasını...

— Ne oluyor, ne oluyor?

Küçük çocuklara mahsus gizli bir şey yapmak ihtiyacıyla fısıldaşmışlardı. Koca söğüdün dibine kadar ayaklarının ucuna basarak geldiler.

Hafız Murat'ın karısı Sultan'la Marangoz Halil, ekinlerin arasında yatıyorlardı.

Geri çekildikleri zaman çilli oğlan yavaşça sordu:

— Taş atalım mı Halil Ağa'ma.

Ağagillerin Mehmet, sıtma tuttuğu için kötüleşmişti. Koşamıyordu:

— Bizi döver ulan! diye cevap verdi.

— Koşarız be, peşimize düşemez.

— Düşemez olur mu? Yetişir, döver.

— Sultan'ın anası Emine'ye söyleyelim, gelsin kızını alsın.

Arka arkaya akıllarına gelenleri teklif ettiler:

— Muhtar Reşit Ağa'ya demeli, daha iyi.

— Marangoz Halil Ağa'nın karısına haber verelim.

— Sultan'ın Hafız'a diyelim.

Bu esnada, Marangoz Halil ayağa kalktığı için büyük bir gürültüyle kaçıştılar.

Yüzü çilli çocuk, imamın gelini Şehime'nin oğluydu.

İmam olayı torunundan dinleyince, beyaz sakalını kaşıyarak düşündü. Evvela edepsiz bir şey seyrettiği için oğlanı bir temiz dövmek lazım geldiğine hükmetti. Sonra caydı:

— Yanında kim vardı?

— Kimin? Sultan'ın mı?

— O kahpeyi sormadım. Senin yanında daha kim vardı? Yani seninle birlik rezaleti daha kimler seyretti?

— Hidayet'in küçük oğlan, Ağagillerin Mehmet, bir de Recai, bir de ben...

— Seni anladık gözü çıkmayası... Dere boyunda ne arıyordunuz akşam ezanı?

— Dedim ya, döl güdüyorduk.

— Pekâlâ, gel bakalım.

Büyükbabayla torun, sırayla diğer çocukların evlerine uğradılar.

İmam her uğradığı evde, kabahatli kendisiymiş gibi gözlerini yerden ayırmayarak hikâyeyi anlatıyor, küçük şahidi yanına alıyordu. Nihayet dört çocukla beraber, tepenin yamacında olan Hafız Murat'ın hanesine doğru yürüdü.

Akşam gittikçe bastırıyor, gökyüzünden bağıra bağıra karga sürüleri geçiyordu. Çobandan gelen inekler, avlu kapılarının önünde güdük boynuzlarıyla kaşınıyorlar, kalın ve yumuşak seslerle böğürüyorlardı.

Hafız Murat'ın evine çıkılan küçük yokuşun hemen dibinde, Ağagilin pınarı vardı. Sultan'ın anası Emine, birkaç kadınla beraber su dolduruyordu. İmam çocukluktan biraz geri kalarak sordu:

— Damadın evde mi Emine?

— Evde hoca efendi, ne var?

— Bugün neredeydi?

— Pazara gitti.

— Pekâlâ... Kızın Sultan nereye gitti bugün?

— Ne olmuş hoca, ağzında bir şey var senin?

— Sultan neredeydi, dedim?

— Bahçe çapaladı akşama kadar, eve geldiydi ya... Sonra çapayı bostanda unutmuş.

İmam:

— Kahpenin rezili!.. diye homurdanarak geçti.

Emine ikinci bakracın dolmasını beklemedi. Büyük ve ağır bir işe hazırlanır gibi örtüsünü başına sımsıkı dolayarak arkalarına düştü.

Hafız Murat Sultan'la evlendi evleneli, bir buçuk seneden beri, bir türlü aşı tutturamadığı ve bunun için ihtiyarlar odasında her ağzını açtıkça, bir çare sorduğu yarı yarıya çürümüş kalın ahlatın altında sigara içiyordu. Gövdenin dibine küçücük bir karaltı halinde çömelmişti. Sigarası kırmızı bir göz gibi yanıp sönüyordu.

İmam:

— Selamünaleyküm Hafız Ağa! dedi.

Murat doğruldu:

— Aleykümselam hoca efendi buyur, hayrola?

Murat bir türlü nefesleyemediği sigarasını, ağzına götürüp aşağı indiriyordu! Omuzları daracık, kısa boylu, kavruk ve çekingen bir adamdı. Gülmesini de, hiddetlenmesini de pek beceremez, yalnız, kırılan bir kuru tahta sesiyle, sık sık öksürürdü. Askere gitmeden önce, Çankırı Ziraat Bankası'nda biraz hademelik etmiş, bu sırada tayyare piyangosundan beş yüz lira kazanmıştı. Çocukken uzun zaman hıfza çalıştığı, otuz cüzden yirmi kadarı-

nı şöyle böyle ezber ettiği için köyde "Hafız" diye çağırırlardı.

İmamın bu işe böyle acele koşması, cuma günleri ezan okuyan, müezzinlik eden Murat'ın hafızlığına hürmetinden ileri geliyordu. Sert sert burnunu çekti:

— Oğlanlar bugün Sultan'ı kötülükte görmüşler.

— Hangi Sultan'ı?

— Hangi Sultan'ı? Lafa bak... Senin karıyı!

— Yok canım, Çavuş'un Sıtkı mahpustan kaçmış mı? Gününü bitirmeye daha bir yıl var, diyorlardı.

— Sıtkı ile değil, Marangoz Halil alçağıyla...

— Yok canım?

İmam, bu kadar sakin bir cevap beklemediği için biraz şaşırdı. Bakraçları yere bırakıp konuşulanları ses çıkarmadan dinleyen Emine'ye dargın dargın baktıktan sonra, torununu arkasından iterek ortaya sürdü:

— Gördüğünü bir tamam anlat!.. Utanma!.. Doğru söyle...

Çocuklar sırayla kısacık, o manzarayı anlattılar.

Murat küçüklerin, elleriyle işaret etmeden, seslerini değiştirmeden insafsız bir sadelikle söyledikleri sözleri, göğsüne vurulan birer yumruk gibi eti sızlayarak, fakat sallanmadan dinledi.

Nihayetinde İmam:

— Artık sen ne yapacağını bilirsin, dedi. Müslüman adamsın, hafızsın. Zaten Sıtkı ile kaçtıktan sonra, karıyı almamak vardı ya, oldu diyelim, benden bu kadar din kardeşliği... Al getir heyete... Ayağının bağını çöz.

Çocukları önüne kattı. Birkaç adım ayrıldıktan sonra, siyah cübbesini savurarak Emine'ye döndü.

— Kızını dövmeyen, dizini döver encamında, bildin mi Emine?

Murat ağzında gevrek bir tahta parçası çiğniyor gibi öksürdü. Bir adım attı:

— Dur hele Hoca, nereye birdenbire?

— Ne var?

— Hele dur!

Murat evin açık kapısına doğru yürüyordu.

İçerden dışarıya ocak aydınlığı vurmuştu. Kapı eşiğinde oturan koca köpek kuyruğunu salladı.

Murat sükûnetle seslendi:

— Kız Sultan, bana bak!

— Ne istedin?

— Hele gel hele... İmam'ın sana bir diyeceği var.

— Ne diyecekmiş?..

Sultan bilekleriyle gözlerini ovuşturarak dışarı çıktı. Kapıdan vuran, dumanlı, bulanık ışığın içinden kalçalarını kımıldatarak, çıplak ayakları hiç yere değmiyormuş gibi geçti. Ellerinde hamur bulaşığı vardı. Murat'ın burnuna ıslak un kokusu çarptı.

Sultan, İmam'ın yanındaki çocukları görünce, evvela hiçbir şey anlamadı. Tarlada ayak seslerini duydukları zaman, Marangoz Halil: "Görmemişlerdir, meraklanma" demişti. Buna inandığı için yüreği ferahtı.

Fakat İmam, torununu yine arkasından itip:

— Haydi söyle!.. der demez, birdenbire korktu. Bağırmamak için birkaç kere alt dudağını ısırdı. Çocuk henüz söze başlamadığı halde, içinden birkaç kere: "Görmüşler... Görmüşler domuzun çıkardıkları," dedi. Söylenen kelimeleri hem dinlemiyor, hem anlamıyordu.

6

Çocukları eskiden beri sevmiyordu. Bunlar, hiçbir işe yaramaz gürültücü, pis ve hastalıklı şeylerdi. Kendisi doğurmamıştı ama, komşularda görüyordu. Evde, tarlada meme çekiştiren baş belaları...

---

6) *Boğazına bir şeyler tıkanmış, kulakları uğuldamaya başlamıştı.*

Ağagilin sıska oğlu Mehmet konuşurken kendine geldi. "Şunun boğazını sıksam mı, boynunu koparıversem mi?" diye düşündü. Kanının sıcak sıcak yüzüne toplandığını hissediyordu. Az daha: "Halil'le bu haltı eden bir ben miyim? İmam'ın gelini Şehime, Karagöz'ün karısı, muhacirin karısı hep Halil'le tutulmadı mı?" diyecekti. Az daha: "Hacer teyze ayartmadık gelin mi bıraktı köyde... Kocası gurbette olan karıların yoldan çıktığını, be imam, sen bilmezden mi gelirsin?" diye bağıracaktı.

Boğazı o kadar kurumuştu ki, hiç sesi çıkmayacak zannederek susuyordu.

Çocuklar sözlerini bitirince İmam yere tükürdü. Cübbesinin yakasını çekiştire çekiştire yürüdü.

Emine kafasını yumruklayarak yere çökmüş, kısık kısık:

— Vay başıma, vay başıma... Kız sana kahpe derler, kız sana kötü derler! diye dövünüyordu.

Sultan'ın sırtı ürperdi. Birkaç sene evvel Eğrioluk Deresi kenarında Sıtkı kendisini bırakıp kaçtığı zaman duyduğu, kötü olmak ve dünyada bir başına kalmak korkusunu aynı şiddetle hissetti. Boğazını acıtarak yutkundu. Yine eli ayağı tutulmuştu. Kaçmayı, yalvarmayı, ne olursa olsun inkâr etmeyi düşünmeden parmaklarındaki hamurları ufalayarak, alacakaranlıkta korkunç bir şeylerin olmasını bekliyordu.

Murat hiçbir şey demeden sık sık öksürerek koca kunduralarını sürükleye sürükleye ahıra doğru yürümüştü.

Omzundan birisi dürtüyor gibi sarsılarak giden bu sıska adama, Sultan gönlü bulanarak baktı.

Murat ahırdan çabuk çıktı.

Sultan: "Baltayı aldı herif mutlaka!" diye düşündü. Göğsünden sert bir şeyin acıyla koptuğunu zannetti. Alnı ve sırtı soğuk soğuk terliyor, bütün gayretine rağmen, baltayı fark edemiyordu.

Murat, telaş etmeden yaklaştı.

Sultan kaçmanın imkânsız olduğunu anlayarak gözlerini yumdu. Yere yuvarlanacağı zaman ensesine yılan gibi soğuk bir şey değince, kısa bir çığlıkla sıçradı. Kocası boynuna attığı ipi, beline indirip kollarına dolamaya çalışıyordu. Dönerek geri çekilmek istedi. İp gırtlağına dayandı:

— Ana! Herif beni boğacak! diye bağırarak bir eliyle ipi tuttu, öteki eliyle Murat'ın mintanını yakaladı. İpi beline dolamaya uğraşan kocasını birkaç kere sarstı. Fakat bu sarsmaların sonunu, bir türlü kestiremiyordu. Gayret etse, Murat'ı altına alacaktı. Lakin kocaya el kaldırmak, görülmüş, işitilmiş şey değildi.

İp boğazını daha çok acıtıyordu. Gözlerinden kızıl kızıl bir şeyler geçmeye başlamıştı. Hırlıyor, hırıltısından kendisi de korkuyordu.

Murat, gittikçe azgınlaşan karısını tek başına zapt edemeyeceğini anladı:

— Ana, tut şu orospuyu... Saralım ağaca... diye soludu.

Anasıyla kocası, Sultan'ı, yarısı kurumuş kalın ahlat ağacına sımsıkı bağladılar.

İmam çocuklarla beraber, pınarı geçmiş, düze inmişti. Yüreği rahattı. Sakalının arasından hâlâ bir şeyler homurdanarak cübbesinin yakasını çekiştiriyordu.

Tam bu esnada, sakin yaz gecesini şiddetle sarsan bir kadın çığlığı duyuldu.

Ses tepeden karşı tepelere çarpıyor, daracık vadiyi ağzına kadar dolduruyordu.

Aşağıdaki evlerden avlu kapılarına koştular.

Bir erkek keyifli keyifli güldü:

— Murat karıyı dövmeye başladı. Karı kısmının aklını başına sopa getirir, ne dersin hoca?

— Öyle öyle... Dövmeli... Dövmeli, ama erken dövmeli.

İmam hiddetle yürüdü. Eve gelince, yüzüne merakla bakan karısıyla gelini Şehime'ye:

— Dünya bozulmuş, dedi. Murat karıyı dövüyor. Demek boşamayacak. Rezilin hafızlığına yazık!

Karısı içini çekti:

— Rezilin hafızlığına yazık.

İmam kasketini ensesine yıktı:

— Sıtkı serencamından sonra nişanı bozmadığından da belliydi ya... Bütün mezhepsiz imiş... Aklınızda mı? Gurbetteyken kızın yediği haltı kendisine yazıvermiştik: "Razıyım!" diye haber yolladı. Ona razı olan buna da razı olur. Razı olmayıverseydi, Sıtkı karıyı alır, üç yıl hapis yatmazdı. Hem Sıtkı'ya etti, hem kendisine...

Sultan yıldızlı geceyi derinden derine inleterek yarım saat kadar haykırdı.

Komşular yarım saat, tatlı tatlı konuşarak, bu çığlıkları dinlediler. Sonra ses kesildi.

Orta nahiyesinin Bayındır Köyü, karanlığın altında ağır ağır kımıldıyordu.

Yaşlılar yatsı namazına gidecekler. Delikanlılar, Gençler Odası'nda yüzük oynar. Kadınlar yatarlar ve yatar yatmaz da ölü gibi uyurlar.

IV

Hacer teyze, yolun kenarına koşup üç tane buğday başağını Bekir'e uzattı:

— Oğul! Düşmanının ömrü bu kadar olsun.

Bekir ceketinin iç cebinden on kuruş çıkardı.

— Eksik olma Hacer teyze!

Hacer teyze, parayı kupkuru avcuna koyup baktı:

— Sen de eksik olma. Nereye bu vakit?.. Sıcağın gözünde?

— Remzi buralarda... Ona baktım. Tarla hep biçildi mi?

— Daha var. Reşit Ağa'nın koca tarlası biter mi? Karılar çalışıyorlar.

— Sesleri çıkmıyor hiç...

— Çıkmıyor. "Aman kızlar, siz de sessiz sedasız uğraşıyorsunuz. Şarkı mani söylemezsiniz. Haydi, hep bir ağızdan başlayın!" dedim ama yorgunluktan öldüler. Sıcaktan hosur hosur soluyorlar.

Bekir, tarlada ekin biçen kadınlardan bir kısmının doğrulup baktığını görünce yürüdü. Dere boyuna indi. Biçilen tarlaya bitişik sebze bahçesinin çitinden atladı. Kabaklar sararıp çekirdeklenmiş, biberler kızarmıştı. Barbunya fasulyeleri sopaların üzerinde sallanıyordu.

Bekir fidelerin arasından dikkatle yürüyerek Reşit Ağa'nın oğlu Remzi'yi aradı. Küçük bir tümseğin dibinde Remzi'nin gece yatarken yarısını altına serip yarısını üstüne çektiği kilim, katlanmış duruyordu. Böğürtlen kümelerinin yanından biçilen tarlaya geçti.

Remzi elma ağacının gölgesine uzanmış, kadınları seyretmekteydi.

Ayak seslerine başını çevirmedi:

— Geç kaldın Bekir, vakit ikindiyi geçiyor.

— Odada lafa daldık.

— Kimler vardı?

— İpsiz takımı hep orada... Çavuş'un Sıtkı yine mahpushaneden anlatıyor.

Remzi upuzun suratını ortasından koparır gibi güldü:

— Buradan gördüm, Hacer teyze yolunu kesti, bahşişi aldı.

— Ne yapalım. Verdik on kuruş... Verme, arkandan olur olmaz mani yuvarlar, karı milletine rezil eder.

İkisi de kadınlara baktılar.

Biraz ileride, otuza yakın gündelikçi, biçilip desteye bırakılmış saplarla biçilecek ekinin arasında, çok renkli ve çok canlı hareketlerle çalışıyorlardı. İkindi güneşi tarlaya cehennem gibi çökmüştü. Sıcak buram buram topraktan tütüyor, ekinler erimiş demir gibi kıpkırmızı ve belli belirsiz dalgalanıyordu.

Bekir tabakasını çıkardı:

— Karılar maşallah dev gibi uğraşıyorlar.

Remzi memnuniyetle gülümsedi:

— Öyle bir giriş girmişler ki... Ekinler ellerine kendi kendine geliyor. Tarla falan dayanmıyor alçaklara...

Kadınlar sapları sol elleriyle tutup sağ ellerindeki orağı uzaktan aynı zamanda keyifli ve öfkeli görünen mert ve geniş bir vehtle sallıyorlardı. Tarla dikenli olduğundan ayaklarında kunduraları vardı. Feslerinin önüne, kasket siperliği gibi gözlerini güneşten muhafaza eden bir çıkıntı yaparak bağladıkları beyaz örtüler, yüzlerinin yarısını kapattıktan sonra sarık gibi başlarına sarılmıştı. Sıcaktan fazla rahatsız olmamak için adamakıllı giyinmişlerdi. Önlerine, arkalarına renkli peştemallar kuşanmışlar, üç etek entarilerin uçlarını kuşağa sokmuşlardı. Geniş şalvarlarının aksine entarinin üstüne geçirdikleri uzun kollu sıkmalar daracıktı.

Hacer teyzenin zorlamasıyla olacak, sıranın başından birisi türküye başladı. Biraz sonra susunca, alt yandakilerden uzun boylu bir kız devam etti. Gövdeleri eğilmiş, arkaları yukarı kalkmış olarak çalıştıkları için türkü, toprağın altından gelir gibi derin ve yanık duyuluyordu.

Bekir adım adım ilerleyen kadınların kümeleyip arkada bı-

raktıkları sap yığınlarını bir müddet saymaya uğraştı. Hesabı birbirine karıştırınca:

— Başaklar koç kellesi gibi, dedi. Hacer teyze burnuma burnuma uzattı da baktım. Bir kellede on beş, yirmi tane var. Yumruk gibi başaklar.

Rezmi gene gülümsedi:

— Bu sene ekin yılı, yağmur zamanında yağdı. Dolu da vurmadı. Bire on beş, bire on altı verir bu sene...

Bir çocuk viyaklaması işitilince, sustu.

Gölgesine oturdukları elma ağacına on adım mesafedeki ahlatın dalına salıncak kurulmuştu. Kara sinekler, ağlayan çocuğun yüzüne bulut gibi konup kalkıyorlardı.

Öğle vakti ırgatların yemeğini getiren merkeple sürüye katılamayacak kadar hasta olan dört koyun, tarlanın biçilen tarafında otlamaktaydı.

Bekir dalgın dalgın salıncağa baktı:

— Bebe kimin Remzi?

— Bilmem... Dur hele... Hidayetlerin olmalı... Hidayet'indir.

— Oğlan mı?

Remzi cevap vermedi.

Sultan orakçıların sırasından çıkarak çotraların dibinde durduğu salıncaklı ağacın gölgesine doğru yorgun argın fakat bol şalvarı, kırmızı sıkmasıyla kıvrak ve canlı yürümüştü. Delikanlıları görmezden gelerek çam ağacından yapılmış kocaman çotrayı kolayca aldı. Bakır tası doldurup kana kana su içti.

Remzi dilini dudaklarında gezdirerek uzun zaman susuz kalmış gibi yutkundu, sigara sarmakla uğraşan Bekir'in koluna dokundu:

— Hele şuna bak... Kınalı aslana bak... Gittikçe yakıcı güzel oldu karı...

Bekir başını kaldırdı.

Sultan ekin biçmeye gidiyordu, karnı peştamalın altında gergin, kalçaları genişti.

Bekir gözlerini tekrar sigarasına indirdi:

— Hakikat, gittikçe güzel oluyor.

— Sorma amca oğlu! Sırf buna mahsus bir âdet. Köpeğin kızı yoruldukça gelişiyor, ne dersin. O kadar bir başına iş tutuyor da, gene de aslan gibi sallanıyor, hiç kötülemiyor. Şuna bak... Ceylan gibi... Yaratırken Allah'ın işi yokmuş.

— Yokmuş, besbelli. Özenmiş de özenmiş.

— Vallahi Bekir, sen görmezsen bilmezsin. Bir görsen yanından ayrılmak istemezsin, şimdi yorgundur, yanakları da terlemiş, büsbütün ateş kırmızısı olmuştur. Şuna bak... Zülüfleri taramış, fesi de kaşının üstüne eğmiş...

Biraz sustuğu halde Bekir cevap vermeyince, Remzi kurnaz kurnaz güldü:

— Hafız Murat geyiği böyle karıyı bırakıp nasıl gitti. İmam söylüyordu. Ölüsünün gözleri, nah yumruk gibi yumruk gibi, dışarı fırlamış. Gözü açık gitti herif. Karıya doyamadı. Hafız alçağı. Lakin hele sen dur... Buna da bir çare bulacağız elbet! Bir ölümün çaresi yok dünyada...

Dudaklarını elinin üstüyle sıvazladı. Tütün tabakasını hovardaca açtı. Dilini sigara kâğıdına sürerken, sözlerine dair bir işaret yapıyor gibi başını iki yana sallıyordu:

— Hacer teyze olacak namerde, bu sebepten epey para yedirdik. Hesaplasam üç lirayı aşar. Dört pazardır üzüm, incir kurusu, leblebi taşırız. Gidip geliyor Hacer teyze bakalım.

Bekir ateş uzattı:

— Hacer domuzdur, mutlaka yola yatırır, meraklanma...

— Yatırmasına elbet yatıracak. Zaten de gönlü var gibi: "Ko-

cam Murat öleli bir ay oluyor. Laf ederler, ayıptır. Gelsin, anamdan istesin" diyormuş. Hep naz. Asıl korkusu, almam diye. Ne dersin?

Bekir biraz düşündü. Remzi'nin babası Muhtar Reşit Ağa amcası olurdu. Barut gibi sert bir adamdı.

— Hem de almazsın, diye cevap verdi, sana kalsa "âlâ, güzel karı" diye almaya da kalkarsın ya... Amcamla anan, vallah seni eve koymazlar.

— Git işine, Bekir... Bunca kullanılmış mal, adama karı olur mu? Kimden kime... Çavuş'un Sıtkı bir, kocası Murat iki, arada Marangoz Halil rezili de var. Bizimkisi gönül eğlendirmek.

Remzi, orak sallayan Sultan'ı bir müddet seyretti:

— Ama güzel karı, ne olacaksa, diye içini çekti, bal gibi... Hafız Murat bile Marangoz Halil'le tutulduğu halde yine evden çıkaramadı, defleyemedi. Çıkaramamış, kaç para! Böyle ateş parçasına öyle sıska Hafız neylesin? Üç yıl yine iyi dayandı, ne dersin?

— Vallaha bilmem.

Çocuk salıncakta hâlâ ağlıyordu. Bekir, anasına Sultan'ın; "Bebe ağlıyor" deyip demeyeceğine nişan koymuştu. Demek haber vermedi. Hidayet'in karısı dalmış çalışıyor. "Kısır karı insafsız olur" diye düşündü.

Remzi bir şeyler anlatıyordu:

— Geçen yıl, Çankırı'da, mahpusta Sıtkı'yı gördüm. Dedi ki: "Sultan için bana üç sene gün verdiler. Şart olsun razıyım. Karıda bir baldırlar vardı. Kar yağmış gibi." Uğruna üç sene mahpusluk yemiş de, yine aklından çıkmamış. Karı, işte öylesi... Hacer teyze söyledi. Sıtkı gününü tamamladı, geldi ya... Ertesi gün Hacer teyzeyi bulmuş, Sultan'a haber yollamış: "İşte kocası öldü. Ben şimdi de razıyım. İsterse evlenelim" demiş. Lakin karının hiç gönlü yokmuş.

Bekir sigarasını ağzına götürmüştü. Elinin içinden konuştu:

— Karı kısmına inan olmaz. Gönlüm yok, demesine bakmayacaksın.

Remzi, kalkıp bir yere gidecekmiş gibi, ayaklarını topladı:

— Hakkın var. Bu akşam Hacer'i yeniden sıkıştırmalı. Gayri işi uzatmasın. Karıyı Sıtkı'ya kaptırırsak, işin yoksa dolaş, gez. Herif mahpusta üç yıl "karı" diye gemini dişledi. İmam tahtasına bir çökerse, tüketmeden bırakmaz, ne dersin?

Bekir cevap yerine yavaşça güldü. Demin: "Karı kısmına inan olmaz, gönlüm yok demesine bakmayacaksın" demişti. Bu sözüne, şimdi kendisi de şaşıyordu. Karı işlerine hiç aklı ermezdi. Esmer yüzünde çatık kaşlarının, kuvvetli çenesinin her zaman ciddi bir hali vardı. On dört yaşından beri yetimdi. O zamandan beri anasını, bir günden bir güne, amcası Reşit Ağa'ya bile muhtaç etmemiş, tarlayı, bahçeyi çekmiş çevirmişti. Kimseyi beğenmeyen Reşit Ağa, köy delikanlılarının kopuklarına Bekir'i gösterir: "Vallah, bizim kabileden olduğu için söylemiyorum. Bunun gibi adam olun, eşekler!" diye bağırırdı.

Remzi yumruğunu dizine vurarak gözlerini kısmış düşünen Bekir'e döndü:

— Demiri tavında dövmeli. Sen bu akşam buradasın Bekir. Aman iyi... Babam İstanbul'dayken bu işi nizamına koyalım. Sen bahçeyi beklersin, ben Hacer teyzeye uğrar gelirim.

Bekir, bir dirseğine yaslanıp uzandı. Remzi ile konuşmuyormuş da kendi kendine söylüyormuş gibi:

— Olur, dedi. Bahçeyi beklerim...

Biraz sustuktan sonra, yavaş yavaş devam etti:

— Karının oynağı küçükten oynaktır, evlense de akıllanmaz. Başına beladır.

— Kimi diyorsun? Sultan'ı mı?

— Yok... Öyle söyledim.

Hidayet'in karısı deminden beri büsbütün haykıran çocuğun yanına gelmiş, meme veriyordu. Sakat koyunlar yere çökmüşlerdi.

Ormandan doğru, ağır ağır akşam oluyordu.

* * *

— Remzi, kız Remzi!

Bekir biraz dalmıştı. Sıçrayarak uyandı.

— Kim o, kimi istedin?

— Remzi kalk... Sana diyeceğim var.

Bekir doğrulup oturdu. Fırın dumanı gibi sıcak bir rüzgâr esiyor, bulutlar alçaktan ve süratle geçiyordu.

Bekir, karanlıkta yüzünü görmediği halde hem Sultan'ı tanımış, hem de sesinden fena korktuğunu anlamıştı:

— Ne var kız?

— A, sen misin Bekir Ağa?

— Benim! Ne oldu gece vakti?

— Hiç... Hiçbir şey olmadı.

Sultan, iki büklüm dururken yere çömelivermişti. Köy delikanlılarından hiçbirine benzemeyen, kendini akranlarına, kırk yaşında sakallı, uslu adamlar gibi saydıran Bekir'den utanıyordu.

Uzaktan Ağagilin mısır tarlalarından, yaban domuzlarını ürkütmek için durmadan vurulan, teneke sesleri işitilmekteydi.

Bekir karanlıkta hain hain güldü:

— Bir şey olmadı da, buraya neden geldin?

— Remzi'ye bir şey diyeceğim.

— Remzi köye gitti, işi varmış. Şimdi gelir. Ne diyeceksin Remzi'ye?

— Bizim evi bastılar Bekir Ağa!

— Kim bastı?

— Sıtkı, Marangoz Halil. İki herif daha... Anamı sövdüler. Beni tepeden, meşe korusuna sürdüler.

— Nasıl kurtuldun?

— "Bırakın, nereye derseniz giderim," dedim. Bıraktılar. Meşeliğe daldım. Çok aradılar, bulamadılar.

Bu esnada köy tarafından ayak sesleri duyuldu. Sultan yerinden sıçradı:

— Beni verme Bekir Ağa... Kurban olayım, beni verme...

— Korkma, sen kıpırdama!..

Bekir yastığın altından tabancasını aldı. Sultan'ın önüne geçerek namluya fişek sürdü:

— Kim o, kimsin?

— Hayır ola Bekir?.. Uykudan mı uyandın? Benim...

— Remzi sen misin?

— Benim, dedik ya... Sana ne oldu gece vakti? Yanında kim var?

Remzi yaklaşınca eğilip baktı:

— Hayrola kız, buralarda ne arıyorsun karanlıkta?

Bekir can sıkıntısıyla, Sultan'ın yerine cevap verdi:

— Sıtkı, Marangoz Halil, bir iki rezil daha, evlerini basmışlar. Ellerinden kurtulup buraya gelmiş.

— Buraya geldiğini görmüşler mi? Ya gördülerse...

Sultan:

— Görmediler, dedi, görseler peşimi bırakmazlardı.

— Şimdi ne olacak?

Onlar konuşmaya başlayınca, Bekir kilimin üstüne oturmuştu. Yüzlerini karanlıkta görmediği için memnundu:

Sultan biraz yüksek sesle söyleyince, Remzi etrafına baktı:

— Yavaş kız, birisi duyarsa kötü olur. Seni götürüp bir yere saklamalı. Ne dersin Bekir? Dur hele... Hacer teyzelere bıraksak...

— Hacer teyzenin evine gitmem... Beni Sıtkı'ya verir.

— Doğru... Anamın huyunu da bilirsin. Eve koymaz bizi... Dört köyün adamını başımıza toplar.

Sultan çekinerek teklif etti:

— Beni köyden çıkar Remzi... Elin ipsizleriyle başın derde girmesin.

— Köyden çıkarmak iyi ya... Nereye gitmeli?

— Benim Kızılcahamam'da teyzem var. Oraya götürsen, bulamazlar.

— Kızılcahamam mı? Kızılcahamam cehennemin bucağı be? Buradan kaç saat çeker, bilir misin?

— Bilirim. Altı yedi saat çeker... Ankara tarafına yakın...

— Sen ne diyorsun. Altı yedi saatin lafı mı olur? On, on iki saat sürer, ferah ferah!

7

— Ne olur Remzi? Sıkı gidersek daha çabuk varırız. Sıkı gideriz, ben hiç yorulmam.

Remzi ekin biçmeyi, harmanı, babasının burada olmadığını, mahpushaneden büsbütün edepsiz çıkan Sıtkı'yı, bir arada, süratle düşündü:

— Babam burada yok, dedi. Istanbul'a manifatura getirmeye gitti. Reji dükkânı da üzerimde. Hesabı karıştırdık mı, yandık. Anam kocadı, işler hep bana bakar. Yarın, Yunt Ovası'na gündelikçi götürülecek. Haydi beraber Kızılcahamam'a gidelim. Yolda bir hal olur da, tez gelemezsem, rezalettir. Sen yalnız gidemez misin?

Sultan cevap vermedi.

Bekir ayağa kalkmış kuşağını bağlıyordu. Tabancasını "Bismillah" diye beline soktu:

— Tabakan dolu mu Remzi?

— Biraz tütün var. Buyur.

---

7) *On saat... Cehennemin bucağı be!*

— Şimdi sarmayacağım, bende kalsın... Anama bir şey duyurmazsın. Yarın akşam buradayım.

Kalın pençeli kunduralarını, birisini tekmeliyor gibi hiddetle çıplak ayaklarına geçirdi.

— Haydi Sultan, yürü bakalım. Beraber gideceğiz.

V

Yarım saat kadar, hiç durmadan, karanlıkta yürüdüler.

Bekir, karmakarışık, birbirini tutmaz, hiddetli ve sevinçli şeyler düşünüyordu. Ormana yaklaştıkları zaman, Sultan'ın sık sık soluduğunu fark ederek, biraz yavaşladı. Kızılcahamam'ın adını işitmişti. Ama o taraflara hiç gitmemişti. Zaten yirmi yaşına geldiği halde Orta nahiyesiyle Çerkeş'ten başka yer bilmiyordu. Çerkeş'e de, bir defa askerlik muayenesi için, bir defa da mahkemeye şahit olarak inmişti. Gidenlerin söylediğine göre Ankara şu tarafta, Çubuk'tan daha ileri, on sekiz, yirmi saatlik yerdi.

Bekir peşlerinden belki bir gelen olur diye düz caddeyi bıraktığı için, ormana girmeden evvel Sultan'a sordu:

— Kızılcahamam yolunu bilir misin?

— Ankara tarafına düşüyor. Ormandan gidersek bilmem.

— Şu tarafa demek!

Bekir, elinin geniş bir hareketiyle tepelerin üzerinde simsiyah duran ormanın bir kısmını gösterdi.

— Sen benden iyisini bilirsin.

— İyi öyle ise... Doğru o yana gidilecek.

— Pekâlâ!

Orman ağır ağır yükseliyordu.

Gece sıcaktı ve ağaçların altı daha karanlıktı.

Uzaklarda bir sürü yırtıcı hayvan homurdanıyor gibi kızgın ve korkunç gök gürledi.

Bekir alçak sesle:

— Yağmur geliyor, dedi, ıslanacağız, ne dersin?

— İnşallah gelmez, kaba buluttur, geçer.

— Geçmese de olur. Sıcakta fena mı, serinleriz.

— Serinleriz, öyle ya...

Başlarının üzerinde ve dört taraflarında çam dalları hışırdıyor, rüzgârda orman, ölü duası okuyorlarmış gibi inliyordu.

— Kız, Reşit Ağa'nın tarlasına gündelikçi mi geldindi?

— Öyle...

— Kaç kuruşa?..

— Bir günü yirmi beş kuruş... Üç günde ne tutar? Hesapla...

— Üç günde yetmiş beş kuruş eder. Parayı verdiler mi?

— Alamadık.

— Ben anana veririm. Anan, seni şimdi merak eder.

Şimşek çaktı. Önlerindeki ağaç gövdeleri, kırmızı bir ışıkta görünüp tekrar karanlığa karıştılar.

— Sıtkı'ya neden varmadın kız?

Kalın bir duvar yıkılıyor zannettirecek kadar şiddetli bir çatırtıyla gök gürledi.

— Bak hele... Söylesene kız... "Alırım" demiş ya...

— Bırak yüreksizi... Anamla, amcan Reşit Ağa peşimize düşünce, beni bıraktı, kaçtı.

— Sahi, bıraktı kaçtıydı rezil... Bilmez misin, eskiden de öyle yüreksizdi. Demek, Marangoz Halil'le beraber, bastılar evi?

— Beraber bastılar.

— Silah da çektiler mi?

— Çektiler.

— Hele babayiğitlere hele... Dönünce anana söylerim: "Kızılcahamam'a bıraktım kızını" derim, merak etmesin. Gündelikleri de Remzi'den alırım.

— Eksik olma... Sıtkı, Kızılcahamam'da olduğumu duymasın... Halil de duymasın.

— Duymazlar, korkma!

Bekir şimdi, birdenbire Çavuş'un Sıtkı ile Marangoz Halil'den kaçtıklarının farkına vardı. Halbuki onlardan hiç korkmuyordu.

— Ağır yürüyelim ulan... Nereye koşuyoruz.

Sinirli sinirli güldü. Ömründe kimseden korkmadığı için düz yolu bırakıp ormana girmelerinin sebebini, bir müddet öfkeyle düşündüğü halde, bulamadı. Köyden ayrılırken, kendi kendine; "belki peşimize biri düşer" demişti. Bu "biri" kimdi? Düşerse, ne olurdu? Buraları hiç aklına getirmemişti.

Adam boyundan fazla büyümeyen piç çamların arasından geçiyorlardı. Çam dikenleri yüzlerine sürünüyordu. Karanlıkta yokuş çıkmak müşküldü.

Gök gürültüsü kütükleri ve kayaları önüne katmış, bir sel gibi gittikçe yaklaşıyordu.

Tepeye çıktıkları zaman ıslak bulutlar, yere sürünecek kadar, alçalmışlardı. Kör duman, çürümüş ot gibi kokuyordu.

Bekir bir kayayı siperleyerek sigara sarmayı düşündü. Hem de biraz dinlenmek fena olmayacaktı. Belli etmeden Sultan'a baktı. Örtüsüyle yüzünü omuzlarını sımsıkı sarmış yürüyordu. Sigara içmekten vazgeçerek yere tükürdü.

— Remzi'ye neden seslendin bu akşam?

— Çok korktum... Meşelikten kurtulunca... Bahçede yatar, demişlerdi.

— Hacer teyze mi söyledi.

Sultan cevap vermedi.

— Otuz, otuz beş hanelik köyde Remzi'den yiğit erkek yok muydu? Heyete gideydin ya?

— Heyete gidecektim. Reşit Ağa İstanbul'da... Birinci aza Halil'e amca olur. Gitmedim.

Bekir istemeden Sultan'a hak verdiği için yürüyüşünü inadına hızlandırdı.

Yağmur başlamıştı. Bir zaman büyük damlalar halinde aralık aralık düştü, sonra iyiden iyiye bastırdı.

8 — Surda biraz siperlenelim kız!

8 — Olur.

Bekir küfrederek bir sigara sardı.

Yağmur kar tipisi gibi savrulduğundan ağaç dallarının hiç faydası olmuyordu. Ellerini pantolonuna sürüp kuruladıktan sonra kibriti çaktı:

— Islanacağız be... Vay anasını...

— Yürüyelim Bekir.

— Dur hele... Yaz yağmurudur, belki geçer.

Etrafta çıplak ayaklarla görünmez adamlar koşuyormuş gibi yaprak sesleri, dal çatırtıları duyuluyordu.

Bekir böyle hareketsiz oturmaktan sıkıldı. Aslına akıl erdiremediği ne kadar korkunç şey varsa, koyun kılığına girip çobanları dolaştıran Azıtmacı'yı, karı gibi seslenip adamın başını belaya sokan Sarı Kedi'yi, cinleri, perileri, bir bir hatırlamaya başlamıştı.

Ceketinin yakasını kaldırdı:

— Göz gözü görmüyor. Bir delik bulsak... Bıçak olsaydı, dal keser, üstümüze çardak uydururduk. Ne dersin.

— Yürüyelim, daha iyi.

— Islanırız ulan.

— Böyle de ıslanırız. Islanmaktan ne olur, yarın güneşte kururuz.

— Sen bilirsin, benden günah gitti.

---

8) Altı çizili cümleler tefrikada yok.

Yürürken ikisi de, uzun uzadıya köyü, biçilecek tarlaları, sap yığınlarını, harmanı düşündüler.

Tepeden tırnağa ıslandıkları için, sırtlarına, bacaklarına ıslak bezler sarılmış gibi rahatsızlık hissettikleri halde, artık yağmura aldırmıyorlardı. Küçük meydanlıklardan geçerken, parlayan su birikintilerine taş zannedip bastıklarından, ayakları da berbat olmuştu.

Lakin Bekir'in en fazla canını sıkan şey, hiçbir tarafı görmeden, karanlıkta yürümekti.

Sabaha karşı yağmur gittikçe azaldı ve nihayet gökyüzü ağarırken, karanlıkla beraber çekilip gitti.

Rüzgâr epey serinlediğinden karşılıklı aksırdılar. Sultan'ın örtüsü omuzlarına yapışmıştı.

Bekir güldü. Kendi kendine: "Ne desen, karı kısmı ahmak oluyor!" dedi.

Yüksekte oldukları halde, kalın çam gövdelerinden başka bir şey görünmüyordu.

Bekir yavaşladı:

— Şurada otur, beni bekle Sultan, cadde nerede kaldı, biz nereye gidiyoruz, anlayalım.

— Çok uzağa gidersin, birbirimizi kaybederiz.

— Lafa bak, seslenirim, sesime ses verirsin.

Sultan çömeldiği yerden yüzüne bakıyordu. Yeşil gözleri bir tuhaf olmuştu.

Bekir derhal kızdı:

— Şimdi gelirim. Ben Sıtkı değilim, adamı yarı yolda bırakmam, anladın mı?

Kasketini düzeltti. Islak kunduralarını çıkarıp orada bırakarak ağaçların arasında kayboldu.

Geri döndüğü zaman Sultan bıraktığı gibi oturuyordu. Hiç kımıldamamıştı.

— Sözümde durmam mı sandın... Şuna bak... Yorulacağımız kadar yorulduk. Tepenin inişi uzak değilmiş. Altta, kömürcülerin kulübesi var. Oraya yetişelim, ateş falan bulur, ısınırız.

Sultan gülmeye başladı:

— Gelemezsin diye korktum, öyle ya... Ben buradan yolu bilmem. İstersen caddeye çıkar, kendim Kızılcahamam'a giderim.

— Haydi yürü, gevezelenme... Kunduralar ayaklarımı acıttı. Al şunları... Senin ayakların acımadı mı? Sen de çıkar.

— Acımadı.

Sultan, Bekir'in kunduralarını eline aldı.

Rüzgâr estikçe, dallardan üstlerine iri damlalar düşüyordu. Sabah güneşinin ışığında bütün orman, yeni yıkanmış gibi parlamaktaydı.

İnişin başına gelince, bacasından duman tüten kulübeyi gördüler.

Bekir:

— Çok acıktık, dedi.

Sultan ses çıkarmadı.

— Sen acıkmadın mı kız?

— Acıkmadım.

— Yalan söyleme. Geceden beri yürüdün. Sabah oldu.

— Vallaha acıkmadım.

— Hele bakalım, belki kömürcüler iyi heriflerdir. Bize ekmek verirler.

Bir şey hatırlamış gibi durakladı:

— Gördün mü işi... Hay Allah... Gördün mü?

— Ne var? Silahını mı düşürdün?

— Gördün mü belayı... Paraları unuttuk.

— Nerede unuttun kız... Çok muydu? Kayboldu mu?

Bekir ümitsiz ümitsiz kuşağının arasını arıyordu:

— Unuttuk gördün mü? Epey de yolumuz var, ne dersin?

— Yolu yarıladık sayılır... Öyle ya...

Sultan böyle söyleyince, hemen sustu. Bekir bir taraftan ceketinin ceplerine bakarken, sordu:

— Neye sustun kız?

— Neredeyiz, dur hele... "Yarıladık" dedim de, yalan olmasın.

— Bırak lafı... Kafamı kızdırma... Hay Allah... Altmış mı, altmış beş kuruş mu, ne kadardı. On kuruşunu Hacer teyze alçağına bahşiş verdikti. Akşam köye giderken: "Bozuk para lazım" dediydi de, Remzi aldıydı. Tabakayı isterken aklımdaydı. Sonra unutmuşum. Aç kaldık... Gördün mü?

— Zararı yok...

— Zararı olsa da olmasa da, aç kaldık.

Düzlüğe indikleri zaman Bekir kunduralarını giymek için eğildi:

— Sultan!

— Buyur.

— Ne deriz heriflere. Yolcuyuz, olmaz. Buralarda yol ne arasın. Yakından geliyoruz, dağ köylerindeniz desek, gecenin yağmuru üstümüzde tütüyor. 9

— Ne deriz ya...

— Seni alıp kaçmış olurum. İyilikle sorarlarsa, böyle söylemeli. Sormazlarsa, bahtımıza!.. 10

Doğrulduğu zaman gülüyordu. Bunu iyi uydurmuştu. Mahpusu gözüne alıp Allah'ın dağında karı kaçıran adama, kolay kolay karşı durulmazdı.

Kulübenin açık kapısı önüne gelince, selam verdi.

Kömürcüler üç kişiydiler. "Aleykümselam" demelerinden

---

9) Yolcuyuz, *denmez*.
10) *İyi belle* sorarlarsa...

Laz oldukları anlaşılıyordu.

Elli yaşlarında kadar görünen, koca burunlu, sarı sakallı kömürcü:

— Buyrun, Tanrı misafirleri! dedi.

Adamların Laz olduğunu anlar anlamaz, Bekir'in canı sıkıldı. Dinlemeden kollamadan kapıya geldiğine pişman oldu. Kaşlarını çatarak:

— Yağmurda kaldık, ıslandık, dedi.

— Girin içeri. Ateş var, ısınırsınız.

— Eyvallah.

Öteki kömürcüler daha gençtiler. Yan gözle Sultan'a bakarak ocak başından kalktılar.

Kulübenin birkaç yeri yağmurdan akmış, toprak zemin parça parça ıslanmıştı. Ocakta kalın çam kütükleri yanıyor, yuvarlak bir tencere kaynıyordu. Sultan, arkasını erkeklere, yüzünü ateşe dönerek çömeldi.

Kömürcülerden birisi çolaktı. Mintanının sol kolu dirseğine kadar düğümlenmişti. Sağ eliyle bir küçük iskemle uzattı:

— Al hemşire, otur!

Bekir ateşin yanında ayakta duruyordu. Tekrar:

— Yolda yağmura yakalandık, dedi. İyi ıslandık.

Yaşlı kömürcü sakalını kaşıyarak güldü:

— Gece ormanda mı kaldınız?

— Yok, yürüdük!

11 — Yatıp aşağı uyuyaydınız.

Öteki kömürcüler gülüştüler. Bekir somurttu. Sultan'ın beyaz örtüsünden dumanlar çıkıyordu. Epey uzun sessizlik oldu. Nihayet gençlerden korkunç derecede zayıf yüzlüsü, kapıya doğru yürüyüp eşikte bir müddet durduktan sonra sakallıyı çağırdı.

---

11) Yatıp aşağı *edeydiniz*.

Bekir ocağa arkasını döndü. Kulübe dört duvardan ibaretti. Kenarda kuru otların üzerinde sıkıca sarılmış üç tane eski, pis yorgan duruyordu. Dışardakiler: "Hızır!" diye seslenerek çolağı da çağırdılar. Sultan ellerini ateşe uzatmış ısınıyordu. Çolak kömürcü, duvara dayalı baltaların önünden geçerek dışarı çıktı. Baltaların yeni bilenmiş ağızları, ocaktan vuran ışıkla, kırmızı kırmızı parlıyordu.

Bekir açık kapıdan ormana baktı. Heriflerin dışarı çıkmalarından şüphelendiği için yüreği hızlı hızlı vurmaya başlamıştı. "Bunlara güven olmaz, karı gördüler mi mutlaka oynaklık yaparlar. Bir rezillik çıkarmasalar!" diye düşünüyordu. Sakallının güler yüzünü hatırlayıp biraz sakinleşirken çolak kömürcü içeri girdi. Bir şey düşünürmüş gibi hep yere bakmasından, başını artık yukarı kaldırmamasından Bekir yine huylandı.

— Bize müsaade efendi ağa, dedi. Isındığımız yeter. Haydi kız gidelim.

— Hele biraz kuruyun canım, çorbamızı içersiniz. Vakit daha erken...

— Erken ya... Bizim yolumuz da uzak...

— Nereye gideceksiniz?

— Kızılcahamam'a.

— Ooyy! Cehennemin dibidir. Kadın kimlerden? Kardeşin mi?

— Kardeşim.

Çolak kömürcü, sapsarı yanaklarını damar damar kırmızılaştırarak, gülüyordu. Bekir de güldü:

— Sakın... Delikanlılık derler buna... Anasından habersiz, aldın kaçıyor musun?

— Eh, istersen kaçırdık say. 12

— Öyle ise hemşehri, durun, düğün çorbasını burada içeriz. Biz de gurbet uşağıyız.

12) ... kaçırdık *sayarsın*.

Bekir lakırdıyı daha fazla uzatmadan, Sultan'ı kolundan tutarak dışarı çıkarmayı düşündü. Halbuki ıslak ceketiyle ocağın sıcaklığını, aç midesiyle çorbayı tepemezdi.

İki kömürcü arka arkaya içeri girdi. Sakallı, kapı önünde durmuştu. Zayıf oğlan çalımlı çalımlı ocağa yaklaşarak uzun saplı bir tahta kaşıkla tencereyi karıştırdı. Mısır unu çorbasının kokusu, beyaz bir duman halinde etrafa yayılmıştı. Bekir içini bayıltan bir iştahla yutkundu. Elini kuşağının üstüne koyarak, bacaklarını metanetle gerip bekledi. Bu esnada kapının yanında duran sakallı kömürcü birdenbire içeri çekilip başını pervaza siperleyerek ormana bakmaya başladı. Zayıf yüzlü oğlan:

— Ne var amca? diye sordu.

— Sus ulan... Birkaç kişi dolaşıyor. Sakın misafirleri aramasınlar.

13 Bekir merak ederek yaklaşmıştı. Sakallı yerini kendisine bıra-
14 kınca, aynı suretle görünmekten çekinerek kafasını uzattı.

Arkasından kuvvetle ittiler. Birkaç adım sendeledi. Toplanmaya vakit bulamadan kapı kapanmıştı. Şaşkınlığını çok sürmedi. Sultan'ın içerden haykırdığını duyunca, tabancasını çekti.

— Açın ulan namertler! diye bağırarak kapıya üst üste üç kurşun sıktı. Fakat bir kurşun daha atar atmaz, topu topu altı mermisi olduğunu hatırladı, kulübeyi süratle gözünün önüne getirdi. Saklanacak dolap, hamamlık, köşe bucak yoktu. Küçük pencerenin yanına sıçrayarak tabancasının sapıyla camı kırdı.

15 İçerde kömürcüler, ocağın önünde duruyorlardı.

16 — Kapıyı açmazsanız, dinim hakkına hepinizi yakarım, ırz düşmanları.

---

13) ... merak ederek *yaklaştı*.
14) ... suretle *görünmeye* çekinerek...
15) *Bekir tehdit etti*:
16) ... hepinizi *yatırırım*...

Çolak kömürcü, belinden bir şey çıkarmaya uğraşan zayıf yüzlü oğlanın bileğini tutmuştu:

— Bırak ulan, bu yaptığınız iş mi? diyordu.

Bekir'e seslendi:

— Dur hemşehri. Kapıyı açacağım...

Kapıya doğru yürürken:

— Namusumuzu kepaze ettiniz. Dursun, sakalından da sıkılmazsın! diye arkadaşlarına çıkıştı.

Kapı açılınca, Sultan koşup Bekir'in yanına geldi.

Bekir tabancasını kaldırdı:

— Nâmertmişsiniz... Tanrı misafirine kahpelik etmek olmaz.

Çolak kömürcü sağ elini bıyığına götürdü:

— Hemşehri, bizim uşaklar seni denediler.

— Erkek kısmını erkekçe deneyeceksin. Karıyı korkuttunuz.

— Aldırma canım. Yürekli adamsın. Kan sana layık. Dünyada, ahirette kardeşimizdir. Haydi bir çorbamızı için. Bundan böyle bizden size zarar, kötülük gelmez.

— Lazım değil.

— Vallah billah bizden fenalık gelmez. İşte sana bir yemin!

— Lazım değil, dedim, uzatma.

— Haydi yolun açık olsun. Bizim uşaklar cahillik ettiler, ama tabancadan korktular zannetme. Sendeki silahtan bizde de vardı. Karıyı benim sözüme bıraktılar.

Bekir dönüp baktı:

— Eyvallah... Eksik olma!

Kulübeden epey uzaklaşınca, Sultan'a sordu:

— Korktun mu kız?

— Korkmadım!

— Bağırdın ya?

— Sana ses vermek için bağırdım.

— Tabanca olmasaydı üzerimde?..

— Ölürdüm de yine teslim olmazdım.

* * *

Öğleye kadar pek az konuştular. Rastladıkları yolları karşıdan karşıya geçerek günbatısına doğru ormanın içinden yürüdüler. Güneş üstlerini çabucak kurutmuştu. Genişçe dere yatakları geçiyorlar, boş çoban kulübelerine, harap ağıllara rastlıyorlardı.

Bekir gideceği tarafı bilmeden, uzun uzadıya yürümeye alışık değildi. Ramazandan başka zamanlarda da, uzun müddet aç kalmamıştı. Ormanın gölgesine de, güneşine de kızıyor, tabancasında iki kurşun kaldığını düşündükçe, kendisini kuvvetsiz hissediyordu. Kömürcülerin kulübesinden sonra büsbütün ürkmüştü. Sultan'la beraber yol boyundan gitmeye çekiniyordu. Bir de karıyı elinden aldırırsa... Tamam... Artık köye hiç dönmemeli... Yurdu, ocağı, anayı, kabileyi terk edip ölünceye kadar gurbette sürün...

Çamların dibinde, kırmızı bir toprak parçası içinde, tertemiz duran bir kaynaktan sabahtan beri belki onuncu defa su içti. Su, dişlerini sızlatacak kadar soğuktu. Yüzünü yıkadı. Biraz ilerde duran Sultan'ın hiçbir şey konuşmamasına hiddetleniyordu.

Öğle sıcağı bastırınca, ne olursa olsun caddeye inip yolu sormaya karar verdi.

— Köyün adı neydi kız?

— Kızılcahamam.

— Ne cehennemin dibi yermiş, batasıca!..

— Caddeden bu kadar sürmezdi. Biz dağda dolaştık, besbelli!

— Elbet dolaştık... Lafa bak... Çaresi yok, şoseye inip yolu sormalı.

— Sen bilirsin.

Bir saattir, bazen görünüp, bazen ağaçların arkasında kaybolan toprak yola döndüler. Tam yolun üstüne çıkacakları zaman, uzaktan nal sesleri işitildi.

Bekir:

— Sen şu çalının arkasına geç bakalım, dedi, ben yolu sorarım.

Sultan kendisine gösterilen yere çömeldi. Bekir bir ağacı siperleyerek bakıyordu.

Mavzerlerini omuzlarına çapraz asmış iki candarma süratle yaklaştı.

Bekir bir sıçrayışta Sultan'ın yanına geldi.

— Kıpırdama ulan! diye fısıldayarak eğildi.

Candarmalar önlerinden geçip gidinceye kadar çalının arkasında durdular.

— Candarmaymış... Seni kaçırdım beller. Karakola götürürler adamı!

— Götürürler öyle ya...

Biraz beklediler. Başka gelen giden olmadı. Yolu karşıya geçip ayaklarına çarpan taşları yuvarlaya yuvarlaya, kurumuş bir sel yatağına indiler.

Burada toprak kumlu ve yumuşaktı. Yağmur fazla düştüğü için hafif hafif tütüyor, kum tanelerinin parıltısı gözlerini sulandırıyordu.

Gölgeye oturdular. Bekir, kuruyup katılaşan kunduralarını çıkardı. Bir şeyler düşünüyor, karar vermeye çalışıyordu: "Tabancayı satmalı. Tabanca satılır mı ulan... Ceketi satmalı öyle ise... Köyün birisine dalıp ekmek istemekten doğrusu yok. Karıyı alsam da gerisin geriye köye döndürsem ne olur?"

Küçük bir kertenkele, önlerinden hızla geçerek beyaz bir taşın üstünde durdu. Yeşil nakışlı kuyruğunu kımıldatmadan, pat-

lak gözlerini kırpıştırmadan bir yere bakıyordu. Karnı, ayaklarının arasında gergin ve toktu.

Bekir ayağıyla yakındaki çakıllardan birisini, yanına çekmek istedi. Beceremeyince uzanmaya üşendi. Gerindi ve esnedi.

Sultan, dizlerini dikip çömelmiş, önündeki peştamal, bacaklarının arasına sarkmıştı. Şalvarının paçaları, bilek kemiklerinden başlayan beyazlığı kapatıyordu. Örtüsünü biraz aralayarak yüzünü açtı.

— Yoruldunsa biraz yat Bekir, uyumadın, karnın da acıkmıştır.

— Senin karnın acıkmadı mı?

— Acıktı.

— Paramız yok kız!

— Ne yapalım, teyzemin köyüne kadar dayanırız.

— Çaresi bulunmazsa dayanacağız. Bak ne düşündüm: Bir müşteri bulsam, tabancayı satarım.

— Yaban yerde tabancayı kim alır?

— Tabanca bu... Kim olsa alır.

— Sus... Erkek kısmı silahını satar mıymış?

Bekir duymamış gibi sesini çıkarmadı. En iyisi evlerden ekmek istemekti. O kadar orman köylerine rastladıkları halde, bunu neden akıl etmediğine şaştı.

Kertenkele ince kuyruğunu savurarak, hiç gürültü etmeden beyaz taşın arkasına kaymıştı.

Bekir yerden sıçrayarak etrafına baktı.

Sultan hemen yüzünü örttü.

— Korkma, gelen giden yok... Tavşan, keklik rastlasa da vursam, dedim. Ateş yakar pişirirdik.

Kuşağını düzeltti. On, on beş adım yürüdü. Kumda hiçbir hayvan izi görünmüyordu. Ellerini kalçalarına dayayıp çalıları, kayaları, ağaçları ve Sultan'ı gözden geçirdi. Kızın yüzü pek yor-

gundu. Sarı kâkülleri tutam tutam alnına yapışmıştı. Kadın olduğu için onun, kendisinden daha az yorulduğunu biliyordu. "Köpoğlular... Bir de kocalarını severlerse... Dur, otur bilmez, çalışırlar. Sabah gün doğmadan kalkar, akşamın yatsı vaktine kadar damda, mutfakta, tarlada, bahçede uğraşır kadın kısmı... Yılda bir çocuk doğurur. Heriften hafta başı sopa yer. Kocar gider hitamında..." Kendi kendine: "Gidip şunu bir sıkı kucaklasam ne olur?" dedi. Yürüyünce Sultan başını kaldırdı. Yeşil gözleri korkmuş korkmuş bakıyordu. Tabakasını çıkarmak için elini kuşağına götürerek yere oturdu:

— Daldın kız, dedi, bağla şu örtünü... Suratına güneş vuracak. Çok yoruldun mu?

— Yorulmadım, istersen yürüyelim.

— Dur, bir cigara sarayım da, kalkarız.

Sultan'ın yanına gelip çömeldi. Tabakada ancak bir sigaralık tütün kalmıştı. Bu da iyice ufalandığı için kâğıtta bir türlü yuvarlanmıyor, iki taraftan akıyordu. Ellerinin titremesine de ayrıca kızdı. Tütünü hohlayarak nemlendirdi. Aç karnına acı acı birkaç nefes çekti.

Sultan başörtüsüyle ağzını sardığından boğuk bir sesle konuştu:

— Tütünün de bitti. Ne yapacaksın?

— Bir şey uydururuz.

— Aç açına içme. Yüzün sapsarı oldu.

— Tütünden değil.

Böyle söylemekle beraber sigarayı yarısında söndürüp tabakaya koydu. Başı dönüyor, uykusuzluktan ve güneşten gözleri yanıyordu. Islıkla, kısa kısa bir şeyler çaldı. Yumruğuyla dizine vurdu. Ayağa kalktı. Kollarını gerip esnedi. Biraz ötede kalın bir sopa duruyordu. Gidip aldı. Esmer yüzü büsbütün zayıflamıştı. Vücudu ufak tefek olmasına rağmen bu kalın sopaya yaraşıyordu.

Can sıkıntısıyla sordu:

— Kız Sultan! Alıç bulsam yer misin?

— Yerim ya... Ekşi ekşi iyi olur.

Bekir, demin etrafına bakarken gördüğü halde koparmaya üşendiği alıçlara doğru yürüdü. Alt tarafı dar, üst tarafı geniş, nerdeyse devrilecek gibi duran bir kayayı dolaştı. Elindeki sopayla dallara vurdu. Yere düşen yemişleri toplamak için eğildikçe, başı dönüyordu. Kasketini doldurarak Sultan'ın yanına geldi.

Kırmızı yanaklı alıçlar, kiraz büyüklüğündeydiler. Mahsustan ufaltılmış elmalara benziyorlardı.

Kasket boşalınca, Bekir aç karnına bu tatsız şeylerden memnun kalmamış gibi yüzünü buruşturdu.

— Daha getirelim mi? Yer misin?

— Yeter bu kadarı...

— Yüreğin bayıldı mı?

— Bayıldı.

— Haydi yürüyelim öyleyse...

Bekir sopayı omuzladı. Sultan'ın gölgesi yanına düşüyordu. Taşlarda kamburlaşan, düz yerde uzanarak sürünen bu gölgeye merhametle baktı:

— Merak etme, dedi. İleride ekmek uydururuz. Gece vakti köyden çıkacak ne olduydu? Bir merkep bulurduk, biraz ekmek, bir torba ayran alınmaz mı?

— Zarar yok, geldik sayılır.

Sultan'ın dayanıklı olması Bekir'in evvela hoşuna gitti. Fakat biraz sonra buna da öfkelendi. Çavuş'un Sıtkı'ya gönlüyle kaçtığını, Marangoz Halil'e razı oluverdiğini, dün gece bile bahçeye "Remzi!" diye geldiğini hatırlamıştı. "Karı kısmının merhamet etmeye gelmez, rezil bir şey" olduğuna kanaat getirdikçe Sultan'a daha çok kızdı.

* * *

Akşama doğru arazi yavaş yavaş değişti.

İri çamlar seyrekleşiyor, düz gövdeler incelip kamburlaşıyordu. Toprak sert ve kırmızıydı. Sık sık geniş hendeklere, dik bayırlara rastlıyorlardı. Bunların birçoğunu çam filizlerine, ince meşe dallarına tutunup kayalara basarak zorlukla geçtiler. Kaynaklar görünmez olmuş, muhataralı derelerde su filan kalmamıştı. 17

Epey yorucu bir yürüyüşle çıktıkları yüksekçe bir tepenin üstü tamamıyla çıplaktı. Etrafta yarısı yanmış, yarısı yanmamış siyah gövdeler görünüyordu. İnce küllerle örtülü meydanlığı geçerken Bekir:

— Dağa bak... Yanmış, gitmiş dedi. Söndürmesi de bir çetin olur. Ağaçları keseceksin, basacaksın kürekle toprağı. Çam odunu hain yanar. Silah gibi patlar. Hiç dağ yangınını gördün mü sen?

— Görmedim. Geçen sene köyde muhacirlerin samanlığı yandı ya... Onu gördüm.

— Samanın yanması nedir ki? İnce ince olur yangını. Lakin dumanı pistir. Şimdi buraya ekmeli buğdayı... Bire yirmi verir yanmış arazi.

Yangın yerinden sonra orman büsbütün aralandı. Artık ağaçlar yeryüzünü tamamıyla kaplayamıyor, kıraç düzlükler, kayalardan ibaret tümsekler sıklaşıyordu. Pek uzaklarda, devrilen güneşin kızıllığı altında, otsuz ağaçsız bozkır, gökle yerin birleştiği çizgiye kadar serilmiş gitmişti.

Duvar gibi taşların arasından, basamak basamak akan bir dereyi takip ederek derin bir çukura indiler. Başka geçit olmadığından pek kuvvetsiz akan suyun boyunca yürümek lazım geliyordu. Güneş tepelerde kaldığı için burası iyiden iyiye akşamdı.

17) ... derelerde *sular azalmıştı.*

Derenin bir dirseğini kıvrılınca karşılarına iki tane mısır tarlası çıktı.

Bekir hayret etti:

— Kız, baksana tarlaya... Allah Allah!

Tarlalar, dik bir bayırın yüzünde asılıymışlar gibi duruyordu.

— Dinime imanıma kız! Düz duvar... Aman... Ankara'ya yakın köylerde tarla kısmı böyle bayırın gözünde olurmuş. Gurbete gidenler odada anlatırlardı da inanmazdım.

Elini dizine vurarak durdu.

Sultan:

— Buraları nasıl herek ederler, dedi. Öküz işlemez. Bir evlek yeri yok, arazi diye arasına çit de çekmişler.

— Çekmişler ya... Şuna bak! Odada birisi söylediydi. Buralarda ekini sırtta çekerlermiş. Kendilerini ipe bağlar da, hereki kazmayla yaparlarmış. Allah Allah! Bu tepenin başında öküz tekerlenir de beli kırılır.

Köpek seslerine kulak vererek sustu:

— Köy yakın... Kızılcahamam burası olmasın?

— Değil. Kızılcahamam düzdedir. Kızılcahamam'a varmadan çaydan geçeceğiz.

— Daha çok yolumuz var öyleyse... Tarlaların yanına çıkalım, köpek uluması o taraftan duyuluyor. Hiç olmazsa caddeyi sorarız.

Tarlaların yanına çıkıp tepeyi aştılar. Ötesi dimdik bayırdı. Burada da kayalarla dolu bir avuç toprağa mısır ekmişlerdi. Demin içinde yürüdükleri dere, çukurdaki köyü ikiye bölmüş gidiyordu. Bekir söğüt ve kavak ağaçları arasından, yirmi tane kadar ev saydı.

Kayaları ve sert diken kümelerini dolaşarak yavaş yavaş, ihtiyatla iniyorlardı.

Nihayet köyün ilk evine elli, altmış adım kala durdular.

Ev bir katlıydı, alçak bir taş duvarla çevrilmiş küçük avlunun bir köşesinde, kötü bir merkep kuyruğunu, kulağını düşürmüş duruyordu. Bekir köylü alışkanlığıyla avluda beyhude yere kağnıyı aradı.

Ortadaki bodur ağacın dibinde sakallı bir erkekle ihtiyar bir kadın yemek yiyordu. Erkek kütüklerden yapılmış bir sıraya, kadın yere oturmuştu. Sivrisinekleri kaçırmak için yanıbaşlarında tezek yakıyorlardı.

Bekir büyük bir kayanın dibine çömeldi. Alacakaranlıkta daha iyi görmeye çalışıyor, gözlerini kırpıştırıyordu:

— Ne dersin kız, üstlerine varalım, selam verelim mi?

— Gidelim ya... Belki sofraya buyur ederler.

— Hiç ummam... Şu eve bak. Bir gözlü, bir oda... Fukara herifler, karınlarını güçle doyuruyorlar. İster misin sakallı: "Haydi alt kapıya!" diye kovalasın! Artık bela, tezek gibi tüter. Vallah billah evi basar, zorla alırım.

— Öyle ya... Bir de bağırsalar... Köylü bir olup üstümüze yürüsün...

Sultan da çömeldi.

Bir müddet yemek yiyenleri seyrettiler. Ağızları sulanıyor, yutkundukça, boğazları sızlıyordu.

Bekir sanki Sultan'la evvelce konuşup karar vermiş de sonra caymış gibi başını eğdi:

— Açlıktan gebersem, ekmek isteyemem... Dinime imanıma isteyemem kız... Zaten böyle köyün köylüsü, adama ekmek vermez.

— Ben isterim.

— Olmaz. Lafa bak!..

Köy dilencilerinin rezil halleri Bekir'in gözleri önüne geldi. Bir lokma ekmek uğruna, birine boyun bükmektense, acından ölmek daha kolaydı.

Akşam kızıllığı içinde büsbütün kararan dereye baktı. Çömeldiği yerden kalkmamak için kendi kendine gayret ediyor gibi elleriyle ayak bileklerini sımsıkı tutmuştu.

Köy dilencilerinden sonra sıska merkepleri, yularsız beygirleri ve kıl çadırlarıyla köy köy dolaşan çingeneleri hatırladı: "Çingene erkeği çadırda oturur, elek örer. Köylerde, karısına kızına sattırır. Karıyı gönderip dilendirmek, satıcılık ettirmek Çingenelere mahsus. Saman isteyen Çingene karılarının çoğunu Bayındır'da delikanlılar, "gir de al!" diye, samanlığa yatırı yatırıverirler. Karı samanı hak ederken herif de çadırda bağlama çalar."

Bekir boğazını temizleyerek tükürdü. Kadın sofrayı eve taşıyordu. Kendi kendine:

— Olur mu ulan... Hiç olmaz, dedi.

Sakallı herif, kadının getirdiği ibrikle aptes aldı. Başındaki beyaz takkenin üstüne kasketini, yeleğinin üzerine de cübbe gibi uzun bir şey giyerek avludan çıktı.

Sultan yavaşça:

— Herif besbelli imam, dedi, biraz ekmek verirler, öyle ya... Hocalar sahavetli olur.

Bekir boynunu sert sert kaşıdı:

— Kim demiş, asıl hocalar domuzdur.

— Sen bizim Bayındır'ın hocasına ne bakarsın. Hep hocalar da, ona mı benzer.

— Lafı uzattın. Dur bakalım...

Sultan, biraz daha ısrar ederse, Bekir'in ekmek istemesine ses çıkarmayacağını anlamıştı.

— Hele isteyelim Bekir, dedi, ben gider isterim. Sen de görünmeden eve yaklaş. Üç kişiye karşı çıktın, herif camiye gitti. Evde başka erkek olsa, sofraya buyur ederlerdi. Ne dersin?

Bekir, ümitsiz etrafına bakındı. Süratle gece oluyordu. "Biraz

sonra, yol iz, kapanacak... Nereye gider, ne bulursun? Gördün mü belayı?" Kaşlarını çatarak sordu:

— Karı ekmek verir mi?

— Belki verir!

— Hiç ummam...

Sultan biraz bekledi ve yumuşacık yalvardı:

— Belki verir kız... Ne olurmuş? Susuzluktan boğazım kurudu. Ekmek vermezse, kocakarıdan su isterim.

— Haydi git bakalım rezil... Lakin çok yanaşma!..

Sultan çekinmeden yürüdü. Yorgunluğuna rağmen bol şalvarı oynak oynak kımıldıyor, bir eliyle örtüsünü ağzının üstünde düzeltirken öteki eli, yanında uslu uslu sallanıyordu.

Bekir: "Karılar, neden böyle utanmaz olur?" diye düşündü.

Kocakarı Sultan'ı görünce bağırmaya başlayan küçük bir köpeği kovaladı. Bir şeyler konuştuktan sonra beraber eve girdiler.

Bekir kulağının yanında vızlayan sivrisinekleri eliyle dağıtıp ensesini kaşıyarak öyle durdu.

Rüzgârda mısır saplarının hışırtısı duyuluyordu. Buralarda bir damla bile yağmur düşmediği, mısır saplarındaki tozların sapsarı durmasından belliydi. Köyde tütünsüz kaldıkları zaman mısır püsküllerini sarıp içtikleri aklına geldi. Hemen kalktı. Mısır tarlasına girdi. Yanında karı olmadığı için serbestlemişti. Önce el yordamıyla, kurumuş püskülleri seçip topluyordu. Sonra Sultan'a ekmek vermezlerse, bir tenha köşede ateş yakıp pişirmek üzere, fazla hışırdatmamaya çalışarak sekiz on koçan mısır kırdı.

Eski yerine döndüğü vakit, Sultan hâlâ gelmemişti. Birdenbire gösterip kızı sevindirmek için mısırları mendile bağlayarak bir kenara sakladı.

Sultan avludan çıkınca, bu tarafa geldiğini kocakarı anlamasın diye aşağıdan dolaştı.

Bekir kendine güvenerek sordu:

— Ekmek verdiler mi kız?

İyiden iyiye bastıran karanlıkta Sultan'ın yüzü gülüyordu:

— Sus Bekir! Ne iyi karıymış hocanın karısı... "Karnım aç, yolda kaldım anacığım" dedimdi. Beni içeri aldı. "Kabak pişirdim. Kısmet seninmiş. Buyur, otur," dedi. Tarlalarının bayırda olduğuna bakma... Bu köyün kabağı pek tatlı. Üstüne yağlı yoğurt döküverdi hocanın karısı.

— İyi etmiş!

— Lakin sen burada açsın, diye, boğazımdan geçmedi.

— Aldırma... İyi doydun mu artık?

— Doydum.

Sultan, elini göğsüne sokup biraz yufka ekmeği çıkardı.

— İşte bu kadar çaldım. Sofranın kenarından kucağıma düşürüverdim. Karnımı doyurunca, ayrıdan ekmek isteyemedim, öyle ya...

— İyi etmişsin.

Karnı doyduğu için Sultan yorgunluğunu daha çok hissetmeye başlamıştı. Elinin tersiyle ağzını örterek esnedi.

— Şimdi yola çıkacak mıyız?

Bekir, üç dört lokmada tükenen ekmekten sonra, mısırları pişirip yemeden yürüyemeyeceğini anlıyordu:

— Dur hele, dedi. Ben de bir mendil mısır aşırdım. Ekmek iyiymiş. Eyvallah... Lakin dişimin arasına yetmedi. Bir ıssız yer bulalım, mısır pişirelim, sonrasına Allah kerim.

Geriye dönüp tekrar dereye inmeye başladılar.

Geldikleri tarafa doğru, köyden epey uzaklaşınca Bekir kuytu bir yer buldu. Burada yüksek kayalar, dere yatağını üç köşe duvar gibi sarmıştı. Kumlar yumuşacıktı. Kenarlarda, ateş yakmaya yarayacak kuru dikenler, çalılar vardı. Bekir taşlarla bir ocak yaptı.

— Burada otururuz, dedi, öldüm açlıktan. Bu köyün adı neymiş, sordun mu?

— Çukurcaköy.

— İşittiğim yer değil.

— Ben de işitmedim.

Sultan mısırları hamarat hamarat soyup ateşin üstüne sıraladı.

Gevrek çırpılar çıtırdayarak yanıyor, alevleri kayalara ve derenin incecik yüzüne vuruyordu.

Ateşin karşısına yan yana oturmuşlardı. Hiç hareket etmeden, hiç konuşmadan mısırların kızarmasını beklediler.

Bekir bütün mısırları yese, doymayacak kadar aç olduğunu zannediyordu. Halbuki iştihası kapanıverdi. Üçüncü koçanı artık ısırmıyor, taneleri avcuna ufalayarak tek tek ağzına atıyordu. Bacakları, kolları oynak yerlerinden kesilmiş gibiydi.

Tabakasını çıkardığını görünce, Sultan sordu:

— Doydun mu?

— Doydum.

— Hani "açım" diyordun. Beni beklerken mısırları pişirmeden mi yedin?

— Lafa bak, doydum işte!..

— Tütünü nerede buldun?

— Tütün değil, mısır püskülü.

— Daha pişireyim mi? Cigara içersen canın çeker, öyle ya...

— İstemez, gerisi de yarına kalır.

Sultan boynunu büktü:

— Şurada, biraz soluk alalım.

— Olur.

Bekir gözlerinin üstüyle Sultan'a bakıyordu. Ateşe biraz çalı attı.

— Sultan!

— Buyur.

— Eskiden... Çocukken, gelin-kadın oynardık seninle.

— Sahi!

— Taşları dizer, ev yapardık.

— Yapardık!

— Sen hamur açardın, ne güzel.

Biraz durup bekledi:

— Aklında mı hamur açtığın?

— Aklımda.

— Inadına laf etmezdin kız... "Cerçiden boncuk, koku alırım" derdim de, inadına söylemezdin.

Sultan eliyle ağzını örterek güldüğünü sakladı.

— Bir yaz, samanlıkta oynarken anam üstümüze geldiydi! Aklında mı? Kapıyı kapadıydı, harman deliğinden çıktıktı.

Somurtarak sustu. Gelin-kadın oynadıkları bu sıcak yaz gününü ne zaman düşünse, Çavuş'un Sıtkı'yı, Marangoz Halil'i hatırlıyordu. Sigarayı hiddetli hiddetli içti. Gece o kadar sessizdi ki, parmak kadar suyun şırıltısı işitiliyordu.

— Sultan sana bir sualim var.

— Buyur!

— Şu Marangoz Halil işini soracağım.

— Nesini soracaksın? Geçti, gitti.

— Geçti, gitti. Doğru... Lakin nasıl olduydu. Hacer teyze mi girdi fikrine? Halil mutlaka: "Alırım, gelsin" demiştir.

Sultan ellerini örtüsünün altından çıkardı:

— O işte Hacer'in günahı yok.

— Ya neden oldu?

— Sıtkı'dan sonra Hafız Murat bana gün mü gösterdi. Isınmadım herife... Eve girdi miydi, domuz görmüşe dönerdim. Ölmedi bir vakit... Cehennem olup gurbete de gitmedi.

Bekir yüzüne çarpan ışığın içinde, kıpkırmızı güldü:

— Lafı bırak... Halil alçağı da Murat'tan babayiğit değildir. Zebunlukta ikisi bir boyunduruğa koşulur.

— Orası öyle... Dinle bak...

Sultan ateşe yavaş yavaş çırpı atarak anlattı:

— Halil arkama düştü bir defa... Suya giderim, tarlaya giderim, dolaşır gelir. Bıktım nihayetinde... Usandım. O gün pazardı. Akşama kadar çapa çapaladıydım. Sabah erken çapaya giderken Halil yolumu kesti. Murat'ın pazara indiğini kollamış. "Akşam bahçede beni bekle. Sana bir çift lafım var," dedi. Akşam eve inadına erken gittim. Anam olacak, "Haydi hamur yoğur, ekmek pişir," dedi. "Çapada belimin kökü kırıldı ana!" dedim. "Sıtkı ipsizi olsaydı laf etmez, uğraşırdın," dedi. Nasılsa ağzımdan çıkmış. "Çapayı bahçede unutmuşum" deyiverdim. Döndüm bahçeye... Halil oralarda bekliyormuş.

— Daha evvel samanlıkta, tarlada bir iş olmadı mıydı?

— Olmadı!

— Sonra... Hani Murat seni ağaca sarıp dövdü. Arkasından Halil'le buluşmadınız mı?

— Kanaat olsun, buluşmadık.

Bekir yeniden çalı toplamaya kalktı. Kayanın gölgesinden sordu:

— Gece vakti yola çıkalım mı?

— Sen bilirsin.

— Benim bileceğim, hava ışırken gideriz.

— Olur.

Çırpıları yere attı:

— Şuraya yatarsın, ben bir cigara daha içeceğim.

Üst üste üç sigara içti.

Ateş ağır ağır sönüyordu.

Ağzı bir hoş olmuş, boğazı kurumuştu. Öksürüp tükürdü.

Sultan uyku arasında içini çekti. Kolunun birini başının altına almış, ötekini bacaklarının arasına uzatmıştı. Bir dizi bükülü duruyor, kırmızı şalvarını iyice geriyordu.

Bekir, Çankırı mahpushanesinde Sıtkı'nın, Remzi'ye söylediklerini yüreği çarparak hatırladı: "Sultan için bana üç sene gün verdiler ya... Razıyım... karında bir baldırlar var... Kar yağmış gibi... Kaymak..."

Sanki bir şey düşünmüş değil de, bir fenalık yapmış gibi utandı. Yüksek sesle:

— Tövbe tövbe! Dedi. Bize iltica etti karı... Karnı aç fıkaranın... Yol yorgunu... Tövbe!

Sultan'ın yanına arkaüstü uzanarak gözlerini sımsıkı yumdu.

* * *

Üşüyerek uyandığı zaman, daha her taraf karanlıktı. Simsiyah gökte yalnız bir tane kocaman yıldız parlıyordu. Rüzgâr soğuduğu için Sultan, uyku arasında kendine sokulmuştu. Memeleri, sert sert göğsüne değiyordu. Bekir bir müddet hiç kımıldamadan Sultan'a baktı. Kendisini zapt etmese: "Konuş kız!.. Konuş artık!" diyecekti. Dizleri titreyerek biraz daha bekledi. Sonra yavaş yavaş elini uzattı. Kadının gergin kalçasını ağır ağır, bastıra bastıra okşadı. Yüreği, soluğunu tıkayacak kadar hızlı vuruyordu.

* * *

— Haydi Bekir güneş doğdu, kalk artık.

Bekir gözlerini yorgun bir hayretle açtı. Sultan başucuna çömelmiş, gülüyordu.

— Şuncacık şeyde nasıl yıkanacaksın?

Bekir sıçrayıp oturdu. Dere inadına az akıyordu. Mahcup mahcup önüne baktı:

— Bilmem!

— Yıkanmasan olmaz mı?

— Olmaz.

— Neden olmazmış?

— Şuna bak... Bir de "Neden olmaz?" diyor. Kız sen gâvur musun?

— Yıkan öyleyse, ben teyzemin evinde yıkanırım.

Bekir gözlerini parmaklarıyla sildi. Sultan'ın yanında soyunmaya utanıyordu. Gece kalkıp yıkanmaya üşendiği için, kısa kısa küfretti:

— Karnım aç, ne kadar mısır kalmış, baksana.

— Altı mısır var. Pişireyim mi?

— Dur hele... Birden pişirmeyelim. Yine yollarda sürünürüz.

Sultan çalıları ocağa koyuyordu:

— Yok canım, bugün teyzemin köyüne mutlaka varırız. Kocakarı "İki buçuk saatlik yolun kalmış" dedi.

Bekir gülerken birdenbire durdu:

— Hangi kocakarı?

— Hocanın karısı... Dün akşam bana kabak yedirdi ya... Unuttun mu? "Kızılcahamam'a ne kadar yol kaldı?" diye sordumdu. "İki buçuk saate alırsın. Çaydan sonra evleri görünür," dedi. Çaya yetişsek, ilerisini bilirim.

Bekir bir gün olup Kızılcahamam'a varacaklarını hiç aklına getirmemiş gibi bu lafa çok şaştı. Kalkmaya davrandığı halde bacaklarını büküp oturuverdi. Parmağını dişliyordu: "Alsam, geri götürsem... Böyle kimsesiz dul karıyı Kızılcahamam'da rahat bırakmazlar. Dinime imanıma biri nikâhlar." Çavuş'un Sıtkı, Marangoz Halil, hatta amcası oğlu Remzi, gözünün önüne geldiler. Bir halt ederler de başı belaya girer, diye çekinmiyordu. Ordu olsa, evvel Allah, bir başına karşı duracaktı. Lakin yüzüne karşı bir

şey demez alçaklar! Odada, kötü karıdan laf açıldı mı, yan yan yüzüne bakarlar. Pınar başlarında kocakarıların sözü bir yılda tükenmez. Anası: "Yabanın dile düşmüş dul karısını gelin getirdin," diye ağlar, canını sıkar. Gelecek yaz bırakıp askere gitmek de var.

Sultan'ı gerisin geriye Bayındır'a götürmekten ümidini kesince, mısırları idareli pişirip burada bir gece daha yatmayı düşündü. Hatta bir aralık Kızılcahamam'a yerleşmek; evi, köyü terk etmek hesapları yaptı. Hiçbirine karar vermeden öfkeyle ayağa kalktı.

Sultan derenin kenarına çömelmiş, yüzünü yıkıyordu. Kalkıp dönerse, göz göze hiçbir şey yapamayacağını anladı. Gece rüya gibi, karmakarışık uzaklaşmıştı.

Ayaklarının ucuna basarak yürüdü ve arkadan saldırdı. Sultan yere düşerken: "Arıa yetiş! Ana" diye bağırdı.

Bekir'in omzunu ısırdı, saçlarını çekti. Küfretti. Sonra mısırları pişirip hiç konuşmadan yediler.

Artık insanlardan çekinmiyorlar, caddeden gidiyorlardı.

Bekir bir iki defa laf açmak istediyse de, Sultan cevap vermedi, öğleye doğru Kızılcahamam'a yetiştiler. Sultan bir ağacın altında birdenbire durdu.

— Geldik, dedi. Teyzemin evi nah şurada. Sen artık dönersin, eniştem: "Elin herifiyle beraber mi geldiniz?" diye bana söylenir.

— Pekâlâ!

— Anama haber yolla... Meraklanmasın. Üç gündeliğimi de alıver Remzigilden.

— Olur, alırız.

— Buraya kadar benim yüzümden yoruldun, öyle ya...

— Lafa bak... Haydi güle güle...

— Dur biraz bekle de ekmek getirivereyim, yolda acından ölürsün kız!

Bekir ses çıkarmadan yolun kenarına oturdu.

* * *

Teyzesi tarlada olduğundan Sultan evde kimseyi bulamadı. Ahırın merdiveninden içeri girip mutfağa indi. Tekneden iki ekmek aldı. Bir bez parçasına peynir sararken yukarıda, ambarın önünde dizi dizi, tütün yaprağı gördüğünü hatırladı. "Yazık herife! Tütünü hiç yok! Götürsem pek hazzeder," diye gülümsedi. Fakat derhal somurttu. Bunun da Çavuş'un Sıtkı'dan ne farkı vardı. Derede yüzünü yıkarken birdenbire üstüne çullanmıştı. "Su içene yılan bile değmez," derler. Bakalım yüzünü yıkarken de yılan kısmı adama dokunur mu? Sultan yukarı çıkıp birkaç yaprak tütün almaktan vazgeçti.

ARABACI

I

Çerkeş'ten çıkınca hayvanları durdurdu. Yere atladı. 1

Arabanın üstünde döşeme yoktu. Arka dingili, sulak çivisine kadar geri çekti. Bu suretle araba, ok boyunca uzamıştı. Çatalın altına asılı yağdanlıktan tavuk kanadını alıp tekerlekleri yağladı.

Sağ hayvan, Delikır, huysuzlanıyordu.

Arpa çuvalıyla, saman çuvalını arka çatalın üstüne taşıdı. Dikkatle bağladı. Ön tarafa, hayvanların yem torbalarını, örtülerini, kendi yorganını yerleştirdikten sonra arabaya bindi. Dizginleri topladı. Kamçısını beygirlerin sağrısına hafif hafif dokundurdu:

— Döyyt! Haydi oğlum! Al aslanım!

Güneş batmak üzereydi. Ağaçların uçları kızarmıştı. Dumanlı akşamın içinde şose dümdüz görünüyordu. Kenardaki hendeklerin hizasında aralık aralık kavak ağaçları, tarla çitleri vardı. Tarlaların çok uzağında boz tepeler başlıyordu.

Delikır'ın rahvanı açık olduğundan, sol hayvan Pamukkır, ona yetişmek için tırısa kalkmıştı.

Arabacı iyi beslenmiş, genç beygirlerine muhabbetle, iftiharla baktı. İkisi de talimli asker gibi kulak kulağa gidiyorlardı.

---

1) ... hayvanları *durduttu.*

Okun üstüne dayadığı çizmeli ayaklarını altına alıp yerleşerek bir sigara yaktı. Tekerleklerin dingil kapaklarına vurdukça çıkardıkları çelik çıngırak sesleri hayvanların boynundaki zillere karışıyor, arabacı alışık olduğu bu lezzetli gürültüyle keyifleniyordu. Sigara dumanı yüzüne vurduğu için gözlerini kısmıştı. Elmacık kemikleri çıkıntılı, bıyıkları düşük olduğundan, suratı daima gülümsüyor gibiydi.

Eşeklere binmiş üç köylüyü arkada bıraktığına memnun oldu.

— Döyyyt! Al aslanım, haydi oğlum! diye kamçısının ucuyla beygirleri okşadı.

Şosenin yanındaki küçük su birikintisinde, sazların ortasında, bir leylek bir ayağını karnına, uzun gagasını göğsüne saklamış dinleniyordu.

Parmağının ucuyla sigarasını o tarafa fırlattı:

— Ateş buyur, hacıbaba!

Çocukluğundan beri leyleklerin gagasını çubuğa benzetiyordu.

Kalasları oynayan bir köprüyü, tahta gürültüleriyle geçip şosenin dönemecini kıvrılınca, epey ilerde yaya yürüyen iki kadın gördü. Entarilerinin arka eteklerini başörtülerinin uçlarını savurarak, hızlı hızlı gidiyorlardı. İyiden iyiye bastıran karanlığa rağmen, birisinin sırtındaki heybe fark ediliyordu.

Arabacı arka tekerleklerin üzerine yerleştirdiği yem çuvallarını düşündü: "Fukaraları oturturum. Dua etsinler teyzeler," Genç mi, ihtiyar mı olduklarını uzaktan anlayamadığı için, siyah fötr şapkasının, yağmur yiye yiye aşağı düşmüş kenarlarını ihtiyaten sıvazladı. Bıyıklarını yokladı.

Araba yaklaşınca kadınlar dönüp baktılar.

Dizginleri çekti:

— Teyzeler, Suhizarı'na buradan mı gidilir?

Omzunda heybe olan kadın erkek gibi kalın sesiyle güldü:

— Bedava deyivermek olmaz oğul! Bizi arabana bindirirsen sana yolu gösteririz, dua ederiz.

— Bindirmesi kolay ama halacığım, baksana sandık yok. Tahta çekeceğiz diye sandığı kandırdık da arabayı sal yaptık. Arkadaki çuvalların üstüne oturur musunuz?

— Eksik olma, otururuz, ayağımız yerden kesilsin yeter.

— Haydi atlayın bakalım.

Hiç konuşmayan kadının, karanlıkta yaşını tahmin etmeye çalışmış, yüzünü gözlerine kadar kapatmış olduğundan bir şey anlayamamıştı. Hayvanları kamçıladıktan sonra laf açmak için sordu:

— Suhizarı buradan kaç saat çeker?

— Ayakla beş, altı saat.

— İyi, bizim hayvanlar üç saatte alır demek!

— Alır elbet, Allah bağışlasın.

— Amin teyze!

Hep o sesi kalın karı konuşmuştu.

Biraz sustular.

Suhizarı'na kaçak tahta yüklemeye gidiyordu. Çerkeş'e üç, üç buçuk saat olduğunu söylemişlerdi. Bunun doğru çıkmasına sevindi.

Bu sefer, kalın sesli kadın sordu:

— Suhizarlı mısın sen arabacı?

— Hayır teyze!

— Kiraya mı gidiyorsun?

— Kiraya gidiyorum.

— Taşpınar'dan sonra Köklüler'den sapacaksın. Sapacağın yeri gösteririz.

— Eyvallah... Lakin Suhizarı'na bir saat kala hayvanları sulamalı.

— Yolda su çoktur. Taşpınar'da sularsın.

Öteki kadın ilk defa lafa karıştı. Arabacıyı gizlice güldürecek kadar kekeliyordu:

— Tahta mı yükleyeceksin oğul?

— Tahta yükleyeceğim.

— İyi... Çerkeş'e mi götürülecek tahtalar?

— Daha ileriye, Kurşunlu nahiyesine. Tren yolu döşeniyor oralara...

— Döşeniyormuş, öyle diyorlar, buralara da gelecek diyorlar.

— Buraların sözü mü olur, Karabük'e, Zonguldak'a gidecek.

Kalın sesli kadın:

— Bizim rahmetlinin kardeşi o taraflarda oturur, dedi, bilmem bilir misin? Sarı yağız bir adamdır. Ayağı da biraz topal. Abdurrahman derler.

— Bilemedim teyze!

— Karısının köyü Ilgaz'a yakın. O söyledi: Tren yolu kıtlık getiriyormuş. Gelinler kötü olmuş hep. Rabbim saklasın.

— Bırak şöyle lafı teyze... Tren yolu kıtlık getirir mi? Ağam da benim gibi arabacıdır. Lakin benden ziyade malı var. Dört çift beygir, iki yaylı... Treni o da sevmez: "Ekmeğimizi bir gün elimizden alacak!" der.

— Allah göstermesin, arabacı kısmının ekmeğini kimse alamaz.

— Ben de öyle diyorum. Iki senedir hatboyunda kiracılık ederim. Geçiniyoruz. Tren işlerse arabaya iş kalmaz mı? Kamyonlar için de böyle denildiydi. Aldırma, yalan çıktı. Suhizarı'na...

"Kaçak tahta yüklemeye..." diyecekti vazgeçti:

— Suhizarı'na tahta yüklemeye de tren gelecek değil ya...

— Elbet gelemez, ne haddine.

Arabacı beygirlerine arkadaşça baktı. Delikır'ı, tayken alıp

büyütmüş, sürülmüş tarlalarda koştura koştura rahvana alıştırmıştı.

Kadınlar aralarında trene dair konuşuyorlardı. Kalın sesli kadın:

— Arka arkaya odalar bağlamışlar, dedi, amanın, ev gibiymiş. Kocaman... Bizim köyün adamını hep doldursan, Bulgurlu'nun, Değirmenarkası'nın ahalisine de yer kalır, diyorlar. Bir bağırırmış gelirken... Kömüş* sürüsü gibi.

Öteki kekeledi:

— Ne olacak, gâvur işi... Öyle bağırır elbette...

— Bağırsın bakalım.

Arabacı, sigara yakmak için kibrit çakınca, kalın sesli kadın sordu:

— Evladım, anan baban var mı köyünde?

Arabacı, yaşlı köy kadınlarının yüreğini sızlatacak lafları iyi biliyordu:

— Ne anam var, ne babam... Dünya yüzünde bir başıma kaldım.

— Vah oğul vah! Kimin kimsen de mi yok?

Demin, ağabeyisinden bahsettiğinin farkına varmamışlardı. Buna ayrıca memnun oldu.

— Hiç kimsem yok halacığım.

— Ne taraflısın aslında?

"Çankırı'nın Şabanözü nahiyesinden" diyeceği yerde, kamçısıyla uzak bir yeri gösterdi:

— Buraya arası çok... Yozgat tarafındanız!

— Evlenmedin mi hiç?

Arabacı, büsbütün kederlenmiş gibi davrandı:

— Kimsesiz adam nerede evlenir? Evlenemedik işte.

— Yazık olmuş.

---

* Manda.

— Yazık olmaz mı? Pek yazık oldu valideciğim. Yazık oldu bana...

— Askerliğini yaptın, bitirdin mi?

Nüfus kâğıdı küçük yazıldığından askerliğine daha iki sene vardı. Fakat gene yalan söyledi:

— Yaptım. Hayırlısıyla bitti gitti. Ne dersin, asker ocağında çavuş bile olduktu.

— Rabbim devlete, millete bağışlasın.

— Amin teyze!

Bir müddet konuşmadan gidildi. Bu sırada kekeme karı hazırlanmıştı:

— Araba kendi malın mı? diye sordu.

— Hayvanlar da, araba da kendi malım.

— Neyse, mal sahibi olduğun iyi.

— Ayrılıkçılığı sevmem. Bak şu Delikır'a. Tayken kendim yetiştirdim. Yanına eş buluncaya kadar yirmi gün dolaştım. Lakin şimdi çiftine iki yüz lira verseler satmam. Meraklıyız işte... Bak, arabayı Amasya'da hususi yaptırdık. İspitleri ekli değildir. Bütündür. Kavza koşumlarını gündüz gözüyle bir görmelisin. Pullarını, boncuklarını, güllerini, çıngıraklarını, paldum süslerini Çankırı'nın en meşhur saracına, başında durup işlettim.

— Maşallah, maşallah! Meraklısın. Belli bir şey.

Gece iyiden iyiye bastırmıştı. Hava sıcak ve rüzgârsızdı.

Arabacı, karı milletinin, iyi hayvandan, iyi arabadan, ıyı komşumdan asla anlayamayacağını düşünerek kederli kederli içini çekince, kalın sesli kadın:

— Ne var çavuş ağa, dedi. Yüreğin dolu, yoksa birine sevdalı mısın?

— Yok canım!

— Hele... Hele... Delikanlısın, ayıp değil. Tam gönül çekecek

zamanın, kaç yaşındasın?

— 324 tevellütlüyüm. Yani yirmi dört yaşımızı bitirdik, yirmi beşine girdik.

— Gördün mü, evlenecek zamanın gelmiş de geçmiş bile... Kısmetin açık değilmiş çavuş ağa.

Arabacı, karanlıkta rahatça gülüyordu. Üç aydan beri nişanlıydı. İlkbaharda düğün yapacaklardı.

— Kimsesizliğin gözü kör olsun teyze... Gurbet gezmek belimizi büktü.

— Vah Vah!

Kadınlar alçak sesle konuşmaya başladılar. Arabacı dikkatle kulak verdiği halde söylediklerini anlamıyordu. Kırbacını şaklatarak hayvanları tırısa kaldırdı:

— Beni hep arabacı bellemeyin sakın... Çiftçilik, rençberlik işinden çok anlarım, beygirlerle bir herk yaparım, şaşarsınız. Ama pulluk olmalı.

İkisi birden, bir tuhaf sevinçle sordular:

— Hakikat, bilir misin rençberliği?

Arabacı yan dönüp arkasına baktı:

— "Bilir misin," ne demek? Sürmeliyim de, görmeli.

Kalın sesli kadın ötekinin kekelemesine meydan bırakmadı:

— Rençberlik tevatür güç işi. Adamı ezer. Böyle arabada oturup dolaşmaya benzemez.

— Her zanaatın müşkülü var, teyze! Arabacılık da sırasına göre çetindir. Yolda teker kırıldı. Ne yaparsın bakalım? Bir kere gurbetten baş alınmaz. Evin yok, kimsen yok. Han odalarında ömrün tükenir.

Kadınlar yine yavaş sesle konuştular.

Arabacı yalnız kekeme karının birkaç kere: "Olur mu kız, bak şuna, olur mu hiç?" dediğini işitti. Ağabeysinin yaylısını sü-

rerken müşterilerin sözlerine kulak vermeye alışmıştı. Bu eğlenceli bir şeydi. İnsan lafa dalar, yolun uzunluğunu unutur. Arka tekerlekleri sulak çivisine kadar geri çektiğine canı sıkıldı. Gürüldü, işitmesine büsbütün engel oluyordu. Saatine baktı.

— Teyze! Ne kadar yolumuz kaldı. Hayvanları bir saat kala sulayacağız.

— Suhizarı'nı mı sordun?

— Evet!

— Kız burası neresi? Tahta Köprü mü?

Kekeme karı tasdik etti:

— Tahta Köprü, Suhizarı'na yanaştık.

— Susadan sapacaksın, bildin mi oğlum?

— Sapılacakmış. Saptıktan sonra ne kadar çeker?

— Yarım saat...

Arabacı yarım saatle, bir saat arasında hiç fark görmeyenlere eskiden beri kızardı. Uyuşan ayaklarını okun üstüne uzatmak için kımıldadı. Tahtaları yükledikten sonra ormancılar yakalarsa...

Arabayı da, hayvanları da tellala verirler. Bir gün, Şabanözü'nde, ağasının arabasını beygirlerle beraber, yüküyle beraber yakaladılar. Ağasına kalsa beygirleri de kaptıracaktı. Bereket kendisi, kayışları kesip hayvanları sürmüştü. Arabayı tellala çıkardılar. On liradan mezat edildiği halde köylü acıyıp artırmamış, on bir liraya yine ağasında kalmıştı. Adeta yüksek sesle: "Köylü kısmı mala kıyamaz!" diyerek bir sigara yaktı, kadınlara seslendi:

— İşte böyle teyzeler... Sürünüp gidiyoruz.

Kalın sesli kadın çekinerek güldü:

2 — Ah, benim köye yolun uğrasa... Anladın mı arabacı?

— Sizin köy çok uzak mı?

---

2) ... *bizim* köye...

— Uzak değil, uzak değil... Suhizarı'ndan biraz ötede... İki saat, haydi bilemedin üç saat.

— Pek uzak değilmiş. Allah izin verirse bir gün o tarafa da yolumuz düşer, gelir size misafir oluruz. Sizin köyün adı ne?

— Ah... Hani ya... Bir gelsen bizim köye... Bizim köye, Aslanlar denir.

— Aslanlar'a gelsem, bana ayran içirir miydin teyze?

— Ayranın lafı mı olur, bir gelsen... Bir şey soracağım dinin gibi doğru söyle çavuş ağa!

— Sor bakalım.

— Evlenmeye niyetli misin?

— Niyetli olunmaz mı? Bir namus ehli karı bulsam, hiç bakmam evlenirim.

— İyi ya işte... Bizim köye gelsen, aradığını mutlaka bulurdun.

— Deme... Bulunur mu namus ehli?

Tekrar yarın döndü. Kadınlar arabanın sarsıntısıyla başlarını kımıldatarak oturuyorlardı. Yüzleri görünmüyordu.

— Bir münasibi bulunursa ben de gelirim teyzeler... Vallah billah hayvanları dehler, sizin köye çıkarın.

— Orasını gönlün bilir evladım. Diyeceğim şu: Sana münasip bir kız var. Güzelliğine güzel... Çalışkanlığına sabahtan akşama kadar durmaz çalışır... Namus tarafı dersen bütün köylü isbattır.

— Çalışkan, bir de namusluysa bana yeterdi. Güzellik gelir geçer, namus durur. Erkek dediğin, baca dumanıdır teyze, sabahleyin çıkar gider, gözü arkada kalmayacak.

— O tarafa meraklanma. Kızımız pek körpedir ama, bir kusuru, dul karıdır. Dula da razı mısın arabacı?

— Elbet razıyım. Her şey Allah'ın emri... Kocası kötülükte görüp çıkarmadı ya.

— Kötülükte olur mu? Tövbe de... Geçinemediler.

Arabacı güldüğünü belli etmemek için tekrar içini çekti. Bir tahta köprü daha geçtiler. Yolun iki tarafında kurbağalar bağırıyordu. Evvelce vakit geçirmek için konuşan arabacı, işin döne dolaşı körpe bir dul karıya bağlandığını görünce, hayvanları sulamayı bile unutmuştu.

Kalın sesli kadın, yanındakiyle biraz fısıldaştıktan sonra:

— İşin acele mi bu gece çavuş ağa? diye sordu.

— Yok, pek acele sayılmaz; yarın gitsem de olur.

— Öyle ise bir hayır yapalım.

— Ne gibi?

— Bak, sana açık açık deyivereyim çavuş ağa, biz iki kızkardeşiz. Evlenecek kız, kardeşimin kızıdır. İstersen yürü, bizim köye gidelim. Kızı gör, o da seni görsün... Birbirinizden hazzederseniz ne iyi, ne güzel. Kızımızı köyden isteyen çok ya... Sana kısmet ise ne diyelim. Allah'ın emri... Ev, yurt sahibi olursun. Duydun mu?

Arabacı, şaşırdığı için birdenbire cevap veremedi. Kadın tekrar:

— Bir kere gör evladım, dedi. Beğenmezsen, sana yol masrafını veririz.

— Masraf lafını bırak bir yana... Haydi içimizi bırakıp sizin köye gittik diyelim, gece vakti arabayı, hayvanları nereye çekeriz?

— Nereye çekeceksin, alacağın kızın hanesine.

— Babası, ağası söz etmez mi?

— Babası, ağası yok... Bunlar bir ana, bir kız... Benim evim ayrıdır.

— Öyleyse olur bu iş... Pekâlâ, gidelim teyzeler...

Arabacı alayla gülümseyerek: "Yiğitin başına yazılan gelir" diye düşündü, hayvanları hızlandırdı. Yola çıkarken kız bakmaya gideceğini bilmiş gibi yeni elbiselerini giymiş, çizmelerini Çer-

keş'te boyamıştı. Bu taraflara tren hattı döşenmeye başladı başlayalı, yol boylarında gidip geliyordu. Bekârlık canına yetmişti. Yakınlarda bir karı peydahlamak fena olmayacaktı. Köy nikâhı yapmalı, sonra aklına esince bırakıp gitmeli... Yozgatlı öksüz arabacıyı bulmak ne mümkün? Bir ambar ince samanda mintan düğmesi aramak gibi bir şey... İçine bir şarkı tutturmak arzusu geldi. Lakin kaynanasına karşı ağırbaşlı görünmek lüzumunu düşünerek vazgeçti. Beygirleri sularken çaldığı ıslığı kısacık öttürdü.

Kalın sesli kadın, anlatmaya başlamıştı:

— Evlerinde erkek yok..? Baş olursun... Hani gönlün kızımıza ısınırsa.

— Adam ısınmak da nedir? Namuslu ya?..

— Namusuna bütün köy isbat... Rençberlikten anladığın iyi. Derenin alt başında burçak tarlası var. Arpalıkları var. Çalışan oldu muydu, bizim oralarda toprak boldur.

— Çalışmadan yana hiç korkmayın teyzeler. Hele babayiğit bir karı bulursam, iki yıla varmaz bir çift öküzü, iki çifte çıkarırım. Davarımız, ineklerimiz yayılır. Gündüz demem, gece demem uğraşırım evvel Allah! Arabacı olduğumuza bakmayın. İçkiye, kahveye tövbeliyiz. Babam hoca adamdı. Vasiyeti böyle...

— İyi herifmiş, nur içinde yatsın...

— Amin teyze!

Şosenin solunda, boş toprakların ilersinde hafif bir ışık görününce arabacı telaşlandı:

— Teyze, Suhizarı'nın ışıkları mı bunlar?

— Yok! Buraya Ilıca derler. Üç haneli bir köydür. Fakir bir köy.

Arabacının içine bir keder çöktü. Fısıl fısıl konuşan kadınlara kulak verdi. Bunlar da fukara kısmıydı. Hali vakti yerinde olan, yol boyunda damat arar mı?

Beygirleri hiç lüzumu yokken kırbaçladı. Kendi kendine,

"Adam sende, Suhizarı'na varınca caymış olurum. Yalvarırlarsa, kimim kimsem olduğunu, nişanlımın düğün beklediğini söylerim" dedi ve bu kararı verir vermez rahatladı.

Tekerlekler yine keyifle tıngırdamaya başlamışlardı. Kekeme karının kızını düşündü. Gözünün önüne Kurşunlu'daki Deli Emine geldi. Sakın onun gibi beyazlığına beyaz, etli butlu olmasın... İşe yatkın, babayiğit karı, enine kalın, boyuna iridir. Tam yatak harcı! İyi ya... Böyle karıyı kocası ne demeye boşadı. Herif yoksa öldü gitti mi? Az kalsın boş bulunup bu tarafı soracaktı. Vazgeçti. Esmer, kara kuru rezilin alçağı bir şeyse... "Anasına bak, kızını al!.." derler.

Kekeme karıyı, karanlıkta bir türlü fark edemediğine üzüldü. Bu esnada kalın sesli kadın:

— Suhizarı'na işte buradan iniliyor, dedi. Alt baştaki kavakları gördün mü? Oradan sağa bükülürsün, doğru Suhizarı. Dönüşte aklına kalsın?.. Şaşırma oğlum...

Arabacı dalgınlıktan kurtulup etrafına baktı. Sapması lazım gelen yol ağzını on adım kadar geçmişlerdi. Gece burada daha tenha, daha karanlıktı. "Oğlum" kelimesinin tamamıyla anlayamadığı kadar büyük tesiri oldu. "Ben caydım, haydi atlayın aşağı!" diyemedi. Hayvanlar, bunca senelik arabacı olmasına rağmen her dikkat edişte, hayrette kaldığı bir metanetle koşuyorlardı. Kamçısının sapıyla ensesini kaşıyarak bağırdı:

— Döyyt! Al aslanım... Haydi oğlum.

II

Aslanlar Köyü'ne gitmek için, geniş bir çayırlığın ortasından geçen bir toprak yola saptılar. Kalın sesli kadın:

— Çavuş ağa, buraların düzlüğüne aldanma sakın, diye güldü. Köyümüze değme arabacı gidemez. Acemilerin kağnıları bi-

le devrilir.

— Acemi olmayan tekerleğini döndürür ya teyze!

— Döndürür elbet.

— Öyleyse meraklanma, evvel Allah salimen vasıl oluruz.

— Artık orasını benden iyi sen bilirsin, arabacısın, kendini göster. 3

Yarım saat sonra arka dinliği, sulak çivisinden çıkarıp öne yaklaştırmak iktiza etti. 4

Yol iri iri taşlarla, tümseklerle, çukurlarla dolüydu. Araba çatırdayarak sarsılıyor, çukurlara gömülen tekerlekler insan gibi inliyordu. Gitgide araba geçidi değil, çoban yolu bile kalmadı. Dik bir inişi kazasız savuşturmak için arka tekerleği zincirle bağlamak icap etti.

Arabacı, yere atlayıp hayvanların başını sağ eliyle tuttu. Kamçısını, beygirin boynuna yavaş yavaş vurarak, arabayı devirmeden, tekerlekleri kırmadan dereye indi.

Artık yüksek sesle yola da, arabaya da, hayvanları da küfrediyordu. Kendine güvenip "mutlaka aşarız" demeseydi, karıları meydanda bırakıp çoktan dönecekti.

Terlediği için ceketini çıkarmıştı. Lakin biraz sonra çalıya takılıp kaybolmasından çekinerek giydi. Bu sırada eli belindeki tabancasına çarptı.

Karıların kendisini bir dolaba düşürmeleri ihtimali aklına geldi. "Olur mu olur, kılığına kıyafetine aldanırlar... Para umarlar. Köylüde az oyun mu var?" Şimdiye kadar dinlediği soyguculuk hikâyelerini peşi peşine hatırlıyordu. "Soysalar bir şey değil... Leşini bir amansız dereye atıverirler. Beygirleri de Çingenelere sat... Halis Amasya arabasına müşteri çıkarsa ne âlâ... Çık-

3) *Kağnının geçtiği yere araba mutlaka işler, lâkin köylümüz babasından gördüğüne vurgundur.*

4) ... arka dingili...

mazsa odun niyetine daya ocağa... İbrik ibrik gusul suyu ısıtsın!"

Sağ beygir çok yorulduğundan kurnazlık ediyor, arabayı Pamukkır'a çektirmek için oka yaslanıyordu. "Hele imansıza bak hele!" diyerek bağırarak Demirkır'ını insafsız insafsız kamçıladı.

Yine bir dereye indiler, bir yokuş çıktılar. Uzak bir tepenin ağaçları üzerinden kıpkırmızı, testekerlek ay doğdu.

Ağır ağır soluklarından hayvanların fena ezildikleri anlaşılıyordu.

Arabacı bir taşın üstüne oturarak sigara yaktı. Kadınlar da şoseden buraya kadar yaya gelmiş sayılırlardı. Çömeldikleri yerde sesleri çıkmıyordu.

İyiden iyiye kızdığı halde kendisini zorla tutmasa, kocakarının "Kızı beğenmezsen yol masrafını veririz!" demesine yüksek sesle gülecekti. "Hay Allah'tan bul kaba sesli karı... Bu cehennemin dibine aklıbaşında arabacı gelir mi ki masrafı olsun..."

Saatine baktığını farketmiş olacaklar ki, kekeme karı sordu:

— Saat kaç çavuş ağa?

— İki!

— Alaturka mı, alafranga mı?

— Alafranga...

— Bizim saatle ne tutar?

— Yedi, sekiz tutar.

— Artık meraklanma çavuş! Artık yanaştık. Birazdan yol düzelir. Dereden ötesi Aslanlar'a bir cigara içimidir.

Arabacı bizim Türk'ümüzün "Bir cigara içimi"; "Şu tepenin arkasında, bağırsan duyulur" ölçülerinin, bazen bir saat, bazen iki saat, bazen de iki saatten ziyade sürdüğünü biliyordu.

Dereye inince hayvanları suladı. Yolun bundan sonrası hakikaten fena değildi. Kırk beş dakika sonra Aslanlar Köyü'nü tuttular.

* * *

Kekeme karının hanesi, köyün başında, büyücek bir avlunun içindeydi. Çerkeş taraflarındaki bütün köy evleri gibi alt katı taştan, üst katı tahtadan yapılmıştı.

Arabacı beygirleri çözerken, kekeme karı evden bir çıra yakarak geldi:

— Haydi oğlum, hayvanları dama çekelim.

Arabacı, ağdalı ağdalı geviş getiren bir çift öküzü yemliğin dibine sürerek yer açtı. Saman çuvalıyla arpa çuvalını içeri taşıdı.

Kekeme kadın sordu:

— Çuvalları neden getirdin evladım?

— Hayvanlara yem vereceğiz valde.

— Hiç olur muymuş? İşte yem hazır.

Kadın büyük bir sepet samanla, yarım çuval kadar arpayı gösterdi. Arabacı akşamdan beri bir türlü seçemediği yüzünü çıra ışığında göstermeye çalışarak güldü:

— Yem vardı... Gece vakti zahmete girdin.

— Zahmeti mi olurmuş!

Hayvanlar ter içindeydi. Hamutlarını ve meşin bellemelerini çıkarmadan çullarını örttü. Arpanın taşını kalburdan geçirdi. Samanın tozunu çalkadı. Birbirine karıştırıp torbalara doldurarak başlarına taktı.

Kekeme kadın çırayı omzu hizasında tutmuş: "Maşallah, maşallah! Yiğit atların var çavuş" diyordu.

Arabacı Pamukkır'ın boynunu küçük bir şamarla okşayıp dışarı çıktı. Ev altında dört tarafa bakındı:

— Biraz su bulalım valde... Elimizi yüzümüzü yıkarız.

— Hele yukarı buyur evladım.

— Zahmet ettik gece vakti.

Merdiven ayağında durakladı. Çizmeleriyle çıkmak istemiyordu. Kekeme karı:

— Yürü yürü... dedi. Yürüyeceksin... Olmaz!..

Yukarıda merdivenin karşısında üst üste zahire ambarları duruyor, sol taraftaki aralık kapıdan tereyağı kokusu geliyordu. Sağda başka bir kapıdan sofaya ışık vurmuştu. Bunun önüne gelince kadın seslendi:

— Cemile kız!.. Misafire baksana... Koş!

Arabacı başını önüne eğdi.

Anası:

— Haydisene... Çizmeleri çek... Bak hele, diyordu.

Duvara doğru bir adım geriledi:

— Dünyada olmaz, ben çıkarırım valde... Olmaz.

— Neden olmazmış... Haydi gel kız.

Kız çömeldi. Fesinin üstüne örttüğü çember bembeyazdı. Şalvarının kırmızı çiçekleri bu beyazlığın yanında daha kızıl görünüyordu. Arabacı ayağını uzattı.

* * *

Odaya girip sedire uzandığı vakit, aç olmasına ve dışarıdan gelen kızgın tereyağı kokusuna rağmen, evvela yatıp uyumak ihtiyacı duymuştu. Çizmeleri çıkardıktan sonra serbestleyen ayaklarını uzatıp arkasına yaslanacağı sırada, leğen ibrikle Cemile'nin içeri girdiğini görerek doğruldu. Ceketini süratle çıkararak kollarını sıvadı.

Leğenle ibrik, bir saat evvel kalaylanmışlar gibi parıl parıl, el havlusu demin yıkanmış gibi temizdi.

Arabacı bakışlarını ibriğin parlak sapında duran küçük elden ayırmaksızın:

— Zahmet oldu gece vakti! diye mırıldandı.

Yalnız kalınca gülümseyerek odaya göz gezdirdi. Yerler, sedirler kilimle döşeliydi. Lakin bunlar eski ve yamalı şeylerdi.

Arabacı: "Üç kişi fukara karının ocağını söndüreceğiz, gördün mü işi sen?" diye düşündü. Atları da adamdan saydığı için kendi kendine gülümsedi. Duvarda asılı beş numara lambanın, yeşil camdan haznesinde ancak bir parmak gaz kalmıştı.

Dışarıda fısıltılar işiterek kulak kabarttı. İçine yoldaki soyulup öldürülme vesvesesi düştü. Fısıldaşanlar arasında erkek sesi olup olmadığını anlamak üzere, az kalsın yavaş yavaş kapıya kadar gidecekti. Kendi kendine: "Kekeme karı giriverirse ama ayıp olur ha!" dedi.

Soğuk su uykusunu dağıtmıştı. Tabancasını yoklayarak pencereden dışarıya baktı. Avlunun bir köşesinde kağnı duruyor, kapının sol kanadına yakın yerde, hat boyu makasçılarının kulübelerine benzeyen apteshane bulunuyordu. Arabası orta yerde kalmıştı. Avlunun taş duvarının ötesi hep ağaçlıktı. Ay ışığının altında her şey sakin ve zararsız görünüyordu.

Kekeme karı Kastamonu işi karakalem sofra örtüsünü sedirin üstüne serince, eve girdi gireli tekrar etmekten usanmaya başladığı bir sesle:

— Zahmet oluyor teyze! dedi.

Kadın cevap bile vermedi. Tekrar evlenmeyen ve erkek evladı olmayan bütün dul kadınlar gibi, evine girer girmez değişmiş, yoldaki sıkılganlığını bırakmıştı.

Arabacı yolda hiç durmadan konuşup başına olmadık işler açan kalın sesli kadının ortadan kaybolmasını yadırgıyor, ona alıştığını, o gelse daha serbestleyeceğini umuyordu.

Önüne tahta bir sofra üzerinde, kalayı bozulmamış bakır sahanlar içinde, peynirli yumurta ve bir çinko tasla pestil hoşafı koydular.

Kalın sesli kadınla kekeme karı içeri girip karşıdaki sedire oturunca:

— Siz yemeyecek misiniz? diye sordu.

— Biz yedik, keyfine bak! dediler.

"Bir evin bir erkeği olmak iyi şey" diye düşündü.

Kız kapının yanında ayakta duruyordu. Sofrayı önüne koyarken yüzünü şöyle bir görmüştü. Dudakları kalın, etli etliydi.

Yemek yerken, o kadar istediği halde kafasını kaldırıp bakamadı. Bunca yıl gurbet gezmiş, hovardalık etmişti. Çaresizliğini ayıpladı. Gözlerini mutlaka görmek için su istedi. Fakat maşrapayı alırken de, bol şalvarın altında, çiçekli yün çoraplar giymiş bir çift küçük ayaktan ve kuşağın üstünde, terbiyeli terbiyeli duran orta parmağı gümüş yüzüklü bir elden başka bir şey fark edemedi.

Ancak üç peşli entarinin arka eteği savrulup kızın döndüğünü anlayınca başını kaldırdı, arkadan görünüşü pek fena değildi. Saçları iyice siyahmış... Saçları iyice siyah olan karının kendisi mutlaka ayna gibi beyaz olur.

Yemekten sonra kahve içerken kalın sesli kadın birdenbire sordu:

— Nasıl evladım, kızımızı beğendin mi?

Kız süratle dışarı çıktı.

Arabacı böyle bir sual karşısında kalacağını hiç beklemiyormuş gibi kıpkırmızı olmuştu. Önüne bakıyor, elindeki kahve fincanı titriyordu. Bir türlü cevap veremedi.

Kadın bir daha sordu:

— Gönlün çekmediyse darılmak olmaz. İslam dini aşikâre. Açıktan açığa söyle...

Arabacı kahve fincanını yavaşça yere bıraktı.

— Olur teyze!

— Demek beğendin?

— Beğendim, Allah bağışlasın!

Bu kısa cevabın kâfi olmadığını, pek manasız kaçtığını sezdi.

— O da beni beğendiyse, ben de onu beğendim.

— Neden beğenmeyecekmiş? Aslan gibi koç yiğit adamsın. Namuslu herif olsun, tembel olmasın elverir.

Kalın sesli kadın ciddiyetle konuştu:

— Bir şartımız var evladım. Kızkardeşim tarafı erkeksiz. Kızı gurbet ellere götürmek olmaz. Bak senin de dünyada kimin kimsen yokmuş. Bu da senin bir anan. Tarlalar ortakçı elinde kaldı. Kendi malın gibi çalışırsın.

— Elbette, tabii...

Arabacı böyle söyleyerek yerinden kalktı:

— Hayvanları tımar edeyim. Vakit geç oldu. Siz de rahatınıza bakın.

Kekeme karının yaktığı idare kandilini alarak, ahıra indi.

Hayvanların teri kurumuştu. Çulları ve koşumları alınca yelelerini titreterek gübreye yatıp iki tarafa yuvarlandılar.

Arabacı uyuklayarak ikisini de baştan savma kaşağıladı. Kaşağıdan sonra süpürgeyle tüylerini sıvazladı. Torbalarını tekrar doldurarak başlarına astı.

Odaya çıktığı zaman yatağı serilmişti. Süratle soyundu, para çantasıyla tabancayı yastığının altına koyup lambayı üfleyerek yattı. Yorganı başına çekerken oda kapısının aralık kaldığını fark etti. Dışarıda pıtır pıtır birisi geziyordu. Kapıyı kapattırmak için sesleneceği sırada: "Belki kızı yanıma gönderirler" diye düşünerek vazgeçti.

Yorgunluğuna rağmen uykusu yine dağılmıştı. "Böyle bir niyetleri yoksa lambanın söndüğünü görüp mutlaka kapıyı çekerler," diyordu.

"Kız bunca zaman dul oturmuş. Kocakarıları uyutur da, bir bahaneyle içeri girer belki..."

Bir müddet boş duvarları seyretti. "Şuradaki dolapların birisi yüklük, birisi hamamlık..." Pencereden içeriye ay ışığı ve sessizlik vuruyordu. Kendi kendine öfkelendi. Kızın yüzünü, gözünü, kolunu, budunu bir türlü gözünün önüne getiremiyordu.

Küçük ayaklar, bir el... Siyah saç örgüleri... Akşamdan beri hiç konuşmadığını hatırladı. Sesi acaba nasıldı köpoğlunun?

Eve, yapıldı yapılalı yavaş yavaş sinmiş olan kuru zahire kokusunu derin derin kokladı.

Yorganın altında sıcak büsbütün ziyadeleşmişti.

Bir müddet sonra uyudu.

* * *

Vücudunun yorgunluğuna başının kazan gibi olmasına aldırmayarak ortalık aydınlanırken kalktı. Gürültü etmemeye çalışarak ahıra indi.

Hayvanları tımar ettikten sonra, eline geçirdiği bir kovayla suladı.

Torbalarını doldurdu. Akşam çıra ışığında sıska gibi görünen öküzler oldukça semiz ve kuvvetliydiler. Lakin ahır pek harap, yemlikler pek perişandı.

Yukarı çıkıncaya kadar odaya sıcak süt hazırlamışlardı.

Ekmeğe el sürmeden kâseyi başına dikti. Tekrar yatağa girerken cüzdanının koyduğu yerde durup durmadığına baktı.

"Erkekleri yok fukaraların... Ahır bakımsız kalmış" diye güldü.

Kalın sesli kadın evine gittiği için, öğle yemeğini yerken kekeme karı, karşısındaki sedirde yalnız oturuyordu.

Kız yine kapı dibinde durmuştu. Gözleri de siyahtı. Boyu, kapı çerçevesine yakındı. Bileğinde bir gümüş bilezik görünüyordu. Yüzü güneşten yanmıştı. Durduğu yerde terlediği için yanakları parlıyor, arada sırada belli etmeden kendisine bakıyordu.

Arabacı yemekten sonra odada uzun müddet yalnız kaldı.

Yorganı almışlar, fakat "belki uzanır" diye yatağı toplamamışlardı.

Saatinin gümüş kösteğiyle oynayarak ne yapacağını düşündü. Pencereden dışarısını seyrettikçe içine bir gariplik çöküyordu. Harman yeni kalkmış, köyü sapsarı bir boşluk kaplamıştı. Camın ötesinde, her şey hiç kımıldamadan, rengi uçmuş bir gazete resmi gibi insanın canını sıkacak derecede bulanık ve kederli duruyordu. Asla gözüne alamadığı halde, bütün ömrünü buralarda geçirmeye artık mecburmuş gibi ürktü. Kışın soba karşısında oturmak, oduna gitmek, köy odasında boşboğazlık etmek, yaz üstünden başlayıp bu zamana kadar durmadan, dinlenmeden, ölesiye uğraşmak, mahpusluktan da, hasta yatmaktan da zor bir şeydi.

Avlunun ortasındaki genç erik ağacından birkaç sararmış yaprak düştü. Ayaklarını uzatıp esneyen köpek, topraktan bir parça zannedilecek kadar kirliydi. Beygirlerden birisi, muhakkak Delikız, keyifli keyifli kişnedi.

Arabacı derhal ayağa kalktı. Aşağı inmek için merdivene doğru yürürken, karşı odadan kap kacak sesleri duydu. Belli belirsiz tereddüt etti.

Oda, son derece loş olduğundan, dolabın önünde bir şeylerle uğraşanın mı, yoksa kenardaki sandıktan tekneye un çıkaranın mı, kekeme karı olduğunu seçemeden eşikte durup konuştu.

— Baksana valde... Benim Kurşunlu'da eşyalarım var. Onları gidip getirmeli.

Kekeme karı dolabın kapağını kapatıp döndü:

— Eşyaların mı var?

— Var ya... Konsol dolabı... Yatak karyolası... Öteberi...

— Gider, getirirsin.

— Ben de öyle söyleyecektim valde.

— Dur, lakin... Sıcağın gözünde yola çıkılmaz. Akşamı bekleyelim. Hayvanlar da dinlenir... Ne dersin?

— Pekâlâ!

İşin müşkül tarafını bu kadar kolay atlattığına sevinerek ahıra indi. Beygirler iyice dinlenmişlerdi. Delikız başını dikmiş tırnak vuruyordu. Arabacı harap yemliklere bakarken köşede, eski bir sepetin içinde bir keserle eğri büğrü, paslanmış çiviler gördü. Ceketini çıkarıp direklerden birisine asarak yemlikleri tamire başladı.

Çankırı toprağına ait bir şarkı tutturmuştu.

Ben güzelim diye yüksekten uçma,
İndirirler seni, el yaman olur.
Siyah zülüflerin gerdana saçma,
Eser sabah yeli, yel yaman olur.

Sesi dolgun ve rahattı.

* * *

Keseri parmağına vurdu. Parmağını küfrederek ağzına götürdü.

Akşam olmuş, ahırın küçük penceresi kararmıştı.

Geri çekilip, gözlerini süzerek yaptıklarını seyretti.

Sonra, Delikız'ın gergin kalçasına bir şamar indirdi:

— Ne dersin oğlum! Dalmış gitmişiz. Yemlik de yeni gibi oldu, ne dersin?

Artık arabayı koşup yola çıkmaktan gayrı bir şey istemiyordu.

Dul karının, bir de akşam yemeğini yerse rezillik olacaktı. Hatta yediklerinin bedelini ödemek için bir çare aradı. Bulamayınca: "Araba parasına saysınlar!" diye söylendi.

Odada eliyle ceketini silkip hazırlanırken kız lambayı yaktı. Arabacı rahatsız rahatsız sedire oturdu.

Sofrayı getirdikleri zaman yüzünü astı:

— Zahmet oldu valde.

— Zahmeti var mı oğul... Bugün sabahtan beri evimizi şenlendirdin. Sesi titriyordu. Erkeksizlik kötü oğul... Sen damda türkü söylerken, ben ağladım. Yemenisinin ucuyla gözlerini kuruladı. Erkeksizlik bir kötü... Yemliklere baktım da... Ömrüne bereket. Şunun babası askere gideli yirmi yıl oldu. Rahmetli giderken Cemile şuncacıktı. Hâlâ o gidiş... Koynuna kırk banknot koymuştum. Kimi, "Parasına tamah yolda kestiler," dedi. Kimi, "Camide otururken top gelmiş," dedi. Ölüm Allah'ın emri... El kadar bir kâğıdı gelseydi, imama okutsaydım, hiç yanmazdım. Şehit haberi de gelmedi, ne dersin?

— Hangi muharebeye gittiydi valde, Seferberlik'e mi, Kuvâyi Milliye'ye mi?

— Muharebeye gitti ya, hangisine olduğunu bilemem.

* * *

Arabacı hayvanları koştuğu zaman, yatsı okunuyordu. Kekeme karı, elindeki çıranın alevini savurarak gidip avlu kapısını açtı. Cemile erik ağacının önünde, ellerini kuşağının üstüne kavuşturmuş, arabacıya bakıyordu.

Arabacı yan kayışları, dingil kapaklarını, çuvalların ve yem torbalarının iyi bağlanıp bağlanmadıklarını gözden geçirdikten sonra, oka basıp arabaya bindi. Hayvanlar yürüyünce, Cemile'ye doğru elini salladı.

— Ismarladık şimdi...

Kapıda kekeme karı, çırayı yukarı kaldırdı.

— Ne günü dönersin çavuş ağa?

Arabacı bu suale hazırlanmıştı. Başını çevirmeden:

— Yarın, dedi. Olmazsa öbür gün akşama buradayız.

— Yolun açık olsun evladım.

İnişli yokuşlu yerlerde bütün dikkatini arabaya ve beygirlere verdiği halde, yüreğine çöken kederi gittikçe arttı. Altı aya, bir seneye varmaz yemlikler yine harap olur. Kocakarı, "Erkeksizlik kötü..." diye nasıl da kekelemişti. Öbür akşam geri dönse, eşyalarla avluya giriverse, kimbilir ne kadar sevinir fukaralar.

Aynı şeyleri, öyle arka arkaya utanarak ve kızarak düşündü ki, yolun uzunluğunu hiç fark etmedi. Yokuşları atlayıp, düzdeki çayırlığa indiği zaman ay doğmuştu. Etrafına dalgın dalgın baktı.

Çayırlığın ötesinde berisinde, kısa ve çarpık dallarıyla, ağaçtan ziyade, öylece kalakalmış insanlara benzeyen söğüt gövdeleri vardı. Birdenbire şoseyi gördü. Çayırlığın hizasından biraz yüksekte duruyor, iki ucu ağaçların arasında kayboluyordu.

Arabacı şoseyi görür görmez, yabancı bir yerden evine dönmüş gibi ferahladı. Geniş kenarlı siyah şapkasını, alnından yukarıya iterek "Eşekliğin âlemi yok oğlum!" diye güldü.

Şoseye çıkınca, beygirler kulaklarını dikip tırısa kalktılar. Sıcak ve sakin gecenin içinde yol dümdüz uzanıyordu.

NAM UĞRUNA

I

Baraj için gazetelerde çok laf edildi. Konu, Büyük Millet Meclisi'ne bile getirildi. Harcanan para ilk hesapları aşmış, on katını bulmuştu. Müteahhitin, kodamanlarca kişisel çıkarlar yüzünden korunduğu, verilen avansların yapılan işi tutmadığı, bu sebeple zor altında bedel artırımına gidildiği ileri sürülüyordu.

Ayrıca barajın kurulduğu yerin köylülerinden çeşitli dilekçeler yağmış, gereksiz yere verimli toprakların su altında bırakıldığından, yok yere şu kadar yüz köylü ailesinin göçmen olup dağılmak üzere bulunduğundan yanıp yakınılmıştı. Müfettişler gitti. Durum yerinde incelendi. Köylülere anlatılmaya çalışıldı ki, mesele bir plan meselesidir; ayrıca, memleketin geleceği meselesidir. Allah'ın izniyle devletin gücü, hükümetin kolu uzundur; hiç kimsenin göçmenliği söz konusu olamaz ve de bu hükümet eşek yerine at bağlamak niyetiyle iktidardadır. Verimli topraklarını bırakanlara, daha verimli topraklar verilecek, kerpiç evlerin yerine tuğla, beton evler yapılacaktır.

Barajın yapımı uzun sürdüğünden, dosyası katır yükünü aşmış, deve yüküne ulaşmıştı. Eğer yeni Bayındırlık Bakanı, işte

sıtkıyla sarılmasaydı, deve yükünden kara vagon yüküne atlayacağı şüphesizdi.

Dosyada plandan geçilmiyordu. Rakam dizisine, değme elektrikli beyinlerin güç yetiresi kalmamıştı. Çünkü, on yılın on bütçe tartışmalarında bu baraj konusu didiklenmiş, yedi Bayındırlık Bakanı her yıl biteceğine namus yemini etmişti. Bakanlar alışmışlardı. Lafın burasında, yemini kısa kesip hemen geleceğe atılıyorlar, bir kez duvarı örülüp yükseltilip suya gem vurulunca, oraların nasıl kalkınacağını, beş yüz altmış bin hektar toprağın sulanıp, altmış sekiz bin hektarlık alanın taşkınlardan nasıl kurtulacağını, yüz altmış üç milyon kilovat elektrik elde edilip çevreye bol ve ucuz enerji sağlanacağını söylüyorlardı. Ayrıca bu elektrik enerjisi komşu vilayetlerde, nice nice fabrikaların yoktan var olmasını sağlayacak, bacalarını nazlı nazlı tüttürecekti.

Atalarımız ne demişler, "sabırla koruk helva olur" demişlerdir! İstenilen, biraz sabırlı olunması, dişlerin sıkılmasıydı. Bunun için muhtaç olunan güç, koca Tanrı'ya şükür, damarlarındaki soylu kanda yeterince vardı. Sözün burasında, çoktandır, vatanseverlikten ayrılıp, kökü dışarda yıkıcı muhalefete geçen satılmışlar: "Sıtmayı napalım, sıtmayı?" diye bağırıyorlardı ama kim kulak asar? Bakanlar, soldaki sıralara acımayla, ayıplamayla, hatta biraz iğrenerek bakıyorlar, "DDT sayesinde, sıtmanın oralara yaklaşması söz konusu olamaz arkadaşlar, bozguncular, sabotajcılar, psikopatlar şunu bilsinler ki, bu devlet, uçaklar aracılığıyla mazot bombalarını atıp sıtma kaynaklarını söndürmek gücündedir. Fazladan, büyük dostlarımızın uzmanları, plancıları ve de kurmayları da yanımızdadır ve de bu fikirdedir," karşılığını veriyorlardı. (Sağdan alkışlar... Soldan "Yuh!", "Sen onu babana yuttur", "Hani bu barajdan köylere içme suyu verilecekti? Mazot mu içeçekler?" sesleri...)

Nihayet, günlerden bir gün "Baraj tamam!" müjdesi Ankara'ya telefonlarla, telgraflarla ulaştı. Ankara'dan, bütün yurt yüzüne ajansın gayretiyle yayıldı.

Açılma töreni, mayıs ortalarında bir pazar günü yapılacak, vanalardan geçen su, kanala alınarak türbinleri döndürecek, ampulleri yakıp filtrelerin temizlediği içme sularını, yakın köy çeşmelerinden akıtacaktı.

Elçiliklere, gazetelere, bazı kurumlara davetiyeler yazıldı.

Konukları, stepin ortasında yaratılmış kocaman gölde gezdirecek sandallar, kamyonların sırtında dağdan aşırılarak baraja getirildi. Büfede kuşsütünden başka her şey hazırdı.

Müteahhitin, başmühendisin, genç mühendislerin içleri içlerine sığmıyor; "Aman bir aksilik olmasın" diye çavuşlar, şirketin demirbaş işçileri, sağa sola seğirtiyordu.

Müteahhit Amerikan Koleji'ni bitirmiş, Amerika'da mühendis olmuştu. Taahhüt işlerine girişi, devletin dış dostluklarına denk düşmüş, az zamanda, rakiplerine yetişip hepsini geride bırakmıştı. Kendisiyle yakın iş arkadaşlarının, açılma günü, smokinler, hanımların uzun etekli tuvaletler giymelerini kararlaştırdığı halde, üç gün önce bundan caymış, törene katılacağını umduğu, Amerikan Elçisi'ne onur vermek için, mühendis takımının kovboy kılığına girmesini, kadınların da sırtlarına birer alacalı gömlek, bacaklarına birer soluk blucin geçirmelerini istemişti. Ayaklarda, Teksas çobanlarının yüksek ökçeli bıçkın çizmeleri olacak, boyunlara çiğ renkte mendiller dolanacaktı. Kenarları birer karış genişlikte, sivri tepeli, rengârenk, şapkalar iyi bir rastlantıyla bir Amerikan pazarında ele geçmişti. Bu kılığa, kalçaları döven toplu nagant tabancaları da isterdi ama, hem bulunması zordu, hem de çoğu mühendislerin taşıma izni yoktu.

Müteahhit Şaban Bey aynada, sarılı kırmızılı koca mendili

boynuna bağlarken, tıpatıp kendisi gibi giyinmiş yedi yaşındaki oğlu Türker Yurdakuler'e sevgiyle baktı. Oğlanın belinde bir kalın kemer, kemerde iki oyuncak tabanca asılıydı. Bileklerine meşin bileklikler geçirmiş, ayağına mahmuzlu çizmeler giymişti. Bunların hepsinde kabartma öküz kafaları vardı. Türker Yurdakuler, "Hippiii!" diye naralanıp tabancalarını hızla çekince, daha müthişi, bunları filmlerin en usta kovboyları gibi parmaklarında fırıldak gibi çevirince Şaban Bey'in gözleri yaşarıverdi. Şaban Bey kendini bildi bileli, yüreğinin yufkalaşmaması için roman moman okumaz, acıklı filmlere, sulu vodvillere hiç gitmezdi. İnancına göre bir müteahhit, en az bir başkomutan kadar acımaz, çelik kadar sıkı, taş kadar duygusuz olmalıydı. Müteahhit demek, insafsız demekti. Yalnız oğluyla karısını –bir de varsa metresini– bu yasanın dışında tutabilirdi.

Türker Yurdakuler, kovboy naralarıyla kanapeden koltuğa, koltuktan puflara atlarken, karısı Seval Hanım da geniş kenarlı şapkasını tepesine oturtup giyimini tamamlamıştı.

Şaban Bey aynaya son defa baktı. Yanakları pençe pençe kırmızı olduğu halde, suratı karayağızdı. Kalın kaşları, burnunun üstünde sımsıkı birleşiyor, ince bıyıkları, ablak yüzünü orta yerden kara bir çizgiyle ikiye bölüyordu. Çenesi dört köşeydi. Boynu, boğazı, ancak karakucak pehlivanlarında görülebilecek kadar kalındı, kat kattı. Yüzündeki kırmızı lekelerden, karaciğeri bozulmaya başlamış, boğazlı adamlardan olduğu anlaşılıyordu. Serçe parmağında, kocaman bir pırlanta şövalye yüzük, ağzının sağ tarafında dört tane altın diş vardı. Uzun boylu, kalın kesimiyle işçilerin beğenisini, çavuşlarla, kâtiplerin, hatta sezdirmemeye çalıştıkları halde, mühendis arkadaşların ürkek saygısını kazanmıştı. İşçiler, doğum yerlerine göre, patronlarından söz ederken, "yiğit", "koçak", "pelvan", "kostak", "efe", "keleş" diyorlardı.

Karısı Seval Hanım: "Nasılım, baksana bey?" deyince, Şaban Bey, omzu üzerinden gözlerini kısarak baştan savma baktı.

— İyi... Çok iyi... Dolaşıver hadi... Büfeye göz at! Denizi geçip derede boğulmayalım?

Şaban Bey, emirlerinin kılı kılına yapılacağını bilen adamların güveniyle, karşılık beklemeden evin geniş balkonuna çıktı.

Balkon, tepenin ortasında, baraj hizasındaydı. Altında vadinin derinliği vardı. Mühendis evleri sağa doğru uzanıyordu. Lojmanlar çoktan yıkılmış, ayak yollarının izleri silinip süprülmüştü. Her şey vekil beyle yüksek konukları ağırlamak için hazırdı.

İşçiler barajın iki yanında, gölgelerde oturuyorlardı. Son gündelikleri vermeyerek açış törenlerini kalabalıklaştırmak, Şaban Bey'in önemli buluşlarındandı.

Şaban Bey işçilere, törende giymek, sonra geri vermek üzere Sümerbank keteninden birer tulum yaptırma fikrini kabul etmediğine neredeyse pişman olacaktı. Boşuboşuna pintilik etmişti. "Denizi geçip derede boğulursak, ben sana sorarım dümdük!" diye azarladı kendini, dişlerinin arasından hırıl hırıl...

"İşçilere lacivert, çavuşlara, taşeronlara haki ketenden tulumlar... Hatta mühendis arkadaşlara da birer tulum, amma ak ketenden giydirilecekti. Halt ettik! Hay Allah belasını versin!" Suç, başmühendisindi. Herif golf pantolon, gömlek (montgomeri), kalın bot (çörçil) giyilmesini ileri sürmüş, kafaya da, mantarlı kolonyeller geçirilmesinde enikonu direnmişti. Suratını astı Şaban Bey... "O zaman da biz bu kılığa giremezdik. Giremeyince Amerikan Elçisi'ne yaranamazdık! Bir adam nasıl bir avanak olmalı ki, boş yere para harcamalı... Hiçbir çıkarı yokken!" Altın dişlerini şimşek gibi ışıldatarak sırıttı.

Vekil beyin, eşini de getireceği bildirilmişti Ankara'dan... Güzel...

— Seval!..

— Efendim!

— Kesilecek kurdeleler...

— Hazır...

— Patlatılacak şampanya şişesi...

— Aklın yattı mı sonunda?

— Yatması, vekil beyin hanımı gelirse...

Denize gemi indirir gibi vanalar açılırken, barajın duvarında şampanya şişesi patlatmak fikri Seval Hanım'ındı. Sinemaların dünya havadislerinde birkaç kere görmüştü bunu... Salt gemi indirirken yapılıyordu Avrupa'da ama, olsun! Batılı davranıştı. Kurban kesmek gibi kanlı alaturkalıktan bin kat kibar!

— Bence, hanım gelmese de yapılabilir. Vali beyin hanımı keser kurdeleyi o zaman...

— Halt ettin şimdi... Vekil beyin yanında vali karısı kaç para eder?

— Kadın varken, kadın açar! Avrupa'da böyledir bu... Gördün ya, sinemada geçen gün...

— Boş ver! Sinema oynatmıyoruz, resmen baraj açıyoruz! Vekil beyin hanımı varsa, şişeyi patlattırırsın, yoksa cebinde kalır elli panganot...

Seval Hanım kocasını büsbütün yadırgıyordu böyle konuşurken... Biraz kabaydı Şaban Bey biraz hoyrattı, ama hoyratlığından pek yakınmaz olmuştu yaş ilerledikçe... "Bağlılık belirtisidir" demişti işten anlar ahbaplarından biri... "Başka çöplüklerde eşinmediğinin belirtisidir. Buldun da bunuyor musun?" diye azarlamıştı.

Hoyratlığı moyratlığı işi hoş da, pintiliğini yumuşatamamıştı bir türlü... Aslında pinti bile sayılmaz. Sıralı sırasız saçar paraları, inciğe boncuğa... Cafcaflı, sarı sırmalı, sarı yaldızlı bir şey

gördü mü, almamazlık edemez! Evi doldurur kaba saba süprüntülerle... Bereket hevesi çabuk geçer de, aramaz ardını... Türker Yurdakuler bunları bir haftaya varmadan kırıp döker de, kurtulur taşra alaturkalığından Seval Hanım!

— Beğenmedin mi elli panganotu? Beş gündeliktir. Gün doğuştan, gün batışa kadar kazma kürek sallayacaksın!

Şampanya şişesi, süslenmiş bir kurban koçu gibi, büfenin üstünde tek başına duruyordu. Yanında kırmızı, sarı kurdele bobinleri... İşlemeli bir gümüş makas... Seval Hanım geçerken bakıp suratını astı. Alaturkalığın, taşralılığın hiçbir çeşidini sevmiyordu. "Fırsat elverir de, insan Avrupalı âdetlere uymaz mı?" İçini çekti. Kocası kabaydı adamakıllı... Ruh bakımından yontulmamıştı. "Nasıl okumuş kolejde, nasıl bitirmiş? Amerika'da nasıl başarmış mühendis diplomasını cebe atmayı?" Tutuk konuşuyordu İngilizceyi biraz... Sıkıntı çekiyordu, mektupları, prospektüsleri, anlaşmaları sökmekte... "Salt İngilizce mi, Türkçe de okumaz! Başı ağrıyormuş." "Gözlük ister" dediydi Doktor Nuri Bey... Sertliği gidermiş yüzünün... Şaban Bey bunun için yanaşmamıştı gözlük takmaya...

Seval Hanım son zamanlarda, çok daha küçümsemeye başlamıştı kocasını... Körpe mühendis Kıral Bey, kendisini inatla göz hapsine alalı beri... Pikniklerde yalnız kalmalarından yararlanarak içini çekiyordu derin derin... Bozuk yollarda yardım bahanesiyle kolunu tutuyor, avcunun ürpertici sıcaklığını, damarlarına kadar geçirmek ister gibi belli belirsiz sıkıyordu. Rüyasına bile girmeye başlamıştı oğlan son zamanlarda... Kocasının hoyratlığından hoşlanmamasında, bu rüyanın etkisi vardı. İnce adamdı Kıral Bey, sinema artisti kadar güzel nişanlısı yolunu gözlediği halde, kendisiyle bu kadar ilgilenmesi Avrupa kibarlığındandı. Dağ başı, kadınsızlığın geçici hevesi dese, haddine mi

düşmüş ayda iki bin lirayı ancak kazanan zibidinin... Aynalara bakıp kendisini olgun kadın olarak beğendikçe, körpe oğlanın aklını başından aldığına inanıyor, uzaktan uzağa analık duygusuna benzer (pöh, ne analığı!) acıma bile duyuyordu. Günahtı, elin körpe yavrusuna ümitler vermek? Çünkü kıyamet kopsa razı olmayacağına, ateşi söndürmeye yanaşmayacağına güveniyordu nedense... Bu güvenin sınırsız gücünü gördükçe de güveniyordu kendine... Biraz gönül eğlendiriyordu.

Aslı aranırsa, bu "şampanya şişesi kırmak" fikri Kıral'ındı. Hatta bunu söylerken: "Siz kesersiniz elbette kurdeleyi... Şişeyi de kırarsınız! Kırarsınız, çünkü kırmak, sizin insafsız tabiatınızda var Seval Hanım! Gülmeyin denediğimden biliyorum" demişti.

— Baraja bir bakayım dedim, Seval sultan şimdi gider gelirim!

Şaban Bey döşeme tahtalarını sarsarak çıktı.

Salonda, masalar birbirine bitiştirilerek soğuk büfe hazırlanmıştı. Her şey taptaze, şipşirin, bol boldu. Daha beride kristal bardaklar, çeşitli kadehler, arkada, şişe yağınları duruyordu. Çatallar, kaşıklar gümüştendi.

— Size yardımım dokunabilir mi efendim?

Seval Hanım, ürpererek döndü. Kıral kovboy filmlerinin en parlak jönü gibi eğildi kapıda...

— Siz misiniz? Gitmediniz mi baraja?

— Ne işim var?

Gözlerini, kamaşmışlar gibi kırpıştırarak hayranlıkla, tutkuyla bakıyordu.

— Hiçbir yardımım dokunamaz mı size? Çok sevinirim!

— Yok bi şey... Tamam sanırım!

Seval Hanım kapılara ürkek göz attı.

— Baraja gitmemeniz dikkat çekmesin? Ararlarsa...

Eldivenini çıkarıp yaklaştı.

— Harikasınız! Durunuz bir dakika. Hayır bu kadar uydurma şeylerle, bu kadar ince... Bu kadar zarif... Bu kadar güzel olmak, başka hiçbir kadının harcı değildir. Hiçbir kadının.... Yemin ederim!

Uzatılan eli tutup öptü. Dudaklarını çekmiyor, belli belirsiz kımıldatıyordu.

— Bırakın... Oh bırakın Kıral Bey... Delirdiniz mi?

— Delirmek... Bilmem! Af buyurun!..

Eli bırakmıyor, mıncıklıyordu:

— Delirmek... Evet herhalde... Böyle bir şey olmalı...

— Kıral abi!..

Türker Yurdakuler içeri dalmış, Kıral'ı görünce duraklamıştı. "Hipiii!" diye bağırıp, tabancalarını genç mühendisin karnına dayadı. Kıral Bey fırsatı kaçırmadan hemen çocuğun önüne çömeldi. Koltuk altlarından tutup hafifçe kaldırdı. Önce yanaklarından, sonra boynundan öptü. Bunu yaparken koklar gibi derin derin soluyor, Seval Hanım'a baygın baygın göz süzüyordu.

Seval Hanım'ın içi gıcıklandı. Boğazı kuruyuverdi. Dudaklarını üst üste yalayarak gözlerini yumdu. Çocuğun böyle koklanarak öpülmesi, çok uzak, çok edepsiz şeyler hatırlatmış, yüzüne ateş basmıştı. Bu kadar körpe bir oğlanın, bu koklamaları bu kadar ustaca yapabilmesi için hangi çemberlerden geçtiğini, nice usta ellerden ders gördüğünü biraz şaşkın, biraz da darılmış düşündü. Yüzünü astı.

— Anneni çok seviyor musun Türker Yurdakuler?

— Çok...

— Öpüyor musun?

— Öpüyorum.

— Neresinden?

— Rica ederim Kıral Bey... Saçmalıyorsunuz.

Türker Yurdakuler şaşırmıştı. Bu şaşırmada, annesinin sesindeki telaşın da payı vardı.

Kıral aldırmadı:

— Neresinden diyorum?

— Yanaklarından...

— Başka?

— Kıral Bey...

— Neden efendim? Bu da mı yasak? Türker Yurdakuler'in öpmesi de mi? Hadi Türker nereden başka? Gıdısından öpmez misin?

— Öperim!

— Boynundan?..

— Kıral Bey...

— Şaşırtmayın çocuğu rica ederim! Boynundan?

— Öperim!

— Çok yaşa yavrum! Dünyanın en mutlu insanısın...

Aşağıdan yukarı baktı:

— Siz de Seval Hanım dünyanın en kıyıcı kadınısınız!

— Sapıttınız mı siz bugün?

— Bugün bayram! Bugün herkes için bayram, benim için ölüm günü...

— Niçin efendim?

— Bir daha bir arada bulunmak fırsatı, elime belki hiç geçmeyecek...

— Neden? Yeni işimizde yok musunuz?

— Yeni işimiz Adana'da... Siz şantiyeye gelemezsiniz ki artık... Ayda yılda bir karşılaşırsak, karşılaşırız! Nasıl yaşanır? Büsbütün alıp başımı gideyim, mutsuzluğumu, uzaklarda kendi kendime çekeyim, diyorum arada sırada... Gücüm yetmiyor! Beni asıl bahtsız eden... Ama, ne faydası var açıklamanın?

— Evet! Neymiş sizi asıl bahtsız eden?

— Size karşı neler duyduğumu anlatamamak, hayatımı, en küçük isteğiniz karşısında, ölüm tehlikelerine duraklamadan atacağımı ispatlayamamak...

Türker Yurdakuler naralanarak dışarı fırladı.

Kıral Bey bir dizi yerde kalakalmıştı. Böyle durmak, kovboy-şövalye kılığıyla hiç de gülünç görünmüyordu.

Seval Hanım uğruna acı çeken yakışıklı delikanlıyı uzanıp kaldırmamak için kendisini zor tuttu. Birden telaşlandı:

— Çıldırdınız mı? Biri gelirse... Kalkın... Kalkın hadi!..

— Bir söz! Yalvarırım Seval Hanım, bir zerre umut...

— Kalkın rica ederim!

— N'olursa olsun, benim için kötü şeyler düşünmeyeceksiniz. Beni merhametle hatırlayacaksınız. Sadece bunu istiyorum sizden... Sadece bu kadarcık...

— Neden kötü düşünecekmişim? Kalkın hadi... N'olur kalkın! Merhameti de nereden çıkardınız?

Delikanlı ayak sesleri duyup fırlayınca hemen rahatladı:

— Merhametlik neniz var? Gençsiniz. Geleceğiniz parlak... Dünya güzeli nişanlınız yolunuzu bekliyor...

— Hayır! Sözünü etmeyin onun! Geçti! Çoktan geçti. Tanıdığım bütün kadınlar, siz var olmadığınız için girebildiler hayatıma... Sizinle beraber de çıkıp gittiler! Yalvarırım size... Bir küçük umut kırıntısı dileniyorum! Bir dost düşündüğünüz zaman beni hatırlayacağınızı... Bir hizmet gerektiği zaman, nerde bulunursam bulunayım beni çağıracağınızı... Hayatımı duraklamaksızın istemenizi yalvarırım! Vaat eder misiniz?

— Çocuk gibisiniz vallahi! Nereden çıkarıyorsunuz bunları?

— Söz verin bana... Söz verin, bir anda dünyanın en mutlu adamı olacağım! Yalvarırım!

— Yalvarmaya ne lüzum var! İyi arkadaşlık ettik burada... Aylardır hoş vakit geçirdik. Elbette sizi hatırlayacağım!

— Herhangi bir tanıdık gibiyse... Hayır, istemiyorum! Bir sadaka bile değil bu... Dünyanın en büyük duygusunu tokatlamak...

— Nereden çıkarıyorsunuz?

Pencereye doğru yürüdü:

— Saçma...

Kıral arkasından gitti. Burası dışardan da kapıdan da görünüyordu. Eğilip kadının ensesine dudaklarını yapıştırdı. Davranıp kurtulmasın diyerek kollarını dolamış, elleriyle memelerini tutmuştu.

— Delirdiniz mi? Bırakın Kıral... Bırak diyorum! Of, acıtıyorsun canımı!

— Söz... Söz... Söz vereceksin Seval. Ölüyorum, görmüyor musun?

Seval hızla döndü. N'olacağını gerçekten kestirememiş, dudak dudağa geldikleri zaman da iş işten geçmişti. Bütün suç açılma töreni heyecanında, bayram sevincindeydi.

Barajla beraber, Seval Hanım da, yani ünlü müteahhit Şaban Yurdakuler Bey'in kıl üstünde duran aile mutluluğu da bitmişti.

Türker Yurdakuler ıhtırdığı bir işçinin sırtında, "Hippiii!" diye naralar atarak tabancalarını havada sallıyordu.

* * *

Şaban Yurdakuler Bey arkasındaki mühendislerle yeni ele geçirdiği bir düşman başkentini dolaşan, meydan savaşında, ordusuna kendisi kumanda etmiş bir krala benziyordu. Hatta böyle bir kraldan daha kasıntılıydı.

Taş, demir, beton gücüyle dağdan dağa uzatılmış kuşak, ger-

çekten heybetli görünüyor, güneşte, sarı saçlı bir genç kızın gergin karnı gibi, insana cinsel yürek oynaması veriyordu.

Şaban Yurdakuler Bey ayaklarının altındaki doğa gücünü, bir dünya pehlivanının çektiği el-ense gibi derisinde duyarak, kelepçe vurduğu suya baktı. Tepelerin arasında, yazın cılız bir köy deresi kadar küçülen Ağa Suyu, burada, duvarların dibinde gittikçe koyulaşan korkulu bir deniz parçası haline gelmişti. Hafif bir esinti, suyun yüzünü ürperterek geziniyor, kıyıda köpüklü dalgacıklar yapıyordu.

— Yelken açabilir miyiz başmühendis?

— Boğaz rüzgârlıdır. Gerekirse açarız!

— Çok çabaladık ama Nazmi Bey, memlekete bir büyük eser kazandırdık.

— Eser sizindir kardeşim! Ne kadar zorlanıp yorulduğunuza ben tanığım!

— Yorulmak bir şey değil! Öyle boktan işler oldu ki, işte şimdi sana açıklıyorum, hanıma bile söylemedim temelde... Dünyanın dibinden öbür yüze varacağız da, sağlam toprağı bulamayacağız sandım!

— Doğrusunu ister misiniz? Benim de ödüm koptu.

— Kaç gece sabahladım uykusuz... Hanım diyor ki, "Ne var yahu!" Ben diyorum ki, "Yok bi şey!", "Hayır var sende bi şey!" Diyorum, "Yat aşağı! Karışma elinin hamuruyla erkek işine..." Karı milleti akıllı olmaz. Çünkü saçı uzun, aklı kısadır. Buna karşılık sezgilidir haspalar. Hele bizimkinin sezgisi... Sırası gelir bir laf eder. Sanırsın ki, bildiğimiz keramet! "Bizi boşla da hey karı, bakıcılığa soyun, milyonları vur savuş!" derim, güler. Keramet ama, boşuna keramet değil, bizim koparıcılığımızı bilir bir keramet! Huyumdur, bir işe sıvandım mı, pençemi ciğerine salarım. Çekip almadan bırakmam! Olmaya ki, bileğimizi baltayla

koparıp almalı! Benim sezgilerim de kötü sayılmaz haaa... Ben nah şuncacıkken, çevremde pire zıplasa, bilirdim ossaat! Biz kaçın kurasıyız arkadaş? Başına geleceği bir yıl öncesinden kestirmeyene ben adam bile demem! Çünkü, kestiririm şıp diye, Allah'ıma şükür! Hangi işte ekmek var, hangi iş avara, bakmadan bilirim. Kül yutmayacaksın bu cenabet taahhüt işlerinde... Tetik davranacaksın bir... İkinciye, zanaatın operatörü olacaksın! Nedir zanaat? Kimi der, "altın bilezik" kimi der, "ekmek parası aracı!" Boşver ekmek parasına, altın bileziğe kardaşım! Eğer iş altın bileziğe dayansa, herkesten önce avanakların sıradan çıkıp, karun kesilmesi gerekmez mi? Ben onu bunu bilmem! İşle karı birdir. Karıyı nasıl usta binici gibi kollar, yaban terbiyesi almış hayvanı kendi zagonuna alıştırırsan, işi de öylecene kavrayacaksın! Girdisini çıktısını gözden kaçırmak yok! Ne denilmiştir, "kocasını denemeyen karı ruspuluk edemez" denilmiştir. Biz zanaatımızı, kırk yıl denemişiz koca Tanrı'ya şükür. Bu yüzden kocasını sınamayan karı ruspuluk edemez sözüne duraklamadan inanmışız! Babadan öğütlüyüm ben... Karıyı zapt edemedin mi, evi ocağı, bağı bahçeyi, sığırı koyunu da zapt edemezsin! Çabalamak boşunadır. Candan maldan olduğun cabaya gider, çünkü şıp diyerekten... Biz neden metres filan peydahlamayız, çünkü karı, genç sayılır daha... Sen otlarsan, o da girişir...

— Estağfurullah...

— Bunun estağfurullahı, mestağfurullahı yok!.. Doğrusu budur bunun! Benim sözüm harbi... Ne denilmiştir, "iğneyi kendine, çuvaldızı başkasına" denilmiştir. Dur hele... Nedir o? Nedir dedim Nazmi Bey?

— Hangisi efendim?

— Hangisi? Yahu bizim lafımız davulcu şeyi gibi gürültüye mi gitmekte yahu? "Süprüntü istemez, baraka maraka görmeye-

ceğim" demedim mi ben size? Nedir o karşıdaki moloz?

— Hangisi Şaban Bey? Haa, o mu? Araç gereç ambarımız...

— Ne aracı? Nasıl gereç? Gereç araç mı kaldı? Götürülsün, yerlerine istiflensin demedim mi? Bunlar istasyona indirilip Ankara'ya gönderilecek değil miydi?

— Değerlisinden başladık, buradakiler değersiz öteberi... Topladığımız ambalaj tahtaları, kumlu muşambalar, eski torbalar, kırık dökük... Kazma, kürek hurdaları, çalışmayan bir iki motor... İki kamyonluk, bilemediniz üç kamyonluk öteberi...

— Daha iyi ya... Kaldırmaz mı şuncacık şeyi adam? Uçurarak götürmez mi?

— Son günü, iki kamyon bırakmıştık. İkisi de sözbirliği etmiş gibi bozuldu. Kasabadan arattım, ilaçlık için yok! Kamyonet bile bulamadık.

— İnsan bir traktör koşturur, furgona atar.

— Nerde beyim! Hepsi bilmem ne çekiyormuş!.. Soran olursa çocuklar tembihli... "Orman askeri kulübesi" denilecek...

— Bak ona bir diyeceğim yok! Orman askeri bizi ilgilendirmez. Tembihlediniz mi sıkıca?

— Tembihledik!

— İki lafı bir araya getirebilir mi eşşoğlular!

— Yazması, okuması var Musa Çavuş'un! Bileceksiniz, Topal Musa... Ambar bekçisi...

— Ne bileyim! Aklım başımda mı benim? Topala kaldıksa işimiz iş!

— İyi tanırsınız! Hatırlayacaksınız! Ambar hırsızlarını tutturmuştu.

— İyi iyi... Zati böyleyizdir! Denizi geçer, derede boğuluruz.

— Kamyonların ikisinin birden bozulacağı kimin aklına gelir!

— Gelmeli. Bugünü de atlatsak hayırlısıyla...

— Üzülmeyin! Siz alışıksınız da gördünüz! Eser o kadar yüce, o kadar büyük ki, konuklardan hiçbiri gözlerini barajımızdan ayıramaz.

— İnşallah diyelim! Ben gazetecilerin dillerinden korkarım! Nereden çıkardılar bu demokrasi belasını yahu! Eskiden ne güzeldi. Edebini bilirdi gazeteci, çizmeden yukarı çıkmazdı. İster misin barajı bir yana bıraksınlar da, işçi takımının kılığını dolasınlar dillerine... İkişer metre paçavra alıp donatmadık da halt ettik!

— Kalabalık gelecekler. Hiç meraklanmayın! Çavuşlar da ayrıca tembihli... Yanaştırmayacaklar kılıksızları buralara... Karşı tepelerde duracak çoğu... Sorarlarsa "komşu köylerden gelenler" denecek!

— İnşallah diyelim de, hayır olsun! Amerika'daki işçileri gözümün önüne getiriyorum da, buradaki hımbıllarla böyle bir eseri nasıl meydana getirdiğimize şaşıyorum. Hayır, eminim ben... Bu millet adam olmaz! Çünkü onurlu değil! Şuncacık onuru olan, şu kılıkta gezinir mi? "Para biriktireceğim" diyerek soğan ekmekle sürünür mü? Aynaya hiç mi bakmazsın rezil? Adamlıktan çıkmışsın! Pintilik olur ama, bu kadar mı olur!

— Haklısınız!

— Bir de kanallarda bozukluk olursa... Vanalar halt ederse... Atmalı insan kendini şuraya, gürleyip gitmeli...

— Sanmam! Denedik kaç kez! Saat gibi...

— Belli mi olur birader! Bu günü bir atlatsak yüzümüzün akıyla... Bir atlatsak... Canımdan usandım!

"Hippiii!" diye naralanarak, iki elinde iki tabancayla Türker Yurdakuler yaklaşıyordu.

Şaban Bey gözlerini kısarak baktı. "Vay köpoğlusu! Şuna hele şuna! Tanımasam, Amerikalı der, geçerdim!" diye kasıntıyla güldü.

II

Araba kervanının boru sesi duyulduğu zaman, saat on buçuğa geliyordu. İlk araba doruktan beriye devrildi. İriliğinden, karalığından, yanda çırpınan küçük bayraktan, vekil arabası olduğunu anlayıp toprak yola doğru seğirttiler. İkinci, üçüncü araba da iri karaydı. Belli bir şey: Valinin... Üçüncüsü herhalde Amerikan Elçisi'nin... Ya da Amerikan Elçisi önde, vali arkada...

Şaban Bey telaşla arandı:

— Kıral Bey... Oğlum Kıral! Kıral dedim yahu... Nazmi Can, senin Kıral tutkalcıyı görememekteyim! Aman haaa... Elçi'ye "hoş geldin!" diyecekti, tercümanlığı üstüne aldıydı! Hani ya?

Nazmi Bey de bakındı, ellerini boru yapıp yamaçları inleterek ateşe düşmüş gibi bağırdı:

— Kıral Bey! Oğlum tutkalcı!.. Nereye bulaştın Kıral ağa!

Kıral Bey de, vadiyi dolduran otomobil kornalarının çeşitli sesleriyle davranmış, şapkasını tutarak koşuyordu.

Arabalar barajın sapağında bir an durdular. Müteahhit Şaban Bey ne dediyse dedi, öndeki otomobile girdi.

Kıral Bey kimsenin inmediğini, kervanın büfeye doğru yöneldiğini anlayınca koşmaktan vazgeçti. Belli etmemeye çalışarak ellerini göğsünden, pantolon ağından geçirdi. Yolun ortasında, kazık gibi durmanın yakışıksızlığını anlayarak, bu kez de eve doğru koştu. Koştukça açılmış gibi sonuna doğru adeta finişe girmiş, kapıya vekilin arabasından önce yetişmişti.

Seval Hanım da telaşa çıktı.

— Ne var. Geldiler mi Kıral?

— Geldiler ruhum!

— Aklım başımda yok! Yüreğime inmezse... Mahvettin beni... Hayatımı kırdın!

— Günahımı alıyorsun ruhum! Mahvolman daha geride...

Seni seviyorum!

— Alçak!

— Oh çok yaşa! Yiyeceğim seni... kıtır kıtır... Tüketeceğim!

— Utanmaz!

— Oh diline sağlık... Bak bakalım sormaz mıyım bunların hesabını...

Döndü, ellerini iki yana yapıştırıp esas duruşa geçti.

Vekil Bey, hanımı, Amerikan Elçisi önde, Müteahhit Şaban Bey, bir adım sol gerilerinde yaklaşmışlardı. Şaban Bey, geniş kenarlı şapkasını çevirerek omuz başlarından bir şeyler anlatıyordu.

Seval Hanım kendisini toplayıp kervana bakınca irkildi. Bu kadar kalabalık geleceklerini kestirememişlerdi. Büfe yetmezse... Rezil olurlarsa... Düşecekmiş de, bir yere tutunmak istermiş gibi "Kıral!" diye inledi. Kıral esas duruşta bir acemi er gibi dünyayı unutmuş. Vekilin karısına dalmıştı. Kadın orta yaşını çoktan aşkındı, doğuştan güzel olmadığı için mihrabı falan yoktu amma olsun... Koskoca bir vekil karısı... Defterdeki yeri henüz boş!..

— Kıral! Kıral diyorum!

— Haaa! Bir şey mi dediniz ruhum?

— Yetiştiremezsek... Kalabalık bunlar... Hani, elli kişiyi geçmez diyordunuz?

— Ben mi? Ben mi elli kişi demişim? Yok öyle şey! Karıştırıyorsunuz!

Kıral Bey ilkokuldan bu yana her işe karıştığı halde, hiçbir durumda suç yüklenmeye yanaşmaz, elinde tuttuğu bir şey için bile, "yok öyle şey" diye inkâra girişirdi.

Seval Hanım'ın şaşırmasına bile vakit kalmamıştı. Ancak sırıtarak eğilebildi.

— Hanımefendimiz... Karım Seval! Tanıyorsunuz Seval, ve

kil beyefendimizin refikaları... Vekil beyefendimiz... Büyük dostumuz Amerika Birleşik Devletleri'nin Sayın büyükelçileri mister... Kıral'a gözlerini belerterek fısıldadı. Çevirsene Kıral oğlum, neden apıştın?

Kıral, büyükelçiye yeni sevgilisini eğilerek tanıttı.

Eller öpüldü. Saygılı konuklar balkona alındı.

Buyurun karşılığında, Seval Hanım inler gibi emretti gizlice:

— Kıral! Şişeyi koştur...

— Şişeyi mi ruhum? Hangi şişeyi?

— Şampanya şişesini... Az kalsın "budala" diyecekti. Baraja... Çabuk!

Kıral şişeyle kurdeleleri koşturunca gülümseyerek balkona geçti.

Vekil beyefendi yanında yer gösterdi:

— Şöyle buyurun efendim! Size de minnettarız. Bu büyük eserin meydana gelmesindeki birleşik çalışmaya katıldığınız için... Bu dağ başlarında çile doldurmayı göze aldınız. Sayın eşinize destek oldunuz! Onun çalışmalarını hızlandırdınız. Zorlukları aşmasında umut verdiniz. İlerde bayındırlık tarihimizi yazanlar, fedakâr müteahhitlerimizle onların kahraman hayat arkadaşlarından saygıyla söz edeceklerdir. Bu memleket, kadınıyla, erkeğiyle beraber çarpıştı. Biz İstiklal Savaşı'mızı kadınlı erkekli kazandık. İktisat savaşımızı, sanayileşme savaşımızı da kadınlı erkekli kazanacağız!

Bir garson içkileri, öteki, meze tepsisini gezdirdi. Seval Hanım ucu yaldızlı sigaralarla, pahalı purolar dolaştırdı.

* * *

İşçilerin kötü kılıklıları karşı yamaca sürülmüş, ancak, pazarlıkları olup giyenlerin eve sokulmasına izin verilmişti. Bunlar

ağaç gölgelerine hemşehri kümeleri halinde çömelmişler, dikkatle balkona bakıyorlar, fısıldaşıyorlardı:

— Bunlar toplanıp gelmişler ya, karıları neden alıp gelmişler?

— Höst, alıp gelmek yok! Çünkü memur karısı, kocasından izin alır değildir.

— Aman!

— Evet! Başına buyruktur. Belki kocasına izin verirse verir.

— Bak hele... Ben de, bu memur takımı, karıyı "yanı sıra neden gezdirir?" dedimdi!

— Başkaca gezdirecek aklı varsa... Senin karı böyle aynalı olsa, köyde koyar gelir miydin rezil?

— Tövbe olmaaz!

— Gördün mü! Karı dilerse gelir, "gelmem" derse, memur takımı seslenemez!

— Gelmezlenmesi neden?

— Şunu kendi başına çıkaramayana, hey oğlum ne demeli? Vardır kocasından uğurun bir işi... Bunun köyünde komşu oğlan hiç mi yok ki, sen bunu böyle sormaktasın ağa?

— İyiymiş n'olacaksa! Kalsa da kârlı, gelse de... Vay ki, dünyaya memur karısı gelmek varmış?

— Ya çektiği sıkıntıya napalım, el uşağının yırtıp paralamalarını?..

— Rezillenme sefil Ahmet, memur karısının girdisinden çıktısından haberin varsa, bilmediğin yok demektir. Söyle bakalım, bunların hangisi paşa?

— Paşa yok!

— Paşa yok mu? Hele avanak! Ya bu kadar taksi paşasız gelir mi? Varmıştır ve de bunlardan biri paşaymıştır.

— Oğlum, askerlik etmedin, beyi bilmezsin, paşayı bilmezsin! Paşa kısmı, asker urbasını emekliye geçmeden çıkarabile-

mez ve de paşa kısmının pantolonunda kızıl sırma olur ki, gözler bakmaya güç yetiremez! Benim gördüğüm, bunların içinde paşa yok! Varsa, vali paşa varmıştır. Hemi de şu kel kafa herif, vali paşa olsa gerek!

— Paşa dedin ya...

— Paşa dedikse, askeriye paşası demedik, başıbozuk paşası dedik.

— Hangisi daha üstün, askeriye paşası mı, başıbozuğun vali paşası mı?

— Başıbozuk paşası, askeriye paşasından daha üstün olabilemez! "İki başıbozuk paşasına, bir askeriye paşası" diyeyim de sen anla!

— Bakır onluk etmezmiş, vali paşalık öyleyse... Peki, bunun kasım kasım kasılmaları neyin nesi? Hele şuna hele! Hele şişinmeye! İçtiği nedir, arada bir yuvarladığı? Erik pestili hoşafı mı?

— Tüh yüzüne! Pestil hoşafı nasıl bir söz? Halisinden üzüm şarabı ki, bir yudumuna dünya pehlivanları güç yetiremez!

— Vay başıma! Karılar da içki içivermekte kardaş! Gâvur mu bunlar?

— Hey oğlum! Asrilikte ve de Gazi Paşa çağında, gâvur, Müslüman ayrıntısı kaldı mı? Ne demiş Gazi Paşa kötü Yunan'ı İzmir'de, İzmir denizine dökünce? "Ferman ettim, bundan böyle Müslüman dilediği kadar şarap içer, yarın öte dünyada Arasat Meydanı'nda, koca kantarın dibinde, günah benim boynuma" demiş, yenme sevinciyle...

— Ah, ne kadar iyiymiş...

— İyi olmaz mı?

— Ya köylünün günahı? Köylünün yaza çıkmaz işlerini de yüklenmekte mi, yeri cennet olası Gazi Paşa'mız?

— Höst rezil! Fukara Gazi Paşa'mız köylünün rezilliğini na-

sıl yüklenebilirmiş! Boş yönüne, sevinç şaşıntısına gelip, "yüklendim" demesiyle, ezilsin mi altında tahtabiti gibi pıtadak?

— Orası da var ya arkadaş! Bizim günahımıza dağlar mı dayanır?

— Dayanmaz, ne ağzına!

Herifler, birine çok eğlenceli bir oyun oynamışlar gibi avuçlarının içine gülüverdiler.

* * *

Müteahhit Şaban Bey'in dünyayı görecek gözü kalmamıştı. Fırsat buldukça yatak odasına koşuyor, aynanın karşısına geçip yazılı söylevini kaldığı yerden okumaya, okuduğuna uygun el kol sallamalarını uygulamaya çabalıyordu. Söylev çekmenin, büsbütün acemisi değildi ama, şimdi, örsle çekiç arasında kalmışlığın bunaltısını duyuyordu. "Ah n'olaydı olaydı, ya vekil bey efendi geleydi, elçi gelmeyeydi, ya dost büyükelçi geleydi de vekil gelmeyeydi, o zaman kolaydı. Şimdi ikisi de burada... Öp babanın elini... Söylevin, şişi kebabı yakmayanı çekilecek... Hem iç çabalamadan, hem dış destekten dem vuran, en cenabeti. Nerede kaldık yahu! Her biri otuz bir bin sekiz yüz beygir gücünde motor olup her biri üçer türbin... Ve de yüz metreden dü şen suyla dönerekten... Bu santraller iki parçadan meydana gelip, altmış bin kilovatlık birinci parça her ne kadar bundan on üç yıl önce bir firmaya ısmarlanmış ise de, araya savaş girmesiyle, kuruluş 1947'ye kadar durmuş, Truman yardımı, Marşal planından yararlanılarak Türk-Amerikan işbirliği sayesinde..."

— Burada mısınız Kıral?

— Kıral mı? Ne kıralı? Şaban Bey boş bulunarak, Mühendis Kıral'ın adını, gerçek taçlı kral sanarak, kabasına çuvaldız batırılmış gibi, hoplayıp hızla dönmüştü. Bir kral eksikti, tüh Allah

belasını versin! Ne var Seval, ödümü yarayazdın?

— Vekil beyefendi kalktılar! "Hadi!" buyurdular!

— Oldu mu ya? "Avut şunu biraz" demedim miydi?

— Nasıl avutayım? Tuhafsın bey!

— Git, de ki... "Memişhanededir, şimdi gelecek" deyiver. Höst, dur, olmaz! Hiç gerekmez...

Kâğıtları, ceplerine öfkeyle sokarak yürüdü.

Vekil beyefendiyle dost devlet büyükelçisi hazretleri önde, hanımları bir adım arkada, ötekiler rütbe sırasıyla ikişer üçer kol kola baraja doğru yürümüşlerdi. Mühendis Kıral, Şaban Bey'in eşinin yanında gidiyor, Allah'ın hikmetine bakmalı ki, her adımda dirseği, Seval Hanım'ın memesine dokunuyordu.

Mırıl mırıl söylev ezberlemeye çalışan Müteahhit Şaban Bey, dünyayı görecek durumda değildi. "Altı tane yüz ton saatlik kazan, altı tane her biri yirmi beş bin kilovatlık türbo alternatör... Dizine vurdu elini hırsla... Ya gerisi? Gerisi dedim, teres! Alternatör gruplarıyla kazanlar, aynı aks üstünde tertiplenmiş olup santralın ana ve yardımcı kuruluşları yükseltici transformatörler ve çift baro sistemli, altmış altı kilovatlık açık hava şarter alanı bir arada bulunmakta... Yıllık enerji üretimi, şimdilik altı yüz milyon saat kilovat olarak..."

Vekille büyükelçi, barajın ortasına gerilip kırmızı kurdelenin önünde durunca, Şaban Bey hoplayarak yetişti.

Gümüş makas, al bayrakla örtülü masanın üstünde parlıyordu. Sıcak domuzuna artmış, esinti inadına kesilmişti.

Müteahhit Şaban Bey kendisini ölü sessizliğin tam ortasında bulunca toparladı. "N'olacak dümbük! Sınava mı çekilmektesin, diploma mı verecekler bunlar? Yuvarla gitsin!" diyerek, kâğıdı cebinden çıkarmayı bile gerekli görmeden tepeleri gümbürdetmeye başladı:

— Sayın vekilimin sayın refikaları harımefendimiz... Dost Amerika'nın sayın elçisinin sayın refikaları hanım, sayın valimin sayın refikaları hanım... Ve de bu sevinçli bayramımıza katılmak lütfunda bulunan aziz konuklarımız, bayanlar baylar... Hepinizi saygıyla selamlarım! Barajımıza hoş geldiniz! Sayın vekilim, "Barajım" dedimse, sözgelimidir, ağız alışkanlığıdır. Aslında siz ve de elçi dostumuz, kendi eserinizin üstündesiniz! Çünkü eser bizim değil, sizindir. Siz emrettiniz, biz emirlerinizi yerine getirdik. Biz birer emir eriyiz! Kutsal güç, siz büyüğümüzündür. Evet, şu anda kendi eserinizin üstünde bulunuyorsunuz! On üç yıl önce burada, şimdi durduğunuz yerde çamur vardı, batak vardı, sıtma vardı, yani ölüm vardı. Şimdi hayat var! Gittikçe açılıyor, kendi sözlerine kendisi de şaşarak, coştukça coşuyordu: Şimdi durduğunuz yerde, kimi zaman akmaya üşenecek kadar cansız, kimi zaman çevreyi batıracak kadar densiz bir dere akmaktaydı. Biz onu barajımızla gemledik. Yurt hizmetine soktuk. Bunu nasıl yaptık? Yapacak gücü nereden bulduk? Siz vekilimizden bulduk. Yanlışlarımız oldu, bağışladınız. Yardım istedik, esirgemediniz! Umudumuzu yitirdik, umut gücümüz tükendi, güç verdiniz! Biz, Ata'mızın çocukları... Ata'mızın izinde... Yürüdük, arkadaşlar... Yürüdük sayın vekilim! Yürüyeceğiz. Bu eser ne ilktir, ne de sondur. Bu eser, sıradaki eserlerden birisidir. Daha yüzlerce... Daha binlerce...

Tam bu sırada, önce n'oldu anlaşılmaz, ince bir bağırtı, sonra, ağırca bir şeyin suya düşmesinden çıkan ses duyuldu.

— Biri düştü!

— Çocuk!

— Evladım! Türker Yurdakuler!..

Müteahhit Şaban Bey, bu son haykırışa kadar, söylevinin kesilmesine kızmıştı. Karısının sesini tanıyınca, öndekileri iki yana savurup barajın korkuluğuna koştu.

Evet oğlu, ciğerparesi, ömrünün varı, sülalesinin sürgüsü elden gidiyor muydu? Evet Türker Yurdakuler, debelene debelene batmakta, kovboy şapkası, kendi parasıyla yaptığı yalancı denizin yüzünde, bir kuğu yavrusu gibi süzülmekteydi.

— Yavrum gitti! –Seval, kendini yerden yere atarak yırtınıyordu: Koşsana Kıral! Atlasana!.. Nerdesin Şaban? Ödlek herif, nerdesin?

— Aman bir ip!

— Sandallara koşun!

— Yok mu, yüzme bilir bir yiğit?

— Kurtarana on panganot... Yüz panganot...

Herkes sağa sola koşuyor, kimi parmaklığa abanmış, çaresizlikle çırpınıyordu.

Baraj, Orta Anadolu'da olduğundan, dere yüzgeçlerinden hiçbirisi, küçük denize benzeyen baraj gölünün bulanık sularına atılmayı göze alamamaktaydı. Bu ürkeklik suyun derinliklerinden çok, duvarın su yüzünden altı metre kadar yüksek oluşundan ileri geliyordu.

Her kafadan bir ses çıkarken, işçi kalabalığı dalgalandı, birisinin korkuluğa çıktığı "Hayda bre!" diye naralanarak, kendisini suya attığı görüldü. Ceketsizdi, sırtında yamalı gömlek, bacaklarında uzun paçalı don vardı.

Tabanları kamyon lastiğinden kalın pençeli eski kunduralarını barajın üstüne bırakmıştı.

— Kimdir o?

— Ha davran hemşehrim!

— Aman yetiş!

— Yetişirsen cennetliksin kardaş!

— Ağlama bacım, biri atladı!

— Kimdir yahu? Hızır Peygamber midir?

— Bilmem!

— Kimdir demekteyim, kimdir?

— Bilmem.

— Nasıl bilmezsin? Musa Çavuş!

— Hangi Musa Çavuş?

— Ambar bekçisi...

— Vay köpoğlu vay! Hele namuzsuz topal! Kırk yılın iti, bakalım, bir av tutar mı?

— Tutar ki arkadaş... Tutar, hiç bakmaz. Çünkü yıl uğursuzdur!

Gerçekten, Yunus Peygamber'i şu kadar yıl karnında konuklayan mübarek yunus balığı gibi, Musa Çavuş'un suya dalmasıyla Türker Yurdakuler oğlanı, kolundan kavrayarak su yüzüne çıkarması, bir olmuştu.

— Aman bre, kaptı aldı!

— Hay anan öle Musa Çavuş!

— Bırak kuşağı! Baksana, avını verecek avanaklardan mı herif?

— Hele marazlıya hele...

— Marazlı ama, yüzgeçliğini n'apalım?

— Yahu, neredendir bu Musa Çavuş, Karadeniz'den mi?

— Hiç olur mu kardeş, fındığa adam gibi "fındık" diyen herif...

— Yaa?

— Gâvur İzmir'in oralardansa, bilmem!

— Tamam, gâvur İzmir'in sünger dalgıcıdır bu...

— Yoksa ne ağzınaydı efendi, bulanık sulara su yılanı gibi dalaraktan, küçük beyimizi toparlayıp almak...

— Bir marazlı Musa değil, Hızır Peygamber'miş n'olacaksa.

— Say ki, Türker Yurdakuler Bey'i aslında çekip almadı, devlet kuşunu kaptı.

— Ne verir Şaban Bey, şimdicik buna, böyle kurtarmalık?

— "Ne verir?" nasıl bir soru? Dilesin dilediğini, alsın muradını...

Musa Çavuş hiç zorlatmadan, suyu şıpırdatmadan, kıyıya doğru balık gibi yüzüyor, paçalı donu arada bir balık karnı gibi güneşte ışıldıyordu.

Başta başmühendis olmak üzere birtakımları, Musa Çavuş'un yöneldiği yere doğru koştular.

İlk şaşkınlığı atlatan gazete fotoğrafçıları, çatır çatır resim çekmeye girişmişlerdi.

Genç mühendis Kıral Bey koşuda herkesi geçerek yetişti. Musa Çavuş'u karşıladı, yumruklarcasına göğsünden itip Türker Yurdakuler'i kaptı, kendisi atlayıp kurtarmış gibi kasıntıyla taşıyarak yürüdü. Niyeti Seval Hanım'a böyle görünmekti. Kadının çoktan bayıldığını bilmiyordu. Bereket doktor, yalancı fedakâr âşık numarasını uzatmadı. Çocuğu önce bacaklarından kaldırıp yuttuğu suların birazını çıkarttı, sonra suni soluklamaya girişti.

Şaban Bey aklını başında daha toplayamamıştı. Çocuğunun çevresinde, tabanı yanmış it gibi fırlanıyor, "Kurtuldu mu? Kurtulduysa, dilesin istediğini, alsın muradını!" diye böğürüyordu:

Vekil beyle, Büyükelçi telaşsız yaklaşmışlardı. Çocuğa bakıp tehlike kalmadığını anlayınca, Şaban Bey'i tuttular:

— Şaban Bey! Gözünüz aydın, kurtuldu yavrucak! dediler.

Şaban Bey karşısındakinin vekil beyefendi olduğunu anlayınca, hemen esas duruşa geldi.

— Kurtuldu mu? Sayenizde kurtulmuşlar vekilim! Eğer kurtulduysa... sayenizdedir...

— "Kurtulduysa" yok! Kurtuldu. Baksanıza... Pembeleşiyor yanakları...

— Sayenizdedir! Elçiye acele döndü: Sağ ol! Senin de sayende...

— Kimdir bu fedakâr arkadaş?

Vekil'in bu sorusuyla herkes Musa Çavuş'a baktı.

Musa Çavuş zayıf gövdesine sımsıkı sarılmış, kaput bezinden yamalı içliği, kaput bezinden yamalı donuyla harap, acıklı, biraz da utangaç duruyor, kestane renkli yorgun gözlerini yerden kaldırmıyordu.

Şaban Bey; "Hıhhh" diye inleyerek atıldı. Bir an, Musa Çavuş'u kucaklayacak gibi yaptı, sonra hızla çekilip vekile döndü.

— Musa Çavuş'tur, vekilim! Allah'tan sonra güvendiğim adamdır. Ambar bekçisi Musa Çavuş'tur! Beni ihya ettin Musa Çavuş! Dile dilediğini...

— Estağfurullah beyim! Türker Yurdakuler Bey'imiz, boşuna telaşlandırdı seni... Bebe olduğundan aklı ermedi! İlerden baktım, korkuluğa çıkmakta... Baktım, düşse gerek... Baktım, durmanın sırası değil... Seğirttim amma, ulaşamadım! Sıtma kötü etmese, ulaşırdım Allah sayesinde...

Türker Yurdakuler gözlerini açtı. Çevresine önce dalgın baktı. Sonra dehşete kapılmış gibi var gücüyle, "Anneee!" diye inledi. Şaban Bey bunu duyunca, oğlunun kurtulduğuna kesinlikle inanıp hopladı:

— Yavrum! Yurdakuler! Türker! Hamt olsun kurtuldu, vekilim! Kurtuldu hamt olsun!

Bu sırada bir kadının çığlığı, vadiyi baştan başa çınlatıp kayalarda inim inim yankılandı:

— Evlaaadım! Türker'im, Yurdakuler'im gittii!

— Aman annesi ayıldı. Yetiştirin yavrusunu!.. Görsün de inansın!

Ortalık yeniden karıştı, Şaban Bey oğlunu kapıp koşarken başmühendis, vekil beyefendiye, açılış töreninin, öğle yemeğinden sonra tamamlanmasını teklif etti.

* * *

Musa Çavuş döküntülerin doldurulduğu kulübenin önünde, güneşe uzanmıştı. Ayakları çıplaktı. Sırtında yamalı, rengi belirsiz bir gömlek, bacaklarında, işçilikten kalma perişan asker külotu vardı. Yün çoraplarıyla gömleğini, donunu, kasketini, kurumaları için çalılara sermişti. Elleri ensesinde, sırtüstü yatıyor, öğle güneşinin bütün renklerini sildiği, açık külrengi göğe bakıyordu. Dalgındı. Avurtları içe çökük suratı, kaşık kadardı. Kara sakalı, şakaklarında kara saçlarıyla karışıyor, güneşten yanmış suratını, bu kara çerçeve büsbütün küçültüyordu. Dudakları yer yer uçuklayıp çatlamıştı. Parmakları bir deri bir kemikti. El, ayak bilekleri çöp gibi... Göğsü hışırtılarla kalkıp iniyor, sanki yorgunluktan solumuyor, soluklarından yoruluyordu. Görüntüsünden sıtmalı olduğu, sıtmanın da, domuzuna yakalandığı belliydi. Bir gün tutup bir gün bırakan kara sıtma ki, tuttuğu günün sarsıntısını, ertesi gün atlamadığı için, iki haftadır, harlı bir ateşe girip çıkarak yaşıyor gibiydi. Bugün tutma sırası olduğu için, çoktan kavrayıp sarması, cayır cayır yanarak kıvrandırması gerekti ama, herhal suya girdiğinden gecikmişti namussuz... Gecikmişti ya, belindeki karıncalanma, kulaklarındaki uğultu, şakaklarındaki zonklama, boğazındaki kuruluk yerli yerinde... Gözleri karıncalanmakta, kafasının içi arı kovanı gibi vınlamakta... Olup bitenleri toparlamaya çalıştıkça, aklı büsbütün karışıyordu: "Bizi ihya ettin" dedi, sağ olsun Şaban Bey! Peki, ihya etmek, neyin nesi? Densizlik edip suya düşen çocuğu atlayıp çıkarmıştı. Çocuk kısmı ne bilsin? Düşer, düşer! Suç anasında...

Musa Çavuş ayak seslerini duyunca, suratını asarak gözlerini yumdu. Bebeliğinden beri konuşkan değildi. Köy yerinde, yoksul takımı neyi, kimle konuşur? "Kötü laf işitmeyim" derse, boynunu büküp dinleyecek! Söylenenlere kulak asmasa daha iyi...

Akıl erdirmeye çalışacak da n'olacak? "Yoksul kısmının aklı ermesi beladır ki, gayet yaramazdır" derdi, rahmetli babası... Körpeliği çoban kuyrukçuluğunda, delikanlılığı çobanlıkta geçmişti. "Çoban milleti yoksun olur. Adam bulamazsın ki dağ başında yarenlik edesin? Yarenlik etmedin mi, laf demeyi de unutursun, laf anlamayı da."

— Musa Çavuş! Bakar mısınız?

Musa Çavuş gözlerini açtı. Şehir adamlarını görünce, telaşla doğrulmaya çalıştı:

— Buyur beyim! Buyur!

Öndeki şişman herif, önce Musa Çavuş'u tepeden tırnağa süzdü, sonra çevresine baktı:

— Uyandırdık mı, Musa Çavuş?

— Yok beyim! Bu vakit uyku neymiş?

Ötekilerin elinde resim çeken makineler vardı. Arada bir, şurasını burasını kurcalıyorlardı.

— Doğum yılın kaç, Musa Çavuş?

Musa Çavuş hemen çömelime gelip gözlerini kırpıştırdı. Yüzündeki yorgun, zoraki gülümseme gitmiş, yerini tedirginliğin donukluğu alıvermişti. Paslı dilini dudaklarından geçirdi:

— Doğum yılı... 1340...

— Yaş kaç, bu hesapça?..

— Yaş mı?.. Bilmem! Otuz mu, otuz bir mi?

— Memleket?

— Memleket... Tokat, Amasya...

— Tokat mı, Amasya mı?

— İkisi arası... Çünkü bizim nahya, bir zaman Amasya'ya bağlıydı. Sonra Tokat'a verdiler.

— Askerliği nerede yaptın?

— Askerliği... Üçüncü Ordu'da... Biz, "Üçüncü Ordu" deriz!

Erzincan, Erzurum...

— Yaya mı, atlı mı?

Musa Çavuş kuşkulu, somurtkan, bir an durakladı:

— Yayası, atlısı mı kalmış beyim?

— Çavuşluğu anlamak istedim. Askeriyeden mi bu çavuşluk, yoksa işçilik üstüne mi?

— Askeriye çavuşuyuz, sayende...

— Askeriye çavuşuysan, okuman yazman var demektir.

— Eh...

— Gazete okur musun?

— Okuruz bazı... Ele geçtikçe...

— Hangi gazeteyi okursun?

— N'olursa... Bulduğumuzu... Köroğlu, Karagöz maragöz...

— İyi yüzüyorsun maşallah!.. Tokat'ta derin sular var mı ki?

— Eh... Göller olur bizim oralarda... Yeşilırmak geçer topraklarımızdan... Suya girer bizim oranın adamı, şuncacık bebeyken... Yüzgeçlik vardır bizde...

— Ne kadar zamandan beri gurbettesin?

— Eh epey... Epey sayılır. Kısadır bizim oraların rençperliği... Gurbetçilik etmeden olmaz.

— Kimin kimsen var mı köyde? Karıdan, uşaktan?

— Eh...

— Ne demek "eh"? Çocuk kaç tane?

— İkiydi biz bırakıp geldiğimizde... Koca Tanrı almadıysa...

— Çoktandır burada mısın?

— Eh... İki yıl, üç ay... Beş gün...

— Tanır mıydın Müteahhit Şaban Bey'i, eskiden? Yanında çalıştın mıydı, bundan önceleri?

— Yok!..

— Doğruca ambar bekçiliğine mi aldı seni?

— Yok!

— İşçi girdin, sonra güvenini sağladın üstlerinin... Ambarda bekçi oldun?

— Olduk sayende... Aslına bakarsan, duvarcı yanındaydı bizim işimiz... Söktüktü epey zanaatı... Çabaladık, gönyeye, şavula akıl erdirdik az biraz, malaya güç yetireceğimiz sıra, taş düştü ayağımıza... Hastaneden çıkınca, Allah razı olsun, Şaban Bey ambara alıverdi bizi...

Şişman herif, kulübeye baktı. Resimciler, pasa resim çekiyorlar, arada yere çömelip, arada taşlara, kütüklere biniyorlardı.

— Bu mu ambar?

— Yok Bey'im! Ambarı göçürdük kasabaya... Bunlar hurdalarımız... Kamyonlar bozulduğundan, kaldı.

— N'apacaksın bundan sonra?

— Şaban Bey'imiz bilir! "Yazıhaneye uğra" dediydi geçende... Domuz sıtma, koyvermeyince ne desen boş! Sıtma kötületti bizi, on beş gündür beyim!

— Kinin yutmadın mı?

— Yuttuk sayende... Biz kinin yuttuk ki, avuç avuç... Fazladan konyak rakısına koyduk, ayaza bıraktık da yuttuk ki, adamı Azrail Peygamber'in pençesinden alır kininleri yuttuk!

Şişman herif çevresine baktı. Resimcilere, kuruyan çamaşırları gösterdi. Onların da resimlerini aldılar n'olacaksa...

— Bahşiş verdi mi Şaban Bey sana?

— Ne bahşişi?

— Çocuğu ölümden kurtardın?

— Tövbe çek beyim! Kurtarmak bizden ne kadar uzak! Kurtaran koca Tanrı... Koca Tanrı istemeyince kul kısmısı parmak oynatabilir mi?

— Hocalık da var mı Çavuş?

— Hocalık ne ağzımıza bizim efendi? Ambarcılığı hak edebilsek...

— Bahşiş verir vermeye, Şaban Bey sana... Benim anlamak istediğim, ne kadar verir? Ne demekte senin aklın?

Musa Çavuş yere bakarak, kederle gülümsedi.

— Ne kopar gönlünden Şaban Bey'in? Nasıldır, cimri midir?

— Tövbe, yok! Cimri ne demek? İyidir bizim Şaban Bey'imiz! Yiğittir ki, eli gayetle açıktır.

Resimcilerden biri lafa karıştı:

— Bana kalırsa Musa Çavuş, asıl yüklü bahşişi hanımdan alacak!

Musa Çavuş hızla döndü. Bu sözden, enikonu korkmuş gibiydi.

— Hayır! Hanımefendi erkek işine karışabilemez. Şaban Bey'imiz... Serttir ki, bildiğin kara barıttır!

— Yok canım! Bana sorarsan, hanım da tatlı serte benzer.

Musa Çavuş güldüğünü eliyle saklayarak kaşlarını çatmaya çabaladı:

— Tatlı sertlik, hiç sökmez Şaban Bey'imize... Saygılıdır hanımımız ki, tekkeşin yerin kızı kaç para?..

Şişman herif biraz düşündü. Gözlerini kısmasından belli ki, takılmayı tasarlıyor birine... Takılmayı geçtim, düpedüz bulaşacak ki, kapkara...

Musa Çavuş'un ürküntüsü arttı. "Suya hoplayıp adam kurtarmak, neyineydi senin rezil?" diyerek dudaklarını yaladı. "Neyineydi, haa? Hızır Peygamber mi kesildin Şaban Bey'in barajında? Tüh, anan öle avanak!" Birden şişman herifi biliş çıkarmış, ürküntüsü dehşete dönmüştü. "Bunu biz nerede gördük, hay Allah. Bunu biz... Dur yahu, kasabanın yeni komiseri değil mi? Polisler üstüne, can alıcı bir komisermiş ki, İstanbul'un kopuğu,

bunun elinde öleyazmış... Ve de bunu sürüp çıkarana kadar, İstanbul kopuklarının başlarına işler gelmiş ki, tarihlerin yazmadığı bir işler!"

Şişman herif kuruyan çamaşırlara gitti. Pantolonu alıp bir zaman inceledi. Sonunda, iki parmağıyla tutup kaldırıp, bir de resim çektirmesin mi?

"Tüh yüzüne sefil Musa!.. Canını ala koca Tanrı ki, of demeye meydan bırakmaya!"

Musa Çavuş yokuşa sarıp hışlayarak gelenin, Şaban Bey'le jandarma yüzbaşısı olduğunu tanımasıyla, "Hıhhh" diye sallandı bir kez, kalkmaya davrandı, az kaldı ki yığıla kala kıçüstü... Kalkmak için debeleniyor, telaşını sezdirmemeye çalıştığından, hoplayıp dikilemiyor.

— Konuştunuz mu, benim aslan Musa Çavuş'umla? Sordunuz mu nereden öğrenmiş, böyle balık gibi yüzmeleri?

— Sorduk, öğrendik!

— Neye bakmaktaydınız, biz yokuşa sardığımız zaman? Bir şey mi olmuş giyimlerine aslan Musa Çavuş'umun?

— Yok! Bir şey olması mümkün değil ki, Şaban Beyefendi... Yamadan, asıl kumaşı seçip çıkarmanın imkânı kalmamış!

— Önceki bir iştir. Bundan böyle aslan Musa Çavuş'um Allah sayesinde yoksulluğa tövbe edecektir. Ölene kadar, bey gibi yaşatmak boynuma borç...

— Sağ olun! Hak etti bunu pantolonsuz kahraman, bana kalırsa...

— Pantolonsuz kahraman mı? Ne demek?

— Ben taktım bu adı... Musa'dan iyi uymadıysa, para almam!

— Para dedin de... Şaban Bey, yan cebinden biraz kâğıt para çıkardı. Buyur Musa Çavuş! Bu böylece, vekil beyefendimizin bahşişi... Sağ olsunlar. "İstemez, ben veririm!" dedim ya, dinlete

medim! "Kahve içiversin Musa Çavuş Efendi bizden" buyurdu. "Azımızı çoğa tutsun, üstümüzde ufaklık bu kadarmış" buyurdu.

— Aman beyim! Hiç olur mu? Ayıp!.. Hayır, hiç olmaz ve gerekmez!

— Şimdi ayıp ettin köpoğlusu!.. Bu bahşişi kim veriyor, vekil beyefendimiz veriyor! Almamak ne demeye gelir? Azımsamaya gelmez mi alçak! Al şunu sok, koy cebine... Bakar ki, öküzün boyunduruğa bakması da öyle değil. Al dedim rezil, kap savuş!

Musa Çavuş utanarak aldı. Nereye sokacağını bilemeden öylece durakalmış, bir an, kulübeye gitmeyi düşünüp yarı dönmüştü. Şaban Bey şakacıktan çıkıştı:

— Höst! Nereye savuşmaktasın sefil Musa!.. Dur eğlen!.. Pantolon cebinden bir deste para çekip uzattı. Al, bu da bizden... Bizden dedimse rezil Musa, hanımınki daha geride... Bundan böyle ambarın demirbaşısın ve de gündelikten aylığa geçmiş demirbaşısın ki, düpedüz memur sayılırsın! Üç yüz kaymayı her aybaşı cebe atacaksın ve de vergisini mergisini katiyen düşünmeyeceksin! Ne demektir bu böylece?.. Dört yüz kayma demektir ki, düpedüz mebusan aylığıdır!..

Başmühendis de yetişmiş, kimseye göstermemek istiyormuş gibi yapıp, parayı eline sıkıştırırken enikonu bağırmıştı:

— Yaşşa Musa Çavuş! Özbeöz Türk kanından olduğunu, görmemle bildimdi. Katıksız Türk cevheri olduğunu sana söylemedim miydi Şaban, Allah için tanıksın! Buyur, al şunu... İlerde seni Şaban Bey, kesene çavuşu yapmazsa, gel bana! Bak neler olur! Şişman herife döndü. Aslında kardeşim, böyle kanı katıksız kardeşlerimizin omuzlarında yükselmektedir Türk'ün şanı, şöhreti!.. Ben onu bunu bilmem, vatan bunların yüzü suyuna durmaktadır! Türk oğlu Türk yiğitliğidir, bu Musa Çavuş'un yiğitliği...

Musa Çavuş iyice şaşırmıştı: "Hey Allah! Bugün nasıl bir gün! Bakır onluk uğruna adam öldüren başmühendis de açmış kesenin ağzını!.. Demek bize bugün Hızır Peygamber de uğradı vesselam!"

Bir işçi, soluk soluğa yokuşu çıktı. Şaban Bey'in önünde askeriye töresince hazırola gelip patayı çekti:

— Hanım ablam sesledi bey!.. Öğle ekmeği hazırmış... "Tez gelsin, ayak sürümeden yetişsin!" dedi.

— Öyle mi? Geliyoruz! Koş hadi!.. Koş bildir! Daha durmakta, hele şuna!.. Ötekilere döndü. Hadi buyurun beyler!.. Ne denilmiştir? "Sofrada yemek, yatakta karı beklenmez" denilmiştir! Musa Çavuş'un omzuna elini koydu. Dediğim gibi Çavuş! Bundan böyle sana, yok yoktur. Bundan böyle kardeşimden ilerisin ve de canım ciğerimsin!.. Bundan böyle karıyı, çocukları da alıp geleceksin! Karı evde uğraşır, çocuklar da Yurdakuler'le okula gider!..

— Sağ ol beyim!.. Düşündüğün ne devlet!..

— Düşünmek daha geride... Birkaç adım sonra durdu. Sevin köpoğlusu, namın barajdan önce yayılacak memlekete... Yayılacak ki, Frengistan'a, Çin içine gidecek!

Musa Çavuş göğsüne baltayla vurulmuş gibi hırıltıyla irkildi:

— Aman beyim! Amanı bilir misin?

— İstesen de, istemesen de bu böyledir!.. Çünkü bu bey gazetecidir ki, gazetecilerin padişahıdır!

— Aman efendim hangisi?

— Nah öndeki... Boynu boğazı dönmez herif...

— Aman beyim... Gazeteci miydi o? Nerenin gazetecisi?

— İstanbul'un gazetecisi ki, kalemine hükümetin güç yetiremediği bir gazeteci!.. Resmini çektirdi mi senin?

— Çektirdi beyim... Çektirdi ki ne güzel!

— Gördün mü? Yaşadın! Düşmanların çatlasın köyde! Anan seni Kadir gecesi doğurmuş... Evet, Kadir gecesinde doğmak olur ama, bu kadar mı olur köpoğlusu!

— Aman beyim! Aman, oh beyim! Aman hey, koca Tanrı...

— Namın köye vardı mı, neler olur bakalım! Muhtarınız adamsa köy çeşmesine senin adını koymalı... Cankurtaran Musa Çavuş Çeşmesi...

— Aman beyim, aman inanayım mı? Nerde buluruz bizi yazan gazeteyi?

— Meraklanma! Aldırırım ben... İki, üç aldırırım da, köye salarsın birini...

Musa Çavuş'un bütün gövdesi titremeye başlamıştı. Neredeyse yere çökecekti. Hoplayıp Şaban Bey'in eline varmak istiyor, dizleri gövdesini taşımaktan çıktığı için kımıldanamıyordu.

Şaban Bey kollarını kabartıp gövdesini peşrevlenir gibi yalpalayarak geçip gidince, Musa Çavuş yere çöküverdi. Dişleri birbirine vuruyor, aralıksız: "Aman, hey Allah! Amanı bilir misin koca Tanrı... Gazeteciymiş boynu boğazı et yağından dönmez herif! N'olacak şimdi pekiy, n'olacak?" diye inliyordu.

Kendini bildi bileli, nam almak, ne pahasına olursa olsun, kazandığı namı dünyaya salmak için debelenmişti. Başına gelen küçük büyük belaların hepsi, bu nam almak, aldığı namı da, dünyaya salmak hırsı yüzündendi. "N'olacak şimdi? N'olacak kodoş? Buyur bakalım! Adın gazeteye geçmeyince, bugünün hükmünde, nam kaç para? Gazeteye geçmeyince haa... Hay dümbük, anan öle!.. Gazeteciyi, görmesiyle bilmeyen akılsız, dünyaya nam salabilir mi? Yanı sıra gezdirdiği resimciden de bilmeli değil miydin? Gazeteci olmayınca neden sormakta bakalım, senin askerliğini, başıbozukluğunu? Neden sormalı? Vay başıma! İstanbul'un gazete yazarının yanı sıra resim çekici gezdirdi-

ğini hiç unutur mu adam, 'pit pit resim çekmeleri neyin nesi,' demez mi?.. 'O gazeteler, onca resmi nerden bulur şıp diyerekten bir olayın olduğu sıra bey?' dedikti de, nedenini bildirmedi miydi Çankırı mahpusundaki İstanbul gazetecisi Selim Bey? Tüh yüzüne!.. Ya peki, n'olacak şimdi? N'olacak dedim, sefil! Buyur bakalım! Şimdi n'olacak?"

Ellerine dayanarak biraz emekledi, beli kırılmış gibi, az kalsın yüzükoyun yere kapanacaktı. Kalktı, ellerini ileri uzatarak dengesini bulmaya çalıştı. Derisi çekilip yüzü büsbütün küçülmüş, gözlerine delirmişlerin oynaklığı gelmişti. Farkına varmadan üst üste yutkunuyor, sıska göğsü, gezgin Çingenelerin yamalı körükleri gibi, hışırtıyla kalkıp iniyordu.

Ayağına taş düşüp belli belirsiz aksayalı beri nam almak, aldığı namı dünyaya salmak işinde umutsuzluğa kapılmıştı.

Sıtmaya tutulalıdan bu yana, çabalama gücünü de yitirdiğini anlıyor, yürümeyi, hele yokuş çıkmayı, aylardır gözü kesmiyordu. Belli belirsiz aksayalı beri yaşlıların arada bir duydukları kımıldamadan oturup dünyadan geçmeyi özlemekte, bunun ölüme kendini bırakmak olduğunu bilmeden, ürküntü duymaktaydı. Eskiden beri yaşamasının tek anlamı olan nam almak hırsını yitirirse, çabalamaktan vazgeçeceğine yüzde yüz emindi. Şunca adamın içinde nam almış, aldığı nama sahip olmuş kaç kişi var? İnsanoğlunun çoğu, mal gibi yaşamakta... Şu kahpe avratlı dünyanın bir kapısından girip öbüründen çıkarak cavlağı çekmekte...

Hastaneden aksak çıkınca, birkaç gün kendisini toplayamamış, aksak adamın, ne kadar yürekli olursa olsun, dünyayı saracak namı artık alamayacağını düşünerek, kendini öldürüp pisliği temizlemeyi bile tasarlamıştı.

Bereket kamyon şoförlerinden Mastor Ömer'e... Dalıp dalıp gittiğini, arada bir ofladıkça ağzından alev saldığını, arada bir,

boş bulunup "Vay kahpe felek, ettin bize edeceğini?" diye dizlerini dövdüğünü görünce, efkârlanmasının nedenini sormuş, sıkılayıp ağzından gizlisini almıştı. Mastor Ömer, arada bir, "İşe bak! Vay akılsız Musa... Vay avanak oğlum!" diye, kasıntıyla dinledi. Sonunda iki dizüstüne geldi, söze girişti:

— Beni işit, sefil Musa! Bilmediğinden ve de aklın ermediğinden debelenmektesin ki, tatlı canını boşuna örselemektesin! Evet, senin nam dediğin yavrum, bu dünyada ayakla alınmaz, yürekle alınır ve de az biraz da bilekle alınır! Nereden mi bilmekteyim? Topal Tevfik Ağa meselesinden bilmekteyim!

— Kimdir bu Topal Tevfik Ağa... Namlı mıdır?

— Ne demek, "Namlı mıdır?" Ya Topal Tevfik Ağa da namlı değilse, kim namlı bu dünyada? Topal Tevfik Ağa'nın namı yanında, ben Sultan Süleyman'ın namını kaça alırım!

— Ne üzerinde nam salmıştır bu Topal Tevfik Ağa?

— Vurmalar üstüne... Ve de kırmalar üstüne... Vurup göçertme, göçertip dağıtmalar üstüne...

— Öyle de, biz neden duymadık? Nerenin eşkıyasıydı bu Topal Tevfik Ağa?

— İstanbul'un külhanbeyi ki, bildiğin şehir kopuğu...

— Oldu mu ya şimdicik? Kaldırım kabadayısını, Çakırcalı ettin çıktın, akılsız Mastor! Vay ki şoför aklı! Bizim dilediğimiz nam, şehir uşağı kovalamak namı mı? Hayır...

— Höst sefil Musa, Topal Tevfik Ağa'nın saldığı nam, salt gazetelere geçmiş namlardan değildir, resmen tarih kitaplarına girip başsedire yerleşmiş namlardandır.

— Neden bakalım? N'apmış?

— Hey yavrum! Koca bir sadrazam paşayı, takside giderken, çevirip hoplayıp yakasına sarılıp güzelce zımbaladığını, sen demek hiç duymadın?

— Bre Mastor, bir yalan söylemeli ki, üstü altını tutmalı... Topal herif, topallığıyla bir sadrazam paşa taksisine nasıl yetişmiş ki, çekip zımbalamış... Taksi durmaktaysa, diyeceğim yok!

— Durmakta olur mu? Vızır vızır seğirten bir taksi... Rahmetli Topal Tevfik Ağa, taksiyi koşaraktan mı tutuyor? Hayır, oyunla tutuyor! Çünkü taksi kısmına sağlam bacakla ulaşılamaz ki, aksak herif yakalayabile!.. Bak, n'apmış rahmetli? Bir tabut uydurmuş... Birkaç avanak bulup yüklemiş... İstanbul şehrinde akılsız mı ararsın! İstanbullu bakmış ki bir yoksul ölüsü... Cemaatsiz memaatsiz geçip gitmekte... "Aman sevaptır!" diyerekten koşulmuş İstanbullular! Paralı hamallar, İstanbul milletinin avanağına tabutu geçirince savuşmuşlar... Mübarek tabut omuzlarda salınaraktan İstanbul'un taksi caddesine çıkmasıyla sadrazam paşanın taksisi yolunu kesmiş... Şoför yandan sıyrılıp geçmeliydi. Büyük adamların şoföründe ben feraset isterim ve de köpoğlu köpeklik isterim! Şoför milletinin avanağı azdır da, köpoğlu köpekliği çoktur. Sadrazamın şoförü de sıyrılıp geçeyim, demiş amma, sadrazam paşa bırakmamış! "Yol ver!" emrini basmış. Bunlar durmuşlar. Durmalarıyla aslan Topal Tevfik Ağa taksinin basamağına canavar gibi hopluyor, tabancayı uzatıp: "Davranma sadrazam, vaden erişti" diye nağralanarak kurşunları göbeğine dolduruyor.

— Deme kötü Mastor! Bitirmiş mi fukara sadrazamı ilk hamlede...

— Bitirmiş mi ne demek! Bitirmiş ki, ötesine bile geçmiş! Salı sadrazamı bitirse...

— Aman deme! Sakın geleni geçeni de mi taramış kurban olduğum?

— Geleni geçeni adam hesabına hiç alır mı Topal Tevfik Ağa! Herifin yanı sıra, yaverini maverini, emirberini memirberini de bitirmiş ki, "Paşa kısmıdır, öte dünyada adamsız kalmasın" diyerek.

— Yaman ki ne kadar... Yalanı malanı yok ya... Katkısı, abartması? Dur herif! Ya gerisi? Yılan gibi sürünerekten tatlı canı da kurtarmalı ki, ben ona yiğit demeliyim!

— Kurtarmamışsa da Musa oğlum, kurtarmasına çok bi şey kalmamış... İşi bitirince basamaktan iniyor, rahatça yürüyor ki, sanırsın düğün meydanında horona yönelmekte... Niyeti, köşede bekleyen taksiye yetişmek...

— Nasıl taksi?

— Bunun planına göre arkadaşlar, takside bekleyecek... Topal Ağa, sadrazam paşanın hesabını görünce, atlayıp savuşacak!..

— Vay canına! Plancı bir topal desene!

— Plancı olmaya plancı... Ne fayda ki, arkadaşlar yüreksiz...

— Sakın takırtı başlayınca bunlar...

— Evet, bildiğin gibi, takırtı başlayınca bunların yüreği yarılıp "Durmak geçti, kaçan kurtulur" diye gazlamazlar mı...

— Heyvah!

— Heyvah ki nasıl!.. Bakmış, taksi maksi yok, hızlanıp cami avlusuna atlamış, girivermiş ayak yoluna... Bu kez silahı çevirmiş...

— Kendine...

— Kendine ya, ne sandın?

— N'oluyor bu böylece?..

— Kötüsü gelirse, bir kurşun da kendine sıkacak, yallah!

— Aman Mastor, bu nasıl bir yiğitlik, dört yüz dirhem bir yiğitlik! Aman inanayım mı?

— İster istemez inanacaksın Musa oğlum, nam almayla oyun mu oynamaktasın... Her şey yazılı... Aslına bakarsan, koca bir sadrazamdır. İt ölümüne gidip, leşi yerde kalacak değildir. Türkçesi, kurtuluşu pek yok diyeceğiz, biz bu işin!

— Evet, vursun değeri yok! Namı aldı mı, almadı mı? Vay ki kahpe felek, yiğidin alnına karayazıyı yazan felek... Demek ki arkadaş, bu yiğitler yiğidi aslan Topal Ağa... O gün orada, caminin ayakyolunda...

— Dinle ki bir... Topal herif bakmış, karayazı getirdi, babayiğidi soktu memişhaneye... Bok yoluna gitmekten kurtuluş yok... Basmış tetiğe... Horoz kalkmış, inmiş amma silah patlamamış.

— Etme yahu! Neden peki? Kötü müymüş kullandığı silah?

— Silahta kötülük yok! Meğerse hesabı şaşırmış fukara Topal Ağa, aşk ile bütün kurşunları saymış. Kendi payını da paşaya bağışlamış!

— Bağışlamakla... Çeksin ikinci şarjörü... Bassın!

— İkinci şarjör nerede? Tabanca brovning değil, bildiğimiz hareketli nagantın toplusu...

— Vah işte, buna yandım! N'olacak pekiy? N'olmuş?

— N'olur! Yakalamışlar. Çünkü bir kocakarı bunun, aksarayaktan memişhaneye girdiğini görmüş de şuraya buraya seğirten zaptiyelere söyleyivermiş! Beni işit Musa Çavuş, bu dünyada, ben onu bunu bilmem, erkek milleti rahatça bir iş göreyim derse, sokakta rastladığı kocakarıyı temizleyecek her bir ödevden önce... Hiçbirini sağ koymayacak ki, cadı takımı, bilir bilmez bir halt işlemesin ve de yiğit kısmının tekerine odun sokmasın!

— Uzatma kötü Mastor, canlı yakalanmış ya, Topal Tevfik Ağa sonunda, sen ona bak!

— Ayıp ettin! Casuslayan olunca kurtuluş var mı?

— Evet, orası da az biraz öyledir. Canlı tutulmasa ne kadar iyiydi. Sonrası?

— Sonrası oğlum, bu Topal Tevfik Ağa'nın asılma sırasında gösterdiği oyunlar var ki... İpe çeken Çingene'ye ne dese beğe-

nirsin? "Bu gidiş, dosdoğru cehennem gidişidir karaoğlan, eğer babana mektup vereyim dersen, elini çabuk tut" demesin mi?

— Vay ki vay! Yahu nasıl kıymış zamanın padişahı böyle bir aslana!

— Keyfine bıraksalar, kıyar mı? O zamanın ipi İttihatçı gâvurların elinde...

— Vah yandım!

— Yanmanın hiçbir faydası yok! Sen, sana gel ve de topal milletinin, sırasında sağlam milletten tetik olduğunu bil!

Musa Çavuş bunları aklından geçirirken Müteahhit Şaban Bey'in evine bakıyordu. İşçiler avlu parmaklığına adım adım yanaşmışlar, koyun sürüsü gibi birbirine sokulup kümelenmişlerdi. "Bakarlar mal gibi... 'Adam olup adam sırasına girelim' demezler. Bu dünyanın adamını koca Tanrı iki çeşit yaratmış: Biri oyun koymaz çıkarır, gerisi ağzını açıp bakar, ayran avanağı gibi, anlamaz!" Bir zaman daldı. Aklı, başka bir noktaya takılmıştı. "Neden bilemedik biz, gazetecinin gazeteci olduğunu? Şundan ki, herif eline ayağına, diline gözüne çevik değil, kemikleri cıvık... Oysa gazeteci kısmı pire gibi zıplayan olmalı ve de et, yağ bağlamamalı ki, görülmesiyle bilinsin! Tüh rezil! Ağzını kederle bükmüş, nedense gözlerinden ürpertici bir kıyıcılık geçmişti. Herif pisboğazlıktan domuz gibi yağ bağlamış diyelim, ya senin aklını şeytan mı yelledi ki, doğumunu, künyeni soran herife koşuldun! 'Kimlerdensin, necisin?' demedin alçak!" çaresizlikle elini yanağından geçirdi. "Resmimizi aldılar. Resmimiz sakallı çıkmıştır, öyle ya... Sakallı ki Uzun Hoca halt etsin! Sakallı herifin resmi cavlak çıkar mı ki, sen bunu sormaktasın sefil! Ne yazacak gazete şimdicik? Tokatlı Musa Çavuş... Sakallı ve de topal Musa Çavuş! Tüh yüzüne! Koca Tanrı belanı vere dümbük!"

Hemen davrandı, ambara iki büklüm girdi.

Baraka penceresiz olduğundan içerisi hem loş, hem serindi. Dişleri birbirine vurarak duvara asılı torbayı indirdi. Çırpınır gibi bir şeyler aradı. Bir ufacık kurşunkalem buldu. Bu kadarcık bir işi yaparken bile yorulmuş, hırıl hırıl solumaya başlamıştı. Sanki uyuyan birisini öldürmeye karar vermiş gibi çevresine deli deli bakıyordu. "Kâğıt... Kâğıt dedim rezil!.. Kâğıt bulamadın mı? N'aparım ben... Haa, ben n'aparım adamı?" Sesinden ürkerek elini ağzına insafsızca vurdu.

Yatağın üzerinde duran Köylü sigarası paketi gözüne ilişti. "Hıhhh" diyerek ileri geri sallandı. Sigaraları küfrederek yere saçtı. Paketi dikkatle yırttı. Kâğıdı dizine koyarak el ayasıyla bir zaman ütüledi.

Kalem ağzında, göğsü körük gibi kalkıp iniyor, dişleri takır takır birbirine vuruyordu. Yazmaya başladı. Boynunu hafifçe bükmüş olduğu halde biraz önceki yorgunluk sanki geçip gitmiş, yanakları belli belirsiz pembeleşmişti. Birine muziplik yapmaya hazırlanıyor gibiydi. Büyücek harflerle özenerek yazıyor, yazacağını düşünürken küçük kurşunkalemi, dişlerinin arasından dışarıya çıkardığı diline sürüyordu. Yazıyı bitirince derin bir solukla ciğerlerini boşalttı. Kâğıdı kapıdaki ışığa tutarak bir zaman baktı. "Olmaz oğlum! Resim olmayınca hiç olmaz!" diye söylendi.

Boynuna çapraz asıp, gece gündüz koltuğunun altında taşıdığı sahtiyandan yapılmış enam kesesini çıkardı. Kitabın kapağına yapıştırılmış kâğıdı tırnağının ucuyla söktü, oraya saklanmış fotoğrafı görmekten korkuyor gibi hemen yazdığı kâğıda sardı.

Bir zaman ne aradığını bilmeden çevresine dalgın baktı. Düşündü. "Zarf ister! Zarfsız olmaz!" Zarfı nerede bulacağını hatırlayınca, keyifle sırıttı. Tahta bavulu açtı. Biriktirdiği paralar aylık zarflarının birinde duruyordu. İçindeki banknotları değersiz

kâğıt parçalarıymış gibi pantolon cebine sokuşturup yazdığı tezkereyle fotoğrafı zarfa koydu. Koşar gibi dışarı çıktı. Birkaç adım gidince, duraladı. Güneşten gözleri kamaşmıştı. Elini yüzüne kapatıp başı dönmüş gibi sallanarak, bir zaman durup dengesini bulmaya çalıştı.

Karşıdan, Şaban Bey'in avlu parmaklarında işçiler hep öyle kümelenmiş oturuyorlardı. "Hele şunlara hele... Hele namussuzlara..." diyerek dudaklarını üst üste yaladı. "Aman şunu Şaban Bey'e ulaştırmanın kolayı!" Az kalsın "Heyyy!" diye bağırarak el işmarıyla birini çağıracaktı. Kendisini tuttu.

Karşıya geçmeyi gözü kesmiyordu. Bir zaman dolanarak bu yana bakmayan işçilerin analarına avratlarına sövdü. Dakikalar geçtikçe telaşı artıyor, karnı ağrıyormuş gibi burulup kıvranıyordu.

Seslenmeden dönelemenin faydasızlığını kestirince, yumruğunu havaya kaldırıp indirerek Şaban Bey'in avlusana daldı, işçilere askeriye usulünce "gel" işmarı vermeye başladı. Kısa zamanda yorulup dizleri kesilmiş, ter içinde kalmıştı. Neredeyse tıkanacaktı. Soluk soluğa durup titreyen kolunu son bir umutla piston gibi işletirken hışıl hışıl söyleniyordu: "Gidi namussuzlar!.. Ulan, koca Tanrı işini bilmez mi? Sizi neden işçi bırakmış! Eşşoğlu eşşek olduğunuzdan bırakmış! Tüh yüzünüze... Tüh ki ne kadar..."

* * *

Yere çökeceği sıra, kümeden biri kolunu sallayarak işmarına karşılık verdi.

Musa Çavuş bir yandan kolunu kaldırıp indiriyor, bir yandan, "Koşsana rezil! Hele şunaaaa... Seğirtir mi hiç! Tüh yüzüne kansız!" diye homurdanıyordu.

Adını bilmediği genç bir işçiydi. Şaban Bey'e, başmühendise

ispiyonluk eden Musa Çavuş'u ötekiler gibi sevmiyordu amma, kızdırmak da istemiyordu.

— Buyur Çavuş... Emrin!

— Emrimiz... Nerdensin? Adın ne?

— Adımız Ahmet... Ankara'nın köylüğündeniz... Buyur!

— Buyurması... N'apmakta Şaban Bey'imiz?

— Yiyip içmekteler dolanaraktan... Neden sofra başına oturmazlar ki... Bizde günah sayılır dolanaraktan ekmek yemesi... İçini çekti. Parayı alamadık. Alaydık da kasabayı tutaydık gün batmadan...

— Hele rezil! Baraj töreni bitmeyince... Savuşmak nasıl bir oyun!

— Orası öyle... Tören öğleden sonraya kalmış! Aklım yattı, biz bugün kasabayı tutamayız, ne mümkün! Buyur çavuş!

— Beri bak! Dediğimi tutmadın mı, yandın bil ve de işini berbat ettin bil! Zarfı gösterdi. Bunu Şaban Bey'e vereceksin! Höst! İt gibi kapmak neyin nesi? "Vereceksin" dedikse, açıktan verecek değilsin! Kuytuda verilecek, başkası gördü mü, bitti!

— Hemen mi vermeli, vakit geçirmeden?

— Yok! Ekmeklerini yesinler... Baktın, baraja çıkacaklar, yanaş kargaşalıkta... Veriver eline... "Musa Çavuş'tan" dersin! Baktın dengine gelmedi, barajda ver... Olmadı, baraj töreninden sonra ver, amma, konuklar gitmeden vermeli... Konuklar gitti mi hiç değeri yok!..

— Öyle ya, konuklar gidince, ne değeri olur!..

— Tamam! Ulan aferin Ankaralı... Dediğimi bir yanlışsız yaptın mı, tekliği cebinde bil!

— Teklik de neymiş Çavuş, hizmet Allah için...

— Höst!.. Teklik cebinde... Hizmetin niçin olduğunu sen mi bilirsin, ben mi bilirim?

— Olur. Can baş üstüne!

— Dur oğlum! Diline sürerek zarfı kapattı. Nah, sok kuşağına... Unutur munutursun... Seni elimden Şaban Bey alamaz!

— Meraklanma! Unutulur mu, tövbe!

— Gerisini kendin düşün! Gayet önemli bir kâğıttır ve de gayetle korkulu bir kâğıttır. Bunu eline ulaştırdığında, Şaban Bey'in vereceği bahşişe geldi mi, taşıyacağın şüpheli..

— Deme Çavuş! Hay ömrüne bereket!

— Aklına yazdın mı güzelce? Şaşırır maşırırsın... Keyfine... Bahşişler meşe sopasına döner ki, geberdin bil!

Oğlan kendisine belli ki, çok güveniyordu. Zarfı alıp kuşağına soktu, karşılık vermeden yürüdü.

Musa Çavuş, Şaban Bey'in avlu parmaklığına kadar, oğlanı dalgın dalgın gözledi. Sonra birden davrandı. Serdiği çamaşırlarına koştu. Kuruyup kurumadığına aldırmadan hepsini hışımla topladı. Bavuldan aldığı bir torbaya hışımla sokuşturdu. Kasketini düzeltti. Bir yere atılacakmış gibi, iki büklüm, çevresine baktı. "Yatak kalsın! Yatak sırası mı rezil! Canını taşıyacağın şüpheli!" Tam dışarı çıkarken döndü, yastığının altından iki ağızlı Çerkez kamasını aldı. Ceketini yırtar gibi çıkarıp koltuk altına astı, kulübeyi hızla dolaşıp fundalığa daldı, kayboldu.

III

İşçi oğlan bahşişleri hemen cebine indirmek için, Musa Çavuş'un kâğıdını, Şaban Bey'e hiç beklemeden vermeyi tasarlayarak eve yaklaşmıştı amma, balkondaki şehirliler kalabalığını görünce, ürkmüştü. Bir an, durumu yaşlı hemşehrilerinden birine açmayı geçirdi aklından, "Aman haaa... Bahşişi kaptırırsın, geri dur!" diye kendini azarladı.

— N'oldu lan? Neymiş derdi marazlı Musa'nın?

— Marazlı Musa mı? Heeeç!

— Nasıl heçmiş ki, bunca laf etti sana, elini kolunu sallayaraktan...

— Önemi yok!..

— Kuşağına soktuğunun da mı önemi yok? Nedir dedim? Bulaşık bir işe girersin! Musa Çavuş'un ipinde oynanmaz!

— Yok bi şey şart olsun emmi!

— Gözlerimize mi inanalım, sana mı? Babandan tembihli olmasak canın cehenneme... Keyfin bilir! "Aman" dersen, ben sana sorarım!..

— Şart olsun ağa... Yok bi şey!.. İki sulfato istedim, veriverdi sevabına Musa Çavuş!

— Sulfatoymuş da neden gizlenmekte hükümat işi gibi? Hele rezil! Dün cin olmadan bugün adam çarpacak!..

Bu sıra, isterik bir kadın kahkahasıyla işçi kümesi dalgalanıp görmek için doğrulduğunda, konuşanlar da balkona döndüler. Oğlan aklı sıra vartayı atlatmış oldu.

Dans eden karılardan biri gülmüştü her ne yüzdense... Salı gülse ne güzel! Herifinin kulağına gizliden laflar etmekte ki, canı almacasına... Nah fukara herif, kızardı ki, al bayrağa kesti sura tı... Ya dizlerinin kavak dalı gibi titremesini n'apalım? Yaman ar kadaş! Şimdi aklım yattı, şehir avratlarına güç yetmez ebedi. Anladın mı ağa, neden şehir yerin adamı sırıtaraktan dolaşır olmuş? Karı milletine güç yetiremeyip alta düştüğünden... Yetiremez evet, şehir yerinin avradına sopa çekemezsin, çünkü Kemal Paşa yasağıdır. Erkek kısmısı, canı çektikçe karıyı sopalayamazsa, alta düşer, ister istemez!.. Sopa olmamış, avradı nasıl alacaksın terbiyene?.. Bunun da zagonu bu... Geçen yıl, bizim köye bir Ramazan hocası geldiydi, kitapta yerini gösterdi. Fukara Âdem Baba'mızın cennetten sürülüp çıkarılması avrat şerrindenmiş ve

de avrada sopa çalmadığı yüzündenmiş... Bizde bir İpsiz Recep vardır. İçkici, kumarcı, az biraz da şunun bunun malını uğrulayan can yakıcı... "Sonrası hoca?" dediydi, "Ya sonrası... Cennetten dünyaya sürülünce Âdem Baba'mız öcünü aramamış mı bakalım?" Hoca kitabı çevirdi bi zaman, araştırdı, sonunda parmağını bastı: "Nah, yeri bura... Sonrasının zagonu bildiğimiz köy yerinin sopa zagonudur ağa... Âdem Peygamber'imizin köylü milletine pir olması da, bu avrat sopalamak meselesindendir" dediydi. Avrat sopalamak evet, kitabın buyruğudur ama, kurban olduğum Gazi Paşa'mıza, hadi gel de, bunu anlatabil bakalım!

* * *

Yemek içmek ikindiye kadar sürmüş, gün, doruktan devrileli iki saati geçmişti.

Şaban Bey'le gözlüklü vali paşa önde, ötekiler arkada baraja doğru yürüdüler.

Delikanlı bu zamana kadar Musa Çavuş'un kâğıdını bir unutup bir hatırlayarak debelenmiş, birkaç kez kapıya sokulmak istemişse de, imansız Arnavut bekçiye yanaşmayı göze alamamıştı.

Millet baraja yürüyünce, "Heyvah" diye elini dizlerine vurdu. Sanki iş işten geçmiş, cebinde saydığı şu kadar kaymalık bahşiş uçup gitmişti. Yürek yanıklığıyla seğirtti, şehirlinin yanı sıra ileri geçip Şaban Bey'e yetişmek için koşarken, biri yakasına yapıştı:

— Nedir ulan? Kudurdun mu?

— Aman ağa... Kesene çavuşlarından biriydi. İstemeden söyleyiverdi. Kâğıt verilecek Şaban Bey'e.

— Ne kâğıdı?

— Gayet lazımlı bir kâğıt... Önemli ki, ne kadar...

— Nerenin kâğıdıymış? Kim gönderdi?

— Musa Çavuş!

— Hangi Musa Çavuş? Şu namussuz topal mı? Musa rezili, Şaban Bey'le kâğıt yazaraktan mı görüşür oldu? Geri dur! Geri dur, dedim! Sırası mı?

— Konuklar gitmeden eline ulaşmalıymış... Sıkı tembihledi.

— Höst! Çiğnerim haa... Def ol!

* * *

Barajın üstünde, Şaban Bey, söylev çekmekten vazgeçip önü sıra yürüttüğü kara urbalı gözlüklü başıbozuk paşasına makası verdi. Vali paşa, kırmızı "gelin uçkuru"nu besmeleyle kesti. Baraja su yürüdü. Vanalar inildiyor, temelden ak köpükler kaynıyordu. Direklerin başına konulmuş ampullerin ince telleri önce kızardı, sonra bildiğimiz gaz lambası gibi ışığa döndü.

Çavuşların işmarıyla işçilerin kimi el çırpıyor, kimi "Allah Allah" çekiyor, kimi "Nur ol Şaban Bey'imiz!" diye bağırıyordu.

Konuklar, başıbozuk paşasının ardı sıra, barajın şurasını burasını dolaştı.

Bu kargaşalıkta, delikanlı, müteahhit Şaban Bey'i apansız iki adım önünde görmesiyle, nasıl olduğunu kendisi de bilemeden, davranıp atıldı. Zarfı uzattı:

— Buyur Bey'im!

— Nedir o?

— Musa Çavuş saldı sana... "Gayet lazımlı bir kâğıt" dedi.

— Lazımlı mı? N'olabilir? Şaban Bey zarfı aldı. Çevresine umursamadan baktı. Nerde kendisi?

— Ambarda...

Şaban Bey önce zarfı cebine koyacaktı, sonra gecikmesi gerekmez bir haber olabileceğini düşünerek açtı, kâğıdı gönülsüz okudu:

"Şaban Bey'im,

"Gazeteler, bizi Musa Çavuş yazmasınlar. Biz Musa Çavuş değiliz. Aslında Çorumluyuz! Çorum'un Devepınar Köyü'nden Ali oğlu, 1924 doğumlu Veli Geyik'iz. Aman ayaklarını öpeyim, gazeteye bizi, Veli Geyik yazsınlar. Burada çektikleri resmimizi basmasınlar, bu saldığım resmi bassınlar! Ayaklarını öpeyim Şaban Bey'im! Bizi asıl adımızla gazeteye ver."

Şaban Bey resme göz atınca, büsbütün şaşırmıştı. Resimde, tüysüz bir delikanlı vardı. Daha garibi, boynuna kalın baklalı zincir takılmış, zincirin bir ucu sol ayağına perçinlenmiş... Elleri kelepçeli... Oğlan bu donatımıyla bir iskemleye kurulup kasılmış ki, ordular bozmuş başkomutan şişinmesi de öyle değil!.. Şaban Bey, önce bundan hiçbir şey anlayamamış, kendisini zorladığı halde, Musa Çavuş'un ne istediğini çıkaramamıştı. Resme bir daha baktı. Hayır! Ambar bekçisi Topal Musa Çavuş'la bu oğlanın uzaktan yakından hiç bir ilintisi olamazdı. Mektubu vereni aradı. Delikanlı, bahşiş umuduyla savuşmamıştı. Elleri göbeğinde duruyor, aç köpek gözleriyle yüzüne bakıyordu.

— Bana bu zarfı veren sen misin?

— Biziz ya...

— "Çavuş yolladı" dedindi, öyle ya!

— Musa Çavuş!

— Ne dedi, iyi düşün!

— "Çok lazımlı kâğıttır" dedi, "Şaban Bey'imizin eline ulaştırmalı" dedi beyim...

— Başka?..

— Başkası beyim, dedi ki... "Kâğıdı yetiştir, bahşişi al" dedi.

— Allah Allah! Aklım dağıldı. Hadi koş! Musa Çavuş'u al, gel!

— Hay hay!

Oğlan, getirdiği kâğıdın önemine ancak şimdi iman etmiş,

yüklü bahşişi cebinde saymanın sevinciyle ceketinin önünü toparlayarak tazı seğirtmesi tutturmuştu. Rastladıklarını yandan sıyırıp yokuşa sardığı zaman, "Vurdun köpek, alacalı turnayı vurdun ki, tam gözünden vurdun!" diye hızlandıkça hızlanıyor, solukları sevinçten ağzına sığmıyordu.

Ambarın kapısı yarı açıktı. İkindi esintisiyle hafiften sallanıyordu amma, topal herif görünmüyordu. Seslendi, karşılık alamadı. Etrafını gözden geçirdi. Hayır, yok Allah yok!..

İçeriye girmek yasaktı. Biraz debelendi, yasak gözetecek sıra olmadığına karar verip içeriye baktı. Göremedi. Bir iki daha seslenip döndü, birkaç kişiye sordu. Gören olmamıştı.

Şaban Bey'in evine, ayaklarını sürüyerek yaklaştı.

Kötü Arnavut, kurtçu it gibi hırıldayarak kapıya dikilmişti.

— Şaban Bey burada mı, ağa?

Şaban Bey pencereden seslendi:

— Nerde Musa Çavuş?

— Musa Çavuş yok beyim! Ambar açık... Baktım, göremedim! Seslendim, yok...

— Yok mu?

Zarfı cebinden çıkarıp resme baktı:

— Allah Allah!..

— Arayalım mı beyim... Bulalım mı?

— Bırak!..

"Bırak ne demek? Hani bizim bahşiş?" diyecekti az kalsın, toparlandı, eli ağzında kalakaldı.

* * *

Kurdele kesildikten sonra, Şaban Bey'in gerilen sinirleri birden boşanmış, omuzlarına derin sızılar halinde yorgunluk çökmüştü. Artık herkesin, hatta "Sayın vekilinin bile" def olup gi-

mesini istiyordu. Adana barlarının körpe yavruları gözünde tütmeye başlamıştı. Birkaçını soyup kıran güreş tutmadıkça, belli ki, aklı başına gelmeyecekti.

Balkondan salona girdi. Ne aradığını unutmuştu. Elindeki kâğıdı evirip çeviriyor, resme şaşkın bakıyordu.

Şişman gazeteci yaklaştı.

— Birkaç kelime söyler misiniz Şaban Bey... Ödevini başarıyla yerine getirmiş olmanın sevinci üstüne...

— Bırakın şimdi sevinci... Bakın, Musa Çavuş yollamış bunları... Rica ediyor!

Gazeteci önce mektubu okudu. Viskiyi biraz fazla kaçırmıştı. Hiçbir şey anlayamadı. Fakat resmi görünce, irkilerek toparlanmaya çalıştı:

— Allah Allah! Nedir bu? Kimin resmi? N'olmuş?

Öteki gazeteciler de toplanmışlardı. Kâğıtla mektup elden ele dolaşıp yeniden şişman gazeteciye geldiği zaman, jandarma yüzbaşısı telaşla sordu:

— Bir dakika... Verir misiniz lütfen! Nereden buldunuz bu resmi?

— Tanıyor musunuz Yüzbaşı'm?

— Galiba... Durun bulacağım... Bir hayvan adıdır. Karaca... Hayır!

— Geyik!

— Tamam! Veli Geyik... Nereden buldunuz?

Şişman gazeteci kâğıdı uzattı. Yüzbaşı okumasıyla tabancasını tutup kapıya doğru koştu. Gazeteciler de, arkasına takıldılar.

Kulübeye soluk soluğa yetiştikleri zaman, kapı hep öyle aralık duruyordu. Yüzbaşı tabancasını çekip kanada siperlenerek seslendi:

— Musa Çavuş! Biraz bekledi. Seni Vekil beyefendi istiyor

Musa Çavuş! Ankara'ya götürecek... Gene karşılık gelmeyince içeri atladı. Kıpırdama Çavuş, yakarım!..

Kulübe bomboştu. Yüzbaşı, telefona doğru hızlı hızlı yürürken meseleyi gazetecilere kısaca anlattı:

— Kaçak bir hükümlünün resmidir bu... Çorum Cezaevi'nden kaçmış... Dört beş yıl oluyor. Her yıl hatırlatır Vekâlet... Elde yalnız bu fotoğraf var! Zincirleri, kelepçeleri görünce, bildim. Mahpushanede etmediğini komamış bu rezil! Boynuna zincir, bileklerine kelepçe taktırıp çıkarmış bu resmi, şan olsun diye... Yiğitlik taslıyor, aklı sıra... Köyüne yollamış. Kaçtıktan sonra savcılık çoğaltıp dağıttı. Unutulur maskaralık değil de ondan hatırladım, görür görmez!

Yüzbaşı telefonla merkezi buldu. Veli Geyik öteki adıyla Musa Çavuş'un şimdiki halini anlattı. Yolların tutulmasını, köy muhtarlarına haber verilmesini, herkesin aramaya çıkmasını, yakalanınca, çok sıkı güvenlik içinde kasabaya getirilmesini emretti.

* * *

Akşama doğru barajın iki saat uzağında Veli Geyik'i baygın buldular. Sıtma bastırdığından daha uzağa gidememiş, toprak yolun kıyısındaki çalıların dibine düşüp kendinden geçmişti Köse bekçiyle beraber aramaya çıkanlar, önce tabanı delik pabuçları gördüler. Ürküntüyle gerileyip bir zaman ne yapacaklarını fısıldaştılar.

Bekçi, elindeki dokuzlu tüfeğin bir işe yaramadığını bildiği halde, Yaşlılar Kurulu üyesinin zorlamasıyla biraz sokulup ürkek ürkek seslendi:

— Kıpırdama çavuş! Çevrildin!

Pabuçlar kımıldamayınca, omzu üstünden baktı.

Yaşlılar Kurulu'nun ikinci üyesi, imansızdı. Siperden, "haydi" anlamına el salladı:

— Vay köse bekçi! Ölmüşün üstüne varamamak nasıl bir yiğitlik... Efelik gösterilecek sıra değil mi?

Fukara köse bekçi, utanç belası, canını dişine takıp iki adım attı, ince kavak dalı gibi sallanıyordu. Sonunda "bu ikinci üyenin diline düşmekten, ölmek iyi!" diyerek, iki sıçramada çalıyı dolandı:

— Kıpraşma! Kıpraşma, hey Musa Çavuş!

Böyle diyerek tüfeği Musa Çavuş'un göğsüne doğrultmuştu.

Musa Çavuş, daha doğrusu Veli Geyik, kıpraşacak değil, soluklanacak gücü yitirmişti.

Gözlerini yarı açtı, tepesine dikilenleri gördü mü, tüfeğin tüfek olduğunu seçti mi, bilinmez, gözlerini yumdu gerisin geri... İnledi.

Üstüne çöktüler. Gövdesi, Allah beterinden saklasın, çıralı çam kütüğü gibi yanıyordu. Kaldırmaya zorladılar, sürümek istediler, mümkün olmadığını anlayınca, dallardan bir sal yapıp üstüne uzattılar, bir katır bulup koştular.

Musa Çavuş, öteki adıyla Veli Geyik, Çınarlı Köyü'ne böyle, yerde sürünerek girdi. Hayvana bindirilip nahiyeye adam koşturuldu. Yüzbaşı, makine başındaydı. Muhtar telefonun manyeto kulağını büküp Yunan'ı bozmuş gibi sevinçle müjdeyi verdi:

— Düşmanının ömrü bu kadar olsun yüzbaşım! Kaçağını yakaladık!

— Sıkı tutun! Geliyorum!

— Buyur. Meraklanma! Kıpraşacak dermanı yoktur.

— Höst rezil! Bunca zamanın kaçağı... Ellerini ardından bağlayın! Ayaklarını da bağlayın! Allah yarattı demeyin! Domuz topu yapın karatayı... Fazladan muhtar odasının direğine saracak-

sınız! Başına çifte nöbetçi dikilecek! Kaçırdınız mı, yakarım köyü, hiç bakmam! Herif resmen idam hükümlüsüdür. Yerine seni asarım, muhtar, seni koca meşeye asarım! Köse bekçiye söyle! Muhtarın asıldığı yerde, kurtulurum bellemesin!

Yüzbaşının keyfe geldiği belliydi. Köse bekçi elinin tersiyle burnunu sert sert silerek sırıttı. İkinci üyenin dediği doğruysa, şu kadar yüz lira bahşiş verilecekmiş bu Musa Çavuş'un kellesini getirene...

Musa Çavuş, öteki adıyla Veli Geyik, merkez karakolunda, yüzbaşıyı hiç yormadan kimliğini, başından geçenleri olduğu gibi anlattı. Evet, vilayet Çorum... Köy Devepınar!.. Evet, doğum 1340... Gazi Paşa hesabıyla 1924... Evet, suç adam öldürmek... Ceza 24 yıl... Evet, asılmaktan inmiş, yaşı küçük olduğundan...

— Sakalı kaçaklıkta mı bıraktın?

— Kaçaklıkta...

— Neden vurdun herifi?

— Kız yüzünden... Aslında vurduğumuz yabancı değil, kaçırdığımız kızın emmisi...

— Neden kaçırdın? Vermediler mi?

— Vermediler!

— Neden? Zengin yerin kızı mı? Sende varlık nasıl?

— Varlık işi değil! Kız nişanlıydı. Nişanlısı da bizim oraların zorlu kopuklarından... Biz nam uğruna sürümeye kalktık kızı, oğlanın yanından... Yüreksizmiş köpek, karıyı bırakıp savuştu.

— Eee?

— Herif savuştu ya, marazlı emmisine olgörüp güç yetiremedik beyim... Bizi bir sopada yere yıktı. Az kaldı ki kemiklerimizi kıra... Baktık canımızı aldı alacak, Azrail Peygamber gibi.. Alttan yukarı dokunuvermişiz lüverin tetiğine... Kurşunları karnına doldurmuşuz mülevvesin!..

— Hadi bir iştir olmuş, diyelim... Neden kaçtın mahpustan? Hükümetten kurtuluş var mı? Cezanın yatmışsın altıda birini... Giderdin, çalışma cezaevine, bir günün iki gün sayılırdı. Dört beş yıldır kaçaklık edeceğine, yarılardın cezayı... Bak, okumayazma da bilirmişsin...

— Mahpusta ezdiler bizi beyim... Geberteyazdılar.

— Uslu dursan ezerler mi?

— Orası öyle... Gereken işe de karıştık, gerekmeyene de... "Yiğitsin" yellemesine seğirttik. Kara müdür bizi kötü belledi. Pire zıplasa, "Getirin Veli Geyik rezilini" diyerek bize sopalar çekti ki, dağlar götürmez! "Şu işi sen mi yaptın?" diye sordular öyle ya, n'olur, filanca diyerekten, doğrusunu söyle de, kurtar tatlı canı kötekten... Yok, hayır!

— Neden oğlum sen yapmadıysan...

— Yiğitlikte yüzbaşım, filanca yaptı demek yoktur.

— Buna yiğitlik demezler, düpedüz "eşeklik" derler.

— Doğrusun yüzbaşım, büyük sözü dinlemedik. Mahpusta bir Mustafa Yıldız Ağa vardı. "Sen, nam uğruna çabalamaktasın ya, kötü Geyik, vakti geçti epeydir" derdi. "Bu cenabet namı almak kolaydır da, taşımak gayetle zordur koçum, gel vazgeçelim de, cezamızı bitirmeye bakalım ağız tadıyla" derdi ya, dinleyen kim? Bir de mesel söylerdi, çok yaşasın Yıldız Ağa! Vaktin birinde, bizim gibi akılsızın biri, "Nam alayım" diyerek zemzem pınarını pislemiş...

— Bak, sana baba öğüdü de vermişler. Tutmamışsın. Bundan sonra uslu dur! Ben kâğıtlarını yoluyla yazacağım. Çalışma cezaevine gidersin. Hükümet işi belli olmaz. Bir af çıkar! Görmemişe dönersin.

— Sağ ol!

— Bir şartım var: Buradayken bir edepsizliğini duyarsam, te-

pelerim! Sakın beni cezaevi müdürlerine benzetme!

— Burası gurbet yeri yüzbaşım! Burda bizi kim bilecek! Gurbet yerinde garip yiğitin boynu büküktür.

— Tamam! Bunalırsan bana haber yolla!.. Elimden gelen bir işse, yaparım!

— Sağ ol yüzbaşım! Senden dileğim... Bizi yazacak gazeteyi belki ele geçiremeyiz!

— Evet!

— Aman o gazeteyi bana bulmanın kolayı yüzbaşım Aman ayaklarını öpeyim, bulmanın kolayı... Her kaç kuruşsa... Beş yerine on verelim. On beş bile verelim.

— Kolay! Yarın öbür gün gelir.

— Aman gelsin! Veli Geyik, öteki adıyla Musa Çavuş yazacak... Ceplerine saldırdı, neredeyse ceketini paralayacaktı. Her kaç kuruşsa yüzbaşım! Aman parasına bakmayalım!.. Paranın değeri hiç yok...

— Parası kolay...

— Olmaaaz... Aman olmaz, ayaklarını öpeyim... Parasını almadın mı, şuraya gider unutursun! Biz burda garip yiğitiz! Hükümat adamına söz geçiremeyiz! Aman yüzbaşım!

— Kolay dedim ya!..

— Unutursan... Unuttun mu, yandık bil...

— Unutmam eşek... Ben de o gazeteyi okuyorum! Eve bırakıyorlar.

Veli Geyik, ertesi sabahı güç etti. Öğleye kadar yüzbaşıya iki kere haber göndermek istedi. Gardiyanlar: "Ha, ma..." dediler, "Gittik, yerinde yok", "Kaymakamın yanında" dediler.

Akşama doğru, adı bağırılınca Veli Geyik seğirtti.

Yüzbaşı, sağ olsun, sözünde durmuş, gazeteyi bir jandarmayla yollamıştı.

— Sağ olsun! Ellerini öperim! Kaç para? Dur, eğlen hemşehri... Dur...

— Para demedi yüzbaşım!

— Olmaz! Hiç olmaz!

Jandarma aldırmadan yürüyünce, Veli Geyik gazeteyi göğsüne bastırarak koğuşa döndü. Bir kenara oturup açtı. Hey Allah, resmi yoktu başyaprakta... Ne kendisinin zincirli resmi, ne de Musa Çavuş'un sakallı resmi... Çaresizlikle kapıya baktı. "Yanlış gazete saldı bize Yüzbaşı'm, gördün mü? Heyvah! N'olacak peki şimdicik?" Barajın fotoğrafını görünce, irkildi. "İşte bizim baraj!.. Nah Şaban Bey'in kendisi... Nah şişman herif... Bizi yazmadılar mı? Hay anan öle Veli Geyik! Tühh." Yazıları okumaya başladı.

Barajdan yazıyordu. Barajı anlatmakta ki... Baştan ayağa... Barajın girdisini, çıktısını... Şaban Bey'ini... Başmühendisin adlı adıyla... "Gerisi altıncı sayfada"... "Gerisi altıncı sayfadaysa... Bizim resmi oraya bastılar!" Gazeteyi yırtar gibi açtı. Hayır, burada da resmi yoktu. Yazının gerisini zorla buldu, heceleyerek okudu. Sonunda iri kara yazılarla bir başlık: "Ucuz Atlatılan Bir Kaza" (...) "Barajın açılma töreni sırasında ucuz atlatılan bir kaza olmuş, Müteahhit Şaban Bey'in yedi yaşındaki biricik oğlu Türker Yurdakuler, nasılsa baraj gölüne düşmüş, orada bekçilik eden Zaralı Musa Çavuş adında yaşlı bir vatandaş tarafından kurtarılmıştır. Böyle sevinçli bir günde küçük bir vatan yavrusunu kesin bir ölümden kurtaran fedakâr bekçi, Sayın Bayındırlık Bakanı'mız tarafından takdir edilmiş, önemli bir bahşişle mükâfatlandırılmıştır."

Hepsi bu kadar... Ne resim, ne Veli Geyik... Zaralı Musa Çavuş...

Veli Geyik gazeteyi yavaşça indirdi. Gözleri kararmıştı. Şakakları uğulduyor ciğerleri sıkışıyordu. "Yürü kahpe dünya...

Tüh yüzüne!" diye elini iki kere yavaşça dizine vurdu.

Şişman gazeteci olayı anlatırken Yazıişleri Genel Müdürü, gözleri yeni gelen ajans bülteninde, "Ya, öyle mi? İlginç!" demiş, resmin yazıya bağlanmasını istemişti.

Gece sekreteri, zincirli adamla yeni açılan baraj arasındaki ilintiyi anlayamadı. Bu yüzden resmi, ucuz atlatılan kazaya da bağlayamadı. Yanlışlıkla masasına geldiğini sandı. Mizacı bakımından her çeşit sertliğe karşıydı. Ayrıca, her işte: "Batı bize ne der? Batı'dan ayıp olur" düşüncesini ölçü tutmuştu. Yirminci asrın kırk yedinci yılında, demokrasi döneminde, hangi sebeple olursa olsun, bir insanı zincire vurmanın Batı'ya karşı pek yaraşıksız kaçacağını düşünerek suratını buruşturmuş, resmi sepete atıvermişti.

Böylece dört yıl önce, Nazilli dolaylarında bir kanal kazımı sırasında sıtmadan ölüp nüfus kâğıdını yirmi üç yaşındaki Veli Geyik'e bırakan 1320 (yani 1904 doğumlu) kırk altı yaşındaki Musa Çavuş, ölümünden dört yıl sonra, adı gazetelere geçerek, dünyaya nam salmış oluyordu.

1947

KONDURMA SİYASETİ

Ne denilmiştir, "Bahtsız herif, ömründe bir kez hovardalığa gider, o gece ay erken doğar" denilmiştir. Şu benim kara bahtıma bakmalı ki, Kale Mahallesi'nden Kör Safiye'nin Mühlet'i yaralamaktan ve de sol kolunu bilekten aşağı sakat bırakmaktan kaçaklığa düşmüşüm. Kaçaklığa düşen n'apar, şurda burda az biraz dolaşır, yolunu bulur, işi küller, gelir savcıya sığınır, cezayı ucuz atlatır, yatar çıkar!..

Hayır!.. Namussuz Safiye'nin Mühlet, adam gibi direnip it gibi yalayaraktan yarasını sağaltacağına, n'apsa iyi? Yıkanma nedir bilmediğinden, yarasına kurt düşürüyor ve de sonunda, kolumu kestirmem diye tutturup kendini göz göre göre gebertiyor. Kendisini geberttiğinde değilim! Küllenecek işim, harlı ocağa döndü. Harlı ocak ne demek, orman yangınına çevrildi, toprağımızda barınamayacağımız anlaşılmakla, ver elini gurbet dedik, yürüdük!.. Zamanlar, Alman Savaşı'ndan bir iki yıl önce... İsmet Paşa düşmüş, Celâl Bayar çıkmış... Huyu suyu belirsiz bir Celâl Bayar ki, bildiğimiz başıbozuk paşası... Haberi önüme alıp fikre daldım. Ankara'ya varsam! Ankara gurbeti, bizim Çorumlunun harmanıdır. Bir besmelesiz görmesiyle zaptiyeye seğirtir ki, martin kurşunu yetişemez ardından... "Sivas nasıl? Zonguldak'ın ye-

raltı gurbeti nasıl? Gâvur İzmir'in tütün, incir işleri? Çukurova'nın pamuğu?" derken aklıma askeriye arkadaşım Dersimli Haydo Çavuş geldi. "Haydo Çavuş" dedin mi, düşüneceksin on dakika... Yiğitler yiğidi ve de kesimi, bildiğin adam ejderhası... Aslanı dişinde getirir de, koca Hindiya fillerini, kulağından tutup sürür, it leşi gibisine... "Oğlum Tamzara" dediydi günlerden bir gün, talim arası yarenliğinde... "Ben seni denedim ve de gayetle yiğit gördüm. Sizin oraların ova adamı kancık olur ve de kancık adamdan yiğit kısmına çok bela gelir. Baktın bela çöreklendi başına... Baktın oralarda barınasın kalmadı, atla Dersim'e... Tut Palo'yu... Gece olsun gündüz olsun, Palo'dan birini çevir, karı olsun çocuk olsun, 'Haydo Çavuş'u aradım' de, gerisine karışma!"

Uzatmayalım, Haydo Çavuş'un dediğini işledim. Palolu bizi havadan kapmasıyla ayaklarımızı yere değdirmeden ve de aman dememize meydan bırakmadan, karlı dağları aşırıp Haydo Çavuş'un hanesi önüne indiriverdi. Hanesi dedimse, laf gelişi... Fukara Haydo, sandık iriliğinde taşları üst üste koyup bildiğimiz kara duvar çıkmış... Üstüne toprağı çekmiş... Kapı diye bıraktığı delikten sürünerek girmeli ve de, karanlığa gözü alıştırıp sürünerekten arkadaki mağaraya geçmeli... "Hay anan öle sefil Haydo, neyin nesi?" demeye kalmadan, Haydo önümüze yemek sofrasını açtı. Oğlak boğazladı, ardından kuzunun boynunu burup kafasını aldı. Ardından horozu, tavuğu toptan kesti. "Dur yahu, kudurdun mu?" dememize bakmadan, kaymağı, peyniri önümüze tepe gibi yığdı. Karıları sopadan geçirip tazeden yufka ekmeği pişirtti. Karıları dedik, çünkü arslan Haydo'da karı üç...

Uzatmayalım, haftasına varmadan, biz de olduk yabanın Dersim Kürt'ü ki babamız mezardan çıksa, oğlu olduğumuzu bilemez. Bir zaman İran'a, Irak'a kaçak sürü götürdük. İpek poşu, İngiliz filintası, mavzer mermisi getirdik. Fazladan halı kilim taşıdık.

Haydo kardeşim, elimizi keseye attırmayıp bize metelik harcatmadığından belimizdeki kemerin, sarı altın, ak mecidiyeyi alacak yeri kalmadı. Ağırlığı arttıkça arttı ki nerdeyse solugan olup dağı tepeyi, sisi misi aşamayaraktan düşüp kurda kuşa yem olacağız!.. Dersim'de Ziraat Bankası yok ki, altını götürüp ferahça yatırasın da kâğıdını alıp mintanının koltuğuna dikesin!..

Geçti böylece bir zaman, kardeşliğim yiğit Haydo, evlenme lafını attı ortaya apansız... Dediğine bakarsan, bizim Kürtlüğümüz, Allah'a şükür, Dersimliyi çoktan geçip aşıp halisinden Ağrı Dağı ve de Van Gölü ve de Acem içi Kürt'üne yanaşmış, onları geçmediyse de, geçmesine pek bi şey kalmamış... Dersim zagonu, er milletini on ikisinde evermek olduğundan, bizim yaşımızsa otuza yaklaştığından, "Bekârlık her ne kadar sultanlık sayılırsa da, Dersim dağındaki rezilliğinin benzeri olmadığından" deyip daha kendi Kürt aklıyla ve de Zaza diliyle nice nice laflar edip bizi evlenme işine yatıracağı sıra, Allah beterinden saklasın, aşiret içine apansız bir velvele düştü ki, hiçbir velveleye benzemez. "Bre nedir?" dememize kalmadan, yeni hükümatın başıbozuk paşası Celâl Bayar Paşa'mızın, şunu ferman ettiği duyuldu ki, aşireti, yediden yetmişe ve de atları, eşekleri, koyunları, inekleri, bakırları, sırçaları, saçaktaki serçeleri, eşikteki köpekleri, sedirdeki bebekleriyle Urumeli'ne sürgün... Dersim adamından, Edirne Urumeli'sine ve de Kırkkilise taraflarını görüp bilen bulunmadığı için, beyden marabaya kadar aşiret milletine dehşet elverip "Vay gibi Osmanlı! Ettin mi bize edeceğini" diyerekten, karı kız, ergen sakallı diz dövüp bir zaman çırpındıysa da, Koca Bey bir ölümün, bir de Osmanlı oyununun çaresi olmadığını dini gibi bilip bundan başka, Osmanlı yasağının üç gün olduğu ve de Osmanlı'da ağzı olan yer ve yiyince, zagonu yediğine uydurursa da, şimdilerde Dersim'in yarısı ayaklanmış olduğundan

buralarda yemek içmek ve de yedirip içirmek sırası değilliğini bilip sürüleri sürmek, göçleri sarmak emrini bastı.

Vakit evvel bahar aylarından abrul olmakla bir mübarek cuma günü koca gurbet davullarını vuraraktan yola çıktık.

Vay ki ana baba günüdür ve de say ki, İsrafil Peygamber surunu vurmuştur. Ve de koca Tanrı Arasat Meydanı'na günah ölçen terazisini kurmuştur. Kolay değil, Akbaba Dağı, Munzur Dağı, Ziyaret Dağı ve de hepsinden korkulusu Kop Dağı Mazistan'ın Trabzon'una doğru Kazıklı Dağı ve de adem eti yiyen Zigana Dağları aşılacak. Hemi de, ademoğlu ayağıyla değil, davar, sığır sürüleri ayağıyla yayılaraktan aşılacak... Ayrıca, karların erimesi kertesinde, Murat Irmağı, Munzur Çayı, hele ki kudurgan Harşit Suyu içinden yürüyerek geçilecek...

"Horasanlı Ahmet Yasevi soyundan inmeyiz biz" diye övünen, "Öfkesinden yedi düvel sakınır; Allah'tan kavidir beli Dersim'in!" diye kasılan fukara Dersimlileri görmeli! Mor koyun sürüleri ve de kızıl karaman sürüleri, şu kadar bin başıboş at, kısrak, aygır, idiş yılgıları... İnek, öküz, susığırının dersen, sayısı belirsiz...

Önde, beylerin otuz iki direkli kara kıldan çadırları... Deve katarlarında meydan sinileri, askeriye kışlasında görülmeyen karavana kazanları, halı, kilim denkleri, cephane sandıkları ve bez topları, gelin, kız çeyizleri, bunca yılın talan malı ki, İngiliz hazinesi ve de Acem hazinesi ve de Mısır hazinesi değerinde bir mallar...

Göçün kuyruğu Deşt'te sarılırken başı çoktan Palo'ya inmiş, ovaya ayak bastı basacak... Kürt sürüleri, mekkâre katırlarını haylamakta ama, tatsız... Boğaza girdik, Koca Bey.

Buna Dersimli, Seyit adı takmıştır. Seyit, haşa huzurdan Peygamber'in yeğeni demek. Sakal göbekte ki, adam korkar!.. Der-

sim'in haracı ve de kaçağın aslan payı, Deşt tuzlasının geliratı hep bunun hazinesine birikir. Elindeki kırbacına, ağzının tütün çubuğuna, belinin kılıcına, omzunun kakmalı tüfeğine İngiliz kralının gücü yetmez! Altındaki atın, arka ayağı bin altın ve de üzengisi som gümüş!..

Sırmalı maşlahına bürünmüş, kafayı göğsüne almış, düşünceye varmış ki, gayet derinlere inmiş... Düşüncesi silah meselesi... Dersimli silahını bire kadar hükümete vermiş görünse de, kulak asma! Verdikleri kötü şişhaneler... Her birinde İngiliz kulaklıkları var ki, kız oğlan kız halt etmiş... Osmanlı'da oyun çoktur, bir amansız boğazda çevirir, arar tarar, tırnak çakısı koymaz! Alsın varsın, canı sağ olsun! Dersim'de bıraksa, dağı taşı tüfektir mübarek Dersim'in... Ova yerinde silahı nereden bulacak dil bilmez Kürt?.. Kancık ova milletine güvenilmez ki kırmızı parayı sayıp döküp peydahlayasın!..

Büyük Bey'in aklına geldiği gibi Osmanlı, boğazın ağzını tutmuş, denkleri çözüp didiklemekte, adamların üstünü aramakta ki, iğne geçirmemecesine...

Büyük Bey baktı gördü, geçit yok, rüşvet işlemez, eldeki silahı mağaralara doldurup ağızlarını ördürdü.

Düştük mü biz, muhanet ova adamının toprağına silahsız milahsız, şallak mallak...

Fukara Dersimliyi görmeli! "Biz silahsız hiç edemeyiz kurban! Biz tüfeksiz ölürüz!" diyerek, mavzerine sarılmadan uyumaz herifler, uyuz ite dönmesin mi? "Bre kardeşler neyin nesidir? Adam, ova adamı olmakla adamlıktan çıkmaz. Bunlar da bizim bir din kardeşimiz!" demekteyim ama, kime anlatırsın!

Bir başka bela! Gümüşhane'ye doğru yürümekteyiz! Önümüz çıplak Kodoş Dağı, doruğu Yaslar sivrisi... Dediğim gibi... Bizde kara sığırın, atın katırın hesabı yok... Koyun dersen sayısı belir-

siz... Bunlar, Dersim yaylasının ölmez otuna alışık canavar gibi bir mallar! Ölmez otu, bildiğin Lokman Hekim'in can ilacı... Davarın bunu yediği, dişlerinin altına kesmesinden bilinir. Altın evet, bildiğimiz sarı kız... Ölmez otuna alışık davarı, ova yerin yoncası moncası, samanı yulafı doyuramaz! Bunlar atlı sökmez otlağı, bir solukta, nah avcumun içi gibi tüketip, "Daha var mı?" diyerek meleşmekteler, kişnemekteler ki, yürek dayanmaz!

Bir başka bela, ova milleti Dersim adamından yılgın olur! "Dersim'e sürgün verilmiş, aman üzerimize basaraktan, bizi çiğneyerekten geçmesin! 'Maldan candan, hele ki ırzdan olmayayım' diyen, savuşsun." Bağırtısı düşmüş ovalı arasına... Göçün tozunu gören, tekelerin koçların sığır boğalarının çan sesini duyan, köyü boşaltıp dağlara sıçramakta... "Bre yahu, biz adam yiyen değiliz! Parasıyla sap saman alıcıyız. Nerde buranın milleti?" diyerekten ara ki bulasın!

Gümüşhane yolu, say ki ecel köprüsünün kendisi... Yol dediğim, sözgelimi. Yeri var, derenin suyuna vuracaksın... Buz gibi bir sular ki ayakların senden gider de, haberin olmaz.

Hükümat bu kez, işi her nedense sıkı tutmuş... Yol boyunun iki yanına çifter çifter nöbetçiler dikmiş... Sağa sola bükülmek yok!.. Otlağı buldun, biraz soluklanacaksın! Hayır! Bakmışsın şurdan bir atlı kopar hışım gibi... "Nerede sizin Büyük Bey'iniz?", "N'olacak?", "Vali emridir, size durmak yok! Basın bakalım ağır ağır!", "Aman Çavuş ağa, yolun nasıldır ilerisi? Yaylası maylası?", "Yayla ki yaman... Deve sökemez!", "Irak mı?..", "Nerenin ırağı... Nah şu tepeyi devrildin mi, ot denizi..."

Karanlık köprüyü gündüz gözüne geçtik! Davarın zebunları başladı yavaş yavaş dökülmeye... Hanedan yerin adamı, bineklerine yiyinti arpasını döker olduğundan, ekmek kıtaldı az biraz... Koyunun, kuzunun yanı sıra bebeler de bulaştı çağırışmaya...

Büyük Bey baktı ki, ilerisi resmen rezillik, Uzatmalı Candarma Çavuşu'nun zartına zurtuna aldırmadan, Gümüşhane Valisi'ni görmeye gitti. Valinin dediği.... "Yol boyu ot denizidir Allah'ıma şükür... Sizin davarın üç katı beş katı olsa, filizini ancak tüketir, sapına varamaz. Başkacak hükümatımız, sürmekle koca bir aşireti gözden çıkarmış değildir. Varılacak yere bir noksansız varılacaktır. Bir miskin keçi oğlağının ve de bir it eniğinin yitmesine rızası yoktur. Şurası da bilinsin ki, burası Dersim Dağı değildir." Aldığı raporlara göre aşiret, şunun bunun ekinine, köylünün ağacına bahçesine zarar erişmektedir ve de düpedüz ayak sürümektedir. Bu vakti geçenki vakte benzeten zarar eder. Şeriatın kestiği parmak acımaz ve de başa gelen çekilir ve de adam oğlu yaptığını çeker, az biraz kurunun yanı sıra yaşın yanması varsa da, sonuna bakmalı ki, sonu hayırdır. Hükümattan ferman, milletten aman!.." Büyük Bey, "Başım gözüm üstüne" deyip eteğine varıp destur dileyip sözü aldı. İstediği, göçü birkaç konak geri çekip durum vaziyeti Ankara'ya tellemek, çaresini aramak. Vali beyin buna apansız canı sıkıldı. Ya kendisi anlatamamakta, ya da Büyük Bey anlayamamakta... Emir kesin. Aşiret hiçbir yerde eğlenmeden Trabzon'u tutmaya bakacak. Trabzon'da gemiler beklemektedir ki, her bir saati, şu kadar bin kayma navlun kesmektedir dağlar gibi... Dördüncü Müfettişlik bu göç işini dakkası dakkasına izlemekte, konağı menzili sormaktadır. Aslına bakılırsa, Büyük Bey'e, vali paşanın yüreği acıdığından asılmayı göze alıp hükümatın gizlisini açıklamaktadır. Eğer ki, dakka geçirilirse, başıbozukluktan günah gidecek, komuta askere geçecek. Askere de geçti mi, n'olur, Büyük Bey düşünsündü. Daha şimdiden Aptullah Paşa: "Cebri yürüyüş isterim! Cebri yürüyüş!" diyerek teller yağdırmakta ki, gayet korkunçlu teller yağdırmakta.

Büyük Bey olmazı anlatırım sanmış. Vali paşa kızmış bu kez, başlamış bağırmaya... Bağırdığı şu: "Başınıza ne geldiyse yasa tanımamazlığınızdan geldi. Hükümat emri dinlemediğinizden ve de burunları dikine gittiklerinizden... Hükümat gücüne karşı gelinmez. Köylünün yanıp yakıldıklarını işleme koysam, mahkemelerin kesecekleri cezayı, sürüleri toptan bıraksanız ödeyemezsiniz! Bunu böyle bilmeli!" diyor. "Padişah çağı geçmişe karışmıştır. Başımızdan fesleri neden çıkardık? Eski akılları bırakmak için çıkardık! Hükümatın emrine, 'olmaz' denildi mi, külahları değişiriz!" diyerek parmak sallıyor. Ardından, kendisinin anlaşma taraflısı olduğunu ama gerekirse zor kullanmayı da bildiğini söyledi ya, adam gibi söylemedi, kaşlarını çatıp suratını duvara çevirerek söyledi. "Haydi, yolcu yolunda gerek arkadaş! Sağa sola bulaşmak yok! Vilayet sınırına kadar gözüm üstünüzdedir ve de pençem yakanızdadır!" diye kesip attı.

Çadırları bir çorak düzlüğe kurmuştuk. İkindiüstü Büyük Bey gelince, yükledik gerisin geriye, iki saat ilerde, bildiğin Arabistan çölüne konduk. Ertesi, Palandöken'den Deveboynu aşılacak ki, hayvandan adamdan kaçta kaçının öte yüze atlayabileceğini koca Tanrı bilirse bilir. Meğer ova adamı, aşiretin silahsız olduğunu bilmiş, yol boyu askeriye zagonuyla köyden köye haber uçurarak "Korkmayın kardeşler, hükümatımız Dersimliyi bize verdi. Eti bizim gemiği kendinin!" diye müjdeleri salmış, hayvan hırsızlığının alıp yürümesi bu müjde üstüne değil miymiş?..

Aslında hırsızın domuzu olan Dersimli, adama sürünün fışkısını toplatmaz ya, neylesin ki Büyük Bey'in emri sıkı... "Köynünün itine dokunmak yok! Kuru gürültüye bıraktırırsanız, ne iyi... Bırakmaz da, alıp giderim, derse, bırakın gitsin!" Bu buyrultuya en başta bizim adem ejderhası aslan Haydo tutuldu ki, az kalsın kendi kanında boğulayazdı. "Yürü kahpe felek... Aslana kaplana

yıkılmaz iken, çakala boğdurdun pes kara bahtım!" diyerekten bir zaman azdı köpürdü. "Kollarına butlarına sarılmasak, Gümüşhaneliyi yedi gitti," diyeyim de, kudurmuşluğu sen anla!

Uzatmayalım, nöbete girildi, mısır tarlasında domuz bekler gibi kazanlar dövüldü. Kuru gürültüye pabuç bırakmayan Gümüşhane kopukları sürüden hayvan çekerken toptancı celep gibi, davarın etlisini yağlısını seçer oldular gülüşerekten... Aksakallılar bir zaman ağlaştılar, bir zaman sakallarını yoldular top top, sonunda "Vay ki vay! Seferberlik'te Ermeni'ye ettiğimizi çekmekteyiz. Dünyadır bu ve de Allah'tır bu!" diye inlediler.

Eşek iriliğinde kurtçu davar itleri de, bir bela ki, belaya benzemez! Aslında bunları, bunca yıl, Dersimli köpoğlu köpek davar hırsızları için beslemediler mi? Şimdi, "Aman, adama salmasın" diyerek önlerine gerileceğiz, zapt edeceğiz diyerek canlarından bezdiler. Giderek atlıyı atından indirir itlere de, bir hal oldu. Birkaçını ovalılar, "Çocuklarımızı boğayazdılar" diye kurşunlayınca ödleri yarıldı besbelli, kuyrukları apış aralarına yapıştı, karınların etekleri altından çıkmaz oldular. Ziganalarla Kazıklı Dağlar arasında davardan sığırdan, attan kısraktan, düşenler arttıkça arttı. Önce ikişer üçer, ardından beşer onar daha ardından hesaba sığmaz kadarı, gebermeye başladı.

İnekler buzağıları attı. Sağmalların sütü çekilip memeleri, boş tütün keselerine döndü. Mor koyunlar say ki eriyip ufaldı, yünleri soyulup uyuzladı.

Yol boyunda önceleri ürküntüsü kalmamıştı. Kıyı adamı Dersim göçünü, sırıtarak beklemekteydi. Önceleri az çok alışveriş edilirken, giderek, koyun davarı için hiç kimse, "Kaça?" diye sormaz oldu.

Aşiret say ki, et dağıtarak gelmekteydi. Buna karşılık dağlara sardık saralı, parasıyla ot saman arar olmuştuk. Samanın araba-

sı, otun yükü her adımda fırlayarak panganotla tartılır olmuştu.

Lazlar, "Ot mu, nedir o? Saman mı? Duyduğumuz işittiğimiz şey değil!" diyerekten sırıtmaya başlamışlardı.

Aşiret Trabzon'un üstündeki düzlüğe vardığı zaman hayvanların yarısını yol boyunda bırakmış binekler bineklikten çıkıp kemik çuvalına dönmüştü.

Yalan mundar, ben denizi orada gördüm. Dersimlinin dersen, o zamana kadar gördüğü büyük su, Munzur Çayı... Vay ki Karadeniz! Ucu var bucağı yok... Evet, kara olmasına az biraz karamsı... Adam göğsü gibi kalkıp inmekte ki, marazlı koca herif gibi solumakta... Solukları dersen bi hoş... Say ki çürümüş sudur, seyri adamın karnına oturmaktadır ki, dalağını şişirmecesine...

Biz Trabzon'un tepesindeki düzlüğü tuttuğumuzda, vakit ikindiye varmış varmamıştı. Baktık ki, yolları Mazistan kavasları kesmiş... Göçün arkası geldi, ensemize yığıldı. Baktık, soluğumuzun kesilmesine çok bi şey kalmamış. Her ne kadar, "Aman! Amanı bilir misiniz kavas ağalar? Biz buraya sığışamamaktayız!" diyerekten sızlandıksa da, imansız yalı kavasları nal deyip mıh demediler. Büyük Bey'i bile meydandan dışarı salmadılar. Meğerse Trabzon Valisi Paşa sıkı emir vermiş ki, "meydanı bir adım aşan olursa, vur" emri vermiş... Bre aman, bu nasıl bir oyun! Bura nere? Fırın tabanı gibi yanıp kavrulmuş çıplak bir alanda, bunca mal, davar neyle doyacak?

Büyük Bey yanına askerlik etmiş Türkçe bilir iki aksakalı alıp yürüdü. Niyeti, kavasları yarıp vali paşaya ulaşmak, durum vaziyeti anlatıp derdini yanmak... Köşe başında çok laf edildi, önce kavasbaşı bağırıp dururken sonunda Kürt de öfkeye bindi. Çığrışmaya beriden Kürtler koştu, öteden Trabzonlu birikti. Her kafadan bir bağırtı, her bağırtıdan nice nice gereksiz laf döküldü. Biz demekteyiz mi, "Bre nedir?" demekteyiz, "Burası yezit di-

vanı mı ki, seyit kanına girile ve de bunca ağızsız dilsiz hayvan göz göre göre kırıla?" diye haykırmaktayız sesimiz çıktığınca... Ötede Trabzonlunun güleni hangisi, "Hele şunlara! Allah Allah! Bu Kürt'ün insan gibi fikri var ve de sureti, bildiğimiz adam sureti... İnanılır şey değil!" diyerekten bizimle gönül eğlendiren hangisi... Lakin neme hazım, adam, kıyı adamı olmakla büsbütün adamlıktan çıkmaz. Evet onu gördüm ki, bunların içinde vicdanlısı, temiz süt emmişi vardır. "Durun yahu! Herif, vali paşayı istemekte... Vali Paşa bugün resmen halife postuna oturmaktadır. Yolunu kesmek sefil kavasbaşının ne ağzına... Bırakın, geçsin!" diyerek araya giren oldu. Kimisi dersen temelli domuz... "Halife postu katında Kızılbaş Kürt'ün işi neymiş! Hayır, olmaz! Kavasbaşımız haklıdır. Dersim Kürt'ü Trabzon'a dalarsa ve de mahalleye dağılırsa n'olur bakalım? Haaa... N'olur dedim Dursun Reis?" diyerekten tepinmekte ki, bildiğin Laz horonu tepinmesiyle tepinmekte, kıçını ırgalayaraktan ve de omzunu titreterekten...

Uzatmayalım, bir uzatmalı çavuş koştu yetişti. "Vali emridir. Bırakın geçsin!" müjdesini ulaştırdı. Aslına bakarsan, vali paşanın böyle bir emir vereceği yok!.. "Kürt'ün suratını kör şeytan görsün!" demiş, evine gitmiş ama, bereket, davar, sığır bir ağızdan melemeye, böğürmeye bulaştı o sıra ve de Trabzonlu gördü ki, bu gidişle kendisine tatlı uykular haram...

Büyük Bey bizi de söz anlar sayıp ardına aldı. Sürdük vardık, valinin konağına dayandık. Vali paşa yerinde yok! Becit işi çıkmış, bildiğimiz eşkıya kovalamaya binmiş... Sonradan öğrendik ki, meğerse, Memur Kulübü'nde kâğıt oyunundaymış... Artık bilmem doğru, bilmem eğri... Ben Trabzonlunun yalancısıyım!

Bizi, vali yardımcısı karşıladı. Tüyü bitmemiş bir körpe oğlan... "Nedir?" dedi. "Hali keyfiyet böyle böyledir," dedik. Biz,

"Aman ot!" demekteyiz, oğlan, "Höt!" diye lafı ağzımıza tıkamakta... Arada bir fırsatını düşürüp, "Eğer hayvandan, eğer adamdan, biriniz mahalleye taşarsanız, pisliğinizi bulaştırırsanız gerisini kendiniz düşünün! Nah işte, 'Vur!' emridir. Benden bildirmesi! Kavaslar emirlidir, kurşunu sıkacaklardır," diye bağırmakta... "Bre yahu, parasıyla ot isteyene kurşun sıkmak hükümat emri nasıl olabilir?" dedik. Sonunda, Trabzon'un satılık otu bulunmadığına, bulunsa da, bunca hayvanı doyuramayacağına oğlan yemin etti. Ekin arastasından iki madrabaz herif istediler. Bunlar geldi. Bir zaman pazarlık çekişmesinde bağrışıldı. Sonunda Trabzonlu bizim Büyük Bey'e on araba saman bulmaya yanaştı. "Yanaştı" dedimse, bize samanın arabasını, altın yükü pahasına verimkârlar.

Akşam kararırken, vali paşayı bulmak nasip oldu. Validir, bizim Koca Bey'i dinledikçe, belli ki, aklı karıştı. Evet, aşiretin Trabzon üzerinden deniz yoluyla Urumeli'ne geçeceğini bilmekteydi. Çünkü buranın kocaman bir valisi, eşek başı değil... Ayrıca hükümatın gizli işi olduğuna bakmadan, navlun parası alınmayacağını da açıklamaktaydı. Çünkü Büyük Bey'i görmesiyle yüreği sevmişti. Hükümat işiydi bu, olurdu böyle şeyler... Bugün bakarsın, seni, çıkarmış ipe vermiş, yarın bakarsın, esinti değişmiş, vezir dikmiş?.. Sürgün olmakla aşiret gözden mi çıkarıldı? Hayır! Gözden çıkarmak yok... Şuncacık gözden çıkarsa, İstanbul gibi yerden, koca deniz vapurunu yollayıp navlunsuz mavlunsuz... Amma ot meselesine geldi mi, tel kâğıdında, hayır, ot lafı yok... Ne mi olacak peki şimdi? Olacağı açık... Geçecek makine başına, isteyecek Ankara'yı... Ot işini soracak... Aldığı emri işleyecek... Ne kadar mı sürer bu işlem? Yolların açıklığına kapalılığına, vekil beylerin yerli yerinde olup olmadıklarına bağlıdır. Biz on on beş gün diyelim de, erken olursa ne devlet! Ya

bunca mal, davar on on beş günü nasıl geçirecek? Bir yere kondurulmuş ki, bildiğimiz kara kaya... Neden oraya konduruldu bakalım? Kötülükten mi? Hayır. Yersizlikten... Burası Lazistan'dır ve de denizliktir. Fazladan Laz milleti bulaşıktır. Toprağı yoktur ya, olan da kuş gölgesi geçirmez!.. Denemesi bedava... Şu kâğıdı Büyük Bey imzalasın, "sorumluluk benim boynuma" desin. Kavas kordonu çekilince görsün baksın, iki güne varmadan adamdan hayvandan kaç kişi düşer, yok yere...

"Peki ot?" Ot bulunursa... Sahibisi razı edilirse parasıyla alınır. Vilayetin, hükümatın buna bir diyeceği yoktur.

Ertesi sabah, şuraya buraya koşup daha on araba samanla yedi araba ot uyduruldu kan pahasına...

Öğleye doğru, Trabzon'un havası yavaştan pus peydahladı. Derken, denizin karşı yakasından kara bir bulut kalktı. Suyun yüzü karardı ki, domuzuna... "Nedir?" dedik. Trabzonlu, "Tamam" dedi, "yirmi dört saattir sallanmaktaydı havamız, işte mübarek atladı, keşişlemeden karayele çevirdi." "N'olur?" dedik. "Ne mi olur? Bak gör ki, neler olur Kürtoğlu" dediler. Yüzü kara katrana kesen Karadeniz, apansız coşup köpürdü. Ak köpükler yuvarlanaraktan Trabzon'a doğru yumuldu. Ön sıra geldi, kafasını kasabanın karasına vurdu. Vurmasıyla kısraklaşmış deli aygır gibi, havaya hopladı, çatlayıp dağıldı. Köpük köpüğe bindi, karıştı. Derken, Allah beterinden esirgesin, say ki gök gürlemesi, yarısı göçtü, açılan yarıktan bildiğin sel yürüdü. Gökyüzü denize kesti, yer deniziyle gök denizi kavuştu. Az kaldı ki, bizi sürüp ala... Gözümüz canlı canlı bakarken, ayaklarımız yere basarken boğa bitire...

Biz bu sıra, denizde gördüğümüz bir yelkenliye acımaktayız! Herifler ecel teknesinde hoplaya zıplaya can kurtarmak kaygusuna düşmüşler. Aşiret milletini bir ürküntü aldı. Alması, bu ce-

nabet Karadeniz'e binip gidilecek, Urumeli denen cehennemin dibi her nereyse, bu kara düşmanın ötesinde... Bi de baktık, Trabzonluya her nedense bir keyif gelmiş... "Ha mübarek, haa! Ha kurban olduğum, coş bre, coş!.. Hele şuna kardaşım, böyle kudurup köpürdüğünü kırk yıldır görmemişiz!" diye, sefasından gözleri süzülmekte...

"Yahu nedir? Bunun sonu neye varır. Bu Karadeniz'e bir höst diyen olmaz mı, bu kudurganlıkla Trabzon toprağının yarısını söküp almaz mı, alıp bizi boğmaz mı?" diye kıvranmaktayız.

Değme Osmanlı'dan iyi ata binen, yumurtayı üç yüz metreden vurup savuşan aşiret gelinleri, az kaldı ki, korkudan karınlarındaki çocukları bıraka... O zamana kadar, adam gibi Allah korkusu duymamış delikanlılarsa, sözüm burdan dışarı, küçük sularını tutamaz oldular, uçkurları ellerinde seğirtmeye giriştiler ki, olursa o kadar olur!.. Üçüncü gün, biz, Trabzon'u kuzeyden güneye, batıdan doğuya dolaştık. Kapıları birem birem vurup kanlılar gibi yalvardık. Aahh! Altı araba saman bulabildik. Büyük Bey işi inada bindirdi. Bir arabasına bir sarı altın verimkâr olduk, ol görüp araba sayısını ona çıkaramadı.

Ne denilmiştir. "Sakla samanı, gelir zamanı" denilmiştir. Ben o güne kadar, derdim ki, "Adam kulak asma! Saman nasıl bir samandır ki saklayınca, zamanı gele ve de senin yüzünü güldüre" derdim! Meğer doğruymuş bu söz! Eğerleyim, Trabzonlunun içinde bir akıldane bulunaydı, samanı toplayıp saklayaydı, Karun hazinesini biriktirdi gittiydi.

Vali paşaya koştuk, belediyeye saldı, belediyeye koştuk, askeriyenin kumandan paşasına yolladı. Kumandan paşa bir iki mültezim aracısı çağırdı. Önce emretti, sonra biraz yalvardı, dahası, şöyle keserim böyle biçerim, diye, göz kurdu kırmaya girişti. Faydasızlığını anlayınca, kendi laşe Binbaşısı'nı, Aygır Deposu Müdü-

rü'nü, baytar doktorunu, yakın köylerin dişli muhtarlarından birkaçını sürdü getirdi. Masanın çevresine biriktirdi. Büyük Bey'den altın torbasını isteyip ortaya boşalttı. "Nah, para peşin teresler, göreyim sizi" diye gürledi. Artık, bilmem kumandan korkusundan, bilmem altının ışıltısından, bunlar bize on araba saman, on araba ot peydahlayıp getirdiler. Beher arabası bir altın... O zamanlar bir altın dokuz pangnot... Töbe... Artığı var, kırk kuruş... Buğdayın okkası dersen çürük parayla, çürük para bildiğin cumhuriyet kaymaşı, evet cumhuriyet kaymasıyla üç kuruş... Beher ot arabasına üç yüz okka buğday parası vermekteyiz. Diyeceksin ki, ot saman, yere batsın, dökün hayvanların önüne sarı altın gibi buğdayı... Dökelim ya, Lazistan toprağında buğdayın, kendisi şurda kalsın ne olduğunu, ne işe yaradığını bilen yok... Çünkü bu Laz milleti, toprağının darlığından buğdayı yiyemez, kokoroz yer! Kokoroz yere batsın, bildiğimiz dan... Bizim oralarda mısır derler.

Yağmurdan davarın yünü ıslanmış, sürüleri öksürük kavradı. Birtakımı da, bu yüzden geberdi gitti. Konduğumuz meydan, bildiğin çamur denizine kesti. Bir başından bir başına yüzmesini bilmeyenler gidip gelemez oldu. Karılar, çoğu bebelerini çamur boğmasından güçlükle kurtardı.

Biz beride açlıkla, soğukla, öksürükle, çamurla boğuşmaktayız, Trabzonlunun tuzu kurularına, cambaz seyri olduk. Cambaz kaç para, say ki Sungurlu panayırının başpehlivanlık güreşleridir. Önceleri memur çocukları, sonra sonra karıları, daha arkadan eşraf-ayan takımı, giderek esnaflar, en geriden askerler, "Haydin, sürgün debelenmesi seyrine" diyerek koşup birikti. Meydanı çevreleyip bir yandan, "Allah korusun" diyerek yakalarını çekiştirip bir yandan, "Elbet bir ettikleri varmıştır, yoksa koca Tanrı bunlardan böyle geçer miydi?" demeye başladılar. Ben Çorumlu olduğumdan işin farkındayım! Bu iş salt hayvan kırı-

mı, sürgün kargaşalığı seyri değil... Trabzon'un herifleri karıyı kızı gözlemekte. Karısı kızı da aşiret delikanlılarını... Birkaç at bineği meraklısı, Arap atlarının çevresinde döneler oldu ki, aç kurt da öyle değil!...

Derken, hacıdan hocadan birinin ikisinin kış kavurması düştü akıllarına besbelli... Koyunları yoklayıp alımkâr oldular. Büyük Bey o sıralar daha satımkâr değil...

Üç dört gün sonra, aç kalan hayvanlar bulaştılar bir ağızdan meleşip böğürüşmekliğe... Panayırın tadını kaçırdılar. Yakın evlerden birkaç yüklü karı, meleşmelere dayanamayıp çocuğunu bıraktı. Cinlileri cin tutar oldu.

Kavaslardan birinin dediği doğruysa, bu meleşmeler, en çoğu gece hovardalarının işini bozmuş... Eskiden, kulağını kessen uyanmaz, yüreği rahat kocalar, bu kez uflayaraktan sağa sola döneler, zıplayıp yatağa oturur, "Bre avrat, şurdan bana bir su ver" diyerekten densizlik eder olmuşlar.

Bir yandan da, hayvan hırsızlığı alıp yürüdü. Bekledik, gözledik, ol görüp yakalarını ele geçiremedik. Meğerse, meydanın çevresindeki evlerin avlu duvarlarından geceleri delik açar, koyunları içeri çekip gerisin geriye örer değiller miymiş!

Büyük Bey'le ak sakallılar, her sabah vali paşaya gitmeyi huy etmişlerdi. Her sabah gidip kuşluk vaktine kadar beklemekteyiz. Vali paşa yüreklere soğuk su serpmekte... Tel kâğıdı Ankara'ya çoktan varmış imiş... Karşılığı akşama sabaha gelirmiş... Kaç sabah, kaç akşam geçti. Kâğıt şurda kalsın, pışırtısı yok! Yeniden tel kâğıdı çekti, Allah razı olsun, vali paşa... Bu kez de başladık bunun karşılığını beklemeye... Haftasında bir kâğıt geldi. Bizim kâğıtları almışlar Allah'ıma şükür... Düşünmüşler bir zaman çaresini... Sonunda, Gümüşhane Paşası'na yazmışlar ki, ot bulup kuşun kanadıyla Trabzon'a ulaştırsın!

Ayrıca İstanbul'dan kalkan gemiyi, yoldan çevirmişler. Ot yükletecekler. Çünkü deniz üstünde de hayvanlara ot gerektiği akla gelmiş...

Bizim Büyük Bey Türkçeyi söktü az biraz, aralıksız sorar oldu: "Ne zaman bey?" Zamanını, buradaki fukara Trabzon Valisi nerden bilsin! Kestirirse, kestirir o kadar... Gözlerini tavana dikip hesaba dalmakta vali paşa... İşlemleri ardı ardına sıralayıp kaç günde biteceğini bulmaya çabalamakta... Hükümat işi olduğundan artırma eksiltmeye girecek... Artırma eksiltmeye girdi mi, gazeteye basılması gerek... Hükümatın satın alma zagonu, gönüllüsü çok çıkarsa, bunlar, "Sen alacaksın, ben alacağım" diye çekişir. En çok verenin üstünde kalmak kanundur. Gönüllüsü çıkmazsa yeniden gazeteye yazılacak. Bu kez kapışma yok... Biri alır üstüne otu getirir, şu kadar paraya verir. "Aman vali bey... Ne zaman?", "Zamanı... Yakın... Devlet, aşireti sürgün etmekle gözden çıkarmadı. Ordunun bunca yem tüccarı vardır!"

Vali bey de usandı, bizim derdimizden ağır ağır... Önceleri, "Büyük Bey'e kahve gelsin!" diye bağırırken, kahveyi mahveyi aklına getirmez oldu. Arada bir, "Daha haber yok!" diyerek kapıdan savmakta bizi... Geçende çıkıştı, Kürt bebesini azarlar gibi... Resmen belasını mı istemekteydi Büyük Bey... Nah işte, koca başkent Ankara yapışmıştı bu ot işine var gücüyle... Bir yandan Gümüşhane Valisi, bir yandan kendisi uğraşmaktaydı, araya İstanbul Valisi bile karışmıştı çoktan... Demek ki, koca Osmanlı hükümatı bu işin ardında...

Bakarsın, haklı... Durum vaziyet böyle... Büyük Bey bunalmakta, bunca adamı zora koştuğundan utanmakta... Elini sakalına atıp gözlerini yere indirerekten, "Gözüm üstüne... Başım üstüne... Bey sana kurban!" diyerekten inilemekte...

Gerçekten Trabzon toprağında ölümlük kalımlık bir tek sa-

man çöpü yok! Tümünü tüketmişiz, Allah sayesinde...

Son günlerde, davara ağaç yaprağı dökmekteyiz. Yakındaki korulukların yaprağı tükenince, dağ başı ormanlarına el attık. Bir yandan da, at kervanlarıyla köyleri taramaya çıkılmakta... Köy dedimse, Lazistan'da bir ev, bir köy sayılır. Dağı taşı, teker dönmez, nal döker çoban izlerini, teperek dolanır olduk. Akıl yitti, hesap kalmadı. Her bir marazlı koyun, kendi pahasının on katını yedi tüketti. Fazladan geberdiği de cabası... Neyi vererekten, neyi kurtarmaya çabaladığımızın bileni kalmadı. Çoban milletine sürü kırılması gibi bela olmaz. Say ki davarı eksiltmekte değil, tatlı candan yonga gitmekte... Katır, deve kervanları vardıkları yerden akşam karanlığında Trabzon'a ulaşamaz oldu. Bunların gelip yetişemediği geceler, davarın, sığırın çığırışmasına yürek mi dayanır? "Trabzon'un itleri bile, etten bezdi" diyeyim de durum vaziyet anlaşılsın!

Büyük Bey, baktı ki inadın yeri değil, "Satan satsın!" buyruğunu koyuverdi. Meğerse, Trabzon'un köpoğlu köpeği, işin buraya varacağını çoktan hesaplamış! İlk günü duymazdan geldiler. "Biz, hamsi balığı yeriz. Davar eti karnımızı bozar!" diyerekten geri bastılar. Birkaçı, sürüye girip hayvanların sırtını yokladı. Arka ayaklarından tutup kaldırıp okkasını kestirmeye çalıştı "İş yok!" der gibisine, omuz oynatıp geçti gitti. Sonunda etin okkasına, mısır koçanı pahası biçtiler. Aslında verdikleri para, Kürt'ün anasına avradına sövmekle birdi ama, neylersin! Bir koyuna bir torba saman parası veren yok! Beslenirse günde on okka süt veren dağ gibi inekleri yağmaladılar beleşten... Dersimlinin davara, sığıra bakacak sırası değil... Fukaraları boş böğürlerinden vurup, akıllarını sıçratan binek atlarına Trabzonlunun ettiği hakaret... Kanı katıksız Arap kısraklarına namussuz at canı bazları, uyuz eşek pahası biçmekte, daha beteri, açlıktan ayakta

duramazlanmış bunca namlı hayvanı denemek bahanesiyle çamurlu tarlalarda kırbaç, üzengi gücüyle koşmaya zorlamakta... Vali Paşa, ortaokuldaki oğluna, Büyük Bey'in, hemedani kısrağının üç yaşındaki tayını almak istemiş, kırk panganota... Oysa bu tayın arka sol ayağı için Bağdat Bedevileri beş yüz altına tam bir ay yalvardılardı kanlılar gibi... Büyük Bey tayını bağışlayacak... Soylulukta yaraşığı bu... Gelgelelim, vali paşa parasız selam almaya yeminli... Kırk panganotu Büyük Bey'in sakosu cebine sokmaya çabaladı bir zaman... Fukara Büyük Bey Türkçe bilmez ki, kırk liraya hemedani tayı satmanın adamlıktan çıkmakla bir olduğunu anlatabile... Bunlar çekiştiler uzun boylu... Sonunda Büyük Bey panganotları almış oldu. Kapıdan çıkarken kavasbaşına bahşiş bırakıp yürüdü.

Vali paşanın tay alması, uğursuzluğu kaçırdı besbelli, İstanbul'dan tadına doyulmaz müjdeler geldi. Artırma, eksiltme, Allah'ın izniyle, olup bitmiş, yeterince ot alınmış, balyası bağlanıp gemiye bile yüklenmiş. İstanbul'la Trabzon'un arası, yallah yallah, üç dört günlük yol olduğundan, demek ki çoğu gitti, azı kaldı bu rezilliğin...

Dört gün geçti. Dört gün daha geçti.

Bu dört günler geçti ya, nasıl geçti bakalım? Yağmurlu geçti. Kıyı boyunun yağmuru dersen, afat! Çadırları sel bastı. Yamşılar bile ıslandı. Her gün sabah başlayan yağmur, yatsıya kadar aralıksız yağmakta, yatsıdan sonra buz gibi deniz rüzgârı, ıslaklıkları kaskatı dondurmakta... Davarın, sığırın geri kalanını da, bu ıslaklık, bu don sildi süpürdü. Ortada kala kala beylerin şu kadar bin liralık, sekiz on binekleri kaldı. Her biri şu kadar bin liralık ipek halıya, antika kilime sarılmasaydı, zor kalırdı bunlar da...

Sonunda güneş açtı ama, aşiretten de, ot gemisi gözleyen arama! Yaşlılar yataklara düşmüşler, öksürerek aksırarak sürünür

olmuşlar. Çocuklar dersen, büyüyeceklerine, küçülmekteler ki gerisin geri, görülmüş değil!

Günlerden bir gün, burnu bir gemi dolandı. Geldi sokuldu Kavasbaşı koştu geldi. Vali paşanın müjdesini ulaştırdı. Aşireti Urumeli'ne götürecek gemiydi bu... Avanak kavasbaşı müjdeyi verip savuşacağına, "Düşmanının ömrü bu kadar olsun bey! Bastır, müjdeliğe vereceğin altın saati!" demez mi? Büyük Bey bir zaman güldü, sonunda kâhyasına, "Ver de yıkılsın gitsin!" anlamına elini salladı.

Vali Paşa da, belayı atlattığına sevinmiş olmalı ki, arabaya atlayıp sürüp geldi, Koca Bey'in karşısına dikildi. Keyfinden ağzı kapanmayan bir vali paşa ki, nerdeyse dişleri dökülecek!

— Müjdeler olsun ve de gözümüz aydın bey! Vaporumuz geldi sağ esen!

— Gelmiş, evet!

— Bunca çabaladık ama, sonunda gemiyi çekip getirdik!

— Sağ olasın!

— Sağ olmakla iş bitmez. Hangi vapor geldi, bil bakalım!

— Ot vaporu gelse gerek...

— Bilemedin! Ot vaporu değil! Sizi götürecek vapor!

— Daha iyi!

— Demek sevindin?

— Sayende sevindik, paşa efendimiz!

— Estağfurullah... Bizim sayemizde olabilir mi? Devletimizin milletimizin sayesinde... Başkaca... Bu sabah bir telgraf aldım. Ot vaporu da yoldaymış. Bekler misin, binip gider misin?

— Gitsek iyi...

— Kaptan da öyle diyor! "Havalar bozuk. Bunlar deniz yolculuğuna alışık değildir. Sıkıntı çekerler. Bence binsinler, gidelim" diyor! Haa, ne dersin?

— Emir senden vali bey... Paşa gönlün bilir!

— Benim bildiğim, yolcu yolunda gerektir. Nasıl olsa gidilecek. Bir ayak önce yerinize varın! Vapor bekledikçe navlun biner! Hükümatımıza karşı yaraşıksız düşer! Benim düşündüğüm... Ot vaporu...

— Otu n'apalım vali bey, hayvan mı kaldı?

— Orası da öyle ya... Peki bu akşam vapora girebilir misiniz?

— Hay hay!

— İyi... Çok iyi... Ben limana telefon ederim. Çocuklar denkleri bağlasın. Gerekirse, araba yollarız. Hadi güle güle!.. Allah selamet versin! Yolunuz açık olsun! Bu dünyada, adam oğlunun başına her hal gelir. Orası da vatan, burası da vatan... Yüreğini sıkma! Belki de hakkında hayırlısı budur. Kırklareli, cennet! Şimdi bizi atasalar, sevincimden kalkar oynarım! Fazladan bu Trabzon'un eşrafı ayanı olacak tereslere, bir de ziyafet çekerim! İstanbul'a yakın, bu bir... Canın çeker, atlar gider, kurtlarını dökersin! Orada her bir şeyiniz hazır! Devlet hepsini düşünmüştür.

Lafın burasında, elini ağzına siperleyerek fısıldadı:

— Benden duymuş olma! Devlet hükümat işi belli olmaz. Bakarsın, beş on yıla kalmadan, "Haydi, herkes vatanına" demişler, yallah etmiş yola koyulmuşlar! Görmemişe dönmüşsün! Laf aramızda... Durum vaziyetler şimdilerde, az biraz karışık... Başvekilimiz daha yeni... Vekillik ettiyse de, acemi sayılır. Lakin, biz kendisini yakından tanırız! Gideni aratmaz soydandır ve de aratmayacağı görülecektir. Aslına bakarsan, bu da, Atatürk'ümüzün başbakanı, öteki de Atatürk'ümüzün başbakanı... Kıl farkı yoktur ve de olamaz!.. Sen beni dinle, yüreğini bozma! Bir ye, devlete millete, hele de Atatürk'e, bin dua et!

— İdilmez mi vali bey... Edilmez mi kurban!

— Bilmez miyim? Bana kalsa... Ben yapacağımı bilirim, ya ne

fayda ki, elimizden bir şey gelmez. Hadi yolun açık olsun! Bizi gönülden çıkarma! Dur yahu, unuttum gitti. Sizi Kırklareli'ne kadar, hükümetimiz bedava götürüyor. Motorcular, kayıkçılar para mara isterlerse, bir metelik verme sakın! Bahşiş mahşiş de gerekmez. Ben buralarını Emniyet Müdürü'yle görüşeceğim ya.... Bahşişi, kavurma tenekelerine saysın teresler!.. Dur yahu! Unutuyordum az kalsın! Bizim hanım tembihledi... "Deniz yolculuğunu bilmezler. Tutar mutar! Yanlarına limon alsınlar yeterince," dedi, "çok yemesinler! Baktılar, baş dönmesi başladı. Limonları yalamaya girişsinler, arasını da hiç kesmesinler!" dedi. Haydi, Allah kazadan beladan korusun!

— Sağ ol vali bey!

Çadırları yıktık. Aşiret, vapora tıkıldı.

Vaporun düdüğü, üç kez acı acı öttü. Hışılayaraktan denizin yüzünü köpürterekten geçti gitti.

Biz kıyıda, el salladık bir zaman... Çünkü biz Kürt olmadığımızdan sürgün fermanının içine girmemekteyiz. Kavasbaşı, kavas yazdı Trabzon Belediyesi'ne bizi, Allah razı olsun, açıkgöz görüp...

* * *

On beş yirmi gün sonra, aşiret sürgünü rezilliğini Trabzon adamı unutmak üzereyken, bir tekne, burnu dolanıp kasabayı doğruladı.

Kıyı kahvelerinde oturanlar, oturanlar kaç para, acente memurları bile bu vaporu biliş çıkaramadılar. Kimi "Ceneviz" dedi, kimi dönüp "Moskof" dedi. Kimin olursa olsun, direklerinin tepesine kadar yüklü... Yükünü de bilen çıkmadı. Her ne yüküyse, imanına... Say ki Hükümat konağının odalarını yüklemişler! Yükü ağır olduğundan, hışılayaraktan sürünerekten ağır aksak

gelmekte... Düdük müdük çalası, duman üfüresi kalmamış... Yassılmış gitmiş fukara vapor...

Biz, eli göze siper edip bakmaktayız, vapor fışır fışır sokulmakta... Biz bakmaktayız, vapor sokulmakta... Sokuldu geldi. Laz milleti denizci millet olduğundan, yüz yaşındakinin gözü görür, kedi gözü gibi, bunlara düldül istemez! Yaşlı reislerden biri, "Seçtim uşak, bunun yükü ot balyası!" dedi, "Attın ki reis, büsbütün patlattın, ot nasıl bir matah olmalı ki, yükleyip yürümeli de eşek beslemez Trabzon'a dayanmalı!" diyerek güldü acente memuru.

Yalan mundar, birimiz de, bu otun, geçenlerde Urumeli'ne sürülen Dersimli otu olduğunu çıkaramadık!

Vapor demirledi. Sandal indirdi. Baktık, ağzı rakı kokulu, burnu rakı kızarığı bir herif... Kaptanmış! Bizi kavas kılığında görünce, gözlerini belertip el işmarı çekti, ardından saydı:

— Seğirt bakalım Lazoğlu, nah, istediği otu getirdim valinize... Tez boşaltsın! Durmaya vaktim yok! Her geciken güne beş yüz lira cereme alacağımı da, iyi bilsin!

Bizi şaşkınlıkla, "Lazoğlu değilim, Allah sayesinde, Türk oğlu Türk'üm" dememize bırakmadı. Ayağını yere vuraraktan kükredi ki, Allah beterinden saklasın, acentenin camlarını kül ufak etmesine bi şey kalmadı:

— Daha burda mısın Lazoğlu! Tüh yüzüne! Seğirt!

Koştum. Hükümatta mektupçu beye rastladım, hazır ola gelip patayı çaktım:

— Aman beyim! Müjdeler olsun, otumuz gelmiş yetişmiştir!

— Ne otuymuş Kürtoğlu, aklını mı sıçrattın derbeder? diye geçip gidecek oldu. Ardına takıldım.

— Ot, bizim otumuzdur beyim! Geçenki aşiret mallarına ismarladığımız İstanbul otu...

— Ne dedin? Hangi aşiret?

— Urumeli'ne sürgüne giden Dersimli aşiret...

— N'olmuş aşirete? Bir kazaya mı uğramışlar? Vah vah!

— Kaza yok! Otları gelmiş.

Mektupçu bey, Allah sağlık vere, dalgıncadır az biraz... Gözlüğünü çıkarıp gerisin geri gözüne takıp sordu:

— Ne otu? Gitmiş aşiretin otu, burada ne arıyor? Herifler gideli bir ay olmadı mı?

— Oldu ya... Otu yeni geldi! Rakı sarhoşu kaptana bakarsan, boşaltmadık mı, battık!

— Nerde ot?.. Allah Allah! Nerde dedim?

— Nah gemide...

Mektupçu bey pencereden bir zaman baktı. Sonrası... Bir zaman güldü bıyık altından keyifle...

— Kaptan şaşacak ki Kürtoğlu, temelli şaşkına dönecek!.. Koş git dediğimi söyle... Aşiret gitmiştir. Gideli de, bir ay olmuştur. Otu götürsün gerisin geri... Kırklareli'ne yetiştirmeye baksın!

— Kaptan, vali paşamızı istedi. Ya da bir aklı erer memur! Biz bu otu dakkasında boşaltmadık mı, günlüğüne beş yüz panganot cereme verirmişiz!

— Aman essah! Aman dur!

Böyle demesiyle fukara mektupçu, iki hopladı. Gözlüğünü düşürüp kırayazdı. Sövdü bir iki, artık bilmem bana, bilmem sarhoş kaptana, bilmem ota, çalıya... Göğsünü kavuşturup, "Gel arkamcek" deyip vali odasına yöneldi. Girdik. Vali bey beladan habersiz, kasılmış ki, Zigana Dağları'nı yaratsa, öyle olmaz.

— Nedir?

— Ottur!

— Ne otu?

— Aşiret otu!

Mektupçu durum vaziyetimizi zor güç anlattı, "otları boşaltmak meselesi" dedi kesti.

— Otları boşaltmak olmaz. Çünkü harcama yeri, Kırklareli'ne göçmüştür. Biz burada otu n'apalım mektupçu? Hadi git söyle, getirdiği yere götürsün!

— Götürür mü! "Bana verilen emir, Trabzon'a teslim" derse... Biz boşaltmasak, işçi tutup rıhtıma boşaltırsa... Günde şu kadar lira ceremeyi de...

— Nasıl boşaltabilirmiş? Ya ben... N'aparım adamı, ben... Yahu ne bela?

— Vallaha bilmem! Nasıl emrederseniz...

— Yahu ben nasıl emredebilirmişim? Kardeşim, koş yetiş! Sakın boşaltmaya moşaltmaya kalkmasın! "Emir getireceğiz" demeli... Merkeze tel çekip... Evet, hemen bir telgraf yazılsın. Durum anlatılsın! Kaptana emir versinler. Nedir bu namussuz aşiretten benim çektiğim yahu! Bir zaman Büyük Beyi'yle uğraş, bir zaman hayvan böğürtüsü dinle... "Oh, kurtulduk" demeye kalmadan, otları belasına uğra...

Mektupçu beyle limana koştuk. Kaptan bakkal dükkânına girmiş, altına bir iskemle çekmiş. İki yanında iki baldırıçıplak tayfa... Biri rakı şişesini sunmakta, herif çekip, "Oh!" diyerekten sol elini uzatıp öteki baldırıçıplağın kırıp ayıkladığı fındıkları avuç avuç ağzına atmakta...

Sokulduk. Hoş beş... Merhaba... Sana da merhaba... Sağ ol var ol!..

Meseleyi açtık. Herif, meğerse Adalı değil miymiş. Adalıdan kaptan oldu mu, inat olur ki, kafasını kessen bunlarda "Evet" lafı bulunmaz.

— Ne teliymiş! Merkez de neresi? Bize, "merkeze tel çekile-

cek" demediler, "otu boşaltacaksın" dediler diye domuzlandı.

Anan yahşi baban yahşi... Hayır, nal demekte, bu kaptan, her nasıl bir kaptansa, mıh dememekte...

Önceleri boşaltma gecikirse, günlüğüne şu kadar panganot cereme birikir derken bu kez tutturdu, "Hava patladı patlayacak. Bu yükle, teknesini bilmem ne ettiğimin gemisi, bu sularda barınamaz. Karaya düşer! Gerisini kendiniz düşünün! Sigortalıdır. Değeri şu kadar milyondur. Hükümat, sizi asmaya asar ya, artık bilmem, asmayı kazıklamaya çevirir mi, çevirmez mi?" demekliğe...

Araya, mavnacılar kâhyası Durmuş Reis girdi. Kaptanın damarını buldu. Okşalayaraktan az biraz yumuşattı.

Mektupçu bey önde, ben arkada telgrafhaneye koştuk. Ankara'ya teli çektik. "Hali keyfiyet, durum vaziyet böyle böyledir" diye yazdık. Ankara önce aşireti sordu. Anlattı, çok yaşasın Mektupçu bey, bizden sorup öğrenerekten...

Ankara ikindiye doğru dedi ki, "Aşireti anladık. Ot neyin nesi?" dedi. Onu da anlattık. Bu kez Ankara, "Hele bir de İstanbul'a soralım, size yapılacağı bildiririz," dedi, kesti. Kaptanın densizliğini anlatmak gerek ya, Ankara'da dinleyen bulunsa... Gün kavuştu, akşam oldu, Ankara'dan ses yok! İşin şaşılacak yanı, rezil Adalı kaptandan da ses yok! Meğerse herif Kemençeci Müslüm rezilinin evine atlamış, rakı sofrasını kurdurmuş, iki kan bulup ortaya sürmüş, arada bir, kendi de kalkıp oynayaraktan muhabbete dalmış ki, gayet derinlere dalmış... Vaporun batması, ot belası şurda kalsın, dünyayı unutmuş ve de adını sorarsan, "Şudur" diyesi kalmamış...

Biz bu işe, rastlamadan bulaştık, aslına bakarsan ödev bizim değil... Lakin hükümat işidir, bulaştın mı bitti. Mektupçu sat başı, "Aman Kürtoğlu" diyerekten bizi istemekte... Yahu bizim Kürtoğlu olmamız nasıl bir bela! Kaptana bakarsan Lazoğlu,

mektupçu beye bakarsan Kürtoğlu... Vay ki rahmetli babamın yattığı mezarda başına gelenler...

Pazartesiye sarhoş Kaptan canını Kemençeci Müslüm rezilinin kahpelerinden güçlükle kurtarmış, gövdesini dışarıya zor bela atabilmiş, bakmış ki, cepte bozukluk bile bırakmamışlar, eskiden bir inatken, bu kez beş inat olmuş kudurmuş, azmış. "Bu ottandır çektiğim ve de başıma getirdiğim... Dökün namussuzu rıhtıma. Bana, gemisini balyasını yaktırmayın!" diyerekten ulumaya başlamış. Bu kez, liman reisi girdi araya... İki güne kadar bir çare bulup kendisini ottan kurtaracağına yemin içti ki, yalan çıktı mı, din iman elden gittikten başka, ırz, namus da lekelenmekte...

Fukara mektupçu bey evden, açılır kapanır askeriye karyolasını taşıyıp telgrafhaneye yerleşti. Makine başında Ankara'yı aramakta, telgrafçıları sıkıştırdıkça, teller birbirine dolaşmış olmalı ki, katiyen bulamamakta... "Kardeşim" demesini görmeli, "Arkadaş" diyerekten, candarma santralına yalvarmasını görmeli, "Aman bana telleri açmanın kolayı" demesini... Açıldıkta, "Aman dolaştırma yavrum!" diyerekten yakarmalarını... "Anlaşılmadı aslanım! Aman, tı-ta tıt'ları iyi alalım" diyerekten inilemelerini... Biz beride böylecene boğuşmaktayız kardaş, tellere dolanmış kıvranmaktayız! Sonunda anlaşılan, tel gelip erişti, mektupçu beyin yüzü güldü. Ankara'mız diyesiymiş ki, "Otlar güzelce boşalsın, iyice tartılsın, deliği deşiği yok, damı akmaz bir ardiyeye istiflensin! Bir tek sapı eksilirse, Trabzon takımını asacağımız bilinsin ve de kurtuluş olmadığı, akılda tutulsun!" diyesiymiş!

Mektupçu bey bizi mavnacılar ve de takacılar reislerine koşturdu. Seğirttim, önüme katıp iteleyerekten alıp geldim. Onlara emir etti ki, vakit geçirmeden onlar rıhtıma... "Emretti" dedimse, vali paşa emri değil, resmen Ankara emridir bu ve de "savsaklayan idam olur" emridir.

Bir yandan dağ gibi otlar, takalara, mavnalara alınıp rıhtıma yığılırken bir yandan vali paşa, defterdar beyi ve de mektupçu beyi ve de vilayetin ileri gelen beylerini topladı. Bu cenabet otları, Ankara'nın isteğine uygun, hangi ardiyeye istifleyeceğimizi görüşmeye girişti. Herkes, kendi adamını ve de ortağını kayırma çabalamasına düştüğünden, laf uzadı. Fukara Vali Paşa'mızın canı gayet üzüldü. Sonunda, "Şu bizim Kürtoğlu kavas, buranın yerlisi değildir ve de direk gibi doğru heriftir, çağrılsın, söyletilsin, söylediği işlenilsin," denilmiş! Haber geldi ki, toplantıdan bizi istemekteler. Yalan mundar, ödüm yarılayazdı! Çünkü hükümat kısmının çapraşık işlerine bulaşanın, başına bela gelir ki, en ufağı yağlı iptir. Ayrıdan bizim başımızda, kaçaklık bulaşığı da var. Ben yolu elime aldım amma, say ki ben gitmekte değilim, leşim gitmekte... "Gel bakalım Kürtoğlu" dedi mektupçu bey, "bil bakalım, biz seni neden buraya istedik?" dedi. "Emrin bilir" diyerekten patayı çaktım. "Biz seni şundan istedik ki, Bu Trabzon'da bu aşiret otlarının iyi saklanacağı ve de iyi tutulacağı ardiye neredediır ve de kimdedir?" dedi. Kafayı tavana dikip fikre daldım. Sonunda, "İyisi, Hacı Hafız Hoca Zikrettin Efendi'nin fındık ardiyesidir ve de şu sıra, Allah'ıma şükür, boştur" dedim. Bir zaman, olurunu, olmazını söyleştiler, sonunda, "Hay hay! Yaşa ulan, Kürtoğlu," dediler. Ardiye kiralandı. Kiralandı dedimse yirmi kayma, otuz kayma değil ha, tam aylığı yüz kaymaya kiralandı. Otlar taşındı, yığıldı, kapısı çekilip kırmızı balmumuyla mühürlendi. Bela savuşturuldu.

* * *

Ardiye sahibi Hacı Hafız Hoca Zikrettin Efendi, Trabzon'un zenginlerindendi. Zenginliği, Ermeni Rum kırımı yağmasıyla başlamış, deniz korsanlığı, kaçakçılık, mültezimlik soygunları,

savaş vergileri kâğıtları, mübadil malları oyunları, tefecilikle gelişerek, Almanya'yla yapılan fındık takaslarıyla Karun hazinesini bulmuştu. Ayağı mes lastikli, kafası lenger şapkalı, şalvar poturlu, hoca sakolu bir herifti. Kendini kolay soyduranlara karşı, manda pisliğinden yumuşak; soydurmayanlara karşı, kaya gibi sertti. Okuması yazması var mıydı, yok muydu bilinmezdi ama, çevirdiği dolaplarda bunun gerekli olmadığı iyi bilinirdi. Dağ gibi işleri bir sıska kâtiple çekip çevirmesi, kitaplara yazılacak köpoğlu köpeklik... Son zamanlarda, kanına her nasılsa, şeker karışmış. Kolu budu tutulmaya, gözleri pırpırlamaya başlamıştı. Aslında şekerine, göz pırpırına metelik verir adam değildi amma, on altı yaşında turp gibi Gürcü kızını üçüncü karı olarak aldı alalı, dertliydi. Aslında, bu Gürcü kızı belasına çare bulmak için Almanya'ya gitmiş, sırıtıp yalanarak dönmüştü. "Allah, son nefesinde İslamlık nasip etsin" dediği Alman doktorunun verdiği hapların tükeneceğinden başka, hiçbir kederi yoktu.

Gelir gelmez, eşraf ayan zagonunca vali paşayı, kumandan paşayı dolaşmış, yerlilere mevlüt okutup memurlara içkili karılı ziyafetler çektikten sonra, rıhtım üstündeki dükkânda çekmecenin başına oturmuştu.

Yokluğunda olup bitenleri, önem sırasına göre kâtibine anlattırıp gözleri kapalı dinledi. Eski vali, komutanla geçinemediğinden doğuya; komutan da öfkeye binip kendini tutamayıp bir mebusun ortağını kırbaçladığından güneye sürülmüş mektupçuya işten el çektirilmiş, hemen hemen bütün yabancı memurlar başka yerlere gönderilmişti. Hacı Hafız Hoca Zikrettin, lafın burasında, "Geeeç! Hükümat işidir, böyle olur" diye kâtibi susturdu. Alınanın verilenin hesabına baktı. Makbuzları, senetleri, faturaları gözden geçirdi. En sonunda, boş ardiyenin hükümata, ayda yüz liraya kiralandığını, ot doldurulduğunu, kiranın sekiz

aydır alınamadığını duymasıyla can başına sıçradı. Kâtip, mektupçu beye, birkaç kere gittiyse de söz anlatamamış, fazladan terslenmişti. Fındık zamanı da yaklaşıyordu. Hacı Hafız Hoca Zikrettin Efendi, lenger şapkayı basıp gözlerini kısarak yürüdü. Vali odasına dayandı. Merhabayı yarım ağız karşılayıp kahve teklifine, "Oruçluyuz, Allah kabul ederse diyerek cebinden kontratoyu çıkardı, masaya koyup sekiz yüz lira istedi.

Yeni valinin aşiretten, onlar için gelen otlardan ardiye kiralanmasından haberi olmamıştı. Bildiği bir şey varsa, Mal Müdürlüğü'nün sekiz yüz lira değil, sekiz lira ödeyecek halde olmadığıydı. Bir de, Hacı Hafız Hoca Zikrettin Efendi'nin şakaya gelmediğini duymuştu. Yeni geldiğinden, haberi olmadığından söz etmeye kalktı. Hacı Hafız Hoca Zikrettin Efendi suratını asıp şaşı gözlerini tavana dikerek, "Nah, bu da konturatomuz... Sekiz yüz lirayı versinler, bu sıra elimiz dar... Ambarımızı da ay sonunda boşaltsınlar! Fındık zamanı ardiye bize lazımlı!" Vali bey boş bulunup "Boşaltması kolay," lafını ağzından kaçırdı. Zile bastı. Gelenlerin hepsi yeni memur olduklarından ot meselesini, ardiye kiralanması işini bilmiyorlardı. Sonunda Odacı Hasan Ağa istendi. Kırk yıldır odacılık ettiği halde, dilinin Lazlığını düzeltemediği için "Hasan Ağa" diye çağırılan Hasan Ağa geldi. Bu meseleyi belediye kavaslarından Kürtoğlu'nun iyi bildiğini, çünkü, eski mektupçuyla bu ot işini hep onun kovaladığını söyledi.

Belediyedeyim, baktım bizi seslemekteler... Palaskayı kuşanıp şapkayı düzeltip gittim. Fukara yeni vali paşamız, leylek kuşu gibi ayaklarının birini kaldırıp birini indirerekten, Hacı Hafız Hoca Efendi'nin karşısında el ovuşturaraktan, "Kolay... Boşaltmak pek kolay" diye kıvranmakta... Bizi görmesiyle, denize düşenin hamsi balığına sarılması hesabı, hopladı: "Neymiş bu ot işi Kürtoğlu? Hacı Efendi'nin ardiyesine doldurulan ot işini sor

dum!" diye bağırdı.

Baştan sona anlattım. Ben anlatmaktayım, sağ olsun yeni vali paşamız, "Kısa, gayet kısa... Sadede gel... Bırak aşireti maşireti..." diyerekten bizi sıkılamakta... Aşiret bırakılacak da, ot işi nasıl açıklanacak? "Aklı yok bu yeni vali paşamızın" desem, edepten dışarı... "Var" desem, yokluğu meydanda... Sonunda bilmem anladı, bilmem anlayamadı, Hacı Hafız Hoca Efendi'ye döndü, sırıttı:

— Tamam! Şimdi hatırladım. Biz bu ardiyenin kirasını, düyuna kalmasın diye çok çabaladık. Lakin siz burada bulunmadığınızdan, gerisin geri merkeze reddettik.

— "Reddettik" ne demek vali bey? Benim paramı hangi hakla reddetmekte hükümat? Bolşeviklik ilan olduysa, başta...

— Haşa! Rica ederim! Alacaklı bulunmayınca, para kime verilecek?

— Konturatoyu yapana... Genel vekilimize verilecek... Ben verilmemesinde değilim! Şimdi verilsin!

— Şimdi... Elbette... Madem sağ esen geldiniz. Hakkınızdır. Verilecek... Lakin bir küçücük işlemi var.

— Neymiş?

— Merkeze yazmadan olmaz.

— Bizim ardiyeyi merkez mi kiraladı?

— Yazılmıştır. Bildirilmiştir. Bilgi verilmeden hiçbir şey yapamayız! Sorumlu düşeriz!

— Orası bize karanlık... Para gelsin! Dilediğinizi yapın!

— Hükümat işinde para hemen gelmez! Çünkü reddedilmiş bir paradır.

— Ne edilmişse hükümat etmiş! Versin bizim paramızı, boşaltsın ardiyemizi... Sen burdaki paradan ver benim hakkımı... Gelecek parayı yerine koy!

— Hiç olur mu? Sorumlu düşerim! Böyle bir emir veremem! Vermeyince de, Mal Müdürü ödeyemez! Hemen telgrafla isteyeceğim! İki güne kalmaz, buradadır.

— İyi ya işte... İki gün sonra alsın Mal Müdürü... İkisi de devlet parası...

— Devlet parası... Doğru... Doğru ama, harcama yerlerinin ayrılığını n'apalım?

Yeni vali paşamız, kapıya bakarak, sesini alçalttı:

— Mal müdürüyle aramız iyi olsa, hiç bakmam, güzel hatırınız için verdiririm! Çekişmekteyiz geldik geleli... Huysuz... İdaresiz... Ankara'da mebustan arkası varmış. Güveniyor. Söz geçiremiyoruz! Bayramda maliye vekili beyefendiye tebrik kartı yolladı. Vekil beyefendi, karşılık verdiler.

— Oraları bizi ilgilendirmez! Elimiz şu sıra dar olmasa, gelir sekiz yüz lira için baş ağırtır mıyız?

— Doğru... Haklısınız!

— İki güne kadar mı dedin?

— İki güne... Bilemediniz üç güne... Hadi, araya pazar girecek diyelim, dört gün...

— Haftaya bugün gelsem!

— Tamam! Hay çok yaşayın! Haftaya bugün!..

Vali beyimiz, bu sıra fark etti ki, biz çıkmamışız, durmuş dinlemekteyiz. Bir bağırdı ki yüreğim yarılayazdı, az kaldı ki aklım sıçraya... İşe bakmalı ki fukara Hacı Hafız Hoca Efendi, bizden yüreksizmiş, hık demesiyle kaykıldı. Sırtüstü düşmediyse de, epey sendeledi. Vali bey büsbütün kızdı bu işe "Çık!" diye kükreyerekten ayağını yere vurdu ki, yerler zıngırdadı. Hırpadak çıkıp savuştum!

Aradan geçti bir saat, haber geldi belediyeye... Bu kez yeni mektupçu istemekteymiş bizi... Sürdüm gittim. Bunlar dosya

derdine düşmüşler. Meğerse, aşiretin otu işi dosyası da, gelmiş buraya birikmiş... Odacı Haçan Ağa, boş bulunup, "Dosyası olacak bunun" demiş. Salt bu kadar dese ne iyi? "Kürtoğlu bilir. Eski mektupçuyla çok çabaladı bu işe" demiş. Bizi, belediye reisinden isteyip aldılar, mahzene tıktılar. Aklımda yanlış kalmadıysa, kâğıtlar üst üste binmiş, bir torba dolusu olmuştu. Allah'ın izniyle, pirlerin desteğiyle tek dökerekten arayıp bulup çıkardık. Mektupçu beyin önüne koyup, "Buyur bey, nah, aradığın bela!" dedik.

Mektupçu bey, mesele kendi zamanının işi olmadığından, hiç aldırmadı, torbanın ağzını bile açmadı. Mümeyyizini istedi. "Şuna bak da, gereğini yazıver" dedi, savuştu. Mesele, mümeyyizin zamanı işi de değildi. O da, kâtiplerden en kıdemlisine verdi. Böylece giderek, iş kayıtçı oğlana kadar düştü, kayıtçı oğlan, askerlik şubesi reisinin haylaz yeğeniydi. "Okul paydosunda kuşbazlık etmesin, biraz da harçlığını çıkarsın" diye buraya gidip geliyordu. O da, şubeden bir yazıcı er çağırdı. Yazıcı er, torbadaki kâğıtların ne olduğunu, kendisinden ne istendiğini bir türlü anlayamadı. Torbayı açıp içindekileri ortaya döktü, bir zaman karıştırdı. Yarbayının yeğenine soracaktı. Baktı gördü ki, tabancayı alıp savuşmuş, o da kâğıtları gerisin geri torbaya tıkıp ağzını büzüp, bağlayıp sıvıştı.

Vali beyden, kayıtçı kuşbaz oğlana kadar herkes, işi birbirine atıp başından savdığına sevindi. Hacı Hafız Hoca Efendi'nin geldiği güne kadar aşiret otu unutuldu.

Bunlar, unutadursun, Hacı Hafız Hoca Efendi unutmadı, hafta bitip parayı alma günü gelince, doksan dokuzluğu şakırdataraktan ve de namazdaymış gibi, dudaklarını kıpırdatıp arada bir, "Hak destur" diyerekten, vali beyin karşısına dikildi.

Vali bey yüreğinden bi kez, "Heyvah!" dediyse de, ek yerini

belli etmeden yer gösterdi, kahve söylemeye kalktı.

Hacı Hafız Hoca Efendi'nin oruçsuz yere bastığı mı var ki, kahveye evet, diyebilsin! Suratını asıp "Gerekmez, oruçluyuz Allah kabul ederse" deyip oturdu. Oturmasıyla kontratoyu çıkarıp, "Nah işte konturatomuz vali bey, paramız hazırsa seni boşuna yormayalım, alıp gidelim" dedi.

Vali beydir, zile vurup gelen odacı Haçan Ağa'yı vali yardımcısına gönderdi. "Yardımcı beye koş... Hacı Ağa'nın geldiğini bildir. Ot işini ve de ardiye işini sor! İyisi, kâğıtları alsın gelsin!" dedi.

Haçan odacıyı yardımcı bey, mektupçu beye; mektupçu bey, mümeyyiz beye; mümeyyiz bey, "Aman çabuk" diyerekten Evrak Kalemi başkâtibine; başkâtiptir tıksoluk kuyruk Kâtip'e, kuyruk kâtip efendi ise yarbayın yaramaz yeğenine saldı. Yaramaz yeğen kuşbazlıkta olup yerinde olmamakla bunlar bir zaman çalınıp aranıp, "Aman" diyerekten çırpınıp uğunup sonunda, "Bu işi bilse bile, Kürtoğlu kavası bilir, tez gelsin!" demeleriyle bizi istediler. Biz belediyede otururken haber geldi. Palaskayı kuşanıp şapkayı kapıp koşaraktan yetiştik. Yetiştik ya, kâğıt torbasını ara ki bulasın ve de bulduk diyelim, hiçbir işlem yapılmamış ki, Hacı Hafız Hoca Efendi'nin maslahatını göresin! Sonunda bunlardan birisi, şöyle böyle bir askeriye yazıcısının torbayla boğuştuğunu hatırlayıp hangi yazıcı olduğunu ise Haçan odacı, her nasılsa bilip herifi getirdi. Durum vaziyet öğrenilince, bu kez alttan yukarı bütün kâtip beylerin ve de müdür beylerin, mektupçu ve de yardımcı beylerin ürküntüden dudakları uçuklayıp ve de utançtan gözleri şaşıladıysa da, ne fayda! Bu zaman ne yapılacağı, dikbaş ve de gayet diksöz, sırasında düpedüz lafını bilmez Hacı Hafız Hoca Efendi'nin ne deneceği bilinmeyerek, sonunda yardımcı bey, "Ucunda ölüm yok ya" diye

rekten önünü kavuşturup vali beyin yanına girdi. Telgrafa karşılık aldıklarını, fakat "verile" emrinin daha gelmediğini söyledi. "Umuttur ki, yarın gele" deyip kesti.

Hacı Hafız Hoca Efendi, bunca yılın köpoğlu köpeği olup hükümat kapısında bunca iş çevirmiş, para almanın, aslan ağzından kemik kapmaktan zorluğunu denemeyle bilip aslında gelirken umudu olmadığı için, güldü bir zaman... Kontrato kâğıdını toplayıp sertçe sordu:

— Ne zaman uğrasam vali bey? Uğrasam dedimse, bu kez kesin haa...

— Vallaha bilmem! Belki verilegelir, belki banka havalesiyle yollanır. Bankaları bilirsiniz: Bir iki gün geciktirirler.

— İyi öyleyse... Biz köyleri dolaşsak gerek ve de birkaç gün yaylada eğleşsek gerek... İyisi, bu kontrato kâğıdının ardını mühürleyelim... Kâtip gelsin alsın!

Vali beyle yardımcı bey, Hacı Hafız Hoca Efendi'den böyle bir uysallık ummadıklarından, sevinç tutuğu olup ikisi birden atılıp lafı birbirinden kaparaktan: "Hay yah! Ne güzel! Olur ki, olursa bu kadar olur! Tamam, doğrusu bu! Gelsin alsın!" dediler.

Bana kalırsa, beyler, "zebun kâtibi nasıl olsa atlatırız" diye sevindiler. Oysa yanıldılar ki, ne kadar... Uşağıyla boğuşmanın yanında ağayla boğuşmak zemzemle yıkanmıştır ve de uşak kısmına güç yetirildiği görülmemiştir.

Kâtiptir, ağasından, "Parayı senden isterim" lafını duymasıyla azdı ki, Allah beterinden saklasın, kudurdu ve de yere göğe sığmazlandı.

Ağasına güvenen uşak milleti, gayetle rezil olur ve de sövülüp dövülmekten utanmadığı için, dur otur bilmez. Zebun kâtip de, bu soydan bir besmelesizdi. Hacı Hafız Hoca Efendi geçip gitmesiyle fukara Trabzon hükümatının başına, bildiğin kara be-

la kesilip çöktü bu zebun kâtip... Dövdüler yılmadı, sövdüler umursamadı, "Hacı Hafız Hoca Efendi'nin paraları" dedi dayandı. Sonunda hükümat baktı ki bunun pençesinden kurtulmak yoktur. Kâğıt torbasını önüne aldı, döktü, baktı, gereğini Ankara başkentimize, başkentimizdeki Atatürk'ümüze ve de yeni başbakan efendimize yazdı. Yazdığı, hükümat zagonunca, karalamadır. Bu karalama, çok masalar dolaşır, şurası burası silinir çizilir, çıkması inmesi olur. Sonunda makineyle yazı yazan küçük hanıma ulaşır. Bu kez ulaştığı küçük hanım, Liman Reisi'nin üvey kızıydı. Orta üçten okulu bırakmış, hükümata memur olmuştu. İki parmakla tak tak makine yazmakta ki, her gören, "Bu ne?" diye şaşmakta... Çünkü parmaklar gâvur kınasına vurulmuş kıpkızıl, ağzı yüzü dersen, düzgüne allığa rastığa, pirinç ununa bulanmış, bildiğin panayır çadırı oyuncusu... Ben, Haçan odacının yalancısıyım! Dediğine bakarsan, Türkçeden başka dil bilmezmiş, aslına bakarsan Türkçeyi de bilmezmiş, Haçan odacı da, başkâtip beyin yalancısı... Başkâtip diyesiymiş ki, "Ben, bu kıza bay, bayan yazmasını öğretemedim gitti" diyesiymiş!

Kız, Hacı Hafız Hoca'nın para kâğıdını iki gün savsakladı. İki kez yanlış yazdı ki, Ankara başkentimize değil, Çankırı'nın kötü Çingen oymağı başkanına yollanamaz. İki gün de, böyle geçti. Üçüncü gün, kızın kırığı ne yapmışsa yapmış, bunun canını sıkmış... "Hastalandım" dedi, daireye uğramadı. Sonunda yazdı, yazdığını başkâtibe beğendirdi. Ne fayda ki bu kez kâğıt, üç gün zimmet defterinin arasında unutuldu. Bu sırada, Trabzon'un Karadeniz'inde hava patladı. Dalgalar dağlara çıkayazdı ki gemi değil, deniz yüzünde martı kuşları, deniz içinde hamsi balıkları görünmedi.

Durum vaziyet bu sulardayken, zebun kâtip, mektupçu beyi sıkıştırırım sandı, belaya bakmalı ki, bu da, mektupçu beyin haremi hanımdan azar işittiği güne rastladı. Bunlar yaka yakaya

geldiler. Fukara mektupçu, Doğu'ya sürülme korkusunu morkusunu bırakıp zebun kâtibi az kaldı çiğneye... Kâtip'tir, kötekten kurtulduğuna şükredeceği yerde, öfkeye bindi ve de ossaat bir katır peydahlayıp atladı, sürdü yaylayı tuttu. Belaya bakmalı ki Hacı Hafız Hoca Efendi'nin küçük karıyla arası açılmıştı. Bunun kızgınlığıyla Hacı Efendi, zebun kâtibin, bine bin katmasına kapıldı. "Yaz ortağa, deflesin!" dedi, çünkü zebun kâtip yaylaya gelirken Hacı Ağa'sını nasıl yelleyeceğini tasarlamış, "Ağa, bizim mebus ortağımızın borusu gayri Ankara'da ötmezmiş. Çünkü yeni başbakan böyle işlere metelik vermezmiş. Paramızı bu Osmanlıların vermemesi bundan," demişti. Kâtibin dediğine bakılırsa, dahası var. Trabzon milleti iyice velveleye düşmüş ki, "Hacı Efendi müflislemiştir, bir ardiye aylığına kalmıştır ve de hükümatımız bundan böyle Hacı Ağa'mızı it hesabına koymamaktadır. Aman, alacağı olan tez davranıp istesin, borcu olan sakın vermesin! Bunun sonunda fukara Hacı Ağa'nın Urumeli'ne sürülmesi bile yazılı," denilmeye başlanmış... Hacı Ağa, "Vay, öyle mi mektupçu? Kendin ettin kendine!" diyerekten hopladı, yayla evinin sayvanında, tabanı yanmış it gibi dolanmaya girişiti. "Hayır" demekteydi, "geçtiiii... Günah bizden gitti. Hayır, dakka geçirmek olmaz! Ekmek yemeyi beklemeyeceksin! Sana dürüm dürsünler. Kuşağına, sok, bin!.. Trabzon'u tutmaya bak! Bir yandan telgrafı ortağa çek, bir yandan notere git, protestoyu yolla! Ardiyemi boşaltsınlar. Boşaltmadıkları her gün için yirmi beş panganot isterim. Yirmi dört olsa, kabul etmem!" diye kükremekteydi.

* * *

Protesto haberini alınca, "idaresizliğine verilip sicilatına kötü yazılacağını düşünerek az kaldı ki, vali beyin şurasına burasına

damla ine... Sarsak olup sürüne... Esip gürledi. Hemen telgrafa koştu. Makine başında durup vekâleti buldu. Durumu anlattı. Karşısındaki her kimse önceleri, "Aldırma birader, boşver!" dediyse de, Hacı Ağa'nın ortağı mebus beyin adını duymasıyla ağzı değişiverdi. Ödevi savsaklamaktan, yeni başbakanın bu işe çok kızacağından açtı. Hükümat bunca zarara uğratılmıştı. Sebep olanlar sorumluydu. Bunun sonunda, mahkemeye düşüp cezaevlerini boylamak bile vardı. Her şeyi bırakıp önce bunun sorumlularını arayıp bulması, yakalarına yapışıp sürüyerekten yargıca verilmeleri emrolundu. Kira bedelini ödemek meselesine hiç değinmeden, "İşte bu kadar" denilip konuşma kesildi.

Fukara vali bey bir zaman telgrafhanede döneleyip sonunda, "N'olursa olsun" diyerekten ve de, itle boğuşmaktansa çalıyı dolanmak yeğdir, hesabı, Hacı Ağa'yla dalaşmaktansa, Ankara'yı yeniden makine başına istemeyi tehlikesiz gördü. Aratıp buldurdu. "Para n'olacak?" diye sordu. Bu kez karşısındaki, eskisi gibi, domuzlanmadı. "Oraca idare ediver kardeşim" dedi, çekildi. Fukara vali bey, "İdare edilebilse, edilmez mi? Ya biz bu mal müdürüyle n'apalım?" diye bir zaman kıvrandı. Bu sıra mektupçu bey ne düşünmüşse düşünmüş, telgrafhaneye koşmuştu. Soluğu ağzına sığmamaktaydı. Suratı morarmıştı. "Buldum efendimiz, herif 'ardiyeyi boşaltın' demekte değil mi? Eksiltme artırmaya çıkaralım otları, satalım, parasını Hacı'ya verelim! Bu beladan kurtulalım!" dedi. Vali beyin telaşlı günü olmasa, "Hükümat malını, emir almayınca satmak ne mümkün?" diyerek, diretirdi. Aklı karıştığından dili dişi kitlenmişti. "Olur" diyebildi.

Yemlik ot satılacağı Trabzon gazetesiyle duyuruldu.

Trabzon'da otu kim, n'apsın! İstanbul'a etlik götüren bir iki celep, "Nedir ola?" diyerek ardiyeye gittiler. Giderken mektupçu bey yanlarına bizi de kattı. Herifler otu görmeleriyle soluk tutul-

masından tıkanayazdılar. Bir zaman katıldılar kaldılar. Sonunda, Erzurumlu şişman celebi bir gülme aldı ki, benzerini gören olmamıştır. Az daha, alt çenesi düşecekti ve de karnı yırtılacaktı. Meğerse, bu ot yemlik otu değilmiş, Urumeli'nin diken otuymuş ki, ağzına süren davar, karın şişliğinden ve de kelebek öksürüğünden geberirmiş! Celepler gülmeyi kesip bana döndüler, "Söyle bakalım Kürtoğlu, bu ot buraya nereden geldi ve de ne sebebe geldi?" dediler. Aşiret meselesini anlattım. "Hay anan öle Kürtoğlu, karıştırdın ki, büsbütün arapsaçına çevirdin! Hayır! Bu ot, yemlik otu olabilemez. Düşün bakalım, askeriyenin tel örgü işine mişine yarar denilmesin?" dediler. Çekip aldılar, gösterdiler ki yaman... Bu otta arkadaş, bir diken var, evet, askeriyenin tel örgüsü dikeni kaç para... "Ya nedir? Bunu bize İstanbul'un hükümatı saldı ki, aşiretin malına döküle" dedimse de, celepler kulak asmayıp, "Biz Trabzonlu gibi avanak değiliz. Trabzonlu bunu hamsi balığına yedirecekse, o başka!" deyip gülüşerek geçip gittiler. Mektupçuya vardım. "Hal keyfiyet, durum vaziyet bu sularda beyim. Haberin olsun, ben şaştım" dedim. Mektupçu bey, "Aman Kürtoğlu... Sakın haaa... Bana dedin, başkasına hiç deme!.. Göreyim seni... Vatana hizmet günüdür. Kimseye sezdirmeden, Ziraat müdürünü ve de lise okulunun ot öğretmenini, hara direktörünü, Aygır Deposu şefini, baytarı, buraya biriktirmeli "Aralıkta, kimseye göstermeden, bu namussuz ot her ne ise, ondan bir torba doldurup getirmeli!" dedi. Kasabayı dolandım, herifleri bulup mektupçunun dediklerini söyledim. Bir torba da ot doldurup koşturdum. Masaya döktüler, çevresini çevirdiler. Alıp kıran hangisi, burnuna götürüp koklayan hangisi! Ot öğretmeni, öğretmen olduğundan ve de vatan işinde gönüllü olduğundan, ölümü göze alıp az biraz çiğnedi. Yutarım sandı. Bu ot, nasıl bir belalı otsa, kılçığı boğazına takılıp az kal-

dı ki fukara ot öğretmenini vatan millet yoluna geberte... Su mu verdik, sırtını yumruklayaraktan zor güç gerisin geri kusturup avanağın tatlı canını kurtardık. Bu kez, yoklamakla bir iş görülemeyeceği anlaşıldığından, koca koca kara kaplı kitaplar taşındı. Her dilden kitaplar ki her biri bir eşek yükü bir kitaplar! Bunlara yumuldular. Çevirdiler, okudular, çevirdiler, resimlere baktılar. Allah'ın bir belası canım, dünyanın öbür ucundaki bütün otların, nice nice elvanlı kokulu çiçeklerin adı var, resmi var da, bu adı batasının izi yok!.. Bu kez köylülerden akıldaneler istendi. İlle de, Urumeli göçmenlerinden ak sakallılar candarma gücüyle sürülüp getirildi. Bunlardan birisi, "Vay ki vay! Bu nedir yahu! Bu bizim oranın kaynana dikeni... Bunu gören gelinler çocuk bırakır. Nerden geldi de, bu cenabet, bizi burda buldu?" diyerek hoplayıp geri bastı. Mektupçu bunalmış ki, iyi bunalmış... "Kaynana maynana yere batsın! Yemlik olur mu yemlik... Sizlerin orada maldan davardan bunu yiyen var mıdır?" dedi. Herif güldü, "Ne yemesi beyim, bunun tazesinden bir tutamı bir kasabayı ağular. Sen, bu kaynana otuyla gönül mü eğlenmektesin?" dedi. "Bu, böylece şimdi kuru olduğundan bizi bitirmedi! Aman kurcalamadan savuşturmanın kolayı" dedi. Bunun üzerine mektupçuyu bir derin düşüncedir aldı. Valiye gitti. Ne konuştularsa konuştular. Döndü geldi. Vali bey diyeseymiş ki, "Yemlik olmadığına rapor!" diyesiymiş. Bunlar bir araya birikip kafa kafaya verip arada bir kara kaplı kitapları çevirip kapı kadar bir rapor yazdılar ki, "aşiret davarı için İstanbul'dan gelen otlar, yemlik otu değildir." Hakçası ben korktum, "Yeni hükümatımız bunu duymasıyla, hiç bakmaz, birkaç kişiyi sallandırır," dedim. O günden sonra gazete okuyanlara, "Bak bakalım, İstanbul'da amirden asılmış var mı?" diye sordumsa da, "Yok öyle şey! Ne asılmasıymış? İstiklâl Mahkemesi olmayınca, neden

adam asılacakmış!" dediler.

Günlerden bir gün, mektupçu istedi. Palaskayı kuşanıp şapkayı basıp seğirttim. "Müjdeler olsun Kürtoğlu, ot belasını bu kez savuşturduk bil!" dedi. "Aman, yiyen hayvan mı bulunmuş?" diye sordum. Güldü bir zaman... "Bulunmuş sayılır" dedi. Meğerse, Ankara başkentimiz bu ot meselesine benim korktuğum gibi kızmamış... Çünkü bu otu bize yollayacakları sıra, İstanbul'un bir istemezi, "Aman yahu, aman haaa... Bunca otun yerine kaynana dikeni sokmaktalar! Satınalma Heyeti'ne giden örnek torbasındaki ot, bu ot değil! Bunu yiyen hayvan ossaat geberir. Böyle olmasa bu Satınalma'yı, bu herifler o kadar kıra mı bilirlerdi. Bakınsın! Hırsızlık meydana çıkarılsın!" diye haber salmışlar da, Ankara başkentidekiler her nasılsa bakamamışlar. İstemezin yolladığı kaynana otu örneğinin paketi, yolda, halis yonca otuyla değiştirilmiş... Hasılı, bu kaynana otu üstünde çok oyunlar oynanmış... "Ya peki, şimdi biz belayı nasıl savuşturmaktayız aman beyim?" diye sordum... "Oğlum Tamzara, yüreğin ferah tut... Adama hayvana yedirilecek değildir. Erzurum askerine çokça yatak otu gerekmiş. Ankara başkentimiz, bizim kâğıdı okumasıyla 'Tamam! Bu otları askere yatak yapalım!' demiş. Erzurum'dan birkaç uzman geldi. Şimdi, vali beyin yanında kahve içmekteler. Seni istememin nedeni, alıp gideceksin! Görsünler, beğensinler!.. Yükleyip savuşsunlar. Sana bir şey sorarlarsa, 'halisi yatak otudur' dersin! Göreyim seni!" dedi. "Aman beyim, parmak kadar dikeni olan kaynana dikeni otundan, yatak olur mu?" dedimse de, "Neler gelir, bakalım, ödevden dışarı çıkanın ve de üstüne gerek olmayan lafı söyleyenin başına!" diyerek bizi tersledi. Uzmanları alıp gittim. Otları görmeleriyle bunları da bildiğimiz celep gülmesi tuttu. Bunlar da gülüştüler bir zaman kas kas, ellerini dizlerine vuraraktan... İçlerinden bi-

ri, "Hay anan öle Kürtoğlu... Bunlara ot diyenin ben dininden şüphe ederim! Allah belanızı versin!" dedi. Bir başkası, "Durun uşak!" dedi. "Yarar, yaramaz demeye, bizim yetkimiz yoktur. Bizim yetkimiz, bundan örnek alıp gitmektir," dedi. Önceki herif şaştı, "Yahu, bunlardan yatak yapılabilir mi ki, örnek götürülsün. Adama ne derler? Adamın avradına söverler," diyecek oldu. Beriki aldırmadı. "Örnek götürmeden hiç olmaz. Örnek gidecek ki, yeniden bakılacak. Sonucu Ankara başkentimize yazılacak!", "Yazılmakla bu cenabet diken otu, ipek otuna döner mi ki...", "Hiç dönmez ama vakit geçer!", "Anlamadım", "Vakit geçmeyince kış gelmez. Kış gelmeyince iş, artırma eksiltmeden pazarlığa dökülmez. Pazarlığa dökülmedikçe Erzurum'un yatak otu biriktirmiş Hoca Hafız Hacı bilmem ne ağa, dilediği fiyattan otunu satamaz. Satamayınca, bizim Satınalmacıların işi bozulur!" dedi. Baktılar, doğru, "Şurdan bir torba uydur bakalım Kürtoğlu... Yeterince doldur da alıp gidelim, " dediler. Doldurup verdim. Beriki akıldane cebime bir şey soktu: "Ben senin gözlerini beğenmedim Kürtoğlu... Şununla bir rakı içersin!" diyerek omzumu pıtıkladı. Baktım, beş kayma! "Ha bereket!" dedim. Yüreğim herifi sevdi. Beş kaymanın mektupçu beye hiç lafını etmedim!..

Ot gitti Erzurum'a... Geçti bir zaman... "Geçti" dedimse, boşuna geçmekte değil! Hacı Hafız Hoca Ağa'mızın avukatı işi kollamakta... Yargıçlıktan keşif kalktı. Ambara geldi baktı. "Tamam" dedi gitti. Ardından bilirkişi kalktı. Ambara geldi baktı. "Tamam ki tastamam!" dedi gitti. Bunlar hep para gücüyle kalkmakta ve de hükümatın zimmetine yazılmakta... Meğerse, bunların "tamam", "tastamam", "tamam ki bu kadar olur" demeleri, ambar kirasını aylıktan gündeliğe çevirmek için değil miymiş? Meğerse avukat, "Filan tarihten bu yana ambarımız boşalmadıkça günlüğe on beş kayma isteriz" diye açmış davayı... Vızır vızır

işlemekteymiş bu on beş liralar...

Geçti bir zaman daha... Güz yağmurları bu yıl erken bastırdı. Kış gelmekte ki, kılıç gibi bir Lazistan kışı gelmekte...

Günlerden bir gün, hiç unutmam, bir mübarek cuma günü. Ben belediyedeyim. "Mektupçu bey istedi" dediler. Palaskayı kuşanıp, şapkayı basıp yağmurluğu omuzlayıp koştum. "Müjdeler olsun, Kürtoğlu, bu kez kaynana dikeni otu derdinden kurtuldun ki, hiç şakasız kurtuldun!" dedi, mektupçu bey, önündeki kâğıda küt küt vuraraktan... Meğerse Ankara başkentimizden gelmiş bu kâğıt!.. Diyesi ki, başkentimiz, "Bu otların, askeriye şiltesi işine yaramaz olduğu anlaşılmakta" diyesi, "masrafı daha fazla kabartmadan, tez vakitte kiralanmış ardiyenin boşaltılması" diyesi ve de, "Bu belalı otların imhası" diyesi... İmhasını, ben, o gün, orada, mektupçu beyden duydum ilk kez! Türkçesi, "Bir uygun yere atılsın... Baştan deflensin!" demek... "Göreyim seni Kürtoğlu, bu kaynana dikenlerine son hizmetindir. Belediye reisi beyi aradım, bulduramadım. Hemen bulacaksın. Bize, yeterince vasıta uydursun! Araba, at, eşek... Bu otları, bir ayak önce taşıyıp bir yere atmaya bakacağız," dedi. "Aman beyim, bu Trabzon'u kendin bilmez değilsin! Bunun bir yanı Karadeniz deryası, bir yanı imansız dağ balkanı... Yolu izi yok ki arabası ola... Eşeği katırı, atı kısrağı dersen, burada bir ev bir köydür. Dağ gibi otu taşıyacak mekkâreyi bulana kadar kış geçer, yaz bile geçer de öteki kış gelir dayanır ferahça..." Mektupçu bey suratını astı: "Oralarını, bilmem! Seni neden istedik! Öncesi, Kürtoğlu olduğundan istedik, sonrası, tuttuğunu koparır olduğundan!" dedi. "Bakalım Ankara başkentimiz parayı çokça salmış mı? Ayrıca peşin salmış mı?" dedim. "Para... Eh vardır... Vardır, dedimse, çokça belleme... Üç yerine beş veremeyiz! Vatan millet işidir demeli... Az biraz yalvarmalı!" dedi. "Oldu mu ya mektupçu be-

yim! Vatan millet lafıyla davranır avanak Laz mı kaldı buralarda?.." dedim. "Artık oralarını bilemem. Reis beyi bul... Bakalım ne der? Bana, tez haber getir! Bu işi başka zamanların işlerine benzetme!" Çıktım ya, say ki, dirim çıkmadı, ölüm çıktı.

Reis beyi buldum. Ot meselesini baştan sona anlattım. Canı sıkıldı. Sıkılması, haklı! Hacı Hafız Hoca Ağa'nın ne bulaşık teres olduğunu bilir. Bir ucunda Hacı Ağa var demek, iki ucu pis değnek demek... Bir zaman düşündü, ofladı pufladı. "Beri bak Kürtoğlu" dedi, "Göreyim seni ve de bu işi bana bulaştırmadan savuşturmalısın ki, Kürtoğlu olduğunu bileyim!" dedi. "Bizde, araba maraba yoktur, bu bir," dedi, "Hayvan mayvan bulamayız, bu iki," dedi, "Hacı Ağa'nın malı olan ardiyeye, tarlaya, fındıklığa, bahçeye, bostana, dükkâna, mala el süremeyiz ve de göz ucuyla bakamayız, bu üç," dedi, "İyisi, bak n'apacağız Kürtoğlu" dedi, "Sürüp gideceksin, Hacı Ağa'yı bulacaksın. Durum vaziyeti bir bir anlatacaksın, gerekirse, elini ayağını öpeceksin. Ne denilmiştir? 'El öpmekle ağız aşınmaz' denilmiştir. Devlet millet ve de vatan memleket işidir. Aman ne şişi yakalım, ne kebabı... Ve de karıncanın belini incitmeyelim! Göreyim seni! Kürtlük sırasıdır ve de Kürt aklı göstermek sırasıdır," dedi. Yola düştüm ama, keyfi de yitirdim. Hacı Ağa'nın bir saati, öbür saatine uymaz. İster misin, "Yıkıl teres! Kuyruklu Kürtlüğünle... Koca Trabzon'da adam gibi adam kalmadı mı ki..." diyerekten bizi terslesin!.. Rezillik ki, büsbütün... Bunun sonunda Kemençeci Müslim namussuzuna türkü olup kemençelerde çalınmak bile var... Sürdüm vardım, Hacı Ağa, çekmecenin başında oturmakta... Elinde tespih... Gözler tavanda... Kaşlar çatık... Takma dişler birbirine vurmakta ki, yavru kurt trampetesi kaç para... Etekledim, bir zaman dikildim, tekrar etekledim. "Nedir, Kürtoğlu! Veresiye mal almaksa niyetin hiç olmaz. Çünkü bizim ayılarla aksatamız yok-

tur," dedi. Baktım, keyfi yerinde... Sevindim. Ot meselesini açtım. "Paramızı biriktirmişler mi, kâtibi yollayım mı?" dedi. "Para demediler, otlar imha olacak. Başkentimizin emridir. Reis bey, beni sana saldı ki..." dedim, "İmha olacaksa olsun! Bana neden saldı seni reis olacak dümbük?" dedi. Anlattım ki, ardiye kendisinin olduğundan el süreмemekte... "Vay köpoğlu reis... Edebini takınmış desene Kürtoğlu," diye, güldü bir zaman... Gözlerini tavana dikip bir zaman düşündü, "Oğlum Kürtoğlu, bu iş bizden çıkmıştır. Avukatımıza verilmiştir. Git, bak! 'Hacı Ağa'mız yolladı. Diyeceğini işleyecekmişiz' dedi, dersin!" dedi. Avukata gittim. Düşündü bir zaman, bıyığı altından güldü. "Ulan Kürtoğlu, sen arada olmasan, ben o mektupçu denilen dümbüğe çok oyunlar ederdim, ne fayda ki, seni severim," dedi. "Hele bakalım kara kaplıya... Ne gösterir?" dedi. Bir koca kitap çekti aldı önüne... Çevirdi düşündü, düşündü çevirdi. Yerini buldu, "Tamam!" dedi, "Anan seni Kadir gecesi doğurmuş Kürtoğlu, bulduk kitapta yerini... Kulak ver! İyi dinle ki, bir halt karıştırıp tatlı candan olmayasın!.. Mektupçuya diyeceksin ki... 'Koca ambardır ve de dağ gibi ottur. Beri benzer çabalamakla, kaldırılmaz ve de baştan savulmaz.' Hükümetin kanununu, onlara, biz öğretecek değiliz. Aslında bal gibi eksiltme artırma işidir ya, haydi devlet millet uğruna seslenmeyelim! Hacı Ağa'mız arada olduğundan, başkası da seslenemez. Bundan da yararlanalım! Yoluyla bir ilan versin gazeteye... 'Pazarlıkla ot kaldırılacak, canı çeken şu günde şu saatte gelsin!' diyerekten duyursun! Kimse gelmeyecektir. Biz geleceğizdir. Pazarlığını eder otu kaldırır, ardiyemizi boşaltır, teslim alırız. Bir yandan bu işler olana kadar ardiye kirası borcunu da hazırlasın ki, sonunda tatsızlık olmasın!" dedi.

Vardım gittim, dilim döndüğünce anlattım. Mektupçu nedense buna çok kızdı, "Ulan Reis! Alacağın olsun teres! Bak ba-

kalım, kuyruğun elime geçerse, ben sana neler ederim!" diye bir zaman döneledi.

Sonunda gazeteye ilan verildi. Hacı Ağa'dan başkası işine karışmadığından otları kaldırmak, şu kadar bin liraya Hacı Ağa'nın pazarlıkla üstünde kaldı.

Trabzon pazarlarından birinde gördük ki, dağdan tepeden önüne atını, katırını, eşeğini, kağnısını, ardına çoluğunu çocuğunu, kızını karısını almış köylü inmekte, ayrıca denizden kayığına atlamış insan yürümekte ki, adam korkar. "Millet yürümüş! Neyin nesidir?" diyerek kasabaya velvele düştü. "Nedir, bakıver yahu, bayram yok seyran yok!" diye reis bey bizi saldırdı. Palaskayı takıp şapkayı kapıp koştum. Baktım ki, insan bir yöne seğirtmekte. Sürdüm vardım. Bizim kaynana otu ardiyesinin önü mahşer zamanının Arasat Meydanı'na dönmüş... Millet, Allah beterinden saklasın, birbirini ezmekte... "Nedir, geri durun" diyesiye kalmadan anlaşıldı ki, Hacı Hafız Hoca Ağa'mız, köylere, nahyalara haber uçurmuş... "Koşun! Yetişin! Hoca Ağa'nız bedavadan yakacak çalı dağıtmakta!" demiş, bu kıyamet onun kıyameti... Sen bizim rezil köylümüzü bilmez misin? Yıkmaya vardır ya, yapmaya hiç yoktur. Taşıyıp getirmede birini bulamazsın, çarpıp savuşmakta hastası sakatı yumulur. O gün, dağ gibi kaynana dikenini, Laz'ın avanak köylüsü, iki saata bırakmadan yükleyip götürdü. Derman için bir tek sap bırakmamacasına... Sonra öğrendik ki, Hacı Ağa'mız, Allah selamet vere, kaynana dikenini dediği gibi büsbütün bedavaya vermemiş, her bir balya alanın adını, "Fındık toplama zamanı, bize iki gün çalışacaksınız, ha!" diyerek deftere yazdırıvermiş.

Yalan mundar, azıcık bahşiş umuduyla dükkâna vardığımda avukat parayı hükümattan almış, Hacı Ağa'ya saymaktaydı. Yanaştım. "Düşmanının ömrü bu kadar olsun ağa" diyecek oldum.

"Para sayılırken laf edilir mi ayı!" diye hırladı. Paraları çekmeceye attı.

Meğer, o gün Ankara başkentimizde Millet Meclisi açılmakta değil miymiş?.. Bunlar döndüler, radyoyu dinlemeye durdular. Yeni başbakanımız söyleve çökmüş... Bağırmakta ki, kimde can kalır? Bir ara, aşiret lafı geçti. Elimi kulak ardına atıp sokuldum. Evet, kondurma işini vasfetmekte... Şu kadar bin kişinin, şu kadar malı davarıyla, isyan mıntıkalarından, Urumeli'nin verimli mıntıkalarına göçürülüp kondurulduğunu anlatmakta... Ardından nice nice meseleler anlatmakta... Hükümat işlerinin gayet yolunda gittiğini, her yerde harcamaların kısıldığını, boş yere metelik sarf olunmadığını, bu yüzden hazinenin şu kadar kâra geçtiğini balladırmakta...

Baktım, Hacı Ağa'mız keyifli... Bir yandan tespihini döndürüp bir yandan gevişlemekte ki, Bafra'nın koca susığırları kaç para...

Söylevin bir yerinde büsbütün sevindi, tespihi yere çaldı:

— Duydun mu avukat? Allah başımızdan eksik etmesin! Herifin her sözü altın!.. Bu gelen, gidenden iyi mi ne?

Avukatın ne dediğini duyamadım!

Radyoda tam çalgı, İstiklal Marşı'nı vurmaya başladı ki, hamiyetinden adamın gözleri yaşarır.

1950

BİR KODOŞLUK HİKÂYESİ

Binbir Gece'den Halk Hikâyesi'ne aktarma denemesi

Ey ihvanlar, ey dostlar, ey yarenler! Selam olağandır efendim! Hoş gelmişsiniz ve de safalar getirmişsiniz gönül eğlemek için ve de gülmeklik için ve de muhabbet etmeklik için...

Bu geceki meselemiz, haşa huzurunuzdan efendim, "Kodoş Sultanlar" üzerinedir. Kodoşluk efendilerim, kurban olduğum koca Tanrı'nın hikmetidir ve de cilvesidir. Türkçesi, âdemoğlunun sabrını denemesidir. "Padişah kısmı âdemoğlu mu ki, kodoşluk denemesi başına gelebilsin?" derseniz, derim ki, evet, âdemoğludur, çiğ süt emerekten büyümüştür. Bir kişi padişah olmakla adamlıktan çıkmaz ve de kodoşluktan kurtulmaz. Tarihler kodoş şahlarla, padişahlarla, sultanlarla, meliklerle, nice krallarla, dahası nice nice kodoş imparatorlarla doludur.

Ey ihvanlar, ey dostlar, ey yarenler! Biz şimdi, hangi kodoş sultanlardan haber verelim? Gelin, geçmiş zamanda, Hindiya'nın, bir de Karanlık Dünya'nın kodoş sultanlarından haber verelim:

Bir vakitler Hindiya tahtında adaletli, devletli, saltanatlı, heybetli bir padişah otururdu ki, oturmak olursa bu kadar olsun!

Bu padişahın varını variyetini, malını mülkünü, geliratını hazinesini denize döksen, bu bizim Galata köprümüz gibi, sağlam köprü olurdu ve de üzerinden tramvaylar taksiler geçerdi. Boş laf değil, altının panganotun, incinin elmasın üstünden geçmekte bunlar vız vız!

Bir ülkede zenginlik, dereceyi aştı mı, adalet olur ki, kurtla kuzu beraber gezinir. Kimse kimsenin malına el süremez. Kurtla kuzu lafın benzetmesi... Köpoğlu köpek hovardaların koynuna, Tanrı emaneti diye körpe kızları konuk kondursa, akıllarına şuncacık kötülük gelebilememekte... Çünkü yürek bozmanın cezası bildiğimiz yağlı kazık... Sözün kısası: Bu padişahın ülkesinde hiç kötülük yok... Sultanın kendisine geldi mi, gece gündüz keyfinde, eğlencesinde... Yeme içme, çalma söyleme, gülüp oynama tamam... Akşamları sofrasına bilginleri, gezginleri, ozanları mozanları toplamakta... Ortaya bir derin mesele atmakta, bilgisi artsın için... Çünkü bir ülkede millet rahatsa, padişahın da keyfi dört yüz dirhem olur.

İşte bu padişahın iki oğlu vardı. Büyüğünün adı: Şehriyar, küçüğününki Kutluyar! Sultanlıkta kanun, büyük oğlan, babası tahtına geçer... Bu sebeple iyi okumalı, babasından çok yol yordam kapmalı ki, sırası geldikte şaşırıp apışmasın, ülkeyi çeksin çevirsin. Bu yüzden Şehriyar iyi okumuş, yaman düzenler öğrenmiş, çok bilmiş... Küçük oğlan da, ağasından aşağı değilse de, büyük daha ileri...

Uzatmayalım, günlerden bir gün, bu padişaha hakkın emri erişti, Azrail Peygamber gelip başucuna dikildi. Oğlanlar, şah babalarının elden gidici olduğunu görmeleriyle kendilerini yere vurup yakalarını yırtıp öyle çığrıştılar ki, duyanlar kıyamet koptu sandı.

Vezirler koşup birikti. Başvezir yer öptü:

— Durun aman! Durun, hiç olmaz, ey sultanımız oğulları! Ölüm de, Allah'ın bir emri... Hepimiz o yolun yolcusuyuz. Âdemoğlundan bu dünyaya kazık kakmış ve de yiğitlenip gitmezlenmiş hiç var mıdır? dediyse de, oğlanlar kulak asmayıp dövünüp nice nice ağıtlar yakıp o geceyi ağlamakla geçirdiler.

Ne denilmiştir? "Ölenle ölünmez" denilmiştir. Ertesi, rahmetliyi yoluyla gömdüler. Iskatını çevirip lokmasını döküp bahşişini, sadakasını dağıtıp, kitabın yazdığını yerine getirdiler.

Büyük oğlan, geçip baba tahtına kuruldu. Küçük kardeşi, helal süt emdiğinden ve de terbiyesi kendine elverdiğinden hiç hasetlenmedi.

Geçti birkaç yıl, sultan ağabey, sultanlık töresince kardeşini denedi, gördü ki, yüreği temiz, zorda kaldıkça yardımına koşmakta... Bir gün yanına istedi, kucaklayıp alnından öpüp dizi dibine oturtup söze girişti:

— Ey iki gözüm kardeşim! Bu dünyada, "Hep bana" demekten daha kötü bela olmaz. Bunca ülkeyi çekip çevirmekten, ilerde acizlik getirsem gerek ve de dosta düşmana maskara olsam gerek... Iyisi, şimdiden başımızın çaresine bakalım. Karanlık Dünya'yı ve de Yecüc Mecüc ülkesini ve de Sarı Ovalar diyarını sana verdim. Kaf Dağı'nı sınır çektim. Var git, Kandahar beldesi başkentin ola... Adaletle zapt et, ferman yürüt! Zora düşersen, Allah'ıma şükür ben burdayım, yedi kere yüz bin askerle kopar gelirim. Yok, ben bunalırsam, Hızır Peygamber gibi, sen yetişirsin. Birbirimize arka çıkarız. Aslana kaplana yıkılmayız!

Küçük oğlan belini ikiye kırıp yedi yerden temenna sarkıtıp sekizincide yer öpüp dizin dizin yanaşıp şah ağasının ayağına düşüp ve de sonunda el kavuşturup inci gibi yaşlar dökerek dedi:

— Sayende ben burda iyi idim. Ülkeyi bölmek gerekmezdi. Çünkü sen, bunların üç katını, beş katını çekip çevirecek güçte-

sin. Ne çare ki, ferman ettin, şah kısmına fermanını geri almak yoktur. Büyükten emir, küçükten "buyur!"

Küçük şehzade yol gereklerini görüp yanına yarar adamlar biriktirip "Ver elini Kandahar" deyip yürüdü, gitti oturdu. Ülkesini çekip çevirmeye girişti.

Ey ihvanlar, biz şimdicik nerden haber verelim? Hindiya Padişahı Şehriyar Sultan'dan haber verelim. Şehriyar sultandır, küçük kardeşini göresidi. Aradan on yıl geçmiştir çünkü... Hemen bir elçi donatıp yola sürdü. Eline verdiği mektupta demekte ki, "Ey benim canımdan değerli kardeşim, hasret ateşi yüreğime düştü, sabrım kararım taştı. Dünya gözüyle görüşsek gerektir. Bu kâğıdım eline vardıkta, yerine bir yarar veziri kaymakam dik, hemen yola çık. Kavuşalım buluşalım, tatlı tatlı konuşalım," demekte...

Ağasının elçisi Kandahar'a iki konak kala, oğlan haber aldı, öyle sevindi ki, duru durağı yitirdi. Elçiye soylulardan karşılayıcılar çıkardı, ama beklemeye dayanamayıp kendi de ata hoplayıp yola kapandı. Aslında bu saygı elçiye değil, gönderene... Eski zamanlarda, küçük kardeşlerin, işte böyle bir terbiyeleri vardı.

Elçiye yetişip mektubu alınca, üç kez öpüp başına götürüp bir zaman başı üstünde tutup sonra sırkâtibine verip okuttu, yazılanı öğrenince, ellerini dizlerine vuraraktan çırpınmaya başladı, sonunda fesini yere çaldı:

— Tez yol tedariki!.. Yok tedariki demekteyim herifler! Ya ne demek olsun! Bugüne bugün babamız yerinde velinimetimiz ağamızdır ve de görüp görüşmek isteğine düşmüştür. Ben gibi bir sefil kuluna, bu nasıl bir mutluluk!

Duyanlara şaşkınlık elverdi. Hepsi donakaldı.

Kutluyar'dır, bel bel baktıklarını görüp öfkeye binip, "Tez yol hazırlığı dedim kavatlar" diye kükreyip tepindi.

Vezirler, elçiyi kapıp havadan uçurup bir konağa kondurdu-

lar. Yol hazırlığına dağıldılar.

Sultan sarayına koşup haremi hanıma haberi ulaştırdı. "On güne kadar yolcuyum, bilmiş ol!" dedi. Çünkü sultan kısmının yol tedariki, sana bana benzemez. Bizler pabuçları çeker, şapkayı basar, koparız. Sultan kısmı yayan yapıldak uğrayamaz. Yanı sıra hazine götürecek, armağanlar seçecek... Yol boyunda dağıtaraktan gidecek... Yolculuk halidir. Eşkıyaya meşkıyaya soyulursa, ölsün daha iyi... Ardına koruyucu bölüğünü alacak... Konduğu yerde kazanlar kaynayacak... Bildiğin bezirgân paşası gibi kervan düzmeyince, şurdan şuraya gidemez! Bezirgân paşaları şimdilerde kalmamıştır, eskinin, fermanlı hayriye tüccarıdır. Bunlar vaktiyle bu dünyada salt "âli osman" padişahını tanırdı, bacını haracını yalnız ona verirdi. Yolda bayırda it köpek, derebeyi, kırk harami bir vakit önüne çıkamazdı. Töre değildi. Gönlü nereyi dilerse oraya gider. Yerin yüzüne çadırını kurar, aksatasına bakar. Hey gidi günler hey...

Kandahar padişahı on güne bırakmadan kervanını düzdü. Sultan hanımla vedalaşıp atına bindi. O gün bir konaklık yer gidip akşam çadırları kurdular. Gün kararda kararacak... Kurt kuş yuvasına yönelmiş. Yolcuların yüreğini gurbet acısı kavramış... Hasretlik, demir pençesini can evine geçirmiş... Kolay değil, gidip gelmemek var, gelip bulmamak... Fazladan Kandahar padişahı, sultan hanıma tutkun ki, bir saat görmese ateşi tepesinden çıkmakta... Bunca yılın evlileri ama, doyamamış... Çünkü sultan hanımın cilvesi üstüne cilve, güzelliği üstüne güzellik yok... "Haremdeki bunca körpe cariyeye dönüp bakmamış" diyeyim de, sultan hanımın değeri anlaşılsın! Aslına bakılırsa bu sultan hanım, kızlığı bozulmaz avrat soyundan... Böylesinin her gece gereğini görürsün, sabah bakarsın gene kız oğlan kız!

Kandahar sultanıdır baktı ki, o gece uykunun tutacağı kal-

madı. Ahlayıp oflayaraktan dönelemek faydasız. "En iyisi, ata gizliden eğeri kapatır ılgarla sarayı tutarım. Bir gece, bir gecedir!" dedi, demesiyle de, ahır çadırına seğirtti. Onlar buraya kervan ayağıyla gelmişler. Kutluyar'ın bineğiyse, Köroğlu'nun kanatlı kıratı... "Yallah bismillah" demesiyle tam iki saatte Kandahar'ı tuttu. Sarayın cümle kapısına dayanacağına, arkaya dolanıp uğrun kapıya yanaştı. Uğrun kapı, sarayların gizli kapısıdır. Saray kısmında gizli işler çok olduğundan, her saraya birkaç uğrun kapı şarttır ama, erkeklikte "gittim" deyip gizli gelmek, herkese, her zaman yaramaz. Fukara Kandahar sultanının niyeti, gizliden girip sultan hanımı sevindirmek...

Atı çalıya bağlayıp uğrun kapıdan geçip ayakları ucuna basarak, kuş gibi, merdivenleri çıktı. Anahtarla yatak odasının kapısını açıp içeriye girdi: Hırsız ayağıyla yürümekte ki, çıt çıkartmamakta... Yatağa yaklaştı ki... "Bre aman... Bre nedir bu?" Yatakta iki kişi yatmakta... Evet, anadan çıplak baygın yatan karı, sultan hanım... Ya beriki? Beriki de, Allah beterinden esirgesin, şallak mallak... Yaverlerinden yakışıklı yüzbaşı... Meğer sultan hanım, herifle çoktan mercimeği fırına vermiş, altını üstünü kızartaraktan pişirip kotarmış ki, tadına doyulmaz. Fukara Kutluyar Padişah'ın başına alacalı çorabı örüp geçirmekteymiş ki, seyrine doyulmaz! Şimdiye köyü köpeksiz bulup, "Oh oh!" diyerek sarılıp yatmışlar ve de çalışıp çabalayıp iyicene uğraşaraktan baygın düşmüşler. Böyle durumlarda, ilgili herifin elbet can başına sıçrar ve de cümle tüyleri mızrak gibi urubasından dışarı uğrar.

Fukara Kutluyar da aklı sıçratıp eli kılıca attı, sıyırdı, yanaştı, "Ya Allah, ya pir" diyerekten iki kelleyi bir vuruşta gövdelerinden ayırıp yere düşürdü. "Aman, bu yüzkarasını yarın hizmetçiler görmesin" diyerek, leşleri pencereden Kandahar deresine yuvarladı. Kanlı örtüleri ocakta yakıp, kimseye görünmeden çıkıp at-

lanıp konak yerini tuttu. Tuttu demek dile kolay... Nerden dolandı, hangi yollardan geçti, nasıl hendekleri aştı, sorsan, karşılık vermez. Gözünün önüne gördüğü geldikçe, dişlerini sıkmakta ki, ufalamasına çok bi şey kalmamakta... "Vay!" diye yekinip, "Nedir hey Allah" diye kükreyerek, "Biz, bunca zamanın anlı şanlı Kandahar sultanı olalım da, bu rezillik neyin nesi?" diye hırıldaya hırıldaya, altındaki suçsuz hayvanı öldüresiye tepiklemekte...

Uzatmayalım, ertesi sabah çadırları yıktırdı. "Ver elini Hindiya" dedi ama, dirisi değil, say ki ölüsü gitmektedir. Suratından düşen bin parça... Karnının ekmek alası hiç kalmamış... Düşünmekte ki gayet derinlere dalmakta... Oysa gebertti kurtuldu, pis kanlarını akıttı, lekeyi pakladı. Padişahtır, bir değil, bin karının kanı sorulmaz. Sen ben mi ki, savcıdan, sorgu yargıcından korksun? "Neden boşayıp savuşmadın?" diyerek cezaevine tıkılacağını düşünüp oflasın! Aslında kötü karı, erkeğin el kiridir; yıkar, kurtulur! Yıkaması ya kesmek, ya boşamak. Efe keyfi bilir.

Evet, Kutluyar Sultan, Hindiya'ya konak konak yaklaşmakta ama, her konakta etinin birazını bırakaraktan...

Vezirleri, suratı asıklığının nedenini bilmediklerinden, sazla sözle biraz avutalım dediler. Âşıklar sazlara çöktü. Köçekler yeri topuklayarak tunç zilleri dövdü ki, gökkubbeyi inletmecesine... Baktılar, bana mısın dememekte, "Padişah kısmı hal sahibi olur. Vardır elbet bir hikmeti" deyip üstelemediler.

Kandahar'ın sultan kervanı Hindiya'nın başkentine iki konak kala, Şehriyar Sultan büyüklük edip kardeşine karşı çıktı. Kavuştular, bir vakit ağlaştılar. Şu dünyanın işine bakmalı ki, biri sevinçten ağlarken öteki dert ile kanlı yaşlar dökmekte...

Şehriyar Sultan meğer, kardeşi onuruna kırk gün kırk gece bayram ferman etmiş... Bir bayram ki, bizim onuncu yıl bayramına benzerse benzer. Kentin her yanı, al bayrağa, boyalı işkem-

beden alacalı fenerlere kesmiş, yerler ipek halıdan görünmez olmuş. Okul öğrencileri ve de yavrukurtlar ve de mehter takımı, tamam!..

Kandahar Sultanı'na bir saray döşemişler, Hilton kaç para... Sedirler sırmalı atlas, yastıklar kuştüyü, perdeler Bursa bürümcüğü, naylon örtüler dersen, Ankara'nın Amerikan pazarında yok!.. Odanın dört yanında dört lüks lambası hışılayaraktan yanmakta ki, bugünün gündüz ışığı yanında halt etmiş... Başka zaman olsa, Kandahar Sultanı'nın keyfinden ağzı kapanmaz ve de safasından gözleri süzülür. Gel gelelim, şimdi eğlenecek sırası değil! "Dert adamı söyletir" denilmiştir. Fukara Kutluyar derdini yanıp ferahlayamadığından kıvranmakta... Çünkü derdin söylenmezi vardır ve de gayetle kötüdür.

Şehriyar Sultan kardeşinin donukluğunu fark edemeyecek avanaklardan değil ama, gizlileri de bilici değil... "Yol yorgunudur, böyle olur" deyip ilk gece dinlenme ferman etti. Ertesi, kuşluk vakti buluştular, eskilerden laf açtılar. "Açtılar" dedikse, hep Şehriyar konuşmakta, ağası on derse, Kutluyar bir karşılık vermekte, sofraya geldi mi, eller on yerse, fukara Kutluyar, birinci lokmayı ağzında gevelemekte...

Hafta geçip kardeşinin keyfi yerine gelmeyince, Şehriyar Sultan, tatsızlığı merak edip hafiften sordu. "Ben adetayım. Sayende ne olmak ihtimali var?" karşılığını aldı. Ertesi, biraz daha sıkıladı. Küçüğün dili varmakta mı ki, söyleyebile... Ağabeydir, üçüncü gün fesini önüne koyup fikre daldı. "Bu benim kardeşimde bir iş var" dedi, "Biz, buna saygıda eksiklik göstermedik! Gönderdiğim elçi, Kandahar Ülkesi'ni iyi görmüş. Demek oraları merak etmekte değil!.." Böyle düşünüp dururken, kardeşinin av merakı aklına geldi. "Tüh ki, ne kadar" diyerek elini dizine vurdu. "Geeel" diye bağırarak camları zıngırdattı. İçeri giren vezirine, "Yann

ava binsem gerek, kardeşimi de birlikte alıp gitsem gerek" ferman etti, "Kardaşımız bir sevineceğine, apansız duyup beş sevinsin" diyerek geceden haber vermedi. Sabah, gün ışırken yatağının başına dikildi. "Geldin geleli, dertlisin kardaş" dedi, "Derdini demeyen dermanını bulamaz" dedi, "Sen demesen de, bize ulu Tanrı sezgi vermiştir ve de yüreklere doğanı, akıllardan geçeni bilme gücü vermiştir" diye kasıldı. "Av düşkünü, ava binmedi mi, dünya başına zindan kesilir" dedi, "Kendimden bilirim" diye güldü, "Yatmanın sırası geçti, davran, ava binsek gerek ve de avları bulup sürüp sıkıştırıp yıksak gerek" dedi. "Av etmek iyidir, âdemoğlunda gam kasavet komaz. Tazıları tavşanlara salalım. Tazının tavşanı aldığı sıra, ömür çarkı durur," dedi. Dedi ya, bakalım, küçük oğlanın binecek sürecek, tazı salıp tavşan alacak sırası mı? Attan geçtim, eşekte duracağı şüpheli... Küçük oğlan, ağası ava giderse yalnız başını dinleyeceğini kestirip bir yalancı öksürük peydahlayıp üç kez "öhhhö öhhhö" çekti. "Soğuklatmışım üstüne iyilik! Gitmesem iyi" diye, ağasının eteğine vardı. Destur istedi. Avgâha kazanlar, çadırlar yollanmış, beylere emirlere haberler uçurulup iş işten geçmiş olduğundan, Şehriyar Sultan av fermanını geri alamayıp, "Vah ki ne kadar" diyerek binip savuştu.

Av alayının tozu, gökle yerin kavuştuğu çizgide basılıp gözden kaybolunca, Kutluyar Sultan, bir kahve isteyip pencereye geçti. Hasbahçeyi seyre daldı. Hasbahçe, yaman bir hasbahçe ama, görecek göz ister ve de ferahlı yürek ister. Bülbüller ötmekte ama, dinleyen kulak hani? Sular şarıldayarak akmakta ama, görecek göz nerde? Derbeder Kutluyar, arada bir kafasını yumruklayaraktan düşünmekte: "Hey Allah, nedir bu benim başıma gelen? Günahım ne ki, ayağımıza dolandı? Yoksama, herkesin başındaki bir beladır da, bizim haberimiz mi olamadı şimdiye dek?" diye kıvranmakta...

Kandahar Sultanı doluya koyup aldıramaz, boşa koyup dolduramazken, apansız, harem bahçesine on dokuz cariyesiyle ağasının sultan hanımı çıkmaz mı?

Başcariye ileri geçti, ellerini gözlerine siper edip çevreyi taramaya girişti. Kutluyar bunu görmesiyle, "Bizim yüzümüzden bahçe safası bozulmasın" diyerek perdeye siperlendi. Ağasının haremi olduğundan, yüzünü görmesi günah değil, yoksa, hiç bakamaz. Başcariye çevreyi kollayıp kimse bulunmadığına inanınca, bu kez ellerini ağzına boru yapıp başını havaya dikip billur gibi sesiyle, "Yaahudur yiğitler, yaahuuuu" diye bağırdı. Bağırmasıyla Kutluyar Sultan onu gördü ki, minare yüksekliğinde duvarın altında bir gizli kapı, yavaş yavaş açılmakta... "Nedir?" demeye kalmadı, içeriye tam on dokuz tane pelvan daldı ki, her birinin bıyıklarına birer adam asılır ve de her birinin omzuna birer adam oturur hoyrat zibidi... Karı açlığından gözleri yuvalarından uğramış, istek kanı sıçrayıp suratlarını morartmış... Bunlar karılara, aç kurdun sürüye dalması gibi saldı. Her biri bir avradı kapıp kavrayıp yere çaldı. Ortada yengesi sultan hanım, bir başına kaldı. Kutluyar'ın, "Aman hey Allah, hayal mi, düş mü?" diyemeden yengesi sultan bu kez ellerini birbirine vurup, "Mutluuu! Bre Mutluuu!... Nerdesin? Bekleyesim kalmadı, yetiş!" demesiyle duvarın tepesinde kapkara bir Arap göründü ki, gecenin karanlığı da öyle değil!.. Bir dudağı yerde, bir dudağı gökte... Ve de gövdesi âdem ejderhası gövdesi olduğundan gizli kapıya sığamayıp duvarı aşaraktan gelmekte... Arap'tır, düz duvardan şebek maymunu gibi sıyrılıp inip seğirtip Hindiya Padişahı Şehriyar Sultan'ın günden güneşten sakındığı ve de fistanındaki gül resminin dikeninden incinir diye korktuğu sultan hanımına, kara yılanın ağaca sarılması gibi sarıldı. Büktü çökertti. Göz açıp kapamaya bırakmadan urbalarını yırtıp anadan doğmuşa dönderdi. Hamur

gibi yoğurmaya girişti ki, Allah yarattı demek yok!..

Durum vaziyeti görmesiyle Kandahar Sultan'ın önce hamiyetinden ve de kardeşlik gayretinden, ayrıca sultanlık onurundan, dili dişi kitlendi. Soluğu kesildi. Az kaldı ki, elden gide... "Ulan kodoş, durduğun yerde gebermenin sırası mı? Sen, sana gel!" deyip kendini azarladı, butlarını çimdikleyerekten aklını başına toplamaya çalıştı. Bahçedekiler bundan habersiz taraf taraf yağlı güreşe yumulmuşlar ki, kimi ters sarmada, kimi çift kepçede, kimi kündelemiş pes ettirmeye çabalamakta, kimi sırtını yere getirmişse de, "Daha yenik değilim" dediğinden, biraz soluklanıp yeniden haydalamakta... Ille sultan hanımın zapt olması hiç kalmamış... Koca Arap ejderhasını ilk tutuşta bunaltmış... Soluğan etmiş... Hasılı, hasbahçe hasbahçelikten çıkmış, Kırkpınar'ın er meydanına dönmüş... Desteye güreşen hangisi, başı tutan hangisi... Derbeder Kutluyar, gördüğünde şeki şüphesi, acabası kalmayınca, "Görüp günaha olsun girmemek için çekilmeli mi?" demekte ama, gel de çekilebil bakalım!.. Sinemanın canlısı da, canlının sineması... Hitamında güreşler, bildiğimiz üzere, yavaş yavaş mayna olup cümle pelvanlar pazı güçleriyle ve de oyunbazlıklarıyla yenişemeyip pata kalıp düştükleri yerde biraz soluklanıp birer ikişer havuza girdiler, yıkanıp çıktılar, kol kola bahçede gezinmeye, ağırdan, birbirlerine şeftaliler ikram etmeye, güller koparıp konuşmaya ve de yeniden yeniye peşrevleşmeye başladılar.

Evet yeniden olanlar olmaya ve de ne olursa, Hindiya Sultanı Şehriyar Padişah'a olmaya başlayınca, Kutluyar dert ortaklığı gayretiyle kılıca el attı, doğruldu, zıplayıp merdivenleri yel gibi inip hasbahçeden kuş gölgesi geçer gibi, hiç patırtı etmeden yanaşıp hepsini doğramaya kalktı. "Kellelerini alsam, gövdelerini paralayıp agabeyimin it aşı kazanlarına doldursam, haşlayıp ço-

ban itlerine döksem, haksız mıyım, hey Allah?" diye kıvrandı. O çağlarda böyle hanedan evlerinde ve de sürü sahibi ağa konaklarında, ayrıca it aşı kazanları olurdu ki, her biri bugünün Migros kamyonlarından iri bir kazanlar...

Beride, Kutluyar Sultan bunları tasarlarken, aşağıda, kıran kırana güreşler yeniden kızışmış... Hele kuzgun Mutlu'yla sultan hanım bir güreş atmaktalar ki, Makarnacı'nın ve de Kurtdereli'nin ve de Kel Aliço'nun ve de Pomak Hoca'nın huzurda attıkları güreş kaç para... Evet ötekiler de, can havliyle uğraşmaktalar ama, berikilerin başpelvan oyunları başka...

Uzatmayalım, Kandahar Sultanı, eli kılıçta, taş kesilmiş... "Bakmak gerekmez ve de ayıp ve de günah" demekte ama, gözünü yumacak yiğit isterim!

Bakıp dururken aklı başına geldi. "Ben şimdi, dalkılıç, bunlara dalsam, ya gücüm yeter, ya da yetmez. Güç yetiremeyip üste tatlı canı vermek avanaklık! Dahası, gürültüye gelen olur. Oysa, 'kol kırılır yen içinde' denilmiştir. Bu cümbüş, bugün yarın bitecek cümbüşlere hiç benzemez. Fukara ağam ölmeye gitmedi, ava gitti. Hele gelsin. Söyleşelim, iki akıl bir akıldan iyidir. Aman burada olduğumuzu sezinlemesinler," dedi. Perdeye büsbütün siperlendi.

Akşam alacası inerken güreşler mayna oldu. Mutlu Arap düz duvarı, şebek maymunu gibi aşıp geçti gitti. Ötekiler gizli kapıdan def oldular. Karılar hareme savuştu.

Kandahar Sultanı'dır, elini sakalına atıp fikre daldı. Düşünüp dururken, irkilip doğruldu. Şaşırması, şu kadar zamandır tepesine çöken duman dağılmış... Yüreğini sıkan mengene gevşemiş, içini yakan ateş serinlemiş... Kendine sahip olmasa, sırıtacak ve de kas kas gülecek... Kendini yokladı ki, yumuşamış pamuğa dönmüş... Karnı kazınmakta ki, acından ölmesine çok bi şey

kalmamakta... Oysa, şunca zamandır içi ekmek istememekteydi. Bu değişim nedendir peki? Çünkü, "Elle gelen düğün bayram" denilmiştir. "Oh, demekte Kandahar Sultanı, salt bizim başımızdaki bir iş değilmiş yahuuuu," demekte, "Ağam gibi, benim gibi sultanlara kodoşluk yazılmışsa, vay ayaktakımının başına," diye gülmekte...

"Bunca zamandır kıvranmamız neyin nesi? Biraz da biz gülelim, kavat ağamız düşünsün," diyerek sıçradı, parmaklarını şıkırdatarak iki dolandı. Çünkü dert veren koca Tanrı, dermanını az vakitte ulaştırır ve de yiğidin yüreğini ferahlatır.

İşte bu ferahlıkta Kandahar Sultanı el çırptı, hizmetçiyi çağırdı, çilingir sofrasını emretti. Bir iki atarken, ağası avdan dönüp geldi. Gördü ki, hasta bıraktığı kardaşı hafiften demlenmekte ve de inceden bir türkü çağırmakta...

Halime'yi samanlıkta bastılar
Bastılar da, şalvarını gül dalına astılar

türküsü...

Hindiya Padişahı Şehriyar Sultan'dır, o gün akşama kadar doyasıya at sürmüş, göğe şahan bırakmış, tavşana tazı salmış... Sürekte şu kadar domuz, şu kadar ayı, şu kadar zığın tepelemiş... Keyfinden yere göğe sığmamakta, kasıldıkça kasılmakta... Evet av tutkunlarına, av dönüşü böyle bir kasıntı gelir ki, İngiliz kralında görülmez.

Hele dertli bıraktığı kardaşını sırıtır görmesiyle keyfi katbekat arttı. Koşup sokuldu:

— Ey kardaş, buraya geldin, ben seni bunalmış gördüm. Sen buraya bunaltılı geldin. Bu kadar çabaladık, yüzünü güldüremedik. Yalan mundar, "Yola çıkınca pişmanlığa düştün, gelinimden

ayrılmak zor geldi, besbelli" dedim. Ava çıkmayı gözün yemedi. Şimdiyse, adama dönmüşsün. Nedendir, oh kardaş de ki, biz de sevinelim.

— Derim ama, ferman etmeyince hiç olmaz.

— Nasıl ferman?

— Ferman edeceksin ki, günahı bizden gidecek... Çünkü fermanın olmayınca, bu mesele açılabilemez!

— Ayıp ettin. Aramızda teklif mi var?

— Olsun! Hele ferman et ki bir...

— İşte ettim. Fermandır, söyleyeceksin!

Ağası ferman etmesiyle Kutluyar, iki dizi üstüne gelip Kandahar'da olanları anlattı. Anlattıkça, Hindiya Sultanı'nın hamiyeti azıp öfkesi dağlara çıkıp kardaşlık gayreti kaynayarak gözlerini kan bürüdü. Az kaldı ki, hırsından karnı yırtıla... Solukları karayel fırtınasına döndü, Karadeniz gibi köpürdü, arada bir hoplayıp, "Kessene be herif... Kılıcı yetiştirsene" diye kükrer oldu ki, sarayın camları kırılmadıysa da, kırılmasına çok bi şey kalmadı. Sonunda, biraz ferahlayıp, "İyi etmişsin, ellerin yeşil ola!.. Lakin gene de sabırlıymışsın kardaş!.. Ben olsam..." diyerek bir zaman döneledi.

Kutluyar'ın canı sıkıldı, sordu:

— Sen olsan, ölümden öte n'apardın yahu?

— Bir karıyı doğramakla öfkem basıla mı bilirdi? Saraydaki bütün karıları kesmeyince... Ülkeden karı adını silmeyince... Beşiktekini eşiktekini, yataktakini saçaktakini bitirmeyince...

Tam bu sözün üstünde durakladı, sordu:

— Pekiii... Derdini anladık. Kötüdür ve de gayet ağırdır. Evet, bunca zaman of çekmeni anladık, bunca sevdiğin avdan kuştan geçmenin sebebi bilindi. Ya şimdinin sırıtması neyin nesi? Nerden geldi bu ferahlık?

— Beterin beteri varmış kardaş... Senin halini görmemle, "Oh" dedim, kurtuldum!

— Höst oğlum... Lafını bil!.. Benim hallerimde ne var ki, Allah'ıma şükür...

— Dedim ya, beterin beteri...

— Vay, ne demek! Bizim halimiz seninkinden nasıl beter olabilirmiş?

— Şöyle ki, ben salt karımı kötülükte tuttum, senin harem, dipten doruğa baştan çıkmıştır.

— Neeee?..

Böyle demesiyle Hindiya Sultanı eli kılıca atıp kalkmak için yekindiyse de, kardeşi bileğine yapıştı:

— Hele otur derbeder, hele dinle ki...

Gördüklerini baştan sona bir bir anlatınca, bu kez, fukara Hindiya Sultanı'na dehşet elverdi. Dili dişi kitlenip eli ayağı kesildi. Sesi soluğu çıkmazlanıp üstüne öyle bir alıklık geldi ki, adını sesleseler, "Efendim" diyeceği şüpheli... Kolay değil! Gece uykularını yitirmek, ekmekten aştan kesilmek, of oflamak, Hindiya Padişahı'na düşüyor. Biraz da o kıvranacak, tabanı yanmış it gibi, o dolanacak azıcık...

Uzatmayalım, bunlar sabaha kadar yataklara girmeyip fısıl fısıl plan kurdular. Çünkü burdaki iş, kalabalık olduğundan dile düşürmemek zor... Derken şafak attı, güneştir, Kaf Dağı'ndan baş gösterip tepeleri yaldızlayıp her kuş kendi eşini sesleyip bulup bülbül yakarış koparıp gül oralı olmamakla her günün meşakkati başladı. Hindiya Padişahı'dır, divan saatine kadar sabredemeyip başvezire adam salmıştı. Gelmesiyle, "Avdır, hem de üç günlüktür" fermanını gümbürdetti. Bindi. Bu kez, kardeşini de yanına aldı. Bunlar bir zaman gittiler. Ava dağılır gibi yapıp iki kardeş ılgarla sarayı tuttular. Bir de ne görsünler, Hasbahçede in

yok, cin yok... Birkaç kelebek kuşu uçuyorsa o kadar... Hindiya Sultanı gözlerini belertip kardaşına baktı, "Haniya?" diye sordu. Kutluyar kıvranmakta ki, gör nasıl kıvranmakta... Kolay değil, sözü yalana çıkacak ve de ağasının ırzına kara çalmışa çıkacak! "Nedir hey Allah, bizi bir casuslayan mı oldu?" derken, hasbahçe hamamının camında bir kımıltı gözüne dokundu. Bu kez cümbüşün hamamda kurulduğunu anlamasıyla taze can bulup hoplayıp ağasının eline yapışıp, "Gel arkamcek" diye alıp sürüdü. Bunlar ağaç gövdelerini siperleyip hamama yanaştılar ve de birbirlerine omuz verip hamamın kubbesine çıktılar, gözlerini ışık fincanlarına uydurup aşağıya baktılar ki, ne baksınlar ve de ne görsünler... Fukara Hindiya Sultanı, durum vaziyeti gözüyle görmesiyle iki hopladı, iki ofladı, kubbeye sarıldı ki, niyeti dişleriyle yırtıp açmak, girip temizlemek... Bereket, kardaşı tetikte... Kolunu tuttu, "Patırtı hiç gerekmez ağam, biz bize sahip olalım," diyerek önüne gerildi. "Aman sabır... Sabır ki ne kadar... Gecenin planını unutma! Bunun yolu sezdirmemektir ve de sağ kulağından sol kulağına duyurmamaktır," diyerek derbeder ağasını bin zorlukla damdan hasbahçeye indirdi. Yedekleyerekten, atları bağladıkları yere ulaştırdı. Avgâha yetiştiler. Akşamı iple çekip saraya döndüler. Bu gelişte, çantada keklik, elde alıcı şahan kuşu aramayacaksın. Bu geliş başka geliş çünkü, gayet zorlu bir geliş...

Padişahın geliş boruları ötünce, sultan hanım ırgalanıp çalkalanaraktan karşı çıktı. Çantaları boş görünce, suratını astı:

— Hani bize av eti? Canımız çektiydi, a canım! diye cilve döktürürüm sandı. Hindiya Padişahı ek yerini belli etmemek için güldü:

— Aman efendim, av halidir, "Kırk gün taban eti, bir gün av eti!" denilmiştir. Biz bugün başka bir et yesek gerek...

Sultan hanım gözetlendiğini bilse, bu söz ona elverir. Ne fayda ki, insanoğlu başına geleceği bilemez ve de ensesinde gülen ölümü, uzak sanır.

Gece bastırmasıyla Hindiya Padişahı, başvezirini istedi. Padişah haremine el uzatan heriflerin adları yazılı kâğıdı uzattı ki, başında Mutlu Arap'ın adı yazılı...

— Bir yandan bunları topla... Harem kapıları sıkıca perkitilmiştir. Yeterince dilsiz peydahlayıp içerdekileri yediden yetmişe temizle... Leşlerini götür, timsahlı havuza dök... (Timsah, bir Hindiya canavarıdır ki, âdem etine, hele karı etine, ille de Sultan hanım etine gayetle meraklıdır.)

Başvezir şaşırıp donup, "Aman padişahım," diyebilirim sandı.

Padişahtır, kükredi:

— Amanı zamanı kalmış mı kodoş? "Hemen" dedim... Elden gitmektesin!

Başvezir hoplayıp çıkınca küçük kardeş sordu:

— Aktan karadan hadım ağalarını ayırmadın... Kötü halayıkları, yaşlı kalfaları da kattın sürüye...

— Kattım. Çünkü, benim başıma gelen senin başına gelene benzemez. Bizimkiler dernek kurup çalışmaktalar. Duymamak olmaz. Duydu da bize demediyse, ölümü hak etti; hiç duymadıysa, bunca rezaleti duymayan bu dünyada neden yaşamalı?

İki kardaş of çekerekten bir zaman şarap içip başvezirin tekmil haberini beklediler. Haber gelince, kafa kafaya verdiler. Hindiya Sultanı bu hakareti bir türlü yalayıp yutamamakta, aklına geldikçe, "Kazıklasak gerekti ve de derilerine saman depsek gerekti," diye hoplamakta... Herif haklı, koca bir padişah resmen kavat olmuştur, kolay dava değildir.

— Canım devletli ağam, neden "kazık" demedik, duyulmasın diye demedik...

— Kazığa geçirteydik de, vara duyulaydı. Bundan böyle, bize sultanlık var mı? Yok... Haremini tutamayan tereslere sultanlık ne kadar uzak... Iyisi, hanlıktan padişahlıktan vazgeçelim, akılsız Kutluyar, hiç helaveti kalmadı. Başımızı alalım, abdal derviş donuna soyunup bizi bilmez tanımaz ülkelere gidelim, kısası, resmen yitelim de, pisliği dünya yüzünden silelim.

Mesele tahtı tacı boşlamaya geldi mi, küçük şehzadeler ağalarından akıllıdır. Kandahar Sultanı deprenip it oturumuna gelip ağasının önüne gerildi:

— Hele dur aslan ağam! Bilmezden kahpe karıya çatmakla bunca devlet tepilmez. Bunca variyetten geçilmez. Bu iş, bu dünyada, salt bizim başımıza geldiyse, diyeceğim yok... Doğrusun. Dediğini yapmak haktır ve de yapmazsam namussuzum! Ama nice nice sultanların, beylerin, ağaların başındaki bir dert ise, ya da bizden beteri varsa, tacı tahtı boşlayıp savuşmak avanaklık olur. Sonunda bizi tarih kitapları "avanak" yazar ki...

— Ya "kodoş" yazınca?..

— Beteri varsa, dedim... Beteri varsa, hiçbir şey lazım gelmez.

Hindiya Sultanı elini çenesine atıp sakal falına daldı. Bir zaman düşündü. Hitamında, "Peki" dedi. Bunlar ossaat derviş donuna soyunup sarayın arka kapısından çıkıp yolu ele aldılar. Hanlarda hamamlarda, kahvelerde camilerde kötü karı lafı açıp ağız aramaklığa, sözü yerli yersiz kavatlığa kodoşluğa getirip kendilerinden beterini bulmaklığa giriştiler.

Kötü karı yüzünden belaya giren, kıyamet gibiydi ama, hiçbiri sultan gücüne sahip olmadığından kendilerinden daha beter değildi.

Günlerden bir gün, yolları çorak tepelerin arasına düştü. Dolana kıvrıla, çıka ine bir zaman gittiler. Akşama doğru, uzakta

denizi gördüler. Kıyısında bir koca ağaç var. Gittiler, bunun dibine oturdular. Çevre çayır çimen... Göz alabildiğine boş... Ev ocak, yol iz arama... İnsan ayağı değmemiş vahşi bir deniz kıyısı... Geceyi ulu ağacın dibinde geçirmeyi kararlaştırıp dağarcıklarındaki yiyeceklerle yetindiler. Üç aylık yol gelmişler, beterin beterini bulamamışlardı. Gezgincilik canlarına yetmişti. Birkaç haftadan beri küçük kardaş: "Beterin beteri olmamış olmaz, aramak gerekmez, dönelim edebimizle, tahta taca sahip olalım," diye tutturmuştu. Gene lafı buraya getirdi. Baktı ki o zamana kadar, "Olmaaaaz. Hiç olmaz. Yemin içtik, sonuna kadar aramamış olmaaaaz," diye katır inadı gösteren ağası, yumuşamış az biraz... Tava gelmemişse de, gelmesine çok bir şey kalmamış... Demek onun da canına yetmiş, derviş donuyla sürünmek... Çünkü dervişlik, uzaktan bakana rahattır, giyindin mi, kara cüppe ateşten gömlek kesilir haaa...

Uzatmayalım, Şehriyar Sultan tam, "Evet, aradığımız yeter, tadında keselim," diyeceği sıra, denizden bir patlama duyuldu. "Aman" diyerek dönüp baktılar, onu gördüler ki, her yanı süt limanlık olan denizin, bir yeri fokur fokur kaynamakta... Bir patlama daha oldu. Kaynayan yerin suyu minare boyunca göğe fışkırdı. Bunu görmeleriyle padişahlar, pabucun gayet pahalı olduğunu anladılar. Can korkusuyla davranıp ağaca sarıldılar, dakikasında tırmanıp dalları arasına saklandılar. Denizin kaynayan yerinden biri çıktı. "Biri" dedikse, âdemoğlu değiiiil!.. Bildiğimiz deniz ecinnisi... Üç adam boyunda, iki pelvan kesiminde, kafası boynuzlu... Fazladan omzunda bir sandık var. Demirden tahtadan bir sandık belleme, buzlu camdan bir sandık. İçi görünmemekte... Deniz ecinnisidir, sürdü geldi, ağacın dibine çöktü. Koyun cebinden anahtarları çıkarıp cam sandığın dört kilidini dört ayrı anahtarla açtı. Küçük oğlanın hazinesi olsa gerek, demesine

kalmadan, ne çıksa iyi? On beş, on altı yaşında bir körpe kız ki, dünya güzeli kaç para... Hemi de ecinni kızı değil, âdemoğlu kızı... Şu halde bu deniz ecinnisi bu fukarayı bir yerden kapıp kaçırmış, kendine familya yapmış... Cam sandıkta gezdirmesi, "kaçırırım" korkusundan olsa gerek...

Kızdır, sandıktan çıkmasıyla fukara deniz ecinnisini dur demeye bırakmayıp üstüne varıp cilveye getirip öyle kışkırttı ki, yarım saatin içinde üç kez günaha sokup güçten düşürdü. Solukları ağzına sığmaz olan derbeder ecinnisi, "Dur eğlen kahpe... Dur olmaz. Kız dur," diyerekten yalvarmaktaysa da, kız durmayıp boyuna kurcalayıp, "Hamleme hamle isterim. Bunca zaman deniz altında... Bir başıma... Bana günah değil mi?" diye tartaklanmakta... Deniz ecinnisi, "Nasıl bir başına? Her akşam gelmekte değil miyim?" dediyse de, söz anlatamayıp, "Sabah gidip akşam gelmek de neymiş? Erli karının eri yanında gerek," diyerekten çimdikleyip, "Güreşime güreş, peşrevime eş isterim. Yoksa deniz dibine hiç inmem!" demesiyle, deniz ecinnisi, kurtulmaya çalışıp dikildi:

— Denize girmemek lafı istemem. Çünkü ben seni uçan kuştan, esen yelden kıskanırım ve de âdemoğlu karısının oyunlarını bilirim. Senin yerin gündüzleri deniz dibi, geceleri, erkek tavşanın dolaşmadığı bu ıssız kıyıdır.

— Ben senin bildiğin karılardan mıyım? Gözümü açıp seni görmedim mi? Gördüğümde, on dördüme yeni basmış değil miyim?

— Uzatma, aklım ermez. Kaf Dağı'ndan gelmekteyim, yorgunum. Vızıltıyı kes, uyuyacağım!

Deniz ecinnisi böyle demekle, başını karının dizine koyup derin uykulara daldı. Öyle ki, kulağını kessen, uyanacağı yok...

Karıdır, şuraya buraya bakıp dururken, Şehriyar Sultan'ın

öksürmesi gelip kendini tutmaya çabalarken, dalı çatırdatmasıyla başını kaldırıp bunları gördü. Görmesiyle gözleri parladı ki, taksi lambası da öyle değil... Hemen deniz ecinnisinin başını dizinden indirip kalktı. Elini salladı:

— İnin bakalım aşağı...

— Aman efendim...

— İnin, uyarırım haa...

Padişahlardır, hemen indiler.

— Yürüyün şu çalılığa, hadi...

— Aman!..

— Yürüyün, uyarırım!

Çalılığa vardılar.

— Soyunun çabuk...

— Aman olmaz... Aman bizler tövbeliyiz. Bizler derviş takımından olup...

— Soyunun, uyarırım. Uyardım mı ne dervişlik kalır, ne evliyalık...

— Aman sayın baayan!.. Biz ecinniden korktuk. Korku belimizi büktü, soyunsak da faydasız!

— Faydalısı faydasızı sizden sorulmaz miskinler, benden sorulur! Soyunun dedim.

Bunlar soyundular. Karı bunlara, cini şeytanı unutturup öyle peşrevler gösterdi ki, bir saate vardırmadan, ikisinin de belini büktü, "Aman" demeye güç bırakmadı. Sonunda iş çaresizliğe varıp uğraşmanın faydasızlığını anlayınca, "Tüh kalıbınıza!" deyip, "Verin bakalım, şurdan yüzüklerinizi, erkek müsveddeleri," diye çıkıştı.

Bi şey anlayamadılar ama, yüzükleri sıyırıp verdiler ossaat... Karı kuşağından bir kese çıkardı, çözdü, içinden bir şey alıp ay ışığına tuttu:

— Bakın bakalım, neyin nesi? diye sordu. Baktılar, bilemediler.

— Yuf size... Oynaştıklarımda yüzük varsa, armağan alırım da, saklarım. Burda doksan sekiz yüzük vardı. Şimdi yüz oldu. Yüzüksüz zibidilerin sayısı da, Allah bilir ya, yüzü aşkındır.

Yüzükleri diziye geçirdi. Bir yandan da, buralarda ne aradıklarını sordu. Meseleyi öğrenince, bir zaman güldü:

— Boşuna bırakmışsınız tahtı tacı, kuzucuklarım, dedi. Karı kısmı tavuk gibidir, ardı güdülmez ve de çobana verilmez. Başımıza böyle bir iş gelmesin derseniz...

Padişahlar, "Aman" diyerek kulak kesildiler:

— Eve, apansız dönmeyeceksiniz... Dönmek zorunda kalırsanız, kapıda kendinize bir iş bulup gürültü patırtı edeceksiniz. Gerisine karışmayın! Gerisini sultan hanımlar bilir ve de gereğini töresince yerine getirir!

Dedi ki, bilene, Korkut Ata öğüdünden değerlidir.

1952

FERMANLI HOCA

I

Bu dediğim, eskinin işleri ki, delikanlı çağımızın delilik işleri... Acem'den Tibet'e, Tibet'ten Hindistan'a geçip Bombay'a indim. Ulu Cami'de, hocalar hocası, dinin temeli, Abdülkadiri Geylanî belinden inme, Hacı Seyfüddini Hindî Hoca Efendi'miz oturur. Olanı olacağı yürek gözüyle gördüğünden, gözleri kırk yıldan beri yumuludur. Vardım, kapıdaki kuyruğa takıldım. Kuyruğa kalsa, sıramız üç ayda gelmez. Bereket, efendimizin yüreğine doğdu. "Rum'dan konuğumuz var. Kâbe kokusundan bildim. Sıraya bakılmadan içeri alınsın," buyurdu.

Eli değnekli bekçiler bizi, kuyruğun üstünden aşırdılar.

Koşup eteğine sarıldım.

"Medet efendim!" diyerek koca kulübeyi inlettim. Gözünü aralamadan gülüp sırtımı sıvazladı:

"Evet, düşümde gördüğüm gibi, körpesin ama, yiğitsin, Çorumlu Uzun Nurettin..." dedi. Başhalifesini istedi: "Hazırladığın yere Uzun Hoca'mızı kondur. Bize Rum'dan ısmarlanmıştır. Değeri vardır," dedi. Ben ağlamaya başladım.

Kondurulduğum hücreye el yazması kitaplar biriktirmişler ki, gün görmemiş kitaplar... Hemen çöktüm, okumaya yumuldum.

Okudukça aklım açılmaklığa, gövdeme ağırlık binmekliğe başladı. Bilime batmaktayım ve de yüreğime yiğitlikler çökmekte ki, aslan kaç para... Kitaplarla boğuşaraktan kırkıncı günü tuttuk.

"Seni, efendimiz istiyor," dediler. Aptes tazeleyip seğirttim. Dizi dibine oturttu. Yedi yıldır oruçlu olduğundan, sesi, az biraz incelmiş... Soluğunu tutup dinleyeceksin ki, anlayabilesin...

"Kitaplarda, Âdem Baba Türbesi hacılığı dualarını gördün mü?" dedi.

"Gördüm, görülmez mi?" dedim.

"Ezberine aldın mı?" dedi.

"Aldım sayende, evet!" dedim.

"Buraya gelmişken Âdem Baba Türbesi hacılığını kurtar da, yurduna öyle git!" dedi. Bunu duymamla aklım başımdan sıçradı, dizlerimin bağı çözüldü. Çekip yakamı yırttım, kendimi yere çalıp eteğine yapıştım, kanlılar gibi yalvardım:

"Medet efendim... Bizim ne ağzımıza Âdem Baba Türbesi hacılığı?.. Amanı bilir misin?" diye sesim yettiği kadar bağırdımsa da, söz geçiremedim.

Âdem Baba Türbesi hacılığı, Mekke, Medine hacılığına benzemez. Yol dualarını aklına yazmadıkça, ulaşabilmek yoktur. Çünkü arayı ecinni takımı kesmiştir. Kurşun işlemez ki, yanına tüfekli birkaç zeybek uydurup gidesin. Önüne çıktılar da, duaları okurken pepeledin mi, bitti.

Uzatmayalım, Hacı Seyfüddini Hindî Hoca Efendi'miz, ertesi gün bizi bir yelkenliye bindirdi. Seylan Adası'nı tuttuk. Çıktığımız limandan Serendip Dağı görünmekte ki, duman gibi göğe çekilmiş, doruğu bulutlara girip kaybolmuş bir yüce dağ... İki günde varırım sanırsın ama, yanılırsın.

Peltan kervanına katıldık. On konakta, Peltan beldesine vardık ki, sultanın taht yeridir. Az biraz ufaraksa da, suyu bol, ha-

vası tatlıdır. Belim kalınlığı tarçın merteklerinden, çevresine sur çekmişlerdir ve de dört ucuna burç dikmişlerdir. Tarçın ağacını balta kesmez. Serendip Dağı'nın selleri, ilkbaharın taşkınında söküp getirir de, ovanın cennet bağının tarçın kokusu, Peltan milletinin ocaklarında tarçın kütüğü yaktığındandır.

Kasabaya varınca, Seylan Sultanı'nın sarayına gittim. Sultan mecus dinindendir, sözüm burdan dışarı, ineğin orasına tapar ama, Âdem Baba Türbesi hacılarını gözüyle görmesi kanundur.

Yanına girdiğimizde, pertavsız camıyla inci ayıklamaktaydı.

Seylan'ın inci avcıları, avladıkları incilerin beşte birini, sultanın miri hazinesine haraç verirler... Denizde gemileri gezinir, tavlasında ak filleri eşinir. Bunca variyeti olduğundan, yedi kez yer, üç kez etek öptüm. Bir zaman, baktı bize kasılarak, kimliğimizi, nerden geldiğimizi sordu. Hacı Seyfüddini Hindî Efendi'mizin kâğıdını verdim. Mührü görmesiyle az kaldı ki, dudağı yarıla... Hoplayıp toplandı. Kucağıma bir avuç inci attı:

"Çekinme Uzun Hoca, dile dilediğini, al istediğini..." dedi.

Padişahların bu lafına, hırpadak, "Şunu isterim, bunu isterim," diye arsızlanılmaz. "Dileğim, sağlığın..." diyeceksin... Üçüncü soruda eteğine vardım:

"İsteğim, Âdem Baba Türbesi hacılığı..." dedim.

"Bizden yana kolaydır. Senin bileceğin bir iştir. İyicene düşündün mü enini boyunu?" dedi.

"Evet," dedim.

Parmağını kaldırdı. Sağ omzunu gerisinde duran başvezir ileri geldi.

"Bombay'ın Hacı Seyfüddini Hindî'si, bu hocayı bize ısmarlamış... Türbeye sağ esen varsın ve de sağ esen dönsün... Kılı üzülürse, gerisini kendin düşün," dedi.

Başvezir yer öpüp sordu:

"Baba yolundan mı gidecek, Mama yolundan mı?"

Bunlar, Havva Ana'mıza, "Mama" derler. Mama yolu, avrat yolu olduğundan çetin değildir. Seylan'ın mecus sultanı, kara gözlerini belertti:

"Bu Uzun Hoca, avrat yolundan gidecek adam mıdır? Böyle yakışıksız laf istemem!" diye gürledi ki, ben korktum. Çünkü Seylan yasalarının şakası yoktur. Sultan bir kez, "Cellat" dedi mi, istese de, sözünü yalayıp fermanını geri alamaz. Adam gitti gider olur ki, ossaat tantunu boylar...

Ertesi sabah, hancıya Serendip Dağı'nın gidişini sorarken, sultanın çerisinden bir bölükbaşı geldi:

"Burda, Rum'dan bir Uzun Hoca varmış... Hani?" dedi.

"Benim, yiğit... Emrin?" dedim.

Eteğime davrandı:

"Başvezir sana tahtırevan yolladı. Hazırsan, yolcu yolunda gerek..." dedi. Tahtırevan, bildiğin, tekerleksiz arabadır. Taşıyıcılar, ayaklarına çabuksa, kuş gibi uçururlar. Canın hiç üzülmez. Bizimkini kara Arap köleler sırtlamış. Sultan bir de, Hint fakirinden delil vermiş. Delil, bildiğin yolgösterici... Hint fakirinin en kötüsü, bilimden yana dipsiz deniz, hünerden yana Keloğlan'dan fetvaz olur ki, güç yetmez.

Besmeleyi çekip tahtırevana bindim. Bölükbaşı haylandı. Hintli fakir, avcı iti gibi önde, yedek taşıyıcılar arkada, ak katıra binmiş bölükbaşı sağ yanımda yola çıktık. İkinci konakta Ateş Irmağı'na dayandık. Ateş Irmağı'nda, bildiğimiz ateş akar değil ama, say ki, erimiş kurşun akar. Geçerken onca dua okudum da, "Bana mısın?" demedi, az kaldı ki, taşıyıcılardan ikisini toparlaya...

Dördüncü konakta çöle girdik. Göz yaylımınca kum denizi... Hintli fakir, gizli kuyuların yerini bilmese, susuzluktan geberir, kartal kuşlarına yem olursun... Gidip dururken baktım, ilerde

birkaç karaltı... Yanaştık baktım, kolsuz bacaksız gövdeler, ayak topları gibi yuvarlanmaktalar, inileyerekten...

"Nedir?" dedim

"Şu herif, Habeş'ten gelme bir gezginci derviştir. Bir gün canı et çekmiş... Burda et yemenin yasaklığını bilememiş, başıboş gezen mübarek ineklerden birini boğazlarım sanmış... Valimiz tuttu, kollarını bacaklarını kesti, buraya atıverdi. Şu sakallı, köy muhtarıdır, ötekiler de yakut taşı toplayıcıları... Topladıkları taşın miri vergisine hile kattıklarından kolları bacakları budanmıştır," dediler. Biraz sadaka serpip geçtim.

Kum çölünden sonra çakıl başladı. Burda, yeryüzü çakıla kesmişti. Her biri, fındık iriliğinde, ceviz iriliğinde çakıllardır. Ellerinde birer demir çubuk, şuraya buraya seğirten adamlar gördüm.

"Nedir?" dedim.

"Bildiğin, yakut taşı toplayıcıları..." dediler.

"Hani nerde yakut taşı?" dedim.

Bölükbaşı arayıcılardan birine el etti. Herif sıçradı geldi. Ben Seylan milletinin memur sözü dinleyişini gayetle edepli gördüm. Torasına baktık. Kırmızı yakut taşı ki, parıltısından gözün ışlanır.

"Sultanınız yakut taşı toplamasını, keseneye niçin vermez?" dedim.

"Vermez olur mu?" dediler.

"Hani kolcular?" dedim.

"Kolcu istemez. Toplayıcılar akşam olunca, yattıkları köyün muhtarına giderler. Torbayı dökerler. Muhtar taş ölçüsünü çıkarır. Ölçü, bildiğin yüzük... Yüzükten geçmeyen taş, Sultanındır." dediler. "Muhtar taşların yüzükten geçmezini terazide tartar, çekmeceyi açıp parasını herife sayar," dediler. "Oyun moyun eden olmaz mı, arayıcıdan, muhtardan?" dedim. "Olur tek tük...

Yolda, değneğini taşlara vurarak dilenen körler gördük ya... İşte onlar, iltizama hile katarım sananlardır, bizim şeriatımızca gözlerine mil çektirilir," dediler.

Çakıl sahrasını iki konakta tüketebildik. Vara vara, bir dağa vardık. "Sıkı durulsun... Filler Dağı'na geldik," denildi. Ben, Fil Suresi'ni okumaklığa başladım. Filler Dağı'nı iki konakta aştık. "Aman haaa... Kaplanlar balkanına ayak bastık. Duaya kuvvet verilsin," denildi. Duaya çöktüm ki, olursa o kadar olur. Burasını da iki konakta geçtik. Kaplan görünmedi değil ama, bize belasını bulaştıramadı. Kuyruğunu salladı biri ikisi, o kadar... Bir ovaya geldik ki, bildiğimiz ot denizi... "Aslanlar ülkesidir bu... Yüreğini sağlam tutmayan, elden gider haaaa," denildi. Aslan tespihine yumuldum. Aslan, hayvanların padişahı olduğundan, tespihe mespihe fazla kulak asmamakta... Çevremizde dolandılar fırtına gibi... Ağızlarını açıp dişlerini çatırdattılar ama, sataşamadılar.

Aslanlar ülkesini üç konakta geçip Yedi Mağaralar yaylasını tuttuk. Mağara dedimse, girdisi var da, çıktısı yok değil.,.. Bildiğimiz tren tüneli... Altıncıyı geçtik. Yedincinin kara ağzı uzaktan göründü. Kervanbaşı, "Görünen delik Serendip Dağı'nın kapısıdır," diye bağırdı.

Serendip Dağı uzaktan korkunçludur ama, yanaştıkça, cennet bağına girdim sanırsın. Etekleri, yaprak dökmez ağaçlarla çevrilidir. Bunların altı, renk renk çiçeklerdir. Kırmızı gülleri vardır ki, yapraklarından gülyağı damlar. İltizamdadır. Beş mıskalda bir mıskalı miri hazineye gider.

Dağa yanaştık ki, silme kaya... Cilalık, sinek tutunamaz. Âdem Baba Türbesi dersen, dağın doruğunda... "Aman hey Allah... Şimdi n'olacak peki?" diye çırpınmaya başladım. Sağa büküldük. Gittik bir zaman... Baktım, yedi gözlü bir çeşme... Baktım... Ooooh... Bir taş merdiven çıkmakta burdan Serendip Da-

ğı'na, döne büküle... "Nedir yahu? Âdem Baba mı yonmuş bunu kayanın yüzüne?" dedim. "Âdem Baba, aşağıdan yukarı çıkmadı ki, yukarıdan aşağı indi. Bu nasıl aykırı söz?" dediler. "Ya peki, bu merdiven?" dedim. "Çeşmenin üstündeki yazıyı hele bir oku," dediler. Baktım, İskender Efendi'mizin yazısı... Demiş ki, "Vaktin birinde buraya geldim. Aşılmaz Serendip Dağı'nın dibinde ümmetini ağlaşır gördüm. Habeş'ten, Hicaz'dan, Rum'dan taşçılar istedim. Bu merdiveni yetmiş yılda yondurdum. Anladım ki, salt merdivenle olmayacak... Fırın örüp demir erittim, yeterince demir kazık döktürdüm, demircilere zincir büktürdüm. Her basamağa bir demir kazık çaktırdım. Bunları birbirine zincirle bağlattım. Zincirin her biri bin arşındır, on parçadır, sonuncusu Şehitlik Zinciri'dir. Yüreğinde yalan dünya tutkusu olan, çıkmak işine boş yere sıvanmasın, olmaza çabalamasın. Ne mutlu çıkabilene..." Bu yazıyı okuyunca, yüreğimi yokladım. Eh, yürek temizliğimiz, Allah'ıma şükür, bize elverir. İskender Efendi'mizin pınarından taze aptes aldım. İki rekât namaz kıldım. "Medet ya pir" diye naralanıp zincire yapıştım, ilk basamağa hopladım. Her basamakta var gücümle tekbir getirerek çıkmaya başladım. O sıralar, böyle kocamışlık yok... Yiğitliğin körpe çağı ki, taşı göğe atıp kafayı altına tuttuğumuz bir çağlar... Her basamakta bir kere durup zinciri hapazlamaktayım, sonra, "Hay haaaak" diyerek üst basamağa pertav etmekteyim. Pertavlayaraktan Allah'ın izniyle dokuzuncu zinciri tükettik, onuncu Şehitlik Zinciri'ne ulaştık. Buraya çıkana kadar zorlatmışım ki, gök tere batmışım, ter, göz çukurlarımı doldurmuş. Biraz soluklandım, yenlerimle gözlerimi sildim. Bir de baktım ki, vay başımaaaa... Burdan ilerisi gerçekten şehitlik mertebesi... Burdan yukarıda basamak masamak aramayacaksın... Bildiğimiz bıçak sırtı... İki yanı uçurum ki, dibini göz seçemez. Say ki, cehenne-

min Gayya Kuyusu üstüne gerilmiş Sırat Köprüsü'ndesin... Aşağıda kara bulutlar dolanmakta... Katran dumanları burularak çıkmakta ki, soluk tıkamacasına... Elin zincirden kurtuldu da tekerlendin mi, yittin gitti. Giyiminden, bir karış çaput ele geçmez ki, sılana salalar da anan karı, koklayarak ağlaya... Besmeleyi çektim, üç kulhüvalla bir elham okudum, ellerime tüksürüp zincire din gücüyle yapıştım. Bin arşınlık zinciri nasıl sağdım da düze çıktım, kurban olduğum Allah bilir. Baktım bir türbenin önündeyim. Ben beni yere atıp ağlamaya başladım. Meğerse boşunaymış... Çünkü burası Âdem Baba Türbesi değil, bildiğimiz Hızır Peygamber Türbesi... "Nerden bildin o karışıklıkta?" diyeceksin... Üstündeki yazıdan bildim. Gözüme fer gelince baktım ki, "Hızır Peygamber Türbesi'dir" yazılı... Burda Hızır hacısı olunmakta ki, hacılıkta üçüncü basamaktır. "Hızır Türbesi'nin yanında, balık kaynağı var," diye okumuştum. Arandım, buldum. Yerin altından, belim kalınlığı su kaynamakta ama, balığın çokluğundan su görünmemekte... Kolum gibi balıklar hoplayıp çıkmakta, berideki havuza dalıp keyifle oynaşmakta... Müslüman'a, etlerinin haram olduğunu bildiklerinden, bura balığında can kaygısı yoktur.

Burdan ilerisi Âdem Baba Türbesi'ne kadar iki fersah çeker. Kitabın kavlince, havuzda büyük aptes alacaksın, giyimini, silahını, para kesesini, çubuğunu, tütün tabakanı, türbenin taşına koyup, yukarıya çıplak yürüyeceksin. Çıplak dedimse, şallak mallak değil... Bacağında bir don var, hepsi o... Yelken bezinden, ya da çadır bezinden sağlam don ister. Dizin dizin gidileceğinden, yolda paralandı mı, Âdem Baba'nın önüne çıkamazsın. Ben rezillikten korkup yanıma pelvan kispeti almışım... Manda gönünden kispet ki, diken değil, iki yüzlü kama işlemez. Okuya üfleye çektim kispeti... Canavar gibi hoplayarak kayalığa sa-

rıldım, din gücüyle doruğu tuttum.

Kitabımızın kavlince, ulu Tanrı, Âdem Baba'mızı topraktan dökmüş, aya kemiğinden de Havva Ana'mızı meydana getirmiştir. Kurban olduğum, bundan sonra meleklere, "Gelin, şu Âdem kuluma secde edin" demeseydi, hiçbir şey yoktu. Böyle demesiyle o zamana kadar meleklere hocalık eden kör şeytan, birden kibir getirip olmazlanmasın mı? "Vay ne demektir, kötü Âdem topraktan yaratılıp ben ateşten halk olmuşken..." diye kasılıp direnesi tutmasın mı? Kör şeytan aklı... Alah'a direnmek söker mi? "Yıkıl" demesiyle, teker meker yuvarlanmış gökyüzünden yeryüzüne... Sonunda, fukara Âdem Baba'mızla biz oğullarına olanlar da, bir hikmet... Şeytandır, kinlenip kurşun yemiş domuza dönüp Âdem Baba'mızın yufka yerini kollamaya başlar. Âdem Baba cennette Havva Ana'mızla oynaşadursun... Oynaşma dedimse, kötülük yok... Bacı kardaş gibi bunlar... Çünkü koca Tanrı tembihlemiş... "Şöyle şöyle işler istemem. Gerisini kendin düşün!" demiş... Günlerden bir gün, cennet bağının kapıcıbaşısı her nasılsa kapıyı aralık komuş... Bu fırsatı kollayan kör şeytan, yılan donuna girip cennete ağmasıyla Âdem Baba'ya sokuldu. Niyeti baştan çıkarmak ama, güç yetiremedi, yüreğini bozamadı. Bu kez yanaştı Havva Ana'mıza.,.. Ne demişler, "Erkeğin nefsi bir, karının nefsi on" demişler. Havva Ana'mızı, sonunda şeytan şaşırttı. Havva Ana'mız baktı ki, şeytan aldatması başına çöktü. "Dur avrat, ne göründü senin gözüne?.. İşine git!" demelere kulak asmadı. Herifi boyunca günaha soktu. Melekler ağlaşmaya başlıyorlar. Kurban olduğum Allah duymasıyla öfkeye bindi ki zapt olması kalmadı. "Atın şunları yalan dünyaya da ağızlarını bellesinler, emir tutmamak neymiş, anlasınlar!" diye, bağırdı sesi çıktığı kadar...

Âdem Baba'mız, tuba ağacının gölgesinde, cicimamanın gevi-

şini getirirken baktı ki, ayakları yerden kesilmiş... "Durun yahu, oynamayın" demeye kalmadı, baktı gördü ki, teker meker yuvarlanmakta... Yuvarlandı bir zaman, sonunda gelip Serendip Dağı'nın doruğuna kondu, kuş gibi...

Ayağı taşa değince, neye uğradığını anlamıştır fukara Âdem Baba'mız, bulaşmıştır, saçını sakalını yolmaklığa... Boynunu böğrünü yırtmaklığa... Bir yandan da, "Kendin ettin kendine sefil Âdem... Şuncacık damarı zapt edemedin, tüh senin yüzüne" diye höykürmekte... Arada bir, "Hey avrat... Bre imansız... Nerdesin?" diye Havva Ana'mıza seslenmekte ki, eline geçirse işler kötü... Âdem Baba'mızın kaç okka çektiği nasıl tepindiği anlaşılsın ki, çıplak ayağı, kara demir taşına, geçmiştir. "Kara bahtım kem talihim taşa bassam iz olur" hesabı, balçığa basmış gibi, iz bırakmıştır. Kayayı yokladım. Bildiğimiz demir taşı... Masal kitabının Ferhat pelvanı gelse de, şu kadar batmanlık külüngüyle bir yıl debelense, o taştan, kıymık koparamaz. İzi karışladım, vay başıma, Uzun Hoca karışıyla tam on bir karış dört parmak geldi ki, Kemal Paşa ölçüsüyle üç metre seksen iki santim eder. Âdem Baba'mızın taban boyu bu olunca, gövdesinin boyu düşünülmeli... Kayada, bundan başka on tane çukur gördüm. Her bir çukura yumruğum ferahça sığar. "Nedir?" dedim, "Bilemedin mi şuncacık şeyi bre Uzun Hoca, Âdem Baba'mız can hırsıyla taşa sarılıp on parmağını geçirmiş," dediler. "Ya bunların içindeki inci elmas, yakut taşları neyin nesi?" dedim. "Varlıklı hacıların, fukara hacılar için koydukları doyumluktur," dediler. "Ya türbenin bekçisi almaz mı?" dedim. "El sürebilemez," dediler. Biz de Allah ne verdiyse koduk. Ardımızdan gelen yok yoksul takımı, yağmalayıp bölüştü.

Taşın ilerisinde bir mağara var. Âdem Baba'mız, kerpiç döküp kendine ev yapana kadar burda barınmış... İçeri girdim.

Köşede bir rahle... Rahle bildiğimiz kitap iskemlesi... Üstünde yaldızlı bir *Kuran* durmakta... Yaldızlı *Kuran* ki, fil taşıyamaz. Yapraklarını döndürmeye Hamza pelvanın bilek gücü ister. Fukara Âdem Baba'mız karı fendine uğrayıp cennetten sürülünce ve de Serendip Dağı'na atılınca ve de Havva Ana'mıza bir zaman kavuşamayınca, dert ile oturmuş bunu yazmış... İki rekât namaz kıldım bu mağarada, *Kuran*'a yüzümü gözümü sürdüm doyasıya... Ben bu işle uğraşırken, Arap köleler ölümsüzlük ağacının gölgesine çadırımızı kurmuşlar. Evet, Âdem Baba Türbesi'nin önünde ölümsüzlük ağacı vardır. Gövdesini yedi pelvan, el ele verse, kavrayamaz. Dallarının ucunu kaptan paşanın dürbünüyle göremezsin. Geçmiş bitmiş baş yukarı ki, birinci kat göğü geçip belki ikinciye, üçüncüye dal atmış... Âdem Baba Türbesi hacılarının o ağaç altında üç gün üç gece yatmaları kanundur. Sırtüstü yatıp, gözün havada beklersin. Uyukladın mı yandın... Çünkü, ölümsüzlük ağacının düşecek yaprağını gözleyeceksin! İnerken gördün, hopladın kalktın, havadayken kaptın ne iyi, Hızır Peygamber gibi ölümsüzlüğü ele geçirdin bil! Yere değdi mi, mübareğin meşe yaprağından ayrıntısı kalmaz, boşuna gevelersin, eşekliğine yazılır. Evet, ölümsüzlük ağacının yaprağını, havada kapana, ölüm yoktur ama, şimdiye dek âdemoğlundan ele geçiren de yoktur. Üç gün üç gece, hu çekip ağlayarak, kafamı yumruklayarak, yalvardım, "Aman hey Allah... Amanı bilir misin kurban olduğum... Şu ölümsüzlük ağacının yaprağından bir tadımlık, efendim," diye bağırdım, dağı taşı inilettim. Koca Serendip Dağı'nın doruğunda fırtına mı eksik olur... Saat başı yeller esmekte ki, kayalara fundalara yapışmasam, beni toprağın yüzünden sıyırıp Şehitlik Zinciri'nin Gayya Kuyusu'na savuracak! Ölümsüzlük ağacını ırgalamakta ki, koca gövdeyi, dut dalı gibi silkelemekte ve de kavak fidanı gibi bükmekte... Ben umut-

lanıp "Yaprak geldi bu kez" diye hopladımsa da, hayır, onca hesabı belirsiz yapraktan, biri de düşmedi. Boşuna debelendim üç gün üç gece... Sonunda güçten düşmüşüm, içim geçmiş, bir de gözümü açtım ki, yönüm yörem yaprağa kesmiş... Az daha uyanmasam, üstümü örtecek de, beni gömecek!

"Bahtına tüküreyim Uzun Hoca, yürü..." diye ağlayaraktan yola düştüm. Dönüşte, Mama yolundan indik. Mama yolu maymun şebek ülkesinden geçer. Maymun milletinin Âdem Baba Türbesi hacılarına kötülükleri pek dokunabilemez. Çünkü maymun milleti can alıcı değildir, âdemoğluna takılıcıdır. Ülkeye ayak bastık ki, dağ taş maymun şebek... Ben Seylan Adası'nda maymunu gayet çok gördüm. Bura maymunlarının donları kara, kuyrukları uzundur. Erkeklerinin adam gibi sakalı vardır. Sürüyle gezindiklerinden birini kendilerine başbuğ seçerler. Maymun başbuğunun başında sarmaşık otundan sarık, elinde kamıştan kargı vardır. Kargı, bildiğimiz yasa değneği... Maymun sürüsünün içinde başbuğ, sarığıyla kargısından bilinir. Sağında solunda, elleri sopalı dört tane delibaşısı bulunur. Her sabah başbuğun huzurunda maymun milletinin hünkâr divanı kurulur. Başdelibaşı, say ki, başvezir, millete sabah söylevini çeker. Davacıları davaya çağırır. Davayı başbuğ dinler, suçluları maymun şeriatinin kavlince, falakaya yatırır. Sonra, millet ormana dağılır. Bulduklarının beşte biri, başbuğun miri ambarına gelir. Başbuğ'la çoluğu çocuğu, kapı takımı bununla geçinir. Maymun Başbuğu'nun dörde kadar evlenmesi kanundur. Maymun milleti, insanoğluna etmedik paskallık komaz. Maymun milletinin erkekleri, insanoğlunun kızına karısına meraklı olur. Tenhada yakaladıkları karının kızın, bunlar kafasına çökerler, "Aman" demeye bırakmadan o işi işleyip savuşurlar. Çevredeki köylerin oynak karılarından buna alışanın çok olduğunu söylediler. Yü-

zü gözü tırmıklı, üstü başı paralanmış gelirlermiş de, "Maymun şerrine uğradık" diye, kocalarına ağalarına yalandan ağlarlarmış. Evlere girip uyuyan karıların başına çöken maymun çok görüldüğü gibi, maymuna alışıp ardı sıra ormana giden, maymun ülkesine yerleşen karı da çokçaymış... Maymunlar hırsız eşkıya takımından olduğu için, burasını geçene kadar gözümüzü kırpmadık, ellerimizi keselerimizin üstünden kaldıramadık.

II

Uzatmayalım, Âdem Baba Türbesi hacılığını bir eksiksiz kurtarıp Bombay'a döndüm, şıhlar şıhı, hocalar hocası, dinin temeli, Aldülkadiri Geylanî belinden inme, Hacı Seyfüddini Hindî Hoca Efendi'mizin yanına çıktım, eteğine yapıştım. "Geldin mi Uzun Hoca, aferin," dedi, "Bize müjdesi Serendip'in doruğuna ulaşınca yetiştiydi. Nur ol! Umudumu boşa çıkarmadın. Şimdi sıra ikinci sınavda... Birincisi bunun yanında hiçtir. Çünkü Âdem Baba Türbesi hacılığında, dağla taşla, denizle ormanla boğuştun. Bu kez kendi nefsinle çarpışacaksın. Birincide yardımcın, delilin vardı, bunda kuru başına uğraşacaksın. Göreyim seni, yüzümü kara etme... Sıkı dur, Âdem Baba Türbesi hacılığından sonra, kendini koyuvermek olmaz. Yetmiş gün çileye gireceksin... Sana yetmiş gün dünya sözü yasak... Oruca sarılacaksın. Yetmiş gün sana sıcak yemek yok... Günde üç zeytin tanesi, üç sokum ekmek... Namaza girişeceksin ki, alnın, dirseklerin, dizkapakların, avuç içlerin çürüyecek... Sonunda yüreğine doğanı, gözüne görüneni, kulağına erişeni işleyeceksin... Çile yerin çoktan hazır. Var git, Tanrı yardımcın ola!.." diye elini salladı, ben, "Nedir?" diyemeden mollalardan biri koluma yapıştı. Caminin öbür ucunda hazırlanan çile yerine beni götürdü. Molla götürmese, benim bulacağım yok... Çünkü, Bombay'ın Ulu Cami-

si'nin içerisi gece gündüz adam denizidir. "Allah" diyen mi istersin, "Muhammet" diyen mi. Yakarıştan koca kubbe inlemekte ki, gök gümbürtüsü kaç para... Çile yerine vardık.

Şıhlar Sultanı, sağ köşeye bir perde çektirmiş. Beni götüren meydan dervişi: "Buyur Uzun Hoca!" dedi, "İşte makamın hazır... Hizmetine ben bakacağım. Aptes suyunu, günlük nafakanı hiç düşünme!"

Perdenin arkasına geçtim, dünyadan el etek çekip tespihe çöktüm. Altmış yediden sonra, üç gece, üst üste rüyaladım. Ak sakallı bir derviş önüme dikilip: "Karanlık Dünya! Karanlık Dünya! Karanlık Dünya!" diye bağırdı. Eski kitaplarda böyle bir Karanlık Dünya'yı okumuşluğum var ama, "Neyime gerek..." diye üstüme mal etmemişim. Aklımdan çıkmış.

"Yahu, bu ak sakal dervişin Karanlık Dünya ile alıp veremediği nedir?" dedim, "Bu herif, rüyamızda üstümüze yürüyüp neden böyle feryat eder acaba?"

Yetmişinci gün Şıhlar Sultanı'nın yanına vardım. Beni görmesiyle: "Hele gel Uzun Hoca!" diye içini çekti, "Anan seni Kadir gecesi doğurmuş... Karanlık Dünya yolculuğu her kulun eline mi geçebilir? Allah'ına şükret! O gördüğün ak sakal derviş, peygamberimizin baştatarıdır. Karanlık Dünya'ya, insanoğlundan, bir o gidip geldi. Rüzgâra binip gezerdi de ondan... Ecinniler şahına peygamber namesi ulaştırıp oraları Hak dinine çağırdı. Şu halde o zamandan beri Karanlık Dünya'nın Ecinni tayfası, yolu yordamı yeniden sapıtmış ki, dini bütün Müslüman'dan bir delil gerekmiş... Ne mutlu sana! Bu yalan dünyada iken cennetteki yerini sağladın, başköşeye geçip kuruldun. Bak, bundan böyle yüreğini gayet sağlam tutacaksın. Kitap ne demektedir, işit: 'Âdem Baba Türbesi hacılığından dönüşte yetmiş gün çile gerektir ve de gösterilen yere gidip hizmet gerektir. Ey kulum! Kalbi-

ni saniyede yetmiş bin kere yokladığımı bil, ayağını sıkı bas!' demektedir!" dedi.

Ben bunu duymamla gömleğimin yakasını yırttım: "Medet ya Şıhlar Sultanı! Benim gibi bir miskine imdat edecek sıradır!" diye bağırarak kendimi yere çaldım!

Şıhlar Sultanı: "İşte bunu beğenmedim" diye suratını astı, "Biz kaç paralığız ki, Karanlık Dünya yolcusuna imdat edebilelim?" dedi. "Bundan böyle sana, senden başka imdat yoktur. Ne demek! Kıyamet gününde bize imdat edersen ancak sen edersin... Hiç durma, ilk kalkacak gemiye atla, Basra'ya yetiş! Orada Kafdağı kervanları vardır. Birine karış! Kafdağı'ndan ileriye kervan bulamazsın. Ayağına bir demir çarık, eline bir demir sopa uydurup yola düşeceksin. Bizden sana, beş vakit namazda hayır dua... Hey yavrum Uzun Hoca!" dedi.

Şıhlar Sultanı'nın yanından uğradım ki, koca Bombay şehrini, gün ortasında gece karanlığı kaplamış... Aslında Bombay'a bir şey olduğu yok, göz kararması bizde... Gidilmesi olup gelinmesi olmayan yolculuk, nasıl bir yolculuk bakalım? Açıkçası ölüm yolculuğu... Dipsiz kuyuya paldır küldür tekerlendik.

Karanlık Dünya'yı yazan kitaba sarıldım. Okudukça bana dehşet elverdi:

Karanlık Dünya'nın beri sınırı, bildiğimiz Kafdağı... Kafdağı'ndan öte âdemoğlunun barındığı son ülke Balgar ülkesi... Balgar'da geceler kısa olur. Ramazan'da orucu bozup akşam namazına durdun mu, ardından teravihi kılarsın. Sahur yemeğiyle sabah namazına vakit ya kalır ya kalmaz, bir de bakmışsın, gün ışımış... Karanlık Dünya'nın gecelerine geldin mi, uzundur ki, sabahı bulana kadar canın üzülür. Balgar'dan öteye Buz Denizi olduğundan teker dönmez. İt koşulu kızaklara bineceksin... Oraların koşum itleri bizim buraların itlerine benzemez. Aslan pen-

çeli itlerdir. Ancak bunların pençeleri buzda kaymaz. Buz Denizi'nde ağaç, toprak, taş, ot aramayacaksın. Bu yüzden yiyeceğini, içeceğini, yakacağını yanın sıra götüreceksin. Yolu sapıttın da, itler etsiz kaldı mı, önce seni paralar. Karanlık Dünya yolculuğunda âdemoğlundan yol gösterici bulunmaz. Buranın yol göstericisi ittendir. Yol gösterici itin pahası üç yüz altındır. Bu it öne koşulur. Ardına çekici itler bağlanır. Konak yerini yol gösterici it bilir. Durdu mu, duracaksın. Itlerin yol gösterici başbuğuna sopa vurulmaz. Sen yemeden ona yedireceksin ki, öfkelenip sana bir düşmanlık etmesin... Buz Denizi tam kırk konaklık yerdir. Her konakta karanlığı az biraz artar. Karanlık Dünya'nın sınırında yıldız alacası da kalmaz. Sınıra vardığın önüne getirilen kara perdeden belli olur. Perde dedimse, bildiğimiz perde değil, kara gece... Oraya bir konak beride çadırı kurup sınıra varacaksın... Getirdiğim armağanları sınır taşının dibine bırakıp geri döneceksin. Sınır nöbetçileri armağanlarını alıp Ecinni Kralı'na götürecekler. Beğendiyse onların yerine samur, sincap, kakım kürkleri bıraktırır. Beğenmediyse, gider bakarsın ki, armağanlar bir noksansız geri kalmış... Daha değerli armağanlar koyarsın. Armağanların çok beğenildiği, bütün kürklerin kakım olmasından bilinir. Kürklerin padişahı kakımdır. Çünkü bit tutmaz. Armağanlar alınıp verildi mi, niçin geldiğini bildirirsin. Gerisi Ecinniler Kralı'nın vicdanıyla senin iman gücüne kalmıştır ki, gidenlerin geri gelmediğine bakarak...

Kitabın burasında soluğum kesildi. Bir çıkar yol bulmak için kendimi zorlamaktayım ama, gözyaşından yazıları gel de seçebil, alt yanını okuyabil!

Mollalar baktılar ki, okumanın sonunu getireceğim yok, "Hadi Uzun Hoca, gemi kalktı kalkacak," dediler. Hindiya yelkenlisine bindim. "Bindim" dedimse, ben binmekte değilim, leşim

binmekte... Gemidir, başladı denizin yüzünü köpürterek gitmeye... Hindiya Denizi'nin yeli esmekte ki, vınlayarak... Yelkenler davul derisi gibi gergin... Yelin serinliğinden yolcu kürklerini giymiş... Bana geldi mi, soluğum ağzıma sığmazlanmış. Ecel terleri dökmekteyim. Koca gemi, Hint Denizi'nde değil, say ki bizim döktüğümüz ecel teri deryasında yüzmekte... Bombay'la Basra'nın arası tam kırk günlük yoldur. Üç direkli koca tüccar yelkenlisinde biz canpazarı kurup ölüm alışverişine girdiğimizden Basra'yı tuttuğumuzu hiç fark etmemişiz. Bir akşam sarıklı Hindiya gemicileri: "Hoca geldik. Yolcu hep çıktı, davran!" diyerek heybemizi rıhtıma atıverdiler. Ben sağı solu şaşırmışım. Bir Müslüman, sevabına önümüze düşüp bizi bezirgân hanlarından birine kondurdu. Gün kavuştu kavuşacak... Ben bir haftanın açıyım ama, ekmek isteyecek işkembe hani? Tespihe yumulmuşum ki, duanın arasına darı tanesi giremez olmuş... Arada: "Medet ya Pir! Medet hey! Bre medet!" diye inilemekteyim. Arada bir büsbütün şaşırtıp kendimize sövmekteyiz: "Ulan, namussuz Uzun İmam! Senin Âdem Baba Türbesi hacılığında işin neydi, sakalına tükürdüğüm! Bildiğimiz Kâbe hacılığı neyine yetmezdi ki, kuduz it gibi azdın da başına bu belayı sarık edip doladın?" Gece yürüdü. Millet rahatça uykuya daldı. Ben kötü bunalmışım ki, aklım sıçramış... "Karanlık Dünya da neymiş? Gitmeyiver, baba çıksın! Cenneti kurtaracaksa Şeyhler Sultanı neden kendisi gitmez bakalım? Vazgeç, tatlı canı ölüm kuyusuna salacak akılsız, bir sen mi kaldın?" demekliğe başlamamış mıyım? İşte ossaat karşıma ak sakal derviş dikildi. Herifin gözleri, Allah beterinden saklasın, cehennem ateşleri saçmakta... Hayır, Azrail Peygamber de öyle değil... Ben gözlerimi yumdum, tespihe gayret verdim. Bende tövbenin bini bir para... Gece yürümüş, karanlığı katran gibi koyulaşmış... Baktım olmayacak, iki dizimin

üstüne gelip bu sefer var gücümle bir medet daha çektim. Kapı dibinde yatan heriflerden biri kalktı, doğrulayıp üzerime geldi, karşımda durdu. Baktım, bildiğimiz dilenci abdal... Varı yoğu, beline doladığı hamam peştemalı... Tepeden tırnağa bedenini çıban kaplamış bir herif ki, saldığı pis koku adam öldürür. Bezirgân hanlarında böylelerinin işi olmaz. Herhal bekçibaşı acımış, "Şuraya kıvrılsın da, yarın erkence defolsun!" diyerek içeriye almış... İşte bu herif karşıma dikilmesiyle bana ne dese iyi? Arapça üzerine: "Ey Çorumlu Nurettin Hoca!" dedi, "Karanlık Dünya velvelesine düşmüşsün, uykuyu kaybetmişsin. Nerdeyse korkudan karnın yarılacak! Ferah ol! Allah seni buraya kadar sınadı. Bu sınamayı yüz aklığıyla atlattın. Bundan böyle Karanlık Dünya'yı aklından çıkar. Buradan, doğruca İstanbul'a gideceksin. İstanbul'da sana yaman işler var!" demesin mi?

Ben bir zaman meseleyi anlayamadım. "Nedir hey Allah! Bu pis Bedevi bize neler söylemekte?" diye düşündüm. Derken bana bir hal oldu. Say ki, kafama balta sapıyla vurdular. Bi davrandım, başımın altından gövdem savuşmuş, gitmiş, bi daha davrandım, gövdemin üstünden başım kanatlanıp göğe çekilmiş... İçimi yoklamaktayım, evet, yüreğim gayetle ferah... Ayaklarımı yere vurup yekinsem, hava kuşu olup uçacağım. Uçacağıma hiç şüphem yok ama, gel gör ki bedenim tekmil erimiş... Karayel esintisinde kar erimesi de böyle olmaz. Davrandım. Hayır... "Bre Bedevi! Sen benim adımın Nurettin olduğunu, yüreğime Karanlık Dünya velvelesinin çöktüğünü nerden bildin? Dur, savuşma!" diyerek yakasına sarılacağım. Belimi alamadıktan başka, dizlerimde bizi zıplatacak güç kalmamış... Dahası, ses soluk da hiç arama! Yattığım yerde, kara yılan gibi kıvranmaktayım, "Bre hay! Bre hamle gerek Uzun İmam! Şunun başparmağına yapış, hey avanak!" diyerekten debelenmekteyim. Başparmağını ele ge-

çirsek, işi ossaat anlayacağız. Çünkü, mübarek Hızır Peygamber'in başparmağı kemiksiz olur. Dini bütün Müslümanlar Hızır uğradığını, bu kemiksiz parmaktan bilir. Bunlar hep aklımda... Lakin gövdemi toparlamaktan çıkmışım. Sonunda herif: "Yat yerine, köpek!" dedi, "Yüreğini vesveseye kaptırmasaydın, bak neler olurdu. Ne fayda, merteben buraya kadarmış!"

Gitti, yerine it gibi kıvrıldı. O dakika bizi bir derin uyku bastırmasın mı? Hırpadak içim geçmiş... Sabahleyin uyandım, güneş doğmuş... "Yahu bu nasıl iş? Ben kendimi bildim bileli üstüme sabah güneşini doğurmuş adam mıyım, eyvah!" dedim demedim, geceki miskin dilenci aklıma geldi. Gelmesiyle: "Hay aman!" diyerek zıpladım, kapıya doğru seğirttim.

Arabistan'daki bezirgân hanlarının zorlu yasaları vardır. Bunlar vakıf fermanlarında birer birer yazılıdır. Birtakımı yatsı zamanına kadar yolcu alır, yatsıdan sonra padişah gelse, kapısı açılmaz. Seni kapı eşiğinde kurt kuş paralar da, imansız han bekçileri bağırtını duymazdan gelir. Birtakımına sabaha kadar yolcu girer. Böylelerinin aş ocağı hiç sönmez. Her yolcuya bir tas çorba, bir somun, bir mum, bir torba hayvan yemi tayın çıkar. Sultan Süleyman Vakfı olduğundan bunlar bedava... Bezirgân hanlarının gece yasası başka başka olur ama, sabah düzeni hep birdir. Her uyanan, hayvanını çekip, heybesini sırtlayıp "Eyvallah!" diyerek keyfince savuşamaz. Kapılar açılmadan han tellalları bağırarak dolaşır: "Eşyalar, keseler iyi yoklansın! Duyduk duymadık demeyin! Kapılar açıldıktan sonra yitik davası görülmez haaa... Görülmez haaa!"

Yitik davası yoksa, ya da görülmüşse, herifler bu sefer nazikçe: "Vakittir. Yolcu yolunda gerek... Uğur ola! Allah kazadan beladan, yaramaz adam şerrinden koruya!" diyerek kapıları açarlar, milleti yola koyarlar.

Ben: "Yitik davası görülmez haaa," sesine uyanmışım. Baktım, kapılar daha kapalı... "Tamam!" diye koştum. Çıbanlı Bedevi ortada yok... Gece saldığı koku unutulur nane olmadığından dört tarafı kokladım. Allah Allah... Kokuyu da alamamaktayım! Herif yok ama, nasıl yok...

"Aman, Bedevi nerde? Hani akşamki pis Bedevi, Müslümanlar!" diye bağırarak dolanmaya başladım. Birkaç kişi: "Nasıl Bedevi?" diye sordu.

Dilim döndüğü kadar anlattım. Hep aradık. Koydunsa bul! Kapıya koşmaktayım bir, kale kapısı gibi, demir kanatlar sürgülü... Önünde yarı bellerinden yukarısı çıplak kara Araplar nöbette... "Yektir Allah, yek..." diye nara vurup kılıç oynamaktalar ki, korkunçluklarından değme babayiğidin dudağı yarılır.

Ben değirmen taşı gibi fırlanmaktayım, kendi kendime: "Namussuz Uzun İmam, şimdi ettin mi kendine edeceğini... Buyur bakalım!" diyerek saçımı sakalımı top top yolmaktayım! Sonunda amansız kaldım, bekçibaşıya koştum: Şurada bir fukara Bedevi vardı. N'oldu? Bulamamaktayım!" dedim. "Buradadır. N'olmak ihtimali var?" dedi, "Hani ya?" dedim.

"Dur bakalım, Allah Allah!" dedi.

Bu kez ikimiz aradık. Herif uçmuş, herif duman olup gökyüzüne çekilmiş... Bekçibaşı kapıya yakın yatanlara sordu. Bunlar: "Evet, öyle bir Bedevi vardı. Saçtığı pis kokudan, sabaha kadar uyuyamadıktı. Sakın bir şey mi aşırmış? Aman eyvah!" diyerek keselerine, heybelerine davrandılar:

Bekçibaşı bu işe çok kızdı: "Ne demek olsun!" diye bir zaman başını yumrukladı. "Ya biz burada neciyiz? Eşek başı mıyız? Ben şimdi bekçilerden üçünü ibret için yatırıp kesmez miyim?" diye ağladı.

Başımıza toplananlar bana: "Neyini çaldı? Paranı mı?" diye

sordular. "Yok, hiçbir şey çalmadı. Her şey tamam! Bana o Bedevi lazım!" dedim.

Bunu duymasıyla bekçibaşının soluğu genişledi. Çünkü kimin neyi kayıpsa kesesinden ödeyecek... Vakıf fermanında böyle yazılı... Soluğu genişlemesiyle bu kez, namussuzun can başına sıçradı: "Bir şeyin kayıp değilmiş de, sen bizi sabah sabah ne demeye fırlandırırsın, bre uzun herif!" diye bağırdı, "Ulan bu nasıl oyun? Sen benim bunca yıllık bekçibaşı namıma kara mı bulaştıracaksın? Yıkıl! Gözüm görmesin, sana zararım dokunur ki fena dokunur!" diye bağırdı.

Herif benim ne yitirdiğimi bilmediğinden, boşuna bağırmakta... Ben umursamadım bile... Bu dünyayı, öte dünyayı birden kaybetmişim, kafamı kesseler, bir damla kanım akmaz. Bir köşeye çekildim, ağlamaya başladım. "Gördün mü hey Allah! Nedir benim başıma gelen? Devlet kuşunu göz göre göre, ürkütüp uçurduk! Peki, şimdi sen ne halt edeceksin kavat imam?" demekteyim. Ağlayıp dururken bir de baktım ki, ne bakayım, yüreğim ferah değil mi? Yüreğimi, bizim Yedi Çınar Yaylası'nın poyraz rüzgârı sanki yıkayıp temizlemiş ki, Allah sayesinde dupduru etmiş... İçim İstanbul'u çeker olmuş, ama nasıl çeker olmuş! Sıla hasreti bunun yanında hiç... Yerimde durmak geçmiş! Kendimi zorla tutmasam, duvarı aşıp tek başıma İstanbul yoluna düşeceğim. Hayır, durasım yok!

"Aman bana bir İstanbul kervanı Müslümanlar!" diye bağırdım. Bağırtıma koşanlar: "Meraklanma derbeder! İstediğin İstanbul kervanı olsun! Basra'dan İstanbul'a her gün yedi kervan gider!" dediler.

Baktım, doğru... Birinci İstanbul kervanının başdevesi, kapıdan çıktı çıkacak... Heybeyi sırtlayıp seğirttim. Allah'ın izniyle ben de araya karıştım.

III

Sen şu bizim işimizdeki uğura bak ki, İstanbul'a ayak basmamız, mübarek Ramazan'a rastladı. Ayağımın tozuyla Ayasofya Camisi'ne gittim ki, kıyamet gününün mahşer meydanı kaç para... Fes kavuk, külâh sarık birbirine kitlenmiş... Hey koca İstanbul... Hal sahibi bir memleket vesselam! Üzerine gündüz akşama kadar lanet yağar, gece sabaha kadar nur dökülür. Neden? Çünkü peygamberlerden beriye bütün evliyalar, toprağında gömülü... Ben Ayasofya milletini yara yara, kürsüye sokuldum. Yaklaştıkça konuşan hocaların heybetinden aklım sıçradı. Kolay değil, İstanbul'un Ayasofya'sına Başimam olmuş... Kavuğuna kolların kavuşmaz. Sözgelimi, *Kuran* ortadan kalksa, yenisini meydana getirecek bilgiyi aklına biriktirmiş... Başimamı n'apacaksın? Herifi dinlemeye gelenlerin en kötüsü, gâvurun Roma'daki başdaskalosuyla imtihana girer de, ferahça kazanır. Millet, garip olduğumuzu bildi besbelli: "Buyur Hoca!" diyerek bize yer açtı, yoksa o kürsüye sokulmamız ne mümkün?

Oturdum, elimi kulağımın arkasına tutup bir zaman dinledim. Herif laf etmekte değil, ağzından cevahir taşı dökmekte... Benim yüreğime korku çöktü: "Hey bre Uzun Hoca! Senin burada adın mı okunabilir? Aralıkta kaybolmaz mısın?" dedim.

Herif bitirdi, âmini çekti. Millet cehennem korkusuyla hökür hökür ağlamaya başladı. İşte bu sıra, ben kudurdum kardaşlar, içimde, say ki Karadeniz deryası köpürüp coştu. "Hele geri bas! Senin gözüne ne göründü Uzun Kodoş!" demekteyim ama zapt olacağım kalmamış... Elimi kaldırmışım da: "İki laf da bende var, hey İstanbul milleti! Durun, dağılmayın!" diye bağırmamış mıyım? Kimileri kızdı: "Hele miktarını bilmez, saygısız!" dedi, "Büyük hocamızın arkasından o kürsüye tam bir hafta süpürücüler çıkamaz. Akıllı ol!" dedi. Kimileri: "Belli bi şey, garibin bi-

ri!", "Bırakalım bakalım, dili dişi kitlensin de, edebini takınsın!" diye güldü.

"Buyur oğlum, hay hay!" dedi, cemaata döndü, "Gürültüyü kesin! Kara cübbe altında ne yiğitler dolaşır. Hele bir görelim!" buyurdu.

Canavar gibi hoplayıp kürsüye çıktım, oturup besmeleyi çektim. Hüseyni makamından bir yanık besmele ki, olursa o kadar olsun! Lakin o dakka benim aklımda hiçbir mesele olmadığı halde, biz neden telaş etmekteyiz? Çünkü lafa güç yetiremedim mi, rezillik... Hiç umursamamaktayım! Sanki bu kürsünün kırk yıllık erbabıyım. Bir de baktım, orta yere "Miraç" kıssasını kaldırıp atmamış mıyım? Ağzımdan laflar kendi başlarına dökülmekte... İstanbul milleti gibi biz de, bizi dinlemekteyiz. Arada bir yüreğimi yoklamaktayım, ferah... Kürsüye sıkıca yapışmışım. Kolay değil, ağzımdan Hızır Peygamber soluğu fırtına gibi çıkmakta... Sıkı durmadın mı ayakların yerden kesildi, demektir. Sonunda bir de baktım, meseleyi tamamlamışım da, duasını bile çekmişim. Millet neye uğradığını şaşırmış, bel bel bakar olmuş... Önde Başimam, arkasında sıra hocaları geldiler: "Kimsin? Nerelisin? Bu okumuşluk nasıl bir okumuşluk?" diye sordular. Söyledim. Başimam: "Bundan böyle, sana bu kürsü benden fazla yaraşır" dedi, "ananın ak sütü gibi helal olsun!"

Yatacak yerimizin olmadığını öğrenince, bizi kuş gibi uçurup Süleymaniye Medresesi'nin bir odasına kondurdular. Ne demektir? "Yoktan var ettiler" demektir. Çünkü binlerce fermanlı hoca sırada...

O günden sonra, ben Ayasofya'nın başkürsüsüne yerleştim. Bizim kürsünün çevresini, hey efendi, kalabalık sarmakta ki, toprak atsan yere düşmez, "Aman, Uzun Hoca anlatacakmış!" diyerek İstanbul milleti yediden yetmişe evinden uğramakta, ko-

ca Ayasofya Camisi adam deryası olup dalgalanmakta... Ezilen hangisi, evini boşlayıp camide yatan hangisi... O hızla, bize gelip Hak dinini kabul edenler var. Bir İngiliz papazı, iki dinleyişte eteğime sarıldı da: "Şimdi anladım, yolun doğrusu buymuş! Eskiden de bilirdim ya, bir iki noktada şüphem kalmıştı. Aman elimden tut, beni küfürden kurtar ya Uzun Hoca!" diyerek amana düştü. Herife bir sünnet düğünü kurdum, İstanbul şehrinde mesel olup söylendi.

Nice şeyhler, müderrisler, zora düştüler mi, bize danışmaya gelir oldu ve de bana para yağar oldu. Evet, hakçası para gelmekte değil, rahmet gibi yağmakta... Biz bir kuruşuna dokunmadan fakire fukaraya dağıtmaktayız. Bizi sevenler: "Yahu nedir? Alın terinle hak ettiğin bir para... Dağıtmak olur ama, bu kadar mı olur. Hastalık sağlık insan için... Şunun birazını bir kenara biriktir. Ak akça kara gün... lafını sen hiç mi duymadın be Allah'ın kulu?" diye kıvranmakta...

Bu lafa benim de aklım yatmaz değil ama, ne fayda... Para bize kısmet olmamış... Biz aralıkta bunun dağıtıcısıyız. Öte yandan bizim konuşmalarımız, dinsiz farmason takımını pirelendirmiş... Benim, kitaptan dışarı söz ettiğim yoksa da, kitabın sözü herkesin işine gelir mi?

Bizi sevenler: "Aman Hoca, bu senin gidiş, hayırlı bir gidiş değil, biraz yumuşat!" diye, elime ayağıma düştüler. "Aman, sen ağzına geleni olduğu gibi söylemektesin. Doğrusun, evet doğrusun ama, ne yapalım ki, sözün bu kadar doğrusunu zaman götürmez. Sen konuşurken kürsüyü hafiyeler çevirmeye başladı. Fazladan, medrese odanı da ablukaya aldılar. Biz birkaçını bir şeyler yazarken gördük. Curnal olduğu belli! Aman biraz aşağıdan... Biraz yumuşakça..." demekteler.

Ben öldüm Allah, razı gelmemekteyim, "Aşağıdan nasıl alabi-

lirmişim? Hayır, yumuşatamam. Curnal değil, katlime ferman yazsalar boş!" diye tepinmekteyim! "Peki, zaman sana uymazsa sen zamana uyacak değil misin be herif?" diye soranlara, "Değilim, biz buraya hizmete geldik. Bırakın yakamı!" diye çıkışmaktayım!

Meğer herifler haklıymış. Biz çizgiden çıkmışız ki, temelli çıkmışız. Azmışız da, yere göğe sığmaz olmuşuz.

* * *

Günlerden hiç unutmam, bir mübarek perşembe günü... Gurbet hali, pırtı yıkamaya oturmuşum. Medresenin avlusundayım. Bir yandan mintanları çitilemekte, bir yandan Yunus Emre ilahisi okumaktayız! İkindiye yakın medresenin kapısına bir lando dayandı. Lando, yani o zamanın saray arabası... Bize gelmiştir. Neden mi? Çünkü biz, İstanbul şehrine salt camilerde vaaz etmekten nam salmadık, mevlüt, gazel okumaktan da, nam saldık. Sultan hanımlar saray arabalarını gönderip konaklarına istemekteler de bize gazel okutmaktalar ve de "Aman bu nasıl bir seda! Tıpatıp peygamber müezzini Habeş Bilal sadası... Buna yürek nasıl dayansın! Biz şaştık kaldık, hey Allah!" diyerek butlarını yumruklamaktalar.

Arabayı, sultan hanım landosu belledigimden hiç umursamadım. Çatlamadılar ya, bekleyiversinler. Elimizdeki işi bitirelim, yavaş yavaş...

Avluyu bir mahmuz sesi doldurdu. Bize hep hadım ağaları gelir. Hadım ağasının erkekliği burulmuş olduğundan, mahmuzla ilişiği yoktur. Başımı çevirdim. Palabıyık bir hünkâr çavuşu hışım gibi yaklaşmakta... Gayet domuz suratlı bir çavuş ki, yüzüne cehennem karası düşmüş... Bir eli kılıçta, bir eli kırbaçta... Dişlerini demir kapı gibi gıcırdatması da, cabası... Gözleri-

nin akları şimşek yalazasıyla ışıldamakta... Bildiğimiz "padişah celladı" diyeceğim, cellada kurban olayım, bu herif, çavuş donuna girmiş, kordon takmış Azrail Peygamber... Fazladan, dersini nerden almışsa gayet iyi almış... Şu kadar odanın içinde, bir kimseye bir şey sormadan bizi doğruladı, mahmuz çıngırtısı kılıç şakırtısıyla yanaşıp tepeme alıcı kuş gibi dikildi: "Ulan bana bak!" diye kükredi, Uzun Hoca dedikleri namussuz sen misin?", "Benim ya... Iyi bildin. N'olmuş?" dedim. "Bir ne 'ne olmuş?' diye sorar! Şunda hiç utanma var mı? Kalk herif, toparlan...", "Nedir çavuş ağa, kerem et?", "Zıpla dedim kodoş... Suratıma ne bakarsın düş önüme, gidiyorsun!", "Nereye oh yavrum? Ne var, tosun evladım?", "Keeesss!.."

Bi naara vurdu. Bittim. Ellerimin sabununu sızdırıp kalkacağım, belimi almak bizden geçmiş! Yüreğimden: "Hey Uzun İmam! Bu muydu sonunda kendine edeceğin?" demişim. Dizlerimiz bizden gitmiş ama, aklım arı gibi işlemekte... "İşte belli bir şey! Oturup curnalı güzelce donattılar: 'Bu herif çizgiden çıkalı hanidir? Ey Sultan Hamit, sen uyu bakalım!' demişlerdir. Evet, hem de demişler. Bu bizim uğradığımız hafiye curnalı, beri benzer curnallardan değil! Bu bizimkisi resmen cellat curnalı!"

Çavuş: "Haaayyyt, Uzun kerata! Kalkar mısın, yoksa kaldırayım mı?" diye bağırdı. Medrese avlusuna yıldırım düştü sandım. Bütün mollalar sese çıktılar, herifi görmeleriyle: "Bre hayyy!" diyerek topaç gibi fırlanıp geri kaçtılar.

Baktım ki, bana kimselerden imdat yok... "Can baş üstüne oğlum" dedim, "ferah ol, işte kalktım. Hiç kalkılmaz mı? Sen emret..."

Meğerse kalkmışım da Mevlâna dervişleri gibi dönelermişim. Mevlâna dervişlerinin yurdu Konya'dır. Bunların işi, fırıldak gibi dönmek...

Çavuş: "Dönelemeden hiçbir şey hasıl olmaz. Hemen cüppeni giymedin mi, bitiririm!" diyerek üzerime yürüdü. "Hay hay... Giyilmez mi? Giyelim elbet... Cüppe şurda... Lakin nedir? N'olmuş? Seni aldatmışlar, oh Çavuş oğlum. Bizim düşmanımız kıyamet gibidir. Bize iftira ettiler. Bir vakit kabul etmem!" diyerek yakınırım sandım. "Uzattın kara domuz! Nerde cüppe?" diyerek kırbacını kaldırmaz mı? "Seni paralayınca ne lazım gelir, sarığına sakalına..." diyerekten küfre girişmez mi?

Yel gibi odaya daldım, cüppeyi sırtladım. Niyetim biraz yavaş almak. Gözlerim kapıda... Bir Çorumlu aramaktayım! İşe bak! Başka gün olsa, saat başı, hemşehrilerden birkaçı uğrar, hal hatır sorar, söylemesi ayıp, sofamızda karın doyurur. Allah'ın hikmeti canım! O gün bizim medreseye sanki Çorumlu kıtlığı düşmüş... Derde derman bir tek Çorumlu yok... Birini ele geçirsem, Yedisekiz Hacı Hasan Paşa Efendi'mize haber uçuracağım. O zamana kadar, millete doğru yolu göstermekten baş alıp paşa efendimize gidememişim. İyi halt etmişim. "Aman bir Çorumlu! Bir Çorumlu, hey Allah!" diye iniledim bir zaman... Kendimi telaşeye kaptırdıkça aklım büsbütün karıştı. "Hacı Hasan Paşa Efendi'miz yetiş! Uzun İmam elden gitti, yetiş ya Hacı Hasan Efendi'miz! Böyle çağırmam boşuna değil, mübarek, o zamanın ikinci padişahı... Bir eliyle ipten kanlı katilleri alır, bir eliyle suçsuz birini keyfe gelip ipe çeker. Bütün hafiye curnalları onda birikip bütün bahşişler onun emriyle dağılmakta...

Hünkâr çavuşu: "Şimdi gelir seni çiğnerim herif, nerdesin?" diye bağırdı. "Torbayı... Torbayı almayacak mıyız evladım?" diye seslendim. "Ulan, torba demediler. Seni istediler, düş önüme!", "Nereye aslanım? Ne olmuş ki, Allah'ın izniyle?", "Hiç yürür mü yahu, hiç susar mı? Bela mısın be herif? Yıldız'a gidiyorsun, Yıldız'a!" Yıldız... Yani padişahın sarayı... "Sebep oh yav-

rum, sebebi nedir?", "Ulan namert! Sebebini sen bilmezsen ben nerden bilirim? Elbet bir halt karıştırdın. Ne fayda! Seni bu gece benim elime vermeliler ki... Sarığını boğazına dolamalıyım, sakalını tel tel yolup seni hamam oğlanlarına çevirmeliyim... Derini yüzüp gözlerini oymalıyım ki... Geeelll!"

Kırbacı kaldırdı. Bizi ayakta, canlı canlı bitirecek... Bizi ufalayacak da toza gübüre karıştıracak... Ben gene ecel terinin içinde yüzer olmuşum! Dişlerim takır takır vurmakta... Halife padişah öfkesine uğramak kolay değil... Fermanlı olmak ne demek? Can vermekle iş bitse... Yatacak yer bulamazsın! İmansız gidip cehenneme direk olmak bile yazılı hartada...

Uzatmayalım, arabaya bindik. Arabacı, bilmem, sarhoş bilmem saray arabacısı olduğundan bî hoş! Kırbacı silah gibi şaklatmak onda, naralar atmak, gelen geçen karılara, oğlanlara sataşmak onda... Fazladan arabanın dingiline, tekerine, atların yelesine tırnağa sövmekte ki, doludizgin! Hasılı günah nedir bilmez bir alçak! Çavuş hıkır hıkır gülmekte, ama ben her kırbaç şaklamasında, her narada bi kez ölüp bi kez dirilmekteyim. Araba kelle götürür gibi... 'Gibisi' fazla, düpedüz kelle götürmekte... Hemi de Uzun Hoca kellesi... Kendi kendime: "Gördün mü sakallı namussuz! İstanbul milletini dine çağırmak sana mı düştüydü? Peki şimdi n'olacak, hadi bakalım!" diye kıvranmaktayım. Aklımızın ne kadar karıştığını anlamalı ki, iman tazeleyecek yerde, küfre girişmişiz.

İşte böylece köprüye vardık. Ben başladım denizde sürgün gemisi aramaya... Din kardeşlerime koca Tanrı yüzünü göstermesin! Nursuz bir gemidir. Kara katrana boyarlar da deryanın ortasına sürüverirler. Ben o kara domuzu aramaktayım. İstanbul'un denizi de o gün inadına kalabalık... Suyun yüzü gemi gövdesinden görünmez olmuş... Türlü çeşit gemiler... Gâvuru

var, Osmanlısı var. Sürgün gemisini araştırıp dururken aklıma ne gelse iyi? Medresedeki karanfil saksısı... Odamızın penceresi önünde durur bir karanfil saksısı ki, o zamana kadar topladığımız dünyalığı içine gömmüşüm. On altına yakın para... "On altın" deyip geçme. O zamanlar, paşa maaşı... Saksı aklıma gelince can başıma sıçradı. Bizi hünkâr çavuşunun kırbaçla sürdüğünü mollalar gördüler. Odamızı çoktan yağmalamışlardır. Geçenlerde, "Hoca, dinimizde çiçek beslemek günah değil mi?" diye soran marazlı molla, fırsat bilip saksıyı taşa çaldıysa...

"Hay vaaahhh..." diyerek davrandım. Yüreğime bir ateş düştü. Sırtımdaki soğuk ecel teri bu ateşle fıkır fıkır kaynamaya başladı. "Mal canın yongası..." derler. Yalan... Sırasında can malın yongası kesilir. Sürgünü, ölümü unutuvermişim. Yanmaktayım, Allah göstermesin, sanki demirler kızıl kor olup sırtımıza yapışmakta... Dil dudak kurumuş da çakmak kavına dönmüş... Biraz daha yalansam birbirlerini harlatacaklar. Karnımı bir susuzluk aldı, denizi içsem faydasız... Denizi içmek, sözgelimidir. Çünkü deniz suyu tuzlu olur, zehir nasıl öyledir. Ağza alınmaz. O yürek yanıklığıyla çavuşa döndüm: "Aman oğlum, amanı bilir misin? Aman ayaklarını öpeyim!" dedim. "Ey!" dedi. "Aman yavrum, medreseye döneceğiz. Medreseye dönmemiş olmaz!", "Neden?", "Aptes... Biz aptes tazelemedik. Ben aptessiz yere bastım mı başıma bela gelir, oh yavrum!", "Geeeççç!", "Tosun oğlum, aptes dedimse... Biz fena sıkıştık. Medreseye dönelim, sevaptır!", "Salıver gitsin. Soran olursa, 'Huyu çıktı' derim!", "Aman benim şaka zamanım değil... Açıkçası muskam kalmış... Baba mirası bir muska... Takınmadan yürümüşüz. Aceleye geldik. Öğütlüyüm. Muskasız katiyen olmaz!", "Ne muskası? Pelvan muskası mı?", "İyi bildin, pelvan muskası...", "Sakın hovardalık muskası olmasın hoca, ben senin gözlerini pek beğenmiyorum!", "Tamam...

Hovardalık muskası... Aman çabuk yetişelim!", "Nasıl bildim! Vay sakalına tükürdüğümün hocası vay! Sizin gibileri gazlayıp yakan sevaba girer!", "Yakmalı ya, iyi bildin, hiç bakmamalı... Aman yol yakınken dönelim!", "Demin aklın nerdeydi? Geçti. Dönülmez!", "Aman yavrum, kaldır aradan 'dönülmez' lafını... Senin elindeki bir iş... Emredersin döneriz. Medrese ne kadarlık yer? Ferman buyur çavuş ağa, şu arabacı dönsün, oh koçum!", "Uzattın ki, temelli uzattın!", "Dönelim! Ayak kirası peşin... Bir mecidiye... Hayır, iki mecidiye... Tam beş mecidiye, var mı buna bir diyeceğin?", "Ne mecidiyesi?", "Bildiğin mecidiye... Durdur şunu... Dursun! Sana tam bir altın bahşiş var!"

Herif altını duyunca, biraz düşündü, inledi ofladı. Döndü, dönecek... Hayır, pirelendi. Aklından ne geçirdiyse geçirdi: "Olmaz!" dedi. "Neden yavrum? Atlar kuş gibi uçurur. Şuracıkta!" diye yalvardım. "Olmaz. Önce gerekti," diye kesip attı.

Baktım, dönmeyecek... Sarı beniz mollanın yere çaldığı saksıdan, altınlarının etrafa saçıldığı gözümün önüne geldi. İşte o zaman, yüreğime sanki erimiş kurşun akıttılar. Boğazıma bir hıçkırık sarıldı. Hıçkırdıkça, gövdem yer depremine uğramış gibi sarsılır oldu. Nerdeyse böğrüm çatlayacak... "Bre bizi bitirdiler. Bre medet!" Bir de baktım, "Of... of... medet..." diyerek "Yandım Allah" gazeline başlayacağım. Şu halde, 'Medet' lafından gazel mededine atlamaktayız da haberimiz yok... Kendimi tutmasam, köprü üzerinde şarkı gazelini gündüz gözüne salıvereceğim de Galata'yı tekmil inleteceğim. Çavuşun koluna sarıldım: "Etme kara çavuş, eyleme!" dedim, "Sen Müslüman değil misin? Sende din iman yok mudur?", "Çek elini... Din iman neymiş? Çek... Kırbaç geliyor!", "Gelsin oh çavuş... On kere vur, yüz kere vur... Hele bir dönelim, canın çekerse beni güzelce döversin! Yol yakınken dönelim. Bizim saksı... Tövbe saksı değil... Pelvan mus-

kası... Bildiğin hovarda muskası... Koluna taktın mı, beline yedi manda gücü birikir. Zapt olmaz olursun. Emret, dönelim! Sana bir gazel okusam, nasıl? Yüreğin şenlenir, oh çavuş paşa!", "Kes kara sakal... Geçmişinden başlatma... Gazel de neymiş?"

Anlaşıldı ki, heriften hayır çıkmayacak... Etrafa baktım, Tophane'yi tutmuşuz. Bir kere "Allah!" diye haykırıp arabanın gerisine yaslandım. Üstüme bir kara duman çöktü. Bundan sonra, Dolmabahçe'yi, Beşiktaş'ı nasıl geçtik, Yedisekiz Hasan Paşa Efendi'mizin saray gibi karakoluna ne zaman dayandık, farkında değilim. Bir acıyla sıçradım. Meğer imansız çavuş, sakalımızı tel tel yolmaya başlamamış mı? Bir yandan da: "Tövbe çek Gâvur İmam! Hacı Hasan Paşa Efendi'mizin yanına gireceksin!" demiyor mu? İşte o zaman: "Bre namussuz çavuş! Bre alçak!" diye bağırdım, "Bunu bana daha önce neden söylemedin?", "Neee!" dedi demedi, herifin yakasına can havliyle daldım.

Soluğum genişlemiş, yiğitlenmişim ki, Köroğlu yanımda karı gibi kalır. Neden mi? Hacı Hasan Paşa Efendi'miz, bir Çorumlu kulunun günahını bağışlar da ondan... Çünkü, Sultan Hamit, bunun bir lafını ikiletmez. "Ah Hacı Hasan! Biraz okuman olsa, ben seni başvezir yaptım gittiydi. Lakin ne fayda," diyerek dizini dövdüğünü görenler çok...

Kara çavuş, neye uğradığını bilemedi, kırbacına davranacak oldu. "Hele vur ki, bak neler olacak?" diye gürledim, "Ben Çorumluyum kahpe avratlı! Hacı Hasan Paşa Efendi'mizin çağırdığını başından söylemezsin he mi? Şimdi ben seni sürdürmez miyim? Evet, hakçası ben seni sürdürmeliyim. Hayır, olmaz. Ben seni kazıklatsam gerek... Tamam! Vaktine hazır ol! Tez haber verin! 'Çorumlu Uzun İmam geldi' diyeceksin," diyerek, sarsaladım.

Herifin tedbiri şaştı. Arabadan zıpladı indi.

Hacı Hasan Paşa Efendi'miz, meğer saraydan yeni gelmiş, ter-

lediğinden soyunmuş. Sırtında gecelik entarisi, başında gecelik takkesi... Yalınayak... Sağ eliyle burnunu karıştırmakta, sol eliyle kaşağısını ensesinden içeriye salmış, sırtını kaşımakta... Gözleri safasından süzülmüş... Kendi başına gülerekten "Yürü, köpoğlu dünya, yürü!" diyerek söylenmekte... Demek gayet keyifli... O zamana kadar yanına varmadığımızdan bizi birden bilemedi: "Ulan, sen kimsin?" diye suratını astı, "curnalsa kaleme bırak da savuş!"

Hemen ayaklarına kapandım, dizlerine sarıldım: "Aman Hacı Hasan Paşa Efendi'miz! Ben Çorum'un Kale Mahallesi'nden Benli Fatma'nın Nurettin değil miyim? Buradaki adımız sayende, 'Uzun İmam...' Biz hemşehriyiz Paşa baba! Bu besmelesiz çavuş bize neler etti. Sen burada yedi tuğlu vezir iken bir Çorumluya bu hakaret nedir?" diye var gücümle yakardım.

Paşa şaştı: "Eee..." dedi. "E'si... Ferman etmişsin geldim!", "Ben mi ferman etmişim? Bu ne bela yahu! Ben Çorum'un bütün rezillerini her gün huzuruma mı istermişim ki..."

Bizim buraya getirilmemizden haberi olmadığını anlayınca büsbütün ferahladım, iki dizimin üstüne kalkıp feryada başladım: "Vay başıma! Senin haberin yoksa, bizi kim sürüdü bakalım? Peki bu nasıl bir nuhuset? İşte çavuş burada... Sor hele paşa baba, sor ki, işin aslı anlaşılsın! Tövbe Allah! Bize düşmanlık ettiler. Hakkımı senden isterim. Suçum varsa boynum kıldan ince... Lakin iftirayı bir vakit kabul etmem! Hem de iftiradır. Bizi düpedüz bitirecekler hey Hacı Hasan Paşa baba... Yetiş efendim!"

Ben bunları söylerken bir yandan da ip gibi yaş dökmekteyim. Paşadır, halime acıdı. Dışarıya: "Geeell!.." diye bir seslendi, koca karakol yıkıldı sandım. İçeriye, kara sakallı bir herif girdi, patayı çakıp, "Buyur!" dedi. "Bunu buraya kim getirmiş ve de suçu neymiş? Durakladı, bana bir daha baktı, bakmasıyla aklına

geldi: "Dur, istemez. Bu böylece 'Uzun İmam' dedikleri deyyus! Şimdi bildim. Sen def ol!"

Sakallı zırpadak def oldu. Paşa efendimiz bu kez bana döndü: "Beri bak Uzun İmam" dedi, "Padişah, senin namını duymuş. Bu sabah ferman etti. Hocası Ebülhüda ile sınava gireceksin! Birazdan seni saraya götüreceğim. Arap Ebülhüda denilen kavatın avradını bellemezsen, hiç gözüme görünme!.. Osmanlı toprağında barınamazsın. En iyisi, dünyanı değiştir de, elimden kurtul! Yok, namussuzu bitirirsen, dile dilediğini, al muradını..."

Bu lafları duymamla, yeniden içim bozuldu. Kolay değil! Cihan padişahının önünde sınava girilecek. Seni şimdi, huzurunda Ebülhüda'ya koyuverdi öyle ya! Kazandın, ne iyi! Yüz altın bahşişin var. Beğendiremedin mi, kelle gider. "Gözüm görmesin! Kaldırın pisi..." der demez, yağlı cellat kemendi hazır... O zamanın İstanbul denizinden her hafta bir hoca leşi çıkarırlardı. "İstanbul deryasının her hafta bir hoca tayını var" diyeyim de, anlayın! Lakin Ebülhüda serbest!.. Yense de yüz altını var, yenilse de... Sultan Hamit'in yüreği herife ısınmış bi kez... Padişah olduğundan keyfine hiç kimse karışamaz.

Uzatmayalım. Yıldız Sarayı'na çıktık. Sultan Hamit Efendi'miz, hasbahçedeki havuzun başına bir iskemle atmış, kahve içmekte... Bir gölgeli padişah ki yüzüne bakmaya değme pelvanlar güç yetiremezler. Arkasında Serasker Rıza Paşa, Sadrazam Kâmil Paşa, Hıristiyanlardan Agop Paşa, basurcubaşısı Musevî İlyas Paşa, sağ yanında Arap Ebülhüda... Gayetle öfkeli bir Arap... Gözleri yumruk gibi dışarıya uğramış, saç sakal dikilmiş, salya sümük birbirine karışmış... Bunlara 'Babalı' derler. Kızdırmaya hiç gelmez. Çünkü yanında her zaman, ecinnilerden iki tane zülüflü hüddam gezdirir.

Hacı Hasan Paşa Efendi'miz, padişahı etekledi: "Emrin üzeri-

ne Çorumlu Uzun Hoca'yı getirdim, padişahım!" dedi.

Sultan Hamit, beni dipten doruğa bi süzdü: "Gel bakalım, Çorumlu Uzun Hoca" dedi, "Senin namını duydum. Beş kıtayı, yedi iklimi dolaşmışsın, İslam dinini göklere çıkarmışsın. İşte benim Ebülhüda hocam! Sınavlanacaksınız! Sonunu kendin düşün! Hakkından gelmeyi gözün kesmezse başından haberimiz olmalı, bizden günah gitmeli..."

Şu halde Sırat Köprüsü geçilecek... Açıkça: "Sıkı dur! Ayakların yerden ha kesildi, ha kesilecek..." demeye gelir bu laf... Ben yedi kere etekleyip sekizincide toprağa kapandım: "Duan kuvvetiyle hazırım padişahım" diye bağırdım, "altta kalırsam canım sana kurban! Keyfin bilir, ister bağışlarsın, ister cellat edersin! Ferman senin!"

Padişahtır, bir zaman bıyığının altından güldü. Sonra Hıristiyan paşalarına döndü: "Nasıl Osmanlı'daki imam mertebesi?" diye sordu. Kâfirler parmak ısırıp: "Aferin!" dediler.

Meğer o gün Sultan Hamit, Miraç kıssasını dinlemek istemiş. "Miraç" deyince on dakka düşüneceksin! Koca son peygamber, adı güzel, kendi güzel Muhammed, gecenin birinde gökyüzüne çıkıp Allah'la yüz yüze konuşmakta... Din ulusu geçinenlerin çoğu: "Çıktı, konuştu, geri geldi!" der, keser. Öyle değil... Ben bu mesele üzerine tam yedi yüz yetmiş cilt kitap okumuşum. Her biri gün görmemiş kitaplar ki, Osmanlı toprağına hiç uğramamış Serendip Adası kitapları... İstanbul şehrine nam salmamız da Miraç meselesinden olmadı mıydı?

Hemen iki dizüstüne geldim, besmeleyi çektim. Hak peygamberi göğe nasıl çıkmış, nasıl uçmuş, neye binmiş, nereye varmış, perde ne biçim açılmış, nasıl görmüş, ne demiş, ne karşılık almış, bir bir anlattım.

Sultan Hamit: "Ulan beraber miydin namussuz? Ulan bu na-

sıl bir bela? Ulan, görmüş gibi... Haa ne dersin bre Ebülhüda? Yabanın taşra hocasında bu derinlik neyin nesi?" diyerek, ellerini dizlerine vurmakta... Arap dersen, beli kırılmış kara yılan gibi kıvranmakta... Sonradan duyduğum doğruysa, herifi o gece evine eşekle götürmüşler. Sultan Hamit'in keyfinden ağzı kavuşmaz oldu: "Nasıl, Osmanlı'daki bu din kuvveti?" diyerek Hıristiyan paşaları sıkıştırmasını görmeli... Sonunda sözü bitirmemizi bekleyemedi, gelip başucuma dikildi: "Anladım yeter! Âmini çek!" diye sırtımı sıvazladı, "Çok yaşa Uzun İmam! Benden sana izin! Bundan böyle camilerimde dilediğini söyle! Hafiyelerim katiyen karışmasın! Keyfini kaçıran oldu mu, Hasan Paşa'ya koş!" Hacı Hasan Paşa Efendi'mize döndü: "Bu Uzun İmam'ı, sana ısmarladım. Gecenin birinde yüreğimiz sıkılırsa, nefes etmeye istesem gerektir. Kaybolmasın. Kendisine yüz altın ihsan ettim. Gönlü çekerse camilerde menzil gezdirip bahşiş de toplar, çünkü fermanlı hocamdır!" dedi.

* * *

Kompartımanda yedi kişiydik. Çorumlu Uzun İmam, Çerikli istasyonundan binmişti. Hikâyesini bitirince, birkaçımız, birbirimizi sustururcasına: "Ne iş yahu?" diye atıldık, "şaşılacak bir iş! Aferin hoca efendi, nur ol!"

Diyarbakır'dan geliyorduk. Sivas'ta inen bir başka Hoca Erzincanlı Köse İmam bu vakayı, hemen hemen aynı kelimelerle, kendi başından geçmiş gibi anlatmıştı. Yalnız bir noktası değişik: Çorumlu Yedisekiz Hacı Hasan Paşa'nın yerini, Erzincanlı Deli Hafız Hacı Mürsel Paşa alıyor.

1956

İÇİNDEKİLER

Göl İnsanları'nın Eleştirel Basımı İçin 5
Göl İnsanları 9
Çoban Ali 67
Gelin-Kadın Oyunu 103
Arabacı 165
Nam Uğruna 189
Kondurma Siyaseti 249
Bir Kodoşluk Hikâyesi 297
Fermanlı Hoca 319

AŞK ÇETESİ
KEMAL TAHİR

Aşk Çetesi, Kemal Tahir'in kendi adını kullandığı tek tefrika romanıdır. Ressam Zeki Çizer ve Şair Keramet Eşkin zar zor para kazanan, bohem bir hayat sürdürmekten hoşlanan iki delikanlıdır. Şair Keramet Eşkin, günün birinde genç bir kadına büyük bir aşkla bağlanınca, bu iki delikanlının hayatı tümüyle değişir. Olmayan bir definenin peşine düşerek hayatlarını kurtarmaya çalışırlarken asıl defineyi yani kendi hayatlarını keşfeden iki gencin komik maceralarını anlatan Aşk Çetesi, Kemal Tahir romancılığı içinde farklı bir yerde duruyor.

DUTLAR YETİŞMEDİ

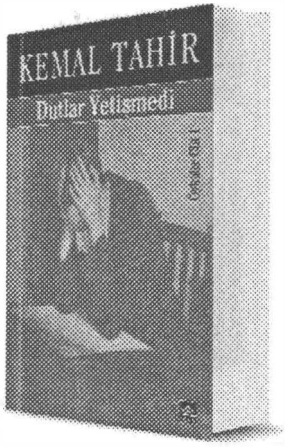
KEMAL TAHİR

–Bütün Öyküleri 1–

Selahaddin Hilav'ın belirlemesiyle 'bizim Joyce'umuz, Türk Edebiyatı'nın büyük ismi Kemal Tahir'in yıllardır arşivlerde bekleyen 'yayımlanmamış öyküleri' titiz ve özenli bir çalışmayla nihayet kitaplaştı.

Kemal Tahir'in, 'Dutlar Yetişmedi' adını taşıyan Bütün Öyküleri'nin birinci cildinde, yazarın bugüne dek hiçbir yerde yayımlanmamış ya da taslak olarak kalmış yirmi yedi öyküsü yer alıyor.

Kitap, Kemal Tahir'in insana bakışındaki çeşitliliği yansıtan öyküleri bir araya getiriyor. İhanet, namus, doğruluk gibi kavramlar etrafında bir araya getirilen öykülerin dışında, kitapta, hastane, hapisane ve küçük insan öyküleri de yer almakta.

ZEHRA'NIN DEFTERİ

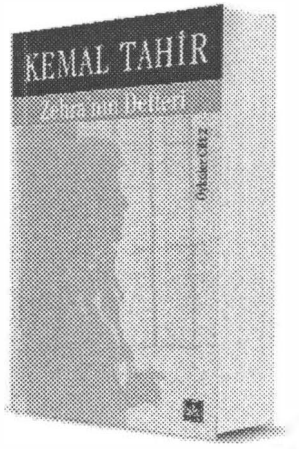
KEMAL TAHİR

–Bütün Öyküleri 2–

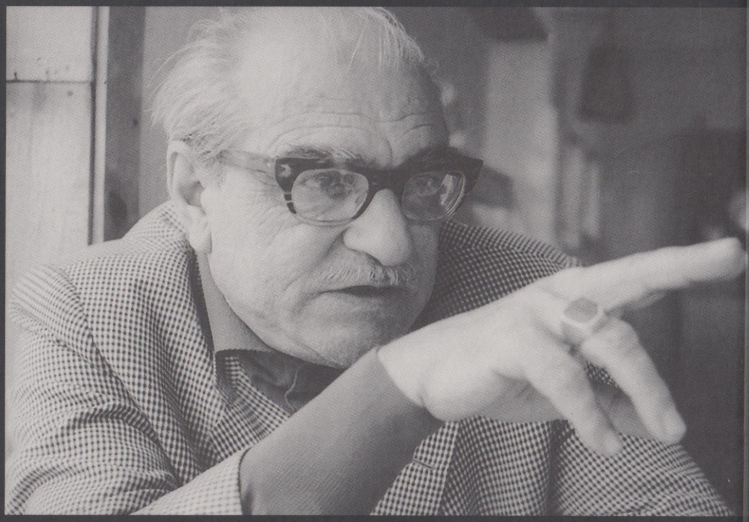
Selahaddin Hilav'ın belirlemesiyle 'bizim Joyce'umuz, Türk Edebiyatı'nın büyük ismi Kemal Tahir'in yıllardır arşivlerde bekleyen 'yayımlanmamış öyküleri' titiz ve özenli bir çalışmayla nihayet kitaplaştı.

Kemal Tahir'in en uzun öykülerinden biri sayılabilecek Zehra'nın Öyküsü'nden adını alan ikinci ciltte ağırlıklı olarak aşk öyküleri yer almakta.

Kemal Tahir'in üzerinde çalıştığı ancak tamamlayamadığı öyküler de 'Yarım Öyküler' başlığı ile bu kitaba dahil edilmiştir.

BÜTÜN ÖYKÜLERİ 4

KEMAL TAHİR GÖL İNSANLARI

Türk edebiyatında köy hayatına ve köylülüğe 'içeriden' bakışın ilk örneklerinden sayılabilecek 'Göl İnsanları' için Nâzım Hikmet, Kemal Tahir'e yazdığı 13 Mart 1941 tarihli mektubunda, "Senden o kadar defa dinlediğim adeta birçok satırlarını başlarken sonunu getirecek kadar hatırladığım ilk hikayeyi yine büyük bir lezzetle, iştiha ile ve gururla okuyorum," demektedir; 7 Mayıs 1941 tarihli mektubunda ise düşüncesini açık ve değişmez bir biçimde ortaya koyar: "Hiç endişeye düşme 'Göl İnsanları' Türk edebiyatının en güzel dört hikayesi olarak kalacaktır."

'Göl İnsanları'nın 1969'dan sonra yapılan baskılarında da Kemal Tahir'in öykülerde hiçbir değişiklik yapmadığı söylenmiştir. Bunun nedeni kitabın tefrika ile karşılaştırılmamasıdır. Elinizde tuttuğunuz bu eleştirel basım, Kemal Tahir'in öykülerinde kimi değişiklikler yaptığını açıkça ortaya koymaktadır.

Edebiyat **406** www.ithaki.com.tr

ISBN 975-273-303-4

9 789752 733039

İnternet Satış
www.ilknokta.com

20.00

14.00

ithaki